

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ  
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**MİMARLIK ANABİLİM DALI**

**AKÇAABAT ÇARŞI BÖLGESİ'NİN 1950 SONRASI FİZİKSEL DEĞİŞİMİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Mimar Osman Kaan ÜÇÜNCÜ**

**ARALIK 2016**

**TRABZON**



**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ**  
**FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**MİMARLIK ANABİLİM DALI**

**AKÇAABAT ÇARŞI BÖLGESİ'NİN 1950 SONRASI FİZİKSEL DEĞİŞİMİ**

**Osman Kaan ÜÇÜNCÜ**

**Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünce**

**“YÜKSEK MİMAR”**

**Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 24 / 10 / 2016**

**Tezin Savunma Tarihi : 01 / 12 / 2016**

**Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Serbüent VURAL**

**Trabzon 2016**

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ  
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**Mimarlık Anabilim Dalında  
Osmar Kaan ÜÇÜNCÜ Tarafından Hazırlanan**

**AKÇAABAT ÇARŞI BÖLGESİ'NİN 1950 SONRASI FİZİKSEL DEĞİŞİMİ**

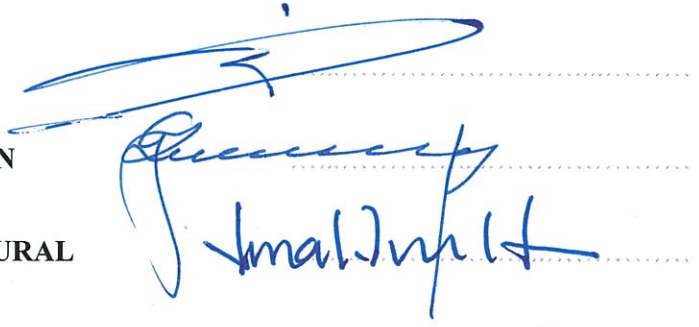
**başlıklı bu çalışma, Enstitü Yönetim Kurulunun 15/ 11 /2016 gün ve 1676 sayılı  
kararıyla oluşturulan jüri tarafından yapılan sınavda  
YÜKSEK LİSANS TEZİ  
olarak kabul edilmiştir.**

**Jüri Üyeleri**

**Başkan : Prof. Dr. Sonay ÇEVİK**

**Üye : Prof. Dr. Gülşen ÖZAYDIN**

**Üye : Yrd. Doç. Dr. Serbüent VURAL**



**Prof. Dr. Sadettin KORKMAZ**

**Enstitü Müdürü**

## ÖNSÖZ

Bu çalışma, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümünde Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanmıştır.

Bu çalışma boyunca bilgi ve deneyimleri ile yol gösteren danışmanım Yrd. Doç. Dr. Serbülen VURAL'a, yaptığı katkılardan dolayı Prof. Dr. Sonay ÇEVİK'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Hakkında oldukça sınırlı sayıda yayın bulunan Akçaabat Çarşısı Bölgesi hakkında bilgi toplama aşamasındaki yardımlarından dolayı Akçaabat Belediyesi Başkanı Şefik TÜRKMEN'e, Aydın POLATKAN'a, Osman BAŞ'a, Atilla BÖLÜKBAŞI'na teşekkürlerimi sunuyorum.

Hayatım boyunca maddi ve manevi bana en büyük desteği sağlayan başta babam olmak üzere, eşime ve ailemin tüm fertlerine müteşekkir olduğumu belirtir, bu çalışma boyunca bana desteğini esirgemeyen, her yönüyle bana destek olan herkese teşekkürü bir borç bilirim.

Osman Kaan ÜÇÜNCÜ  
Trabzon 2016

## TEZ ETİK BEYANNAMESİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Akçaabat Çarşı Bölgesi'nin 1950 Sonrası Fiziksel Değişimi” başlıklı bu çalışmayı baştan sona kadar danışmanım Yrd. Doç. Dr. Serbülen VURAL'ın sorumluluğunda tamamladığımı, verileri/örnekleri kendim topladığımı, deneyleri/analizleri ilgili laboratuvarında yaptığımı/yaptırdığımı, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim.

01.12.2016

Osman Kaan ÜÇÜNCÜ

## İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No.</u>
ÖNSÖZ .....	III
TEZ ETİK BEYANNAMESİ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET .....	VIII
SUMMARY .....	IX
ŞEKİLLER DİZİNİ .....	X
TABLolar LİSTESİ.....	XVI
KISALTMALAR LİSTESİ .....	XVII
1. GENEL BİLGİLER.....	1
1.1. Giriş.....	1
1.2. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı .....	2
1.3. Çalışmanın Yöntemi .....	4
1.4. Akçaabat Hakkında Genel Bilgiler.....	5
1.4.1. Akçaabat'ın Konumu .....	6
1.4.2. Akçaabat'ın Tarihi .....	6
1.4.3. Akçaabat'ın Fiziksel Çevre Özellikleri .....	9
1.4.4. Akçaabat'ın Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Özellikleri.....	32
1.5. Kentleşme Sürecinde Yaşanan Değişim .....	40
1.6. Değerlendirme .....	44
2. YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	47
2.1. Çalışmanın Yöntemi .....	48
2.1.1. Çalışma Alanının Seçimi ve Sınırları .....	50
2.1.2. Veri Toplama .....	52
2.1.3. Dönemlerin Belirlenmesi .....	58
2.1.4. Verilerin Analizi .....	61
2.2. Tarihsel Süreç İçerisinde Akçaabat'ın Çarşı Bölgesi'nde Kentleşmenin İncelenmesi.....	61
2.2.1. Akçaabat Çarşı Bölgesi 1950-1980 Dönemi .....	61
2.2.1.1. Kat Adetleri .....	70
2.2.1.2. Yapı Yoğunluğu .....	73

2.2.1.3. Yapı İşlevleri .....	75
2.2.1.4. Yapı Karakteri .....	78
2.2.1.5. Silüet .....	80
2.2.1.6. Akçaabat Kentinde 1950-1980 Dönemi Sosyo-Kültürel Hayat .....	84
2.2.2. Akçaabat Çarşısı Bölgesi 1980-2000 Dönemi .....	87
2.2.2.1. Kat Adetleri .....	89
2.2.2.2. Yapı Yoğunluğu .....	92
2.2.2.3. Yapı İşlevleri .....	94
2.2.2.4. Yapı Karakteri .....	96
2.2.2.5. Silüet.....	98
2.2.3. Akçaabat Çarşısı Bölgesi 2000- Sonrası Dönem .....	101
2.2.3.1. Kat Adetleri .....	102
2.2.3.2. Yapı Yoğunluğu .....	105
2.2.3.3. Yapı İşlevleri .....	107
2.2.3.4. Yapı Karakteri .....	109
2.2.3.5. Silüet .....	111
2.2.4. Akçaabat Çarşısı Bölgesi, Mevcut ve Zaman İçinde Kaybolmuş Nitelikli Yapılar ve Mekanlar .....	116
2.3. Değerlendirme .....	171
3. BULGULAR VE İRDELEMELER .....	172
3.1. Akçaabat Çarşısı Bölgesinin 1950’den Günümüze Kadar Kentsel Değişimi.....	172
3.1.1. Kat Adetleri Değişimi.....	175
3.1.2. Yapı İşlevleri Değişimi.....	182
3.1.3. Yapı Yoğunluğu Değişimi .....	188
3.1.4. Yapı Karakteri Değişimi.....	194
3.1.5. Silüet Değişimi .....	198
3.2. Değerlendirme .....	205
4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER .....	219
5. KAYNAKLAR .....	228
6. EKLER (1 Adet CD)	
ÖZGEÇMİŞ	

Yüksek Lisans Tezi

ÖZET

## AKÇAABAT ÇARŞI BÖLGESİ'NİN 1950 SONRASI FİZİKSEL DEĞİŞİMİ

Osman Kaan ÜÇÜNCÜ

Karadeniz Teknik Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü

Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Serbüent VURAL

2016, 231 Sayfa,

Canlı birer organizma olan kentler tarihsel süreç içerisinde sürekli bir değişim süreci yaşamaktadır. Kentsel değişim yaşanırken, işlevsel ve kullanım yoğunluğu değişen kentlerin birçoğunda doğal yapı bozulmakta, birçok tarihi miras kaybolup gitmektedir. Ancak, her kent bünyesinde geçmişe dair izler bırakmakta ve bu izler değişim tabakaları halinde o kentin bilinçaltılarını ve belleklerini oluşturmakta, kentin geçmişi hakkında ipuçları vermektedir. Geçmişte önemli bir liman kenti olan Akçaabat kenti; hızlı kentleşme, düzensiz yapılaşma, Karadeniz Sahil Yolu ve beraberinde yapılan dolgular sonucu kıyıların tahribata uğraması gibi nedenler sonucunda sorunlu bir kentsel değişim süreci yaşamıştır. Bu çalışmada, Akçaabat'ın kent merkezini oluşturan Çarşı Bölgesi'nde yaşanan fiziksel değişim, yer yer sosyal, kültürel ve ekonomik bileşenlere de değinilerek, üç ayrı dönemde 1950, 1980, 2000 yılı ve sonrası olarak incelenmiştir. Çalışmanın birinci bölümünde, çalışmanın amacı ve kapsamı, yöntemi tanımlanmış, Akçaabat hakkında genel bilgilere ve Türkiye'de yaşanan kentsel değişim sürecine yer verilmiştir. İkinci bölümünde, yapılan çalışmanın modeli, çalışmanın yöntemi ve çalışma alanının seçimi ve sınırları açıklanmış, literatür ve arşiv araştırmalarından elde edilen veriler doğrultusunda sözlü tarih çalışmaları ile karşılaştırmalar yapılarak bölgenin üç ayrı döneminin fiziksel durum tespiti yapılmıştır. Üçüncü bölümde elde edilen bulgular doğrultusunda Çarşı Bölgesi'nin 1950'den günümüze kadar kentsel değişim süreci hakkında analiz ve değerlendirmeler yapılmıştır. Dördüncü bölümde elde edilen bulgular ve analizlerin değerlendirmeleriyle ortaya çıkan sonuçlar açıklanmış, bölgeye katkı sağlayabilecek bu çalışmanın devamı ve tamamlayıcısı olabilecek çalışma konuları önerileri sunulmuştur.

**Anahtar Kelimeler:** Akçaabat, Çarşı bölgesi, Karadeniz Sahil Yolu, Kentsel değişim



Master Thesis

SUMMARY

THE PHYSICAL CHANGE OF THE BAZAAR DISTRICT IN AKÇAABAT  
AFTER 1950

Osman Kaan ÜÇÜNCÜ

Karadeniz Technical University  
The Graduate School of Natural and Applied Sciences  
Architecture Main Science  
Advisor: Assoc. Prof. Dr. Serbüent VURAL.  
2016, 231 Pages,

Cities which are a living organism have experienced change periods continuously throughout the history. While urban change takes place, natural structure is destroyed and lots of historical inheritance fades away in most of the cities whose intensity of function and use varies. However, each city leaves traces about its past and these traces generate the subconscious and memories of that city in the form of change layers, and give clues about the history of the city. The city of Akçaabat, an important city of port in the past, has had a problematic urban change process due to the reasons such as fast urbanization, irregular settlements, Black Sea Coast Road, and destruction of its shores because of fill work done for the road. In this study, the physical change that has taken place in the Bazaar District, the city centre of Akçaabat, is examined in three different periods, 1950, 1980, and 2000 and following years by mentioning social, cultural and economic components as well. In the first chapter of the study, the aim, content and method of the study is defined, and general information about Akçaabat and urban change process taking place in Turkey are mentioned, too. In the second chapter, the model of the study, the method of the study, and the scope and selection of the field of study are explained. Assessment of the physical condition of the district in three different time period is done by making comparisons with oral history studies in the light of data gathered from literature and archive studies. In the third chapter, analysis and assessment about urban change in Bazaar District since 1950 are performed on the basis of the collected data. In the fourth chapter, the results obtained from the assessment of the collected data and analysis are explained, and some further studies which can be a follow-up or complement of the present study are suggested.

**Key Words:** Akçaabat, Bazaar district, Black Sea Coastal Highway, Urban change

## ŞEKİLLER LİSTESİ

### Sayfa No

Şekil 1.	Akçaabat ilçesinin konumu .....	6
Şekil 2.	Akçaabat genel yerleşim durumu.....	10
Şekil 3.	Akçaabat'ın yerleşim alanları, 1950 yılı .....	12
Şekil 4.	Akçaabat geleneksel evleri'nin harita üzerinde yerleri.....	13
Şekil 5.	Akçaabat Sahili ve Yeni Cami çevresi, 1940'lı yıllar.....	14
Şekil 6.	Akçaabat İstiklal Caddesi, 1940'lı yıllar.....	14
Şekil 7.	Ortamahalle'de taş yol .....	15
Şekil 8.	Topoğrafya çizgilerine uyum sağlamış geleneksel konut yerleşimi. ....	16
Şekil 9.	Ortamahalle'de sokak-bahçe-konut ilişkisini yansıtan yerleşim planı .....	18
Şekil 10.	Ortamahalle Evi zemin kat ve birinci kat plan şemaları .....	19
Şekil 11.	Akçaabat Sahili genel yerleşim durumu. ....	20
Şekil 12.	Günümüzde Akçaabat İnönü Caddesi ve çok katlı apartmanlar .....	21
Şekil 13.	Akçaabat Çarşı Bölgesi önü sahil dolgusu.....	21
Şekil 14.	Akçaabat Limanı'nı gösteren 1855 yılına ait litografi .....	23
Şekil 15.	Akçaabat Limanı'nı ve İskele, 1934 yılı .....	24
Şekil 16.	Akçaabat Körfezi ve demir atmış gemiler, 1936 yılı.....	24
Şekil 17.	Akçaabat Körfezi ve demir atmış gemiler, 1980'li yıllar .....	25
Şekil 18.	Günümüz Akçaabat Körfezi ve demir atmış gemiler.....	25
Şekil 19.	Akçaabat sahilinin doğal hali, 1890 yılı.....	26
Şekil 20.	İnönü Caddesi (dönemin sahil yolu), 1936 yılı.....	27
Şekil 21.	Akçaabat sahil ve Tekel Binaları, 1930 ortaları.....	27
Şekil 22.	Akçaabat sahil 1. Etap Karayolu, 1970 sonları.....	28
Şekil 23.	Akçaabat sahil 1. Etap Karayolu, 1970'li yıllar.....	28
Şekil 24.	1. Etap Sahil Yolu ile kıyı arası yürüyüş yolu, 1970'li yıllar .....	29
Şekil 25.	Dolgu projesi sürecince sahile dökülen çöp ve molozlar, 1990'lı yılların başı .	30
Şekil 26.	Akçaabat Sahil Karayolu ve dolguları ile kıyı sınır çizgisi değişimi.....	31
Şekil 27.	Günümüz Akçaabat sahil .....	32
Şekil 28.	Akçaabat'ın sayım dönemlerine göre, kentsel, kırsal ve toplam nüfus miktarı ve oranları .....	33
Şekil 29.	Bölgede yayla şenliklerinden bir görüntü .....	36

Şekil 30. Akçaabat'ta tütün üretimi.....	38
Şekil 31. Hızlı kentleşme süreci.....	45
Şekil 32. Çalışmada belirlenen dönemler.....	46
Şekil 33. Araştırma yöntem modeli.....	49
Şekil 34. Akçaabat kıyısını gösteren fotoğraf.....	50
Şekil 35. Çalışma alanı sınırı.....	51
Şekil 36. Akçaabat Sahil silüeti, 1940'lı yıllar.....	63
Şekil 37. Akçaabat hava fotoğrafı, 1955 yılı.....	64
Şekil 38. Akçaabat Sahili'nden, Çarşı Bölgesi ve yukarısında Dürbinar Mahallesi, 1930'lu yıllar.....	65
Şekil 39. Kimlik bilgi şeması, 1950 yılı.....	67
Şekil 40. Sahil Bölgesi kesitler, 1950 yılı.....	71
Şekil 41. Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi vaziyet planı, 1950 yılı.....	72
Şekil 42. Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi doluluk-boşluk analizi, 1950 yılı.....	74
Şekil 43. Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi zemin kat fonksiyonu mekansal dağılımı, 1950 yılı.....	76
Şekil 44. Akçaabat Çarşı Bölgesi liman, sokak, pazar yeri.....	77
Şekil 45. Akçaabat Çarşı Bölgesi zemin kat kargir, diğer katlar bağdadi yapım sistemli yapılar, 1933 yılı.....	78
Şekil 46. Akçaabat Çarşı Bölgesi solda betonarme, sağda yığma kargir yapım sistemli yapı, 1960 sonları.....	78
Şekil 47. Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi yapı karakteri mekansal dağılımı,1950 yılı.....	79
Şekil 48. Akçaabat Çarşı Bölgesi, Ortamahalle ve Nefsipulathane Mahalleleri silüet, 1930 ortaları.....	80
Şekil 49. Akçaabat Sahili'nin ve İnönü Caddesi'nin 1950 yılı silüeti.....	81
Şekil 50. Akçaabat Sahili'nin ve İnönü Caddesi'nin 1950 yılı KISIM-A silüeti.....	82
Şekil 51. Akçaabat Sahili'nin ve İnönü Caddesinin 1950 yılı KISIM-B silüeti.....	83
Şekil 52. Akçaabat Çarşı Bölgesi İstiklal Caddesi.....	85
Şekil 53. Akçaabat Sahili ve Bahçeli Kahve, 1980'li yıllar.....	89
Şekil 54. Sahil Bölgesi kesitler, 1980 yılı.....	90
Şekil 55. Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi vaziyet planı, 1985'li yıllarda.....	91
Şekil 56. Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi doluluk-boşluk analizi, 1985 yılı.....	93
Şekil 57. Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi zemin kat fonksiyonu mekânsal dağılımı, 1985 yılı.....	95
Şekil 58. Akçaabat Çarşı Bölgesi'nden Ortamahalle'nin görünüşü, 1980'li yıllar.....	96

Şekil 59.	Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi yapı karakteri mekansal dağılımı, 1985 yılı .....	97
Şekil 60.	Akçaabat Çarşı Bölgesi Silüet, 1980’li yıllar.....	98
Şekil 61.	Akçaabat Çarşı Bölgesi, 1980’li yıllar .....	98
Şekil 62.	Akçaabat Sahili’nin ve İnönü Caddesi’nin 1985 yılı silüeti .....	99
Şekil 63.	Akçaabat Sahili’nin ve İnönü Caddesi’nin 1985 yılı KISIM-A silüeti.....	100
Şekil 64.	Akçaabat Çarşı Bölgesi yerleşim durumu, 2000’li yıllar.....	101
Şekil 65.	Akçaabat Çarşı Bölgesi ve Ortamahalle, günümüz .....	103
Şekil 66.	Sahil Bölgesi kesitler, 2015 yılı .....	103
Şekil 67.	Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi vaziyet planı, 2015’li yıllar .....	104
Şekil 68.	Akçaabat Çarşı Bölgesi’nden Ortamahalle’ye bakış, günümüz.....	105
Şekil 69.	Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi doluluk-boşluk analizi, 2015 yılı.....	106
Şekil 70.	Akçaabat Çarşı Bölgesi Ortacadde, günümüz.....	107
Şekil 71.	Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi zemin kat fonksiyonu mekansal dağılımı, 2015 yılı .....	108
Şekil 72.	Akçaabat Çarşı Bölgesi İnönü Caddesi, günümüz.....	109
Şekil 73.	Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi yapı karakteri mekansal dağılımı, 2015 yılı ...	110
Şekil 74.	Akçaabat Çarşı Bölgesi İnönü Caddesi, günümüz.....	111
Şekil 75.	Akçaabat Çarşı Bölgesi, günümüz .....	111
Şekil 76.	İnönü Caddesinin 2015 yılı silüeti .....	112
Şekil 77.	Akçaabat Sahili’nin ve İnönü Caddesi’nin 2015 yılı KISIM-A .....	113
Şekil 78.	Akçaabat Sahil silüeti, 2015 Yılı .....	114
Şekil 79.	Akçaabat Sahil Silüeti KISIM- A, 2015 yılı .....	115
Şekil 80.	Belgeleme yapılan yapılar ve alanların işaretlendiği, 1950 yılı vaziyet planı ..	116
Şekil 81.	Yeni Cami kimlikleme tablosu .....	117
Şekil 82.	Günümüzde Yeni Cami.....	118
Şekil 83.	Tekel Yerleşkesi kimlikleme tablosu.....	119
Şekil 84.	Tekel Yerleşkesi, 1889 yılı .....	120
Şekil 85.	İnönü Caddesi üzerinde konumlanan Akçaabat Tekel Yerleşkesi 1, 2, 4 ve 5 numaralı bloklar, 2006 yılı.....	121
Şekil 86.	İnönü Caddesi üzerinde konumlanan Akçaabat Tekel Yerleşkesi 1, 2, 4 ve 5 numaralı bloklar, günümüz .....	121
Şekil 87.	5 numaralı blok kuzey cephesi.....	121
Şekil 88.	5 numaralı blok güney cephesi, 2008 yılı .....	122
Şekil 89.	5 numaralı blok kuzey cephesi, günümüz.....	122

Şekil 90. Akçaabat İlköğretim Okulu kimlikleme tablosu (Üçüncü, 2016).....	123
Şekil 91. Akçaabat Merkez İlköğretim Okulu, 1933 yılı .....	124
Şekil 92. Akçaabat Merkez İlköğretim Okulu, 1930'lu yıllar.....	124
Şekil 93. Akçaabat Merkez İlköğretim Okulu, günümüz.....	125
Şekil 94. Akçaabat Merkez İlköğretim Okulu ek bina.....	125
Şekil 95. Akçaabat Ortaokulu Okulu kimlikleme tablosu.....	126
Şekil 96. Akçaabat Ortaokulu, 1948 yılı .....	127
Şekil 97. Akçaabat Ortaokulu, 1980'li yıllar .....	127
Şekil 98. Akçaabat Ortaokulu, günümüz .....	128
Şekil 99. Akçaabat Medrese-i Kebir binası kimlikleme tablosu.....	129
Şekil 100. Başbakan Hasan Saka Tahta İskeleden uğurlanırken, 1948 yılı .....	130
Şekil 101. Çarşı Bölgesi genel görünüş, 1970'li yıllar .....	131
Şekil 102. Medrese-i Kebir Binası İstiklal Caddesi cephesi, günümüz .....	131
Şekil 103. Medrese-i Kebir Binası İstiklal Caddesi cephesi, günümüz .....	132
Şekil 104. Medrese-i Kebir Binası İstiklal Caddesi cephesi, günümüz .....	132
Şekil 105. Serdarzade Binası kimlikleme tablosu.....	133
Şekil 106. Serdarzade Binası İnönü Caddesi cephesi, 1939 yılı .....	134
Şekil 107. Serdarzade Binası İnönü Caddesi cephesi, 1948 Yılı .....	135
Şekil 108. Serdarzade Binası'nın yerine yapılan banka binası İnönü Caddesi cephesi, günümüz.....	135
Şekil 109. Topsakal'ın Kahvesi Binası kimlikleme tablosu .....	136
Şekil 110. Topsakal'ın Kahvesi İnönü Caddesi cephesi, 1930'lu yıllar .....	137
Şekil 111. Topsakal'ın Kahvesi İnönü Caddesi Cephesi, 1930'lu yıllar .....	137
Şekil 112. Topsakal'ın Kahvesi'nin yerine yapılan yapının İnönü Caddesi cephesi, günümüz.....	138
Şekil 113. Hükümet Konağı Binası kimlikleme tablosu .....	139
Şekil 114. Hükümet Konağı temel atma töreni, 1930 sonları .....	140
Şekil 115. Hükümet Konağı İnönü Caddesi cephesi, 1940 başları .....	140
Şekil 116. Hükümet Konağı İnönü Caddesi cephesi, günümüz.....	141
Şekil 117. Hükümet Konağı kuzey cephesi, günümüz.....	141
Şekil 118. Bağdatlıoğlu Binası kimlikleme tablosu .....	142
Şekil 119. Bağdatlıoğlu Binası kuzey cephesi, 1930 ortaları.....	143
Şekil 120. Bağdatlıoğlu Binası yerine yapılan yapıların kuzey cephesi, günümüz .....	143
Şekil 121. Hacıömeroğlu Binası kimlikleme tablosu.....	144

Şekil 122. Hacıömeroğlu Binası İnönü Caddesi cephesi, 1930'lu yıllar .....	145
Şekil 123. Hacıömeroğlu Binası yerine yapılan yapıların inönü caddesi cephesi, günümüz.....	145
Şekil 124. Kalaycıoğlu Binası kimlikleme tablosu .....	146
Şekil 125. Kalaycıoğlu Binası İnönü Caddesi cephesi, 1930'lu yıllar .....	147
Şekil 126. Kalaycıoğlu Binası, 1940'lı yıllar .....	148
Şekil 127. Kalaycıoğlu Binası İnönü Caddesi cephesi, günümüz.....	148
Şekil 128. Başaran'ın Binası kimlikleme tablosu .....	149
Şekil 129. Başaran Binası ahşap iskeleden görünüş, (soldaki yapı) 1930'lu yıllar .....	150
Şekil 130. Başaran Binası ve sahil görünüş, (soldaki yapı) 1980'li yıllar .....	150
Şekil 131. Yıkılan Başaran ve Hacıömeroğlu Binaları yerine yapılan yapıların İnönü Caddesi cepheleri, günümüz .....	151
Şekil 132. 2016 yılı, yıkılan Hacıömeroğlu Binasından kalan son kısım .....	151
Şekil 133. Gümrük Binası kimlikleme tablosu .....	152
Şekil 134. Diğer Gümrük Binası, ahşap iskelenin yanında, 1930'lar .....	153
Şekil 135. Gümrük Binası İnönü Caddesi'nden görünüş, (sağdaki yapı) 1960 sonları ....	153
Şekil 136. Yıkılan Gümrük Binası'nın yerine yapılan yapı İnönü caddesi cephesi, günümüz.....	154
Şekil 137. Halk Evi Binası kimlikleme tablosu .....	155
Şekil 138. Halkevi Binası kuzey cephesi, 1950 yılı ortaları .....	156
Şekil 139. Halkevi Binası güney cephesi, günümüz .....	157
Şekil 140. Uzun Ali'nin Kahvesi kimlikleme tablosu.....	158
Şekil 141. Uzun Ali'nin Kahvesi, 1930'lu yıllar .....	159
Şekil 142. Uzun Ali'nin Kahvesi, 1940'lı yıllar .....	159
Şekil 143. Bahçeli Kahve, 1980'li yıllar .....	160
Şekil 144. Bahçeli Kahve, 1980'li yıllar .....	160
Şekil 145. Günümüzde SSK binası olarak kullanılan yapının İnönü Caddesi cephesi .....	161
Şekil 146. Akçaabat Belediye'si Hizmet Binası ve Atatürk Parkı kuzey cephesi, günümüz.....	161
Şekil 147. Hamam Çimeni Sahası kimlikleme tablosu .....	162
Şekil 148. Hamam Çimeni Sahası, 1940'lı yıllar .....	163
Şekil 149. Hamam Çimeni Sahası, 1970'li yıllar .....	164
Şekil 150. Hamam Çimeni Sahası, 1980'li yıllar .....	164
Şekil 151. Hamam Çimeni Çarşısı kuzey cephesi, günümüz.....	165

Şekil 152. Hamam Çimeni Çarşısı kuzey cephesi, günümüz.....	165
Şekil 153. Gazino kimlikleme tablosu .....	166
Şekil 154. Gazinoda bulunan akasya ağaçları .....	167
Şekil 155. Gazino doğu cephesi, 1980’li yıllar.....	167
Şekil 156. Yıkılan gazinonun yerine yapılan lokantanın doğu cephesi, günümüz .....	168
Şekil 157. Akçaabat Çarşı Bölgesi kıyı ve kullanımı, 1890’lı yıllar.....	168
Şekil 158. Çarşı Bölgesi kıyı şeridi, 1980’li yıllar .....	169
Şekil 159. Akçaabat Sahili, 1980’li yıllarda .....	169
Şekil 160. Akçaabat Çarşı Bölgesi kıyı kullanımı, 1980’li yıllarda.....	170
Şekil 161. Yıkılan Gazino’nun yerine yapılan lokanta ve balıkçı barınakları, günümüz .	170
Şekil 162. Akçaabat’ın yerleşimi ve sahili, 1930’lu yıllar .....	172
Şekil 163. Akçaabat’ın yerleşimi ve sahili, 2000’li yıllar .....	173
Şekil 164. Çalışma alanı sınır içerisindeki 4 kat ve üzeri yapı adetinin yıllara göre değişim grafiği, 1950-1985-2015 yılı için .....	176
Şekil 165. Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi vaziyet planı, 1950’li yıllar .....	177
Şekil 166. Yıllar Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi vaziyet planı, 1985’li yıllar .....	178
Şekil 167. Yıllar Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi vaziyet planı, 2015’li yıllar .....	179
Şekil 168. Akçaabat Çarşı Bölgesi İnönü Caddesi, günümüz.....	180
Şekil 169. 1950-1980-2015 yılları arası yükseklik değişimi.....	181
Şekil 170. Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi zemin kat fonksiyonu mekansal dağılımı, 1950 yılı.....	183
Şekil 171. Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi zemin kat fonksiyonu mekansal dağılımı, 1985 yılı.....	184
Şekil 172. Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi zemin kat fonksiyonu mekansal dağılımı, 2015’li yılı.....	185
Şekil 173. Çalışma alanı sınır içerisindeki 4 kat ve üzeri yapı alanının yıllara göre değişim,1950-1985-2015 yılı için .....	189
Şekil 174. Akçaabat Çarşı Bölgesi yapı yoğunluğu, günümüz .....	190
Şekil 175. Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi doluluk-boşluk analizi, 1950 yılı.....	191
Şekil 176. Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi doluluk-boşluk analizi, 1950 yılı.....	192
Şekil 177. Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi doluluk-boşluk analizi, 2015 yılı.....	193
Şekil 178. Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi yapı karakteri mekansal dağılımı, 1950 yılı ...	194
Şekil 179. Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi yapı karakteri mekansal dağılımı, 1985 yılı ...	195
Şekil 180. Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi yapı karakteri mekansal dağılımı, 2015 yılı ...	196
Şekil 181. Akçaabat Çarşı Bölgesi sokak cephe estetiği, günümüz.....	197

Şekil 182. Akçaabat Çarşı Bölgesi sokak cephe estetiği, günümüz.....	198
Şekil 183. Akçaabat Sahil silüet, 1940'lı yıllar.....	199
Şekil 184. Akçaabat Çarşı Bölgesi sokak cephe estetiği, günümüz.....	200
Şekil 185. Akçaabat Sahilinden silüet, 2015 yılı .....	200
Şekil 186. Akçaabat sahili ve İnönü Caddesi 1950-1985-2015 yılı silüet değişimi .....	202
Şekil 187. Akçaabat sahilinin ve İnönü Caddesinin 1950-1985-2015 yılı silüet değişimi, KISIM-A .....	203
Şekil 188. Akçaabat Sahilinden silüet, 1950 yılı .....	204
Şekil 189. İnönü Caddesi silüet, 1985 yılı .....	204
Şekil 190. İnönü Caddesi silüet, 2015 yılı .....	204
Şekil 191. Akçaabat sahil silüetinde en fazla görüntü kirliliği oluşturan mevkiler, 2015 yılı .....	205
Şekil 192. Akçaabat hava fotoğrafı, 1955 yılı.....	206
Şekil 193. Akçaabat hava fotoğrafı, 2015 yılı.....	206
Şekil 194. Akçaabat Çarşı Bölgesi, 1970'li yıllar .....	208
Şekil 195. Akçaabat Çarşı Bölgesi Sahili'nin doğal yapısının değişimi .....	209
Şekil 196. Akçaabat Çarşı Bölgesi'nde kıyı yaşam kültürünün değişimi .....	210
Şekil 197. Çarşı Bölgesi Yerleşimi ve Sahil Dolgu Alanı, 2000'li yıllar .....	211
Şekil 198. Akçaabat Çarşı Bölgesi, 1980'li yıllar .....	213



## TABLolar LİSTESİ

### Sayfa No

Tablo 1. Akçaabat'ın, sayım dönemlerine göre, kentsel, kırsal ve toplam nüfus miktarı ve oranları.....	33
Tablo 2. Çalışma alanı sınır içerisindeki yapı adeti ve inşaat alan hesabı, 1950 yılı.....	71
Tablo 3. Çalışma alanı sınır içerisindeki yapı adeti ve inşaat alan hesabı, 1985 yılı.....	90
Tablo 4. Çalışma alanı sınır içerisindeki yapı adeti ve inşaat alan hesabı, 2015 yılı.....	102
Tablo 5. Çalışma alanı sınır içerisindeki yapı adeti ve inşaat alan değişimi hesabı, 1950-1985-2015 yılı.....	175



## KISALTMALAR LİSTESİ

ABKM	: Akçaabat Belediyesi Kültür Müdürlüğü
AVM	: Alış Veriş Merkezi
HGK	: Haritalar Genel Komutanlığı
IBGM	: İlbank Genel Müdürlüğü
IMF	: International Monetary Fund
MÖ	: Milattan Önce
MPJAR	: Meteorolojik Parametrelerin İstatiksel Analizleri Raporu
MS	: Milattan Sonra
OKPAR	: Ortamahalle’de Koruma Planı Araştırma Raporu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
VBM	: Vakıflar Bölge Müdürlüğü

## 1. GENEL BİLGİLER

### 1.1. Giriş

Dünyada ortaya çıkan gelişmelere paralel olarak hızlı bir değişim sürecinde olan ülkemizde toplumsal yapı ve kentsel mekan değişmekte ve dönüşmektedir. Meydana gelen hızlı değişim sonucunda kentlerin birçoğunda kent ve kent mekanları kalitesi kaybolup, gitmekte.

Ülkemizde 19. yüzyılda başlayan kentleşme süreci, 1950'lere kadar yavaş ilerlerken, sonrasında küreselleşmenin paralelinde hızlı bir değişim sürecine girmiştir. 1980 sonrası dönemde küreselleşmenin etkisiyle ekonomi politikalarındaki köklü değişimler, teknolojinin hızlı gelişimiyle bilgiye ulaşma ve bilgi kullanımının kolaylaşması gibi değişimler sonucunda toplumsal yapıda da değişimler olmuştur. Yaşanan bu köklü değişimler sonucu; kentler çekici, kırsal alanlar ise itici yaşam alanları haline gelmiş ve kırsaldan kentlere iç göç hareketleri hızlanmıştır.

Batıda kentler, Sanayi Devrimi ile başlayan, sanayinin gelişimine ve kent yaşam kültürünün birlikteliğine paralel olarak gelişirken, ülkemizde ise kent kültürünün gelişiminden bağımsız bir şekilde, kırsaldan kentlere akın eden yoğun iç göç hareketleri şeklinde görülmektedir. Kırsaldan göç eden nüfusun, kentsel mekana yerleşirken kırsal alan yaşam kültürü alışkanlıklarını devam ettirmesindeki direnç kentle bağ kuramamasına, kentlileşememesine neden olmaktadır. Kentlileşemeyen nüfus siyasal, ekonomik, kültürel, sosyal problemler ve yetersizlikler nedeniyle kente eklenilen dokular oluşturmakta, bu dokular büyüyerek, kentleri sararak adeta sorunlar yumağı içerisinde çarpık kentleri oluşturmaktadır.

Tarihsel süreç içerisinde geçmişteki işlev ve kullanım yoğunluğu değişen, çarpık yapılaşmış kentlerde kaybolan birçok değer sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik değişim tabakaları halinde kent mekanlarında izler bırakmaktadır. Günümüze kadar ulaşan izler doğru okunabildiği takdirde geçmişi aydınlatmanın yanında, geleceğin de daha sağlıklı şekillendirilebilmesi sağlanacaktır.

Kentsel mekanda kaybolan değerleri, izleri aramayı, kentin bilinçaltını okumayı Enis Batur şu şekilde ifade etmektedir. "Kent ağaç gibidir: Dikey ve yatay değişim tabakaları boyunca hem yeryüzünde hem de yer altında büyür. Bir ağacı okumak için onun kesitini

sözgelimi bir omcanın bize sunduğu labirent halkalarını karşımıza alırız önce, dallanıp budaklanma, yukarı ve yanlara doğru yayılma, açılma ufkuna bakarız ardından; en son köklere onların çetrefil toprakla iç içe geçme üsluplarına eğilmek gerekir. Kent, kentler de böyle okunmalı diyorum: Varsa bilinçleri varsa ki vardır, bilinçaltıları, bellekleri, bellekten sildikleri didiklenmeli.” (Batur, 1990).

Karadeniz Bölgesi'nin en büyük ikinci doğal limanı olması ve tarımsal ürün çeşitliliği sebebiyle çok eski tarihlerden itibaren gemilerin uğrak yeri olan Akçaabat Limanı ve canlı ekonomisiyle Akçaabat Çarşı Bölgesi, son 45 yıllık tarihsel süreç içerisinde çeşitli değişimler ve travmalar yaşamış birçok kültürel, tarihi, doğal mirası kaybolup gitmiştir. 1970'li yıllarda başlayan Sahil Karayolu ve ardından yapımına başlanan sahil dolguları ile kıyıdan uzaklaşan Çarşı Bölgesi'nin limanla bağlantısı kopmuş, kıyı yaşam kültüründe köklü değişimler olmuştur.

Akçaabat Çarşı Bölgesi'nin zamanla eski önemini kaybetmesi sonucu bölgenin sosyal, kültürel, ekonomik ve fiziksel yapısı büyük ölçüde olumsuz olarak etkilenmiştir. Kültürel yapıların, eğitim yapılarının ve spor alanlarının nüfusa göre oranları azalmış, iç göçlerle merkezde yaşayan aileler şehir dışına göç etmiş, buna karşın kırsaldan göçler almıştır. Kıyının doğal yapısı ve kumsallar kaybolmuştur. Çarşı Bölgesi'nde önemli bir alana yayılan tarihi ticaret yapılarının birçoğu zaman içinde yıkılmış ve yerlerine farklı yüksekliklerde, zemin katları dükkan ve diğer katları konut olan tek tip sıradan betonarme yapılar yapılmış, tarihi çarşı dokusu kaybolarak yerini çarpık bir yapılaşmaya bırakmıştır.

Bu çalışma kapsamında, tarihi devirlerden beri Karadeniz Bölgesi'nin en önemli liman kentlerinden ve en güzel yerleşim yerlerinden biri olan Akçaabat'ın kaybolan değerleri ve güzellikleri kısacası kentin bilinçaltı okunmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda, Türkiye'de yaşanan kentsel değişim süreci paralelinde, Akçaabat Çarşı Bölgesi'nin 1950'li yıllardan itibaren yaşamış olduğu kentsel değişim incelenmiştir.

## **1.2. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı**

Geçmişte, geniş kumsallarıyla, çarşısıyla, pazarıyla, bahçeler içine dağılmış evleriyle, sahile kadar uzanan tarlaları, meyve ve zeytin ağaçlarıyla, geniş kumsalları ve daha geride yükselen dağlarıyla Akçaabat, güzel bir manzara ve kaliteli bir yaşam alanı sunmaktaydı. Ancak zaman içinde bu tablo bozularak yerini sağlıksız bir yaşama mekanına bırakmıştır.

“1970’lerin ortalarında Paris’te, çevreye daha duyarlı bir şehir yaşantısını örgütlemek için uğraş veren Ekolojistler adındaki radikal bir mahalle hareketinin dolaşıma soktuğu bir afişe rast gelmişim. Bu harikulade afiş, çiçek süslü balkonları, insanlar ve çocuklarla dolup taşan meydanları, dünyaya açılan küçük dükkan ve atölyeleri, sayısız kafeleri, fiskiyeli havuzları, nehir kıyısının tadını çıkararak insanları, aralara serpiştirilmiş mahalle bahçeleri (gerçi bu detayı kafamdan ekliyor olabilirim) ve sohbet etmek yahut birer puro tütürmek için bol vakti olan insanları ile eski Paris’in mahalle yaşantısını yeniden canlandırıyor. O zamanlar çok sevdiğim bu poster yıllar içinde öyle yırtık pırtık hale geldi ki maalesef atmam zorunda kaldım. Geri almak keşke mümkün olsaydı!” (Harvey, 2013).

Harvey’nin Paris için 1970’lerde görmüş olduğu bu resim ve kaybolan mahalle yaşantısına özlemi ile Ceyhan Atif Kansun’un dizelerindeki Akçaabat’a özlem bu çalışmanın genel amacını oluşturmaktadır.

Denize Karşı İnsan

Karadeniz dediğin deniz değil insan

Gelir vurur Akçaabat Pazarına

Güneşe bırakılmış balık ağlarıyla

Kayıklarıyla kumlara çekilmiş

Denize karşı insan

Kalabalık güzel çalışkan

İner çam direkli gemilerle

Karadeniz dediğin mavi değil yeşil

Çocuk dudaklarını yakan incir

Yaprak, tütün boy atmış, mısır yeşil

Dağ taş karanlık, fındık yeşil

Gözler zeytin koyu yeşil

Yeşil oğlu yeşil tanrı torunu yeşil

Akçaabat denizinde bir ağ çekilir

Sesi çıkar şu dağlara dağlara

Horon havası el ele ölüme karşı

Yürür denize karşı insanlar

Ceyhan Atif Kansun (Kansun, Uyguner, 2004)

Türkiye'nin geçirmiş olduğu toplumsal ve ekonomik süreçler doğrultusunda, çok fazla bilimsel çalışmanın yapılmamış olduğu Akçaabat Çarşı Bölgesi'nin geçirmiş olduğu kentsel değişim sürecinde ağırlıklı olarak kentin fiziksel değişiminin incelenmesi bu çalışmanın genel çerçevesini çizmektedir. Korumacılık anlayışının daha dikkate alınmaya başlandığı bölgemizde, Akçaabat Çarşı Bölgesi'nde kaybolmuş olan doğal ve tarihi mirasın, dönemi hatırlayan son nesille ortaya çıkarılarak belgelenmesi, çarpık kentleşme sürecini nedenleriyle inceleyerek, kentsel sorunları belirleyerek Çarşı Bölgesi için bir bellek oluşturmak çalışmanın en önemli amaçlarındandır.

Ülkemizde son yıllarda sorunlu kentsel alanlar için çeşitli kentsel dönüşüm projeleri yapılmaktadır. Yapılan bu çalışma, gelecekte Akçaabat Çarşı Bölgesi'ni kapsayacak ilkeli kentsel dönüşüm çalışmalarına katkı sağlamak için bir kaynak olarak kullanılabilir.

Bu çalışma kapsamında, Türkiye'nin geçirmiş olduğu kentleşme süreci incelenmiş ve bu sürece paralel olarak Akçaabat Çarşı Bölgesi'nin günümüze kadar geçirmiş olduğu kentsel değişim süreci analiz edilmiş, Akçaabat Çarşı Bölgesi'nin 1950'li yıllarının fiziksel durumunu yansıtan vaziyet planı ve silüet çizimleri oluşturulmuş, dönemin toplumsal yapısı hakkında sözlü tarih ve literatür çalışmaları yapılmıştır.

### **1.3. Çalışmanın Yöntemi**

Kentsel değişim olgusu, gelişen teknoloji ve sanayileşmeye bağlı olarak kentlerin çevresel, ekonomik ve sosyal-kültürel yapısındaki değişimlerle ortaya çıkmaktadır. Türkiye özellikle 1950'li yıllardan sonra girdiği hızlı kentleşme süreci, kentlerin sosyal ve fiziksel yapısında geri dönülemez derecede büyük değişimlere neden olmuştur.

Kentsel değişim olgusunu fiziksel, tarihsel, sosyo-kültürel, ekonomik ve işlevsel ögeler üzerinden incelemek, farklı disiplinlerarası çok boyutlu bir çalışma gerektirmektedir. Bu bağlamda, geçmişi tarih öncesi devirlere dayanan ve günümüzde çarpık kentleşmenin en kötü örneklerinden birini oluşturan Akçaabat Çarşı Bölgesi'nin fiziksel değişimi sosyal, kültürel ve ekonomik bileşenlere de değinilerek incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın amacı doğrultusunda, Türkiye'deki kentleşme sürecine paralel olarak Akçaabat Çarşı Bölgesi'ndeki kentleşme hareketleri incelenmiş olup, kentsel değişimin farklılıklar gösterdiği üç ayrı dönem, 1950-1980-2000 yılları olarak belirlenmiştir. 1/25000 ölçekli 1955 tarihli hava fotoğrafının Akçaabat'ın yerleşim dokusunu yansıtan ve

ulaşılabilen en eski kaynak olması ile nüfus hareketlerinin durağan olduğu 1950-1980 yılları arası, kentsel değişimin ilk dönemi olarak belirlenmiştir. Toplumsal, ekonomik ve politik gelişmelere paralel olarak kentsel değişimin hız kazandığı, Sahil Karayolu yapım çalışmalarıyla kıyının tahrip edilmeye başlandığı yıllar olması nedeniyle 1980-2000 yılları arası ikinci dönem olarak ele alınmıştır. Sahil Karayolu'nun genişletildiği ve yapılan dolgularla kıyının doğal yapısının tamamen kaybolduğu, yeni bir kıyı yaşam kültürünün olduğu 2000 yılı ve günümüze kadar olan süreç üçüncü dönem olarak incelenmiştir.

Bu çalışma kapsamında, Akçaabat Kenti ile ilgili literatür çalışması, halihazır planlar, imar planları, eski hava ve uydu fotoğrafları ile kentin fiziksel yapısını ortaya koyan geçmiş dönem fotoğrafları arşivlenmiş; bu bilgilerin yeterli olmadığı kısımlarda da alan çalışmaları, belgelemeler ve sözlü tarih çalışmaları yapılarak veriler toplanmıştır. Elde edilen araştırma materyalleri, analiz edilerek vaziyet planları, rölöve ve silüet çalışmaları ile Akçaabat Çarşı Bölgesi'nin dönemsel olarak fiziksel yapısı ve kentsel değişimi ortaya koyulmuştur.

Yapılan çalışmalar sonucunda ortaya çıkan bulgular doğrultusunda, Akçaabat Çarşı Bölgesi'nin günümüze kadar geçirmiş olduğu kentsel değişim süreci kat adetleri, yapı yoğunluğu, yapı işlevleri, yapı karakteri ve silüet değişimi parametreleri üzerinden üç ayrı dönemde karşılaştırmalar yapılarak irdelenmiş, Çarşı Bölgesi'nin kentleşme olgusu hakkında çeşitli tespitler ve öneriler sunulmuştur.

#### **1.4. Akçaabat Hakkında Genel Bilgiler**

Tarihin ilk çağlarından beri Doğu Karadeniz Bölgesi'nin en önemli kentlerinden biri olan Akçaabat, Trabzon'un batı yakasında olup, en büyük doğal limanıdır (Gedikoğlu, 1996). Akçaabat, konumu, topoğrafyası, ılıman iklimi, zengin bitki örtüsü, tarımsal üretimi, köklü kültürü ve tarihiyle Doğu Karadeniz Bölgesi'nin en güzel yerleşim alanlarından biridir.

“Şehrin kuruluşuyla ilgili araştırmalar ilk yerlilerin Ege kıyılarından gelerek buralara yerleştiğini öne süren Batılı araştırmacılar ile buraların Asya kökenli ya da Türk olduğunu ortaya koyan araştırmacılar arasında yoğunlaşır. Tarihi seyir içerisinde çınar ağaçlarının bolluğundan dolayı Platana ya da Pulathane diye anılan ilçe sonraları ticaretin gelişmesi ve paranın bol olması nedeniyle Akçaabat adını almıştır. Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilen Akçaabat'ta Roma, Bizans, Komnenos ve Osmanlı Dönemi'ne ait tarihi yapıt ve

izlere rastlamak mümkündür. 1884 yılında ilçe olan Akçaabat hakkında Osmanlı Dönemi'ne ait kaynaklarda şehir merkezi "Pulathane", ilçe geneli ise "Akçeabâd" olarak geçmektedir." (Yıldırım, 2014).

#### 1.4.1. Akçaabat'ın Konumu

Trabzon'un ve nüfusça en yoğun ilçesi olan Akçaabat, tarih öncesine dayanan geçmişiyle Trabzon ilinin en eski yerleşim alanlarından biridir. Akçaabat ilçesi doğusunda Ortahisar, güneyinde Maçka, güneybatısında Düzköy, batısında da Vakfikebir ve Çarşıbaşı ilçeleri ile çevrilidir. Kuzeyinde Karadeniz yer almaktadır (Şekil 1).



Şekil 1. Akçaabat ilçesinin konumu (Saraçoğlu, 2014)

#### 1.4.2. Akçaabat'ın Tarihi

"Akçaabat ilçesinin kuruluş tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte çağlar içerisinde Irak, İran, Doğu Hindistan, Çin ve Orta Asya'dan gelen kervanlar için Trabzon'a bağlı, pazar yeri ve liman olarak kullanıldığı bilinmektedir. Şehrin ilk ismi olarak



kaynaklarda geçen Platana kelimesinin kökeni, çevrede çok sayıda bulunan çınar ağaçlarına dayandırılmaktadır. Değişik kaynaklarda Platene, Platana, Blaten, Blatan, Platna, Platina, Polta biçiminde yazılan bu sözcük, çınar ağacının Yunanca karşılığı olan platano sözcüğünden türemiştir ve Yunan, Roma, Bizans, Komnenos dillerinde platana olarak kullanılmıştır. Miletliler, Romalılar, Bizanslılar ve Komnenoslar'ın egemenliğinden sonra 1461'de Fatih Sultan Mehmed'in Trabzon'u fethiyle Türklerin eline geçen ilçenin ismi de değişime uğramıştır." (Koca, 2014).

Akçaabat'ın kuruluşu ile ilgili iki farklı düşünce öne sürülmektedir. Birinci görüşe göre Miletliler MÖ 750 yıllarında ekonomik nedenlerle koloniler kurmak üzere Karadeniz'e ilerleyerek önce Sinop'u daha sonra Trabzon ve diğer merkezleri kurmuşlardır. Aynı tarihlerde bölgenin doğal limanı olarak Yoro burnunun doğusunda bulunan Akçaabat kurulmuştur. Diğer görüşe göre bölgede Miletlilerden daha eski dönemlerde de yerleşimler bulunmaktadır. Ayrı dilleri ve kültürleri olan Makronlar, İskitler, Mosinekler, Tibarenler, Driller ve Kohlar bu bölgede yaşadığı tespit edilebilen yerli halklardandır (Enön vd., 1984).

"Anadolu, Türklerin ikinci anayurdudur. Türlü nedenlerle Orta Asya'dan göç eden Türk boyları, Kafkas'ları ve İran yaylasını aşarak Karadeniz yöresine yerleşirler. Burada il devleti kurarlar. Anayurtlarındaki toplumsal ve siyasal yaşantılarını bu ikinci yurtlarında sürdürürler." (Gedikoğlu, 1996).

Araştırmacıların bir bölümü, Asya kökenli ulusların Batılı sömürgecilerden çok önce Trabzon ve çevresine gelip yerleştiğini, Batı'dan gelenlerin bölgede yaşayanlarla etkileşime girerek kaynaştığını savunmaktadır. Bu görüşü savunanlar arasında Friedrika Brozny, Charles Texier, Xenophon, Amasyalı Hüseyin Hüsamettin Efendi, Diyarbakırlı Sait Paşa, Şemsettin Günaltay, Arif Müfit Mansel, Şakir Şevket, Mustafa Reşit Tarakçıoğlu, Muzaffer Lermioğlu, Mahmut Goloğlu, İsmet Zeki Eyüboğlu, Ahmet Can Bali yer almaktadır (Gedikoğlu, 1996).

Akçaabat'ın kuruluşu sonrası, bu bölgedeki önemli tarihsel gelişmeler Roma, Bizans, Komnenos ve Osmanlı İmparatorluğu olmak üzere dört ayrı dönemde incelenebilir (Gedikoğlu, 1996).

Roma Dönemi, MÖ 63 yılında Pontus Devleti'nin yıkılmasıyla başlamış, 395 yılına kadar varlığını sürdürdükten sonra çeşitli nedenler sonucu ikiye bölünerek sonlanmıştır. Roma İmparatorluğu'nun 395 yılında ikiye ayrılmasıyla Akçaabat Doğu Roma İmparatorluğu (Bizans) sınırları içinde kalmıştır. Bizans Dönemi'nde kıyı kentlerinin

bayındırlık işlerine önem verilmiş olmasının bir sonucu olarak, bölgede birçok kilise, sığınak, su yapıları, surlar ve kaleler yapılmış, birçoğunun kalıntıları günümüze kadar ulaşmıştır. Yüzyıllar boyu süren iç isyanlar ve savaşlar Bizans'ın Doğu Karadeniz'deki otoritesini zayıflatmıştır. Arap, Türk ve Türkmen akınlarıyla beraber Komnenos saldırıları sonucu, bağımsızlığını ilan eden Trabzon Devleti'yle Bizans Dönemi sona ermiştir. Komnenoslar Dönemi I. Andronikos'un torunları Aleksios ve David'in Gürcü kraliçesi Tamara'nın yardımıyla Gürcistan'dan Trabzon'a gelerek 1204 yılında Trabzon İmparatorluğu'nun kurulmasıyla başlar (Gedikoğlu, 1996).

Akçakale Köyüne adını veren kalenin Komnenoslar Dönemi'nden kalma olduğu bilinmektedir. Osmanlı Dönemi'nde onarılan ve ilavelerle genişletilen yapının ne zaman yapıldığı tam olarak bilinmemektedir (Gedikoğlu, 1996).

İstanbul'un fethinden sonra kimi kaynaklara göre 15 Ağustos, kimilerine göre 26 Ekim 1461'de Trabzon'u fethedilmiştir. Trabzon'un fethinden sonra Komnenoslar Dönemi kapanmış ve Osmanlı Dönemi başlamıştır. Bölgede yaklaşık 470 yıl hüküm süren Osmanlı İmparatorluğu gerek sivil mimarlık örnekleri gerekse de sokakları, merdivenleri, duvarları ve çeşmeleriyle önemli tarihi ve kültürel eserler bırakmıştır (Gedikoğlu, 1996).

“21 Şubat 1916. Kasabada bugüne dek görülmemiş bir kalabalık var. Artvin'den, Rize'den, Trabzon'dan yola çıkan muhacir kabileleri, ardı arkası kesilmeyen dalgalar halinde akıp geliyorlar. Yollar, meydanlar bu perişan insanlarla dolup taşıyor. Okullar, camiler, kahveler, hanlar bunlara ayrıldı. Gene de sokaklar, kıyıları ateş yakıp ısınmaya çalışanlarla dolu.” (Gedikoğlu, 1996).

“İlçe Haziran 1916 tarihinde Ruslar tarafından işgal edilmiş, bu nedenle ilçenin özellikle Türk ve Müslüman halkı göç etmiştir. İşgal yıllarında Orta ve Nefsiplathane Mahalleleri kısmen, Dürbinar Mahallesi ise hemen baştan başa yıkılmış, tahrip edilmiştir. Aynı dönemde Ruslar askeri nakliyatı kolaylaştırmak amacı ile limanın batısında 180 metre uzunlukta birer mendirek inşa etmişlerdir. Bu mendireğe üç yüz ton hacmindeki gemiler rampa ederek yük ve yolcu alabilmekte idiler. Mendirek kasabanın tahliye edildiği gün gemilerden açılan ateş sonucu tahrip edilmiştir.” (Enön vd., 1984).

1917'de Bolşevik Devrimi gerçekleştirilince Rus kuvvetleri geri çekilmiş ve Akçaabat 17 Şubat 1918'de işgalden kurtarılmıştır.

### 1.4.3. Akçaabat'ın Fiziksel Çevre Özellikleri

- Topoğrafya

Akçaabat Kentinin topoğrafik yapısı, Doğu Karadeniz Bölgesi kıyı kesiminin tipik özelliklerini yansıtmaktadır. Topoğrafya kuzeyden güneye gidildikçe yükselmektedir. Yerleşmeye elverişli düzlük alanlar oldukça sınırlıdır ve sahile paralel alanlarda yer almaktadır. Düzlük alanları, denize dik inen dereler ve sahile yaklaştıkça uç kısımları dikleşen tepeler kesmektedir. Yerleşim sahile paralel olup çok az bir bölümde eğimler % 0-5 iken, sahilden güneye doğru daha da yükseldikçe %5-15, tarihi doku bölgeciklerinin yerleştiği tepelerde ise %30'u aşmaktadır (OKPAR, 1992).

- İklim ve Bitki Örtüsü

Akçaabat, doğal liman olması ve sert rüzgarlardan korunması nedeniyle Akdeniz iklimi özellikleri göstermektedir. Akçaabat'ta yazlar orta sıcaklıkta, kışlar ise ılık geçmekte ve genellikle bütün mevsimler yağmurludur (Gedikoğlu,1996).

“İlçede yazın ortalama 22,2 °C, kışın 7,46 °C sıcaklıklar görülmektedir. Nem oranı ortalama olarak yazın %74,9, kışın %69,9'dur. Yıllık ortalama yağış miktarı 714,9 kg/m<sup>2</sup> olup, yılın en yağışlı ayı ortalama 102,7 kg/m<sup>2</sup> ile ekim ayıdır. En az yağmur yağın ay ise 25,9 kg/m<sup>2</sup> ile temmuz ayıdır. 1950'den 2014'e kadar süreç içinde yapılmış olan ölçümlerden çıkan sonuçlara bakıldığında, Akçaabat'ın ikliminin ılık ve yumuşak olduğu görülmektedir. En az yağmur yağın aylar temmuz ve ağustos ayları olup, en soğuk aylar ocak ve şubat aylarıdır.” (MPIAR, 2014)

İklimin ılıman olması, her mevsim yağmurlu olması, topoğrafyanın sert rüzgarları önleyici etkisi yörede gür bir bitki örtüsünün oluşmasına yol açmıştır. Ormanların alt sınırı, hemen deniz kıyısında başlayıp, 2100-2300 metrelere kadar yükselebilmektedir (Gedikoğlu, 1996).

“Ormanlık alanların 0-1200 m arası, kışın yapraklarını döken geniş yapraklı ağaçlar (meşe, kestane, şimşir, kızılğaç, ıhlamur, meyve ağaçları), 1200-2100 m arası da iğne yapraklı ağaçlarla, daha yüksek yerler ise çayırlarla kaplıdır.” (Gedikoğlu, 1996)

Akçaabat sınırları içinde kalan ormanlarda yaygın ağaç türü olarak başlıca ladin ve kayın olmak üzere gürgen, karaağaç, meşe, kızılğaç, kestane ile az sayıda sarıçam ve ceviz bulunmaktadır (Gedikoğlu, 1996).

Akdeniz iklimi özellikleri gösteren Akçaabat'ta zeytin, limon, portakal, mandalina, turunç, zeytin gibi ürünler yetişir.

- Yerleşim

Akçaabat Sahil Karayolu ulaşım aksına paralel olarak doğu-batı yönünde doğrusal gelişme gösteren bir yerleşmedir (Enön vd., 1984).

Akçaabat ilçe sınırlarının kapladığı alanın %10'u yarı düzlük, %60'ı kıyından içeriye gidildikçe yükselen alanlar biçiminde, %30'u ise dağlıktır (Şekil 2). Yörenin arazisi oldukça engebeldir. Kıyıya paralel olarak uzanan dağları dik olarak yarararak denize ulaşan akarsular ve vadiler yüzey şekillerini iyice parçalamıştır (İdris, 1987, Gedikoğlu, 1996).



Şekil 2. Akçaabat genel yerleşim durumu, 2006 yılı (Bölükbaşı, 2016)

“Akçaabat üç tepe üzerine kurulmuştur. Akçaabat'ta üçü eski zamanlardan kalan beş mahalle vardır. Bunlar; Nefsipulathane, Ortamahalle, Dürbinar, Yenimahalle ve Çolaklı mahalleleridir. Bu mahallelerden eski olanları Nefsipulathane, Ortamahalle ve Dürbinar'dır (Şekil 3). Diğer ikisi yeni yerleşmelerdir. Ortamahalle Kırlangıç Tepe üzerinde, Dürbinar ise Ayliya Tepesi üzerinde yer alır. Mahallelerin bir özelliği hepsinin derelerle ayrılmış olmasıdır. Dereler mahalleleri sınırlar durumundadır.” (İdris, 1987).

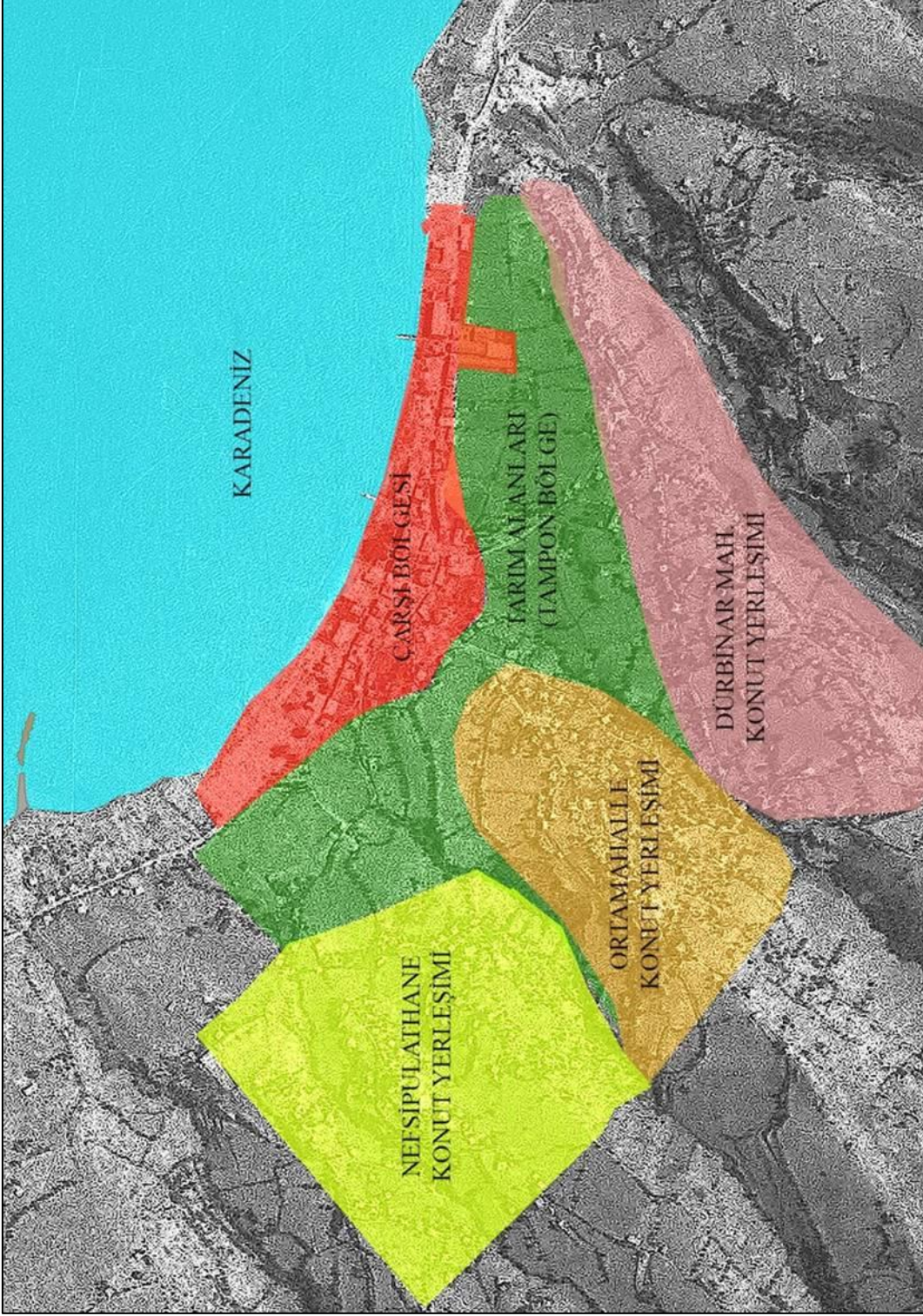
Akçaabat ilçe merkezinde mahalle sayısı 2014 yılına kadar geçen sürede dokuza ulaşmıştır. Bu süreç içerisinde tarihi Nefsipulathane Mahallesi, Nefsipulathane ve Çolaklı Mahalleri olmak üzere ikiye bölünmüştür. Ancak 2014 yerel seçimlerinden sonrası Trabzon ilinin Büyük Şehir statüsüne geçmesiyle, il sınırları içerisindeki köylerin statüsü

değişerek birçok köy mahalleye dönüşmüş ve Akçaabat ilçesine bağlı mahalle sayısı yetmiş üç adet olmuştur.

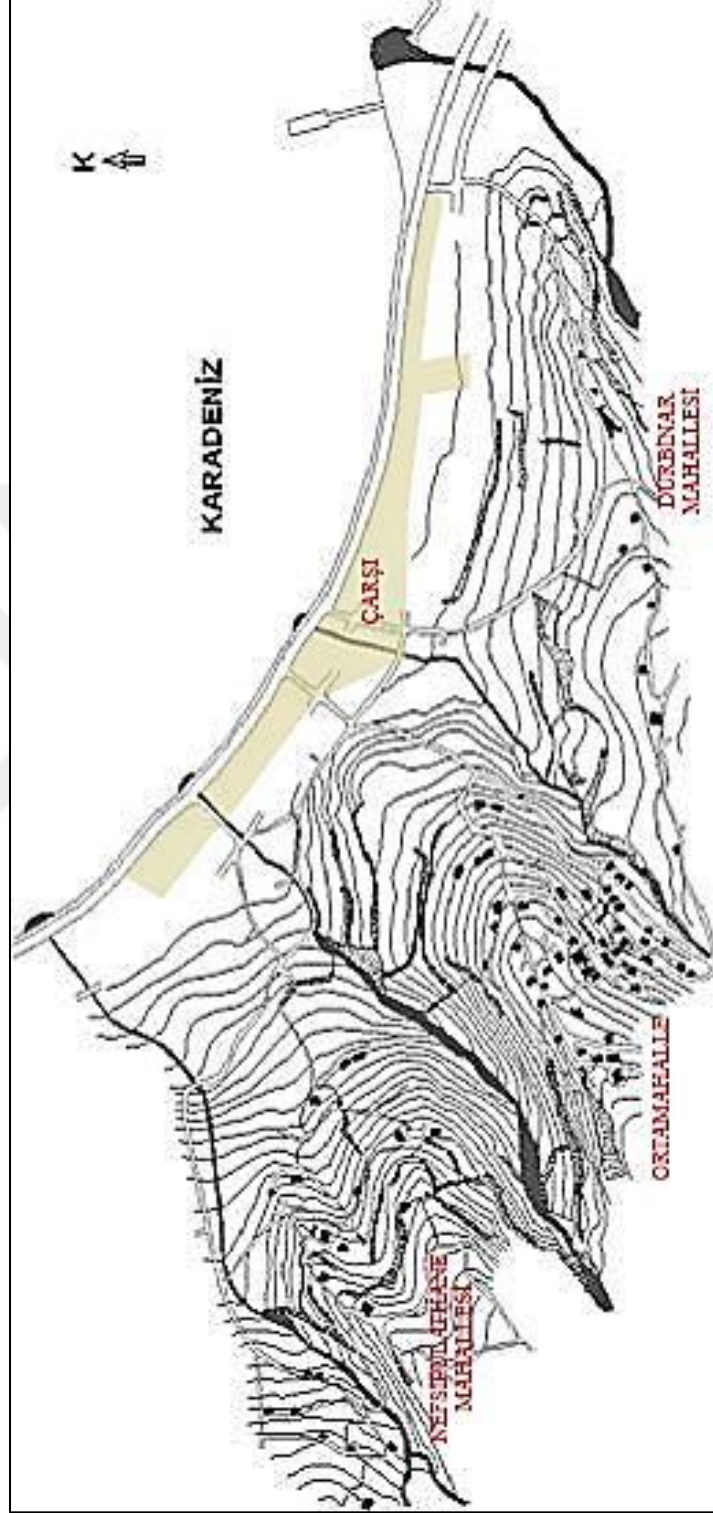
Akçaabat'ın yerleşiminin konumlanmasında doğal liman olma özelliği en önemli unsurdur. Doğal liman olma özelliği beraberinde, iklimin en ılıman olduğu yerleşim alanları ile denizcilik ve ticaret için de kötü hava şartlarından korunmuş en uygun liman bölgesinin oluşmasını sağlamıştır. Akçaabat, uzun yıllar yakın çevresindeki il ve ilçelere, gümrük, ticaret ve ulaşım hizmetlerini sağlayan bir lojistik merkezdi. Bu hareketli liman çarşının varlığını desteklemiş, kuvvetlendirmiş ve canlılığını sağlamlaştırmıştır. Geçmişte, verimli tarım alanları, askeri-politik nedenler, bataklık ve sivrisinekle yayılan hastalıklar gibi nedenlerden dolayı kıyı bölgesinde yapılaşma yoğunluğu artmamıştır (Gedikoğlu, 1996, Baş, 1996).

“Ticari merkez eskiden İstiklal Caddesi'nin güneyinde, kadınlar pazarı olarak bilinen yerdeydi. Şimdi ticaret merkezi ise, üç caddeye dağılmıştır. İstiklal Caddesinde manifaturacılar ve tuhafiyeciler, Ortacadde de bakkallar ve zahireciler bulunmaktadır. İnönü Caddesinde eskinin hanları bugün yerini bankalara bırakmıştır. Yerleşim alanları, dünden bugüne fonksiyonlarını değiştirmemişlerdir. Konut bölgelerinde yine bulunurken ticaret bölgesi daha geniş bir alana yayılmıştır. Mahallelerde fonksiyonel bakımdan değişme olmamıştır. Bunlar konut bölgesi olarak varlıklarını sürdürmektedir.” (İdris, 1987).

1980'li yıllara kadar Akçaabat'ın yerleşiminde konutların yamaçlara yapıldığı, sahil kısmında tarım alanları ve çarşının bulunduğu, çarşıda ise sadece ticaret ve kamu yapılarının olduğu görülmektedir (Şekil 3-4). Zamanla tarımın tütüne dönmesiyle çarşıdaki tarihi ticari yapıların birçoğu tütün işleme ve depolama binalarına dönüşmüştür.



Şekil 3. Akçaabat'ın yerleşim alanları, 1950 yılı (HGK,2016)



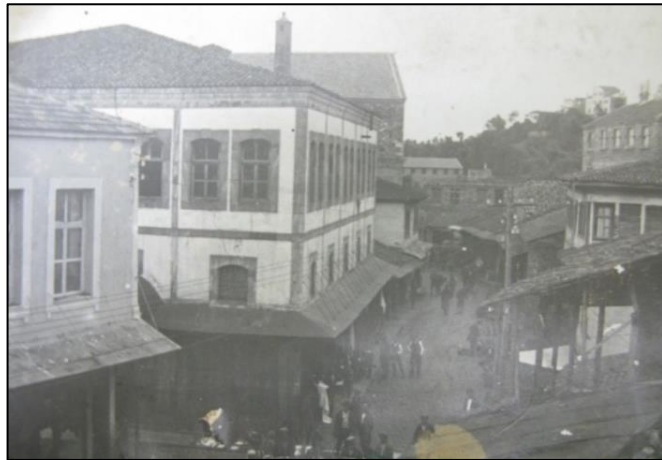
Şekil 4. Akcaabat geleneksel evleri'nin harita üzerinde yerleri (Saka, 1996)

Akçaabat Çarşısı Bölgesi'nde genellikle ticarethaneler, eğitim yapıları, cami, tek el yönetim binası ve depoları, kahvehaneler, kısmen de konut yapıları bulunmaktaydı. Yapıların büyük bir kısmını oluşturan kamu ve ticaret işlevli yapıların yapım sistemi kagir iken bir miktarda zemin katları kagir, üst katları ise ahşap bağdadi sisteminde yapılar bulunmaktaydı (Şekil 5).



Şekil 5. Akçaabat Sahili ve Yeni Cami çevresi, 1940'lı yıllar (Bölükbaşı, 2010)

Ticarethanelerde, zemin kat cepheleri şeffaf, tavanları yüksek olarak yapılmıştı. Üst katlara erişim amacıyla yapıların giriş kapısı ana caddeye bağlı yan yollar üzerinden sağlanmaktaydı. Yapı cephelerinde genellikle kapı ve pencerelerde taş söveler olmakla birlikte bazı yapılarda kemer, bazılarında da hayvan figürlerinin olduğu heykeller bulunmaktaydı. Dükkan katlarının bir üst katında uzunca balkon ya da asma metal sundurmalar yapılarak, vatandaşın hava şartlarından en az etkilenmesi sağlanmaktaydı (Şekil 6).



Şekil 6. Akçaabat İstiklal Caddesi, 1940'lı yıllar (Bölükbaşı, 2010)



Günümüzde Sahil Karayolu'na paralel olarak kıyı boyunca yerleşim alanları gelişme gösterirken, geçmişte ise günümüzün aksine tarihi doku bölgelerinin bulunduğu mahallerin kent merkezinin güney tepelerinde yer aldığı görülmektedir. Bu tepelerde eğim %30'u geçmektedir. Tarihi konut yerleşim alanları deniz seviyesinden 50-60 m'den başlayıp, 110-120 m'ye kadar devam etmektedir (Saka, 1996).

Kıyıya paralel olan bir sırt yolu üzerine kurulu pembe renkli evleriyle Dürbinar Mahallesi, beyaz renkte evleriyle kıyıya dik bir tepe üzerinde Nefsipulathane Mahallesi ve iki yerleşim merkezinin ortasında Ortamahalle bulunmaktaydı. Bu üç mahalle ile çarşı bağlantısı, daracık iki yanı ağaçlıklı ve taş duvarlı yollarla sağlanmaktaydı (Şekil 7). Yerleşim dokusu ve yapıları tek tek incelediğimizde, doğal topoğrafyaya uyumlu, doğaya ve insana saygı anlayışının belirleyici etken olduğu bir yerleşim şekli görülmektedir.



Şekil 7. Ortamahalle'de taş yol (Doğan, 2014)

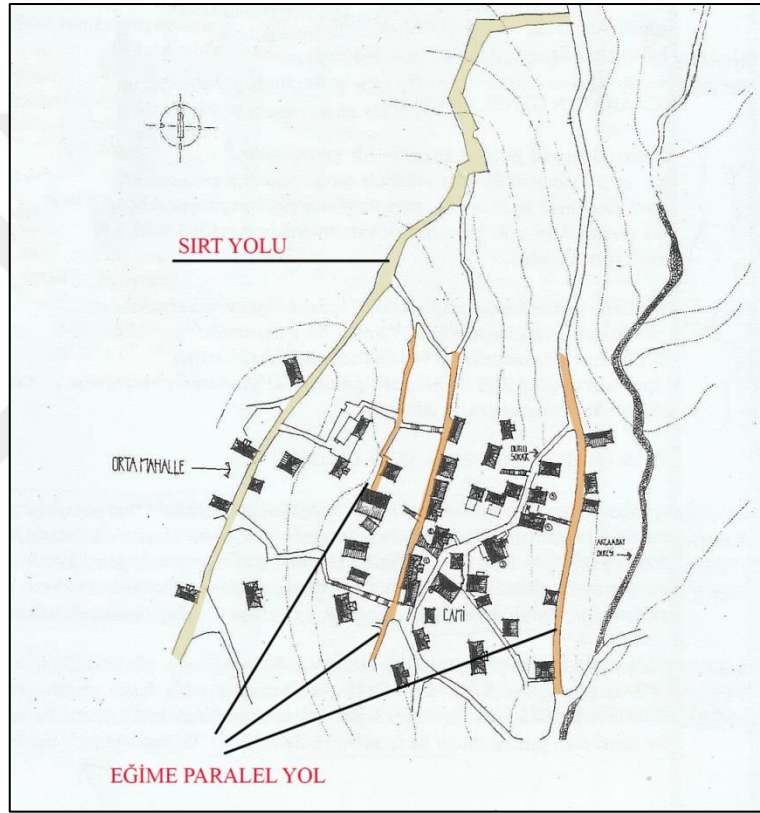
Baş, Dürbinar Mahallesinin kelime anlamını “Dürbinar Mahallesi adını, evlerinin cephe renginin mahallede bolca bulunan nar ağacı meyvesi rengi olan pembeyle benzerlik göstermesi ve inci anlamına gelen dürbi kelimesinden yani inci gibi dizili nar rengi evler anlamına gelen dürbiye kelimesinden almıştır.” şeklinde ifade etmiştir.

Dürbinar Mahallesinin adının anlamı kentin fiziksel yapısının, toplumsal yaşam kültürü ve doğayla nasıl sıkı sıkıya bağlı, uyumlu olduğuna dair güzel bir örnek oluşturmaktadır.

Akçaabat'ın en eski yerleşim alanlarından biri olan ve 19 yüzyıl Osmanlı sivil mimarisinin en güzel örneklerinden birini oluşturan Ortamahalle yerleşim alanında Zerrin

Enön, Bülent Güngör, Kamuran Öztekin, Vehbi Tosun 1984 yılında araştırmalar yapmıştır. Sonraki yıllarda Moh'd İdris, Sonay Çevik ve Emine Saka yine bu bölgede çeşitli araştırmalar yapmış, önemli saptamalarda bulunmuşlardır.

Arazinin topoğrafyası nedeniyle yollar düzenli bir biçimde uzanmaz, kıvrımlıdır ve bağlantıları karmaşıktır (İdris, 1987). Tarihi mahallelerdeki konut yerleşimlerinin özellikle eğime paralel yollar üzerinde ve sırt yolları üzerinde kümelenme olmak üzere iki şekilde olduğu görölmektedir (şekil 8).



şekil 8. Topoğrafya çizgilerine uyum sağlamış geleneksel konut yerleşimi (Enön ve Güngör, 1984)

“Akçaabat insanı, sağlı sollu bahçe duvarlarından sarkan sarmaşıklarla dut ağaçlarının, güller ve hanmellerinin gölgelediği taş döşeli yollardan yürüyerek evlerine ulaşırdı. Arazi eğiminden dolayı, eğime paralel yollar bazı kesimlerinde merdivenlere dönüşmüştür.”(Gedikoğlu, 1996).

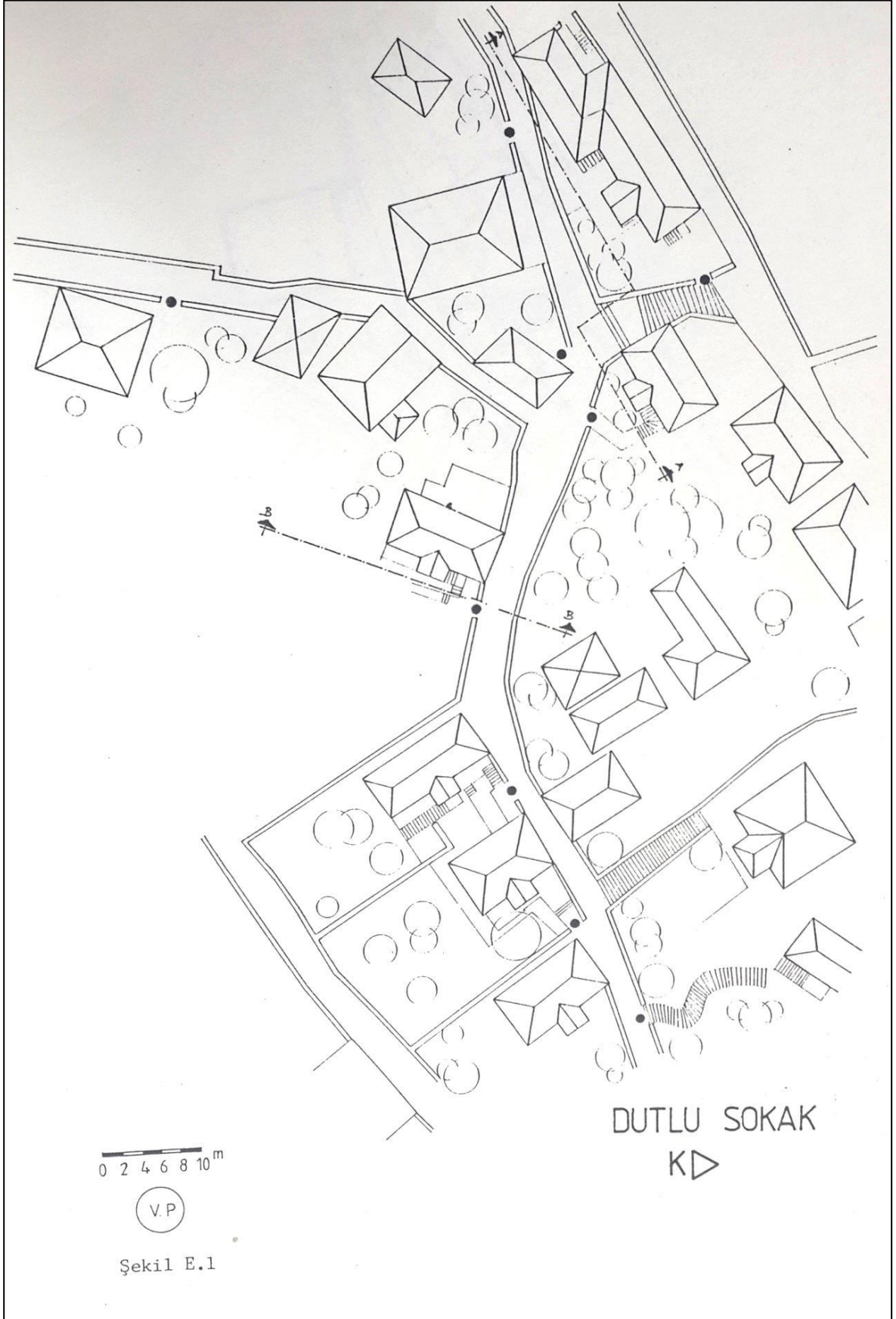
Bahçeler yol kenarlarından, birçoğunda sarmaşıkların sarktığı taştan yüksek bahçe duvarlarıyla ayrılmıştır. Bahçe duvarları komşu sınırında bulunmakta ve bahçelerin özel mülkiyetini korumaktadır. Bahçeler çok zengin doğa düzenlemelerine sahip olmayıp

meyvelik ve tarım alanları olarak bölümlenmiştir. Konut mekanlarının birçoğunda bahçe duvarları aynı zamanda evlerin dış kapıları durumunda olup, içeriye girebilmek için bahçe kapılarından geçmek gerekmektedir (İdris, 1987).

Bahçeye girişi sağlayan giriş kapısı, iki yanında sütunlar ve bu sütunları birleştiren genelde işlemeli üst kemerden oluşmaktadır. Kapıları çift kanatlı olup genellikle kanat üzerinde topuz ve halka gibi madeni aksamlar yer almaktadır.

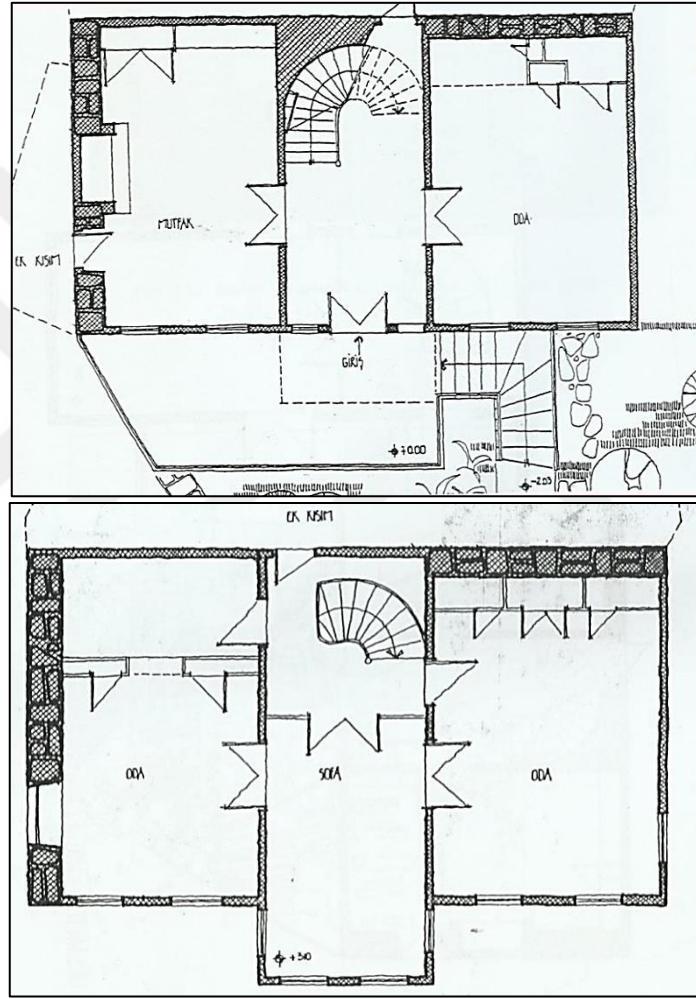
“Ortamahalle’deki evlerin hepsi bahçe içerisindedir (Şekil 9). İklimin de elverişli olması ile yaşam yaz kış doğa ile iç içedir. Bu nedenle evlerin alt katlarındaki yaşama mekanları, devamlı açık duran giriş kapısı ve merdivenle çıkılan çıkmanın altındaki yanları açık giriş mekanı ile doğanın uzantısı görünümündedir. İç yaşam bahçeyi çeviren yüksek duvarlarla sokaktan koparılmıştır. Yapılar sokağa sırtlarını dönmüş, bol pencereci geniş cepheler bahçeye yönlendirilmiştir (Şekil 9).” (Enön vd., 1984).

Tarihi dokunun bulunduğu üç mahallede sokak-bahçe-konut mekanları çeşitli eylem bölgelerine dönüşmekte, farklı kullanım ve yaşamayla birlikte değişik anlamlar kazanmaktadırlar (Şekil 9). Sokakların ulaştırıcı ve bağlayıcı bir araç olmanın yanında, ana mekan olarak amaç özelliği gösteren bir eylem bölgesi olduğu görülmektedir. Bahçeler konumu, biçimlenişi, mekânsal bileşenleri ve öğeleri ile kişisel eylemlerin geçtiği, çevreyle iletişimin sağlandığı (Dinlenme-İş-İletişim-Sınırlama ve Eylemler Mekanı) eylem bölgeleridir. Konut mekanları eylemlerin başladığı, geliştiği ve sonlandığı (yakın çevresi içinde) merkezi bir nokta, amaç noktasını oluşturmaktadır (Çevik, 1991)



Şekil 9. Ortamahalle’de sokak-bahçe-konut ilişkisini yansıtan yerleşim planı (Çevik, 1991)

“Ortamahalle’de evlerin cepheleri genellikle doğu ve güneye yönlendirilmiştir. Geniş sofalar doğu yönüne kurulmuştur ve manzaraya açıktır. Kırsal kesimdeki yöre konutlarından farklı olarak kentleşme ile alt kattaki ahır, yerini yaşama mekanlarına mutfak, kiler, depo, servis gibi alanlara bırakmıştır (Şekil 10). Üst katta ise sofaya bağlı olarak yatak odaları yer alır (Şekil 10). Evler genel plan şeması itibarı ile iç sofalı (Eldem, 1968) ‘karnıyarık’ plan tipine girer.” (Enön vd., 1984).



Şekil 10. Ortamahalle Evi zemin kat ve birinci kat plan şemaları (Özen ve Sert, 2006)

Ortamahalle konut mimarisinde yapı malzemesi olarak genellikle taş ve ahşap kullanılmıştır. Evlerin zemin katlarındaki dış duvarlar yığma taş tekniğinde yapılmış olup, kimi evlerde bazı taş duvarlar çatıya kadar devam etmektedir. Ahşap malzemenin yoğunlukla kullanılmış olduğu bu yapılarda; ana taşıyıcı, döşeme ve tavan kaplamaları, merdivenler, doğramalar ve çatıda ağırlıklı olarak ahşap kullanılmıştır. Zemin ve bodrum

katların iç duvarları ile üst katların genellikle hem iç hemde dış duvarları ise yarı-ahşap çatki tekniğinde yapılmıştır. Bu sistemde ana taşıyıcılar ile bu taşıyıcıları birbirine bağlayan ahşap çita örgüsü sıva tutucu özelliğinde bulunmakta ve bu örgünün arasına taş dolgu malzemesi konmaktadır. Çatı örtüsü malzemesi olarak alaturka kiremit kullanılmaktadır (Enön vd., 1984).

“Yakın geçmişe dek geleneksel evlerle donanan mahallelere iki yanı sarmaşıklarla kaplı, dut, gölgeli yollardan, gül ve hanımeli çiçeklerinin yaydığı kokuları soluyarak gidilirdi. Her geçen gün bu güzellikleri de yanında götürüyor.” (Gedikoğlu, 1996).

Üç adet tarihi mahalleden Ortamahalle, sit alanı olarak ilan edildiğinden günümüze kadar büyük ölçüde korunabilmiş olup Nefsipulathane Mahallesi ve Dürbinar Mahallesi yeterince korunamamıştır. Tahribatın en fazla olduğu Dürbinar Mahallesinde apartmanlar yoğunlaşmış ve aralarında az miktarda tarihi yapı kalmış, bir iki sokak hariç sokak dokusu büyük ölçüde bozulmuştur. Mahallelerdeki bozulma sürecine paralel olarak, Çarşı Bölgesi de denizden, limandan ve tarihi mahallelerden kopmuştur (Şekil 11).



Şekil 11. Akçaabat Sahili genel yerleşim durumu (ABKMA, 2016)

Çarşı Bölgesi’nde bulunan yapıların birçoğunun zemin katlarında ticarethane, resmi kurum, bankalar ve lokantalar bulunmaktadır. Bu yapıların üst katlarında ise zemin kat kullanımlarının aksine ağırlıklı olarak konut birimlerinin ve daha az oranda da resmi kurum ile büro birimlerinin bulunduğu görülmektedir. Bölgede nitelikli tarihi kargir yapıların birçoğu yok olmuştur. Eskiden kalma sadece birkaç kargir yapı kalmış olup, birçoğu da yanlış onarımlarla zarar görmüştür (İdris, 1987).

Çok eski tarihlerden beri çevre il ve ilçelerle hatta dış ülkelerle ticari iletişimi olan Akçaabat limanının ve pazar yerinin bulunduğu Çarşı Bölgesi'ndeki tarihi taş binalar özellikle 1980-1990 yılları arasında tahrip olmuş, çok az miktarda kalan eski yapıya rağmen tarihi doku büyük ölçüde yok olmuştur.

Geçmişte maksimum beş katlı olan tarihi ticaret yapılar yerlerini çok katlı apartmanlara bırakmış, bölge özgün dokusunu kaybetmiştir (Şekil 12).



Şekil 12. Günümüzde Akçaabat İnönü Caddesi ve çok katlı apartmanlar (Üçüncü, 2016)



Şekil 13. Akçaabat Çarşı Bölgesi önü sahil dolgusu (ABKMA, 2016)

Karadeniz Sahil Yolu nedeniyle yapılan dolgularla doğal yapısı bozulan Akçaabat'ın sahil alanındaki peyzaj düzenlemesi kent halkının nefes aldığı çarpık yapılaşmadan uzaklaştığı bir alan olmuştur (Şekil 13).

- Akçaabat'ta Ulaşım

Akçaabat Kentine eski çağlardan beri ulaşım çoğunlukla deniz yoluyla sağlanıyordu. Kentin yerleşim dokusu da liman merkezli bir kurguda oluşmaktaydı. Tarihsel süreç içerisinde deniz ulaşımı azalarak karayolu ulaşımı ağırlık kazanmıştır. Karadeniz Sahil Yolu'nun Akçaabat Kenti'nin kıyısından geçmesi Akçaabat'ın kıyı ekolojisini bozmasının yanında yerleşim sistemi açısından da en önemli değişimlerden birine neden olmuş, noktasal olan yerleşim şekli, zamanla değişerek sahil karayoluna paralel bir gelişim içine girmiştir.

Uluslararası bağlantı yolu olarak Karadeniz Sahil Karayolu'nun hizmete açılması, Trabzon limanının yatırımlarla büyütülmesi ve havayolu yolcu taşımacılığının gelişimi neticesinde deniz taşımacılığıyla önemli bir liman kenti olan Akçaabat bu özelliğini büyük ölçüde yitirmiştir.

- Akçaabat Limanı

Akçaabat Limanı, Karadeniz sahillerinde, Sinop'tan sonra en emin limandır. Akçaabat Kenti geçmişte liman şehri olarak önem kazanmıştır. Bu liman yıldız-karayel, yıldız, yıldız-poyrazdan başka diğer rüzgarlara kapalıdır. Bölgeye zarar verici en büyük fırtınayı yıldız karayel yapar. Denizin altı kumluk ve çoğunlukla balçık çamurdur. Dere ağzlarında lonkoz bulunmamaktadır. Limanın açıklığı 1 milden fazladır. Büyük nakliye gemileri en şiddetli fırtınalarda bile demir atmadan bu limanda emniyetle barınabilmektedir. Bu nedenle çok şiddetli fırtınalarda birçok gemi Yoroş Burnunu aşarak Akçaabat Limanına gelmektedir (Birinci, 2014; Koca, 2014).

MÖ 750 yıllarında Miletliler'in Karadeniz kıyısında kurmuş oldukları ticaret odaklı koloni siteminde Sinop ana üs, Trabzon ise ana aktarma limanlarından biriydi. Trabzon ve İran arasındaki ticaret yolu bağlantısı kentin ticaret merkezi olup daha hızlı gelişmesine neden olmuştur. Hadrianus Dönemi'nde Trabzon'un doğu yakasında bir liman alanı oluşturulmuş olmasına rağmen, özellikle fırtınalı havalarda yolcu ve yük ulaşımında daha emniyetli olan Akçaabat Limanı'nı daha çok tercih edilmekteydi (Koca, 2014; Baş, 2016).

Bijişkiyan, Akçaabat'ın geniş ve emniyetli limanı sayesinde eski devirlerden beri bölgede ticaret merkezi olduğunu 1817 yılında Trabzon'u ziyaretinde ifade etmiştir (Şekil 14) (Birinci, 2014).





Şekil 14. Akçaabat Limanı'nı gösteren 1855 yılına ait litografi (Koca, 2014)

“1461’de Trabzon’un ve sonrasında Karadeniz kıyılarının Osmanlılar tarafından fethiyle, Trabzon hem deniz ticaretinin hem de Doğu seferlerinin merkezi olarak kullanılmaya başlanmıştır. İpek ve Baharat Yolları’nın kuzey kolu olan Trabzon-Erzurum-İran kervan yolu Trabzon’dan Akçaabat Limanı’na ulaşmaktaydı. Seyahatnamelerde de geçtiği üzere kurulan pazarın büyüklüğü, limanın yoğunluğunu ve ticaret hacminin büyüklüğünü göstermektedir. Ayrıca Akçaabat toprakları ve iklimiyle buğday, arpa, darı, mısır ile tütün, kenevir, zeytin ve üzüm gibi tarımsal değeri yüksek ürünlerin yetiştirilmesine uygundu. Üzüm üretimi Akçaabat’ta her devirde önemli olmuş, üzümünden elde edilen şarap ve kenevirden elde edilen ürünler Kefe, Kili, Edirne, Harput, Kemah ve Erzincan şehirlerinin yanı sıra Tuna iskelesi yoluyla Avrupa’ya gönderilmiştir. Ancak XV. Ve XVI. yy’da şehrin en önemli ihraçları arasında yer alan şarap üretiminin, Trabzon şehrinin Türkleşme ve İslamlaşması ile birlikte önem kaybettiği anlaşılmaktadır.” (Koca, 2014).

XVI. yy’da coğrafi keşifler sonrası dünya ticaretinde önemli değişimler ortaya çıkmıştır. İpek Yolu ve Baharat Yolu gibi iki önemli ticaret yolunun Avrupa ile bağlantısının sağlandığı birçok bölgeyi hakimiyeti altında tutan Osmanlı İmparatorluğu, bu ticaret yollarının okyanus ötesine kaymasıyla ekonomik açıdan olumsuz etkilenmiştir (Koca, 2014).

“1869’da Süveyş Kanalı’nın açılmasından olumsuz etkilenen Trabzon Limanı, ayrıca uzun yıllar ihmal edilen İran karayolunun iyileştirilememesi nedeniyle önemini kaybetmeye başlamıştır. Önce 1877-78 Rus Savaşı, sonrasında ise Balkan, Birinci Dünya Savaşları ve Kurtuluş Savaşı tüm ülkeyi etkilediği üzere Karadeniz ticaretini de durma noktasına getirmiştir. 1923 nüfus değişimiyle Rum nüfusun şehirden ayrılması Akçaabat’ta

ticari etkinlikleri etkiledi; Rumlar'ın yaptığı deniz ticareti el değiştirmiş ve bir süre sonra da önemli gelir sağlanamadığı için sona ermiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında ise hem devlet yatırımlarının karayoluna kayması, hem de Orta Asya ve Türk Cumhuriyetleri'ne yönelik taşımacılıkta Batum ve Soçi gibi limanların Trabzon Limanı'ndan daha fazla öne çıkması yörenin liman etkinliklerini azaltmıştır.” (Koca, 2014).

Osman Baş, Trabzon Limanı'nın inşaa sürecini “Trabzon Limanı yapılana kadar Trabzon'un bütün liman işlevini Akçaabat görmekteydi (Şekil 15-16). Dönemin Başbakanı Hasan Saka limanın Akçaabat'a kurulmasını istemiş, ancak Akçaabat'ta dönemin ağaları ve dükkan sahiplerinin, antrepo ve depo yapıları ile gelecek olan nüfus ile Akçaabat'ın bozulacağı düşüncesi ile yaptıkları itirazlarla liman Trabzon'a yapılmıştır.” şeklinde ifade etmiştir.



Şekil 15. Akçaabat Limanı ve iskele, 1934 yılı (Bölükbaşı, 2010)



Şekil 16. Akçaabat Körfezi ve demir atmış gemiler, 1936 yılı (Bölükbaşı, 2010)

1970’li yıllardan sonra kumsal üzerine yapılan dolgularla Karadeniz Sahil Karayolu’nun birinci etabı tamamlanmış, deniz ulaşımının önemi azalmaya başlamış, kıyı kesiminin her iki yöne doğru gelişen şehir, Yomra ve Trabzon ile bütünleşme sürecine girmiştir (Şekil 17). 1990 yılı sonrası Sarp Sınır Kapısı’nın açılması, çeşitli ekonomik-politik kararlar neticesinde, Akçaabat Limanı önemini büyük ölçüde kaybetmiş, Karadeniz Sahil Karayolu üzerinden taşımacılık daha önem kazanmıştır. Günümüzde ise liman yerel ihtiyaca yönelik genellikle mermer, seramik ve zift gibi ağır maddelerin taşınmasına yönelik hizmet vermektedir (Koca, 2014).



Şekil 17. 1980’li yıllar Akçaabat Körfezi ve demir atmış gemiler (Bölükbaşı, 2010)

Trabzon Limanı deniz taşımacılığında daha yoğun olarak hizmet vermesine rağmen fırtınalı zamanlar da Akçaabat Limanı halen gemiler için sığınacak bir bölge olmaya devam etmektedir (Şekil 18).



Şekil 18. Günümüz Akçaabat Körfezi ve demir atmış gemiler (Üçüncü, 2016)

- Akçaabat Sahili ve Sahil Yolu

1886 yılında Trabzon Vilayeti'ne dahil bir kaza haline getirilen Akçaabat'ın, bu yıllarda Trabzon'la olan bağlantısı genellikle deniz yoluyla sağlanıyordu (Şekil 19). Tanzimat sonrasında başlayan kazaları vilayete bağlama düşüncesi sonucunda Akçaabat ile Trabzon arası karayolu bağlantısı engebeli arazi, dere ve vadilerin çokluğuna rağmen sağlanmıştır. Ancak derelerin sık sık taşması nedeniyle söz konusu yol; tarihsel süreç içerisinde birçok defa ulaşımına kapanmış, yolun tamiri ve yeniden yapımı meselesi ise gerek imparatorluk yıllarında gerekse Cumhuriyet Dönemi'nde önemli meselelerden biri olmuştur (Öksüz, Başkaya, 2014).



Şekil 19. Akçaabat Sahili'nin doğal hali, 1890 yılı (Bölükbaşı, 2010)

1911 yılına gelindiğinde Trabzon-Akçaabat yolunun fiziki durumu, bölgeyi ziyaret eden bir yazar tarafından şu şekilde tasvir edilmiştir (Şekil 20-21): “Trabzon’dan Polathane’ye giden yol dağ ve tepelerin eteğinde, güzel tarlaların arasında, Karadeniz kenarını takip ediyor. Yol, tam anlamıyla bir şose değilse de yine de üzerinde arabaların geçmesine imkan verecek kadar düzenlidir.” (Öksüz, Başkaya, 2014).



Şekil 20. İnönü Caddesi (Dönemin Sahil Yolu), 1936 yılı (Bölükbaşı, 2010)



Şekil 21. Akçaabat Sahili ve Tekel Binaları, 1930 ortaları (Bölükbaşı, 2010)

“Birinci Dünya Savaşı yıllarında Rus taarruzu nedeniyle harabeye dönen, işgal yıllarında (1916-1918) ise yine Ruslar tarafından tamir edilen bu yol, Cumhuriyet sonrasında Trabzon-Erzurum yolunun gölgesinde kalmıştır. Zira 1923 sonrasında Trabzon kamuoyunun birinci önceliği, tarihi İran transit yolunu canlandırmak düşüncesiyle Trabzon-Erzurum arasında bir demiryolu ağının kurulması olmuştur. Bu arada Trabzon-Akçaabat yolunun kaderi, 1935 yılında Başbakan İsmet İnönü'nün doğu ziyareti sonrasında değişmiştir. İnönü'nün bu gezi sonrası ortaya attığı Hopa-Samsun sahil yolu projesi, Trabzon-Akçaabat yolunun da yapımını gündeme getirmiş ve bu tarihten sonra

Trabzon-Akçaabat yolu, Hopa-Samsun sahil yolu projesinin içinde düşünölmeye başlanmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle hayata geçirilemeyen, bu proje, 1943 yılı sonrasında tekrar gündeme gelmiştir.” (Öksüz, Başkaya, 2014)

Soğuk Savaş sürecinde ABD'den “Marshall Yardımı” karşılığında ekonomik destek alabilmek için ön şart olan karayolu ulaşımına öncelik verilmesi neticesinde 1949 yılında Hopa-Samsun Sahil Yolu Projesi hayata geçirilmiştir (Şekil 22-23). Bu proje 1971 yılında tamamlanmıştır. Ardından 1987 yılında bugünkü D-10 Karadeniz Sahil Yolu yapım süreci başlamış ve 2001 yılında tamamlanmıştır (Öksüz, Başkaya, 2014)

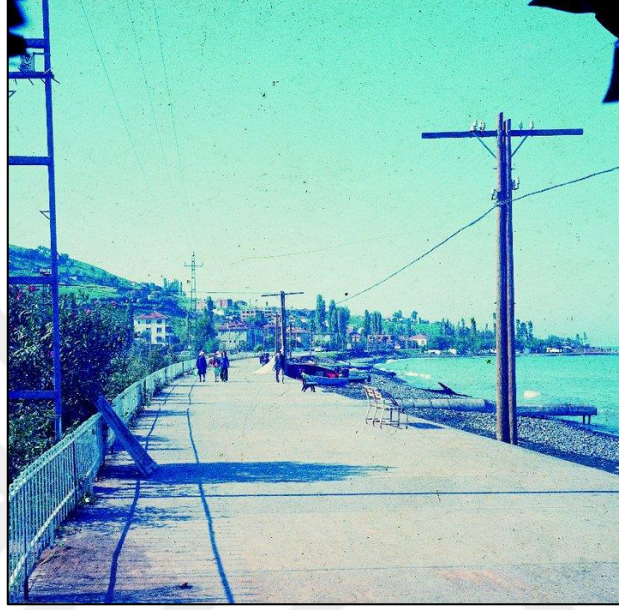


Şekil 22. Akçaabat Sahili 1. Etap Karayolu, 1970 sonları (Bölükbaşı, 2010)



Şekil 23. Akçaabat Sahili 1. Etap Karayolu, 1970'li yıllar (Şener, Yayınlanmamış)

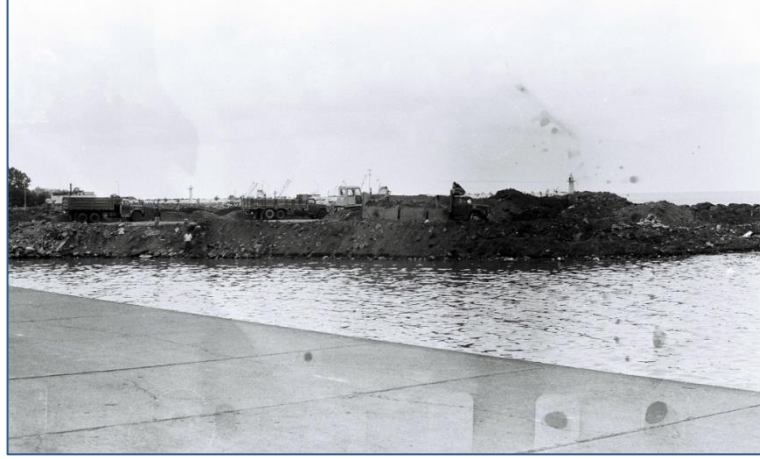
1971 yılında yapılan 1. Etap Sahil Karayolu çalışmasıyla, Çarşı Bölgesi'nin kumsalı üzerine dolgu ve tesfiyeler yapılarak, araç yolu ve yürüyüş yolu oluşturulmuştur. Dolgu çalışması sonrasında kumsal şeridinin genişliği azalsa da yapılan dolgular kıyı çizgisini henüz aşmamıştır (Şekil 24).



Şekil 24. 1. Etap Sahil Yolu ile kıyı arası yürüyüş yolu, 1970'li yıllar (Bölükbaşı, 2010)

Akçaabat Belediyesi Başkanı Şefik Türkmen, sahil dolgusunun yapım süreci hakkında “Akçaabat'ta dolgu 1990 yılında selden sonra başladı. 20 Haziran 1990 yılında, 19 Haziran'ı 20 Haziran'a bağlayan gece sel oldu. Selde dereler çamur, teresubat getirdi ve şehir, her taraf çamurla doldu. O zamanki belediye bu çamur ve teresubatı temizleyerek sahillere döktü. Onunla birlikte dolgu başlamış oldu. Biz geldiğimizde belirli oranda dolgular vardı. Saray'ın olduğu yerin belirli bir bölümü dolmuştu. Şuanki Terminal'in olduğu yerde Rus Pazarı yapılmıştı. O kısımda bir dolgu vardı. Sahil boyu da şimdiki marinadan itibaren Nihat Usta'ya kadar sahil ağırlıklı çöp ile doldurulmuştu.” şeklinde ifade etmiştir.

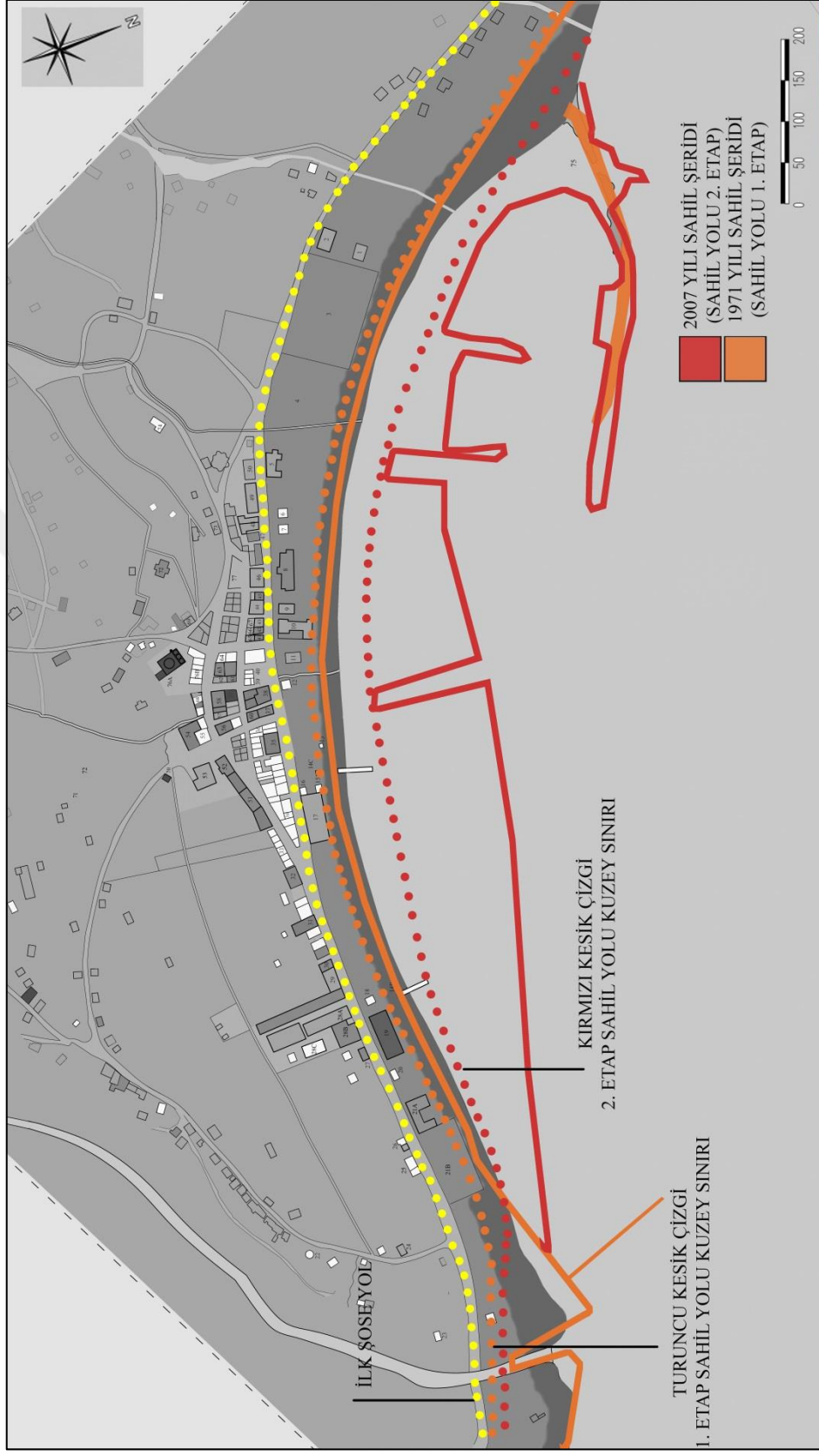
Dolgu projesinin uygulaması sürecince sahile dökülen çöpler, moloz ve hafriyatlar Akçaabat kıyısının doğal yapısını bozmuş, kumsallar kaybolmuş, çevre kirliliği ortaya çıkmıştır (Şekil 25).



Şekil 25. Dolgu projesi sürecince sahile dökülen çöp ve molozlar, 1990'lı yılların başı (Bölükbaşı, 2010)

1987 yılında başlayan 2. Etap Sahil Karayolu genişletme çalışması ve karayolunun hemen kuzeyine 1990 yılında başlayan rekreasyon alanı yapım çalışmaları kapsamında yaklaşık 120.000 m<sup>2</sup>'lik alana dolgu yapılmıştır. Denize yapılan dolgularının bitiş noktası ile kıyı çizgisi arası mesafe yer yer 200 m'yi bulmaktadır (Şekil 26).





Şekil 26. Akcaabat Sahil Karayolu ve dolguların ile kıyı sınır çizgisi değişimi (Üçüncü, 2016)

Karadeniz Sahil Karayolu, üzerinde akan hızlı trafik nedeniyle deniz ile kent arasında adeta bir set örmektedir. Karayolu önüne yapılan dolgularla Akçaabat Çarşı Bölgesi kıyından uzaklaşmış, kıyı yaşam kültürü değişmiştir.

Akçaabat Belediyesince alanı için hazırlanan dolgu rekreasyon planı doğrultusunda dolgu alanının sosyal, kültürel ünitelerle donatılarak yeşillendirilmesi ile her ne kadar orijinalinin yerini tutamasa da Akçaabat halkı ve bölge insanının kıyıyı kullanımını nispeten tekrar sağlanmıştır (Şekil 27).



Şekil 27. Günümüz Akçaabat Sahili (ABKMA, 2016)

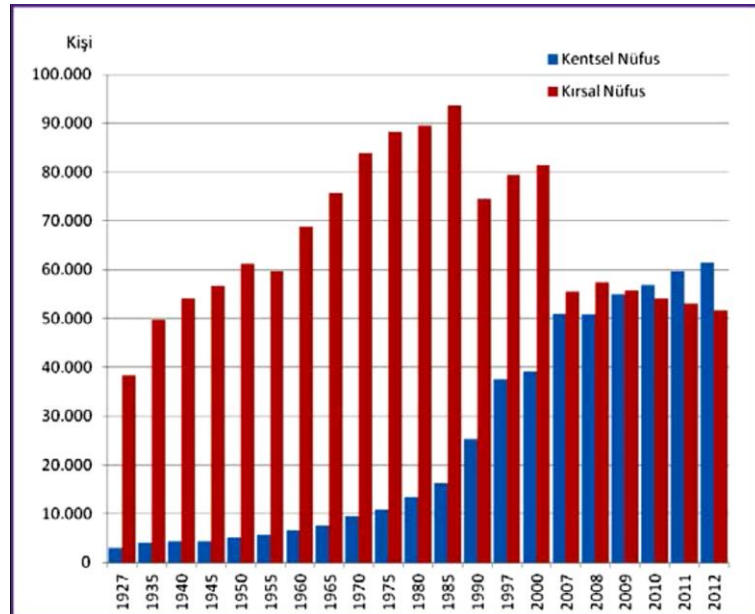
#### 1.4.4. Akçaabat'ın Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Özellikleri

- Nüfus

Akçaabat ilçesi nüfus ve şehirselleşme fonksiyonları bakımından Trabzon ilinin Ortahisar ilçesinden sonra en önemli ilçedir. Türkiye Cumhuriyeti'nde ilk nüfus sayımının yapıldığı 1927 yılında, küçük bir kasaba olan Akçaabat'ın kentsel nüfusu 3.014 kişidir. Bu sayı bugün bile Çaykara, Dernekpazarı, Hayrat ve Köprübaşı ilçe merkezlerinin nüfusundan daha fazladır (Saraçoğlu, 2014).

Tablo 1. Akçaabat'ın, sayım dönemlerine göre, kentsel, kırsal ve toplam nüfus miktarı ve oranları (TÜİK, 2014).

Yıllar	Kentsel Nüfus	Oranı (%)	Kırsal Nüfus	Oranı (%)	Toplam
1927	3.014	7	38.352	93	41.366
1935	4.077	8	49.681	92	53.758
1940	4.363	7	54.169	93	58.532
1945	4.414	7	56.769	93	61.183
1950	5.124	8	61.204	92	66.328
1955	5.637	9	59.654	91	65.291
1960	6.667	9	68.746	91	75.413
1965	7.600	9	75.761	91	83.361
1970	9.499	10	83.975	90	93.474
1975	10.756	11	88.231	89	98.987
1980	13.384	13	89.492	87	102.876
1985	16.172	15	93.775	85	109.947
1990	25.285	25	74.541	75	99.826
1997	37.528	32	79.397	68	116.925
2000	39.102	32	81.591	68	120.693
2007	50.064	48	55.511	52	106.475
2008	50.752	47	57.399	53	108.151
2009	54.932	50	55.691	50	110.623
2010	56.893	51	54.064	49	110.957
2011	59.615	53	53.112	47	112.727
2012	61.371	54	51.746	46	113.117
2013					113.917
2014					115.939



Şekil 28. Akçaabat'ın, sayım dönemlerine göre, kentsel ve kırsal nüfus miktarı (Saraçoğlu, 2014)

1950 yılında Akçaabat ilçe merkezinin nüfusu 5.126 kişi olmuştur. 1950-1955 yılları arasında ilçe merkezi nüfusu 500 kişi, sonrasında 1955-1965 yılları arasında ise her nüfus sayımında 1000'er kişi artmıştır (Tablo-1). 1950 yılında kentsel nüfus oranı %7 iken kırsal nüfus oranı %93'tür (Şekil 29). Türkiye'nin ekonomik gelişmesine paralel olarak kırsal nüfus oranının azalmaya, kentsel nüfusun artmaya, yurt içi ve yurt dışı göçlerin ise yine bu yıllarda artmaya başladığı görülmektedir (Saraçoğlu, 2014).

1980 yılında kent nüfusu 13.384 kişidir. 1990 yılında kent nüfusu 25 bini geçmiş, kentsel nüfus oranı %25'i bulmuştur. Kırsal nüfus oranı ise %93 oranından %75 oranına kadar düşmüştür. Kırsaldan kentlere göçün ve buna paralel olarak kentleşmenin bu yıllarda artış ivmesi kazandığı görülmektedir (Saraçoğlu, 2014).

2000 yılında Akçaabat'ın kent nüfusu 39.102 kişidir. Bu yıllarda idari olarak Akçaabat'a bağlı Söğütlü ve Yıldızlı beldeleri hızlı bir gelişim göstermiş ve Akçaabat'a alternatif yeni şehirler ortaya çıkmıştır. Bu şehirciklerdeki nüfus artışı kırsal-kentsel nüfus açığının büyük ölçüde kapanmasına neden olmuştur. Karadeniz Sahil Karayolu'nun yapımının Trabzon şehir merkezi ile Akçaabat ilçe merkezi arasında kıyı boyunca kentleşmenin doğrusal olarak gelişmesinde ve adeta iki kentin bütünleşmesindeki en önemli etkenlerden biri olduğu görülmektedir (Saraçoğlu, 2014).

“2007 yılı verilerine bakacak olursak bazı farklılıklar göze çarpmaktadır. Artık nüfusun neredeyse yarısı şehir merkezlerinde yaşamaktadır. Kentsel nüfus oranı %48, kırsal nüfus oranı ise %52 olarak gerçekleşmiştir. Bu farklılıklardan birisi de Akçaabat kent merkezinin tek bir alternatif olmamasıdır. İnsanlar artık Söğütlü ve Yıldızlı gibi belediye yerleşmelerini de tercih etmektedirler. 2012 yılında ise kentsel nüfus oranı %54'e kadar yükselmiş, kırsal nüfus oranı da %46'ya kadar gerilemiştir.” (Saraçoğlu, 2014)

2012 yılında çıkan Büyük Şehir Yasası ile Trabzon Belediyesi, Trabzon Büyükşehir Belediyesi'ne dönüşmüş, il sınırları içerisindeki köyler mahalle olmuş, kır-kent ayrımı ortadan kalkmıştır. Bu nedenle, 2012 yılı sonrasında Akçaabat için TÜİK'e ait kır-kent nüfus verisi bulunmamaktadır (URL-1, 2016).

- İdari Yapı

“Akçaabat'ın ne zaman, kimler tarafından kurulduğu kesin olarak bilinmemektedir. Kuruluş Dönemi'ne ışık tutan kaynakların çoğu günümüze ulaşmadan yok olup gitmiştir. Hükümet Konağı'nın bodrumunda saklanan resmi belgeler, 19/20 Haziran 1990 gecesi yaşanan büyük selin sürüklediği çamur yığınları altında kalmıştır. Akçaabat'ın yaklaşık 1000 yıllık geçmişine tanıklık eden bu belgeler, hiçbir kurtarma işlemi yapılmadan

kamyonlara doldurularak deniz önündeki dolgu alanının derinliklerine gömülmüştür.” (Gedikoğlu, 1996)

Akçaabat’ın kuruluş dönemindeki yönetim örgüsü her ne kadar bilinemese de Trabzon kentine yakınlığından dolayı yönetim bakımından her zaman Trabzon’a bağlı kaldığı ifade edilebilir. Osmanlı Dönemi belgelerinin çoğunda Akçaabatmaa naiplik, ayanlık, mütesellimlik, nahiye gibi adlarla anılan Akçaabat, 1887’de kaza (ilçe) merkezi olmuştur (Gedikoğlu, 1996).

Akçaabat ilçesinin son bucak müdürü Mehmet Sadi Efendi, ilk kaymakamı ise Giritli Cordanzade Mehmet Ali Efendi’dir (1887-1888) (Gedikoğlu, 1996).

“Salnamelerde sıralanan kurum ve kuruluşlarda görev yapanların önemli bir bölümü Bağdadizade, Çolakzade, Değirmencizade, Hacıdursunzade, Mollaosmanzade, Hacıömerzade, Hacısalihzade, Serdarzade, Kamilzade, Lermizade, Kazancızade, Mollabekirzade soyadını taşımaktadır. Öteki kamu görevlileri, adlarının sonuna eklenen efendi, ağa, bey gibi ünvanlarla anılmaktadır.” (Gedikoğlu, 1996)

Akçaabat’ta belediye teşkilatı 1880 yılında kurulmuştur. Akçaabat’ın ilk belediye başkanı 1880-1882 yılları arasında görev yapmış olan Hacımusazade Mehmet Emin Ağa’dır (Gedikoğlu, 1996).

- Sosyal-Kültürel Hayat

Akçaabat, M.Ö. 2000’lere kadar uzanan tarihinde Hitit, Asur, Milet, Kimmerler, İskit, Met, Bont, Satraplığı, Pontus, Kommenler, Ruslar, Türkler gibi pek çok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Akçaabat’ın bugünkü sosyal-kültürel zenginliğinde bu çeşitliliğin izleri bulunmaktadır (Şekil 29). Geçmişte önemli bir liman kenti olan Akçaabat’ın ulusal ve uluslararası ticaret hayatı kentin kültürel yapısının gelişmesinde önemli katkılar sağlamıştır. (Lermioğlu, 1949).



Şekil 29. Bölgede yayla şenliklerinden bir görüntü (Günel, 2010)

Yazılı kültür değerlerimizi arşivleme ve koruma geleneğimiz yeterli seviyede olmadığından dolayı birçok değer; önemli devlet adamları, bilgeler, erenler, ozanlar, yazarlar, birçok gelenek, yapı yapım kültürü, el sanatları, deyişler, ezgiler kaybolup gitmiştir. Son yıllarda yapılan çalışmalarla mevcut değerler yazılı kayıt altına alınmakla birlikte bu değerlerin yaşatılmaları teşvik edilmektedir.

“1960’larda bölgeye yayılan maviküf hastalığı, yaşamlarını tütüne bağlayan üreticileri ağır zararlara uğratmıştır. Bu nedenle işçi olarak yurt dışına gitmek isteyen Akçaabatlılara öncelik tanınmıştır. Daha sonraları eşlerini ve çocuklarını da yanlarına alan bu işçiler, Alamancı diye anılan yeni bir kuşak oluşturmuştur. Giyimde kuşamda, davranışlarda, harcamalarda çarpık bir geçiş dönemi açılmıştır. Tipik köy evlerinin sırtına beton katlar bindirilmiş, evler o zamana dek çok az görülen araçlarla, gereçlerle donatılmıştır. Bütün bunlar geleneksel yapının değişimini hızlandırmıştır.” (Gedikoğlu, 1996).

Geleneksel toplumsal yaşam düzeninin değişiminde küresleşmenin getirmiş olduğu büyük değişimlerin yanında yerel etmenlerinde önemli katkısı bulunmaktadır. Günümüzde halen tarım toplumundan sanayi toplumuna tam olarak geçememenin olumsuz etkileri topluma ve fiziki çevreye yansımaktadır. Kırsaldan kente yoğun göçler sonucunda, kırsal bölgeler tenhalanmış, tarımsal üretim azalmış, kentlerde ise hızlı ve plansız bir büyüme ortaya çıkmıştır. Bu plansız ve çarpık yapılaşma süreci sonucunda Doğu Karadeniz Bölgesi’nin en güzel yerleşim alanlarından biri olan Akçaabat bu özelliğini önemli bir ölçüde yitirmiştir (Gedikoğlu, 1996).

“Cumhuriyet’in kuruluşundan önce dahi evlerinde ud ve çağdaş müzik aletleri çalınan, kitap ve gazete okunarak çağdaş dünya ile bağlantı kurulan Akçaabat’ın bir kültür şehri olduğu rahatlıkla söylenebilir.” (URL-1, 2016).

Akçaabat Kentinde sosyal kültürel faaliyetler olarak, Akçaabat Belediye’sinin organize ettiği Akçaabat Belediyesi, Tiyatrosu, Türk Sanat Müziği Korosu, Türk Halk Müziği Korosu Erol Günaydın Sanat Merkezinde etkinlikler düzenlemektedir. Akçaabat Belediyesi’nin organize ettiği Tiyatro Günleri, Müzik ve Horon Festivali ile Yayla Şenlikleri çeşitli sosyal kültürel aktivitelerdir.

Kültür ve sanat alanında yetişmiş, eserleriyle ülke çapında üne kavuşmuş sanatçıların yanında tiyatro, sinema, resim, heykel, müzik ve fotoğrafçılık; geçmişte olduğu gibi günümüzde de yaygındır (URL-2, 2016). Düzenledikleri fotoğraf sergileri ve yazdığı kitaplarıyla Atilla Bölükbaşı, resim ve fotoğraf sergileriyle de Ekrem Kutlu ve nice müziyen ve sanatkarıyla Akçaabat’ta aktif kültürel ve sanatsal etkinlikler yaşanmaktadır. Buna rağmen Akçaabat ile Trabzon merkez arası Sahil Karayolu’nun ulaşımı kolaylaştırması ve yeni kurulan Söğütlü ve Yıldızlı yerleşim alanlarının getirdiği canlılıkla Akçaabat Trabzon arası adeta birleşmiş olup, ulaşım kolaylığı nedeniyle sosyal ve kültürel aktiviteler için büyük sinema ve tiyatro salonlarıyla Trabzon merkez daha cazip hale gelmiştir.

KTÜ Fatih Eğitim Fakültesi ve KTÜ Güzel Sanatlar Fakültesi ile şehir dışından çok sayıda öğrenci Akçaabat’ta eğitim görmekte ve yaşamaktadır. Fakültelerin düzenlediği etkinlikler ile dışardan gelen öğrenci nüfusu Akçaabat’ın sosyal-kültürel hayatına canlılık getirmektedir.

- Ekonomi

Karadeniz kıyısındaki en büyük doğal limanlardan ve en önemli liman kentlerinden biri olan Akçaabat’ın ticari hayatı her dönem canlı olmuştur. Son yıllarda ilçenin ticari ve ekonomik yapısının potansiyelinin altında bir gelişim göstermesinde başka nedenlerin yanında Trabzon’a yönelme ve coğrafi yapısı önemli yer tutar. Günümüzde, ilçenin ekonomisi büyük oranda ticaret, yeme-içme sektörü, turizm, tarım-hayvancılık, balıkçılık ve küçük çapta sanayiye dayanmaktadır. Son yıllarda Akçaabat Köftesi markalaşmış ve Akçaabat için önemli bir değer olmuştur (URL-1, 2016).

“Salı günleri kurulan Akçaabat Pazarı, Doğu Karadeniz Bölgesi’nin en canlı pazarıdır. Köylerde ve mahallelerde üretilen çeşitli ürünler, pazar yerlerinde sergilenerek satılır. Ayrıca Çarşı’daki dükkânların önleri sergilerle donatılır. Alıcılar aradıkları her şeyi

burada bulabilirler. Özellikle tereyağ, yumurta, yoğurt, yerli peynir, yerel meyveler ve sebzeler en çok satılan pazar ürünleridir.” (Gedikoğlu, 1996).

Yakın köyler ve mahallerde yaşayan üretici kadınlar ürettikleri yağ, yumurta, yerli peynir, meyve ve sebzeleri bu pazarda satarak aile ekonomisine katkı sağlarlar. Ürünleri pazarlayanların kadın, ürünleri satın alanlarında büyük çoğunluğunun yine bayan olmasından dolayı bu pazar yerine Kadınlar Pazarı adı verilir (Gedikoğlu, 1996).

Akçaabat ilçesinde önemli el sanatlarından birisi olan hasır işçiliği, ekonomik açıdan da bölgeye önemli katkı sağlamaktadır. Son yıllarda Akçaabat ilçesinde hasır bilezik örücülük kursları açılmaya başlamıştır. Ayrıca hasır örücülük kültürünün yaşatılıp devam ettirilmesi için çalışmalar yapılmaktadır (Altun, 2015).

- Tarım ve Hayvancılık

“Trabzon ilinin 1.049.371 dekarı tarım alanı olarak değerlendirilmektedir. Bunun 139.659’da biri (%13,3’ü) Akçaabat ilçesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Akçaabat’ın alan bakımından ilin dördüncü büyük ilçesi olmasına rağmen, ilin en fazla tarım alanına sahip ilçesi olması; Akçaabat’tan büyük ilçelerin iç kesimlerde yer alması, dolayısı ile yer şekilleri ve iklim bakımından dezavantajlı özelliklere sahip olması; kıyıdaki ilçelerin ise kendisinden küçük olması ile açıklanabilir.” (Çavuş, 2014).

Mikroklima iklimsel özellikler gösteren Akçaabat’ta Akdeniz iklimi ve Karasal iklim bölgelerinde yetişen birçok ürünün yetişmesinden dolayı ürün çeşitliliği oldukça fazladır. Akdeniz iklim bölgesi bitkisi olarak tanınan zeytin, turunçgiller vb. ile Karasal iklim bitkisi olan patates gibi birçok bitki çeşiti bölgede yetişebilmektedir (Gedikoğlu, 1996).

Tütün, geçmişte Akçaabat tarımının en önde gelen kaynaklarından biriydi. Akçaabat sahilinden tepelere doğru bakıldığında alabildiğince tütün tarlaları görülürdü (Şekil 30).



Şekil 30. Akçaabat’ta tütün üretimi (Bölükbaşı, 2010)



Akçaabat'ta tütünün önemini Haydar Gedikoğlu 1996 yılında yayınlanan Akçaabat adlı kitabında şöyle anlatmaktadır;

“Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yetiştirilen tütünün çoğu Akçaabat'ta üretilir. Akçaabat tütünü ince damarlı ve sert içimli olduğundan tüm sigaraların harmanında kullanılır. Bu niteliğinden ötürü iç ve dış pazarlarda vazgeçilmez bir yeri vardır”.

Geçmişte Akçaabat ve bölge ekonomisi için önemli bir tarımsal ihraç ürünü olan tütünün üretimi, TÜİK verilerine göre 1996 yılında 1243 ton, 2001 yılında 1119 ton, 2006 yılına gelindiğinde 507 tona gerileyip 2011 yılına gelindiğinde artık nerdeyse üretilmez olmuştur (Şenol, Sezer, 2014).

Akçaabat Trabzon ilinde, çilek üretiminde 567 ton ile birinci sırada, mısır üretiminde yıllık 3.300 ton ile yine birinci sırada, fındık üretiminde yıllık ortalama 6.000 ton üretim ile ikinci sırada yer almaktadır (URL-1, 2016).

“Hem ilde hem de Akçaabat'ta ekili alanların ciddi bir oranda daraldığı görülmektedir. 1996'da Trabzon'daki ekili tarım alanlarının %20'si Akçaabat'ta iken bu oran 2011'de %17'ye düşmüştür. Başka bir ifade ile Akçaabat'ta ekili alanlardaki azalma il geneline göre daha belirgindir. Bu durum ilçede yerleşmelerin hızlı bir şekilde düz alanlara doğru, başka bir ifade ile ekili alanlara doğru büyüyor olması, mısır tarımının terkediliyor olması, tütün tarımından vazgeçilmiş olması, kırdaki nüfusun kente doğru yer değiştirerek ekili tarımdan dikili tarıma geçiyor olması (fındık üretimine yönelmesi) ile açıklanabilir.” (Şenol, Sezer, 2014).

Trabzon'un tarım ambarı olarak nitelendirilen Akçaabat'ın tarımsal üretim olarak yerini kaybettiği görülmektedir. Farklı illerden gelen düşük ücretlerle pazarlanan doğallığı tartışılan ürünlerin piyasayı ele geçirmesiyle de, Akçaabat'ın tarımı daha kötüye gitmektedir. Bunun sonucu olarak çiftçiliğin azaldığını ve önce köyden Akçaabat merkezine, oradan da şehir dışına hatta yurt dışına göçlerin arttığı görülmektedir.

Akçaabat büyükbaş ve küçük baş hayvan sayısı olarak Trabzon ilinde üçüncü sırada yer almaktadır (URL-1, 2016).

Arıcılık alanında 435 adet işletme ve 206.264 ton bal üretimi ile Vakfikebir ilçesi ile birlikte Trabzon ilinde üretilen bal üretiminin yaklaşık yarısını karşılamaktadır (URL-1, 2016).

- Sanayi

“Akçaabat ilçesinde hizmetler sektörü en önemli ekonomik faaliyet olup, tarım ve sanayi diğer sektörlerdir. Trabzon'a çok yakın konumuna, nüfus ve ulaşım açısından sahip

olduğu avantajlara rağmen ilçede sanayinin yeterince gelişmediği, mevcut tesislerin de daha çok küçük ve orta boy işletmelerden oluştuğu dikkati çekmektedir. İşletmelerin kuruluş yerleri çoğunlukla ana karayolu ve onun yakınındaki vadilerdir. Bunda topoğrafik faktörler, ulaşım imkanları ve nüfus etkilidir.” (Çavuş, 2014)

Akçaabat ilçesinde eğime uygun arazilerin sınırlı oluşu nedeniyle büyük sanayi tesislerinin kurulması ya da mevcutların büyütülmesi için arazi bulma sorunu yaşanmaktadır (Çavuş, 2014).

- Turizm

Akçaabat; doğal güzellikleri, denizi, yaylaları, Sera Gölü, tarihi evleri, mahalleleri, Akçakale’si, tarihi yapıları ve meşhur Akçaabat Köftesi ile Doğu Karadeniz’in en önemli turistik yerlerinden biridir (URL-1, 2016). Son yıllarda gelişen turizm sektörü Akçaabat’ın ekonomisine önemli katkılar sağlamaktadır.

### 1.5. Kentleşme Sürecinde Yaşanan Kentsel Değişim

“Kentleşme olgusu, bir toplumun ekonomik ve toplumsal yapısındaki değişimlerden doğar. Kentleşme dar anlamda, kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfusun artmasını anlatmakla birlikte yalnız bir nüfus hareketi olarak görülmemelidir. Kentleşme; Sanayileşme ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran; toplum yapısında artan oranda örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan; insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikimi sürecidir.” (Manavoğlu, 2012).

16 yy’da başlayan gelişmeler sonucunda ilk olarak İngiltere’de ortaya çıkmış olan Sanayi Devrimi toplumsal yapı, ekonomik yapı ve şehircilik açısından çok önemli bir olgudur. Sanayi Devrimi sonrasında yeni buluşların üretime etkileri, teknolojinin ve makineleşmiş endüstrinin gelişmesi sonucu büyük sanayi kentleri oluşmuştur. Tarımsal üretimde makine kullanımı, kentlerin birçok alanda iş imkanı sunması, sosyal-kültürel yaşamda değişimler vb. nedenlerle kırsaldan kentlere büyük nüfus hareketleri gerçekleşmiştir. Bu süreç sonucunda kentlerde büyük toplumsal ve fiziksel değişimler ortaya çıkmıştır (Manavoğlu, 2012).

- Türkiye’de Kentsel Değişim Süreci

Türkiye’de kentleşme süreci 19. yy’ın ilk yıllarında Osmanlı İmparatorluğu’nun batılılaşma hareketleriyle başlamıştır. 19. yy’ın ikinci yarısında kentlerde ilk belediye

teşkilatları kurulmuştur. ülkemizde kentleşme sürecinin başladığının ilk göstergesi ise Cumhuriyet'in ilk yıllarında (1930) çıkan Belediyeler Yasası'dır (Tekeli, 2011).

“Türkiye’de kentleşme süreçlerinin dönemsel bir analizi yapıldığında, literatürde genel olarak karşımıza ‘1923-1950’, ‘1950-1980’ ve ‘1980 sonrası’ olmak üzere 3 temel dönemleme çıkmaktadır. Bu çerçevede Şengül’ün Türkiye’nin Cumhuriyet sonrası kentleşmesi için yaptığı dönemleme şöyledir:” (Bal, 2011)

- I. Dönem: 1923-1950 Ulus-Devletin Kentleşmesi
- II. Dönem: 1950-1980 Emek Gücünün Kentleşmesi
- III. Dönem: 1980 sonrası Sermayenin Kentleşmesi
- 1923-1950 Dönemi

Cumhuriyet’in ilk yıllarında henüz sanayileşmenin hız kazanmadığı, büyük göç hareketlerinin başlamadığı dönemde Türkiye, mevcut yerel yönetim yapısı ve sınırlı mali kaynaklarıyla yeni bir ulusal burjuvazi yaşantısı ve buna uygun kentler oluşturmayı hedeflemekteydi. Bu doğrultuda kentsel altyapıları gerçekleştirme ve düzenli kent hizmetleri sağlamak için önemli adımlar atılmıştı.

“İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye o zamana kadar yaşamadığı düzeyde hızlı bir kentleşme ile karşılaşacaktı. O ana kadar Türkiye’nin oluşturduğu kentsel yönetim yapısı ve kentsel yaşama ilişkin olarak geliştirdiği değerler ve normlar, bu hızda bir kentleşmenin sorunlarına göre değil, toplumun daha dar bir sınıfsal kesimine ve yavaş kentleşmeye göre olmuştu. Bu durumda bir kentleşme bunalımının doğması kaçınılmazdı. Nitekim bu bunalım doğdu. Böyle bir durumda beklenen, yerel yönetimlerin bu sorunlarını çözebilecek biçimde mali olarak güçlendirilmesi ve yeni örgütlere geçilmesidir. Sorunların baskısı altında bazı gelişmeler olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında yeni bir Belediye Gelir Yasası çıkması, İller Bankasının kurulması vb. Ancak bu gelişmeler, 1930’larda kurulan kentsel yönetim yapısının niteliğinde önemli değişiklikler yapmamıştır. Bu nedenle kaba çizgileri ile genel olarak İkinci Dünya Savaşı sonrasında kentleşme sürecinde önemli değişimler olmasına rağmen, kentsel yönetimin yapısında ve olanaklarında önemli değişimler olmamıştır saptamasını yapabiliriz.” (Tekeli, 2011)

- 1950-1980 Dönemi

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Türkiye’nin kapitalistleşme sürecinde tarımdaki hızlı makineleşme, kırsal alanda toprak-nüfus dengesinin bozulması, kentlerde sanayinin gelişmesi, iş gücünün üretim sürecindeki rolünün değişimi gibi kırsalın itici etmenlerine karşın, kentlerin çekici etmenleriyle kırsalda üretim dışı kalan işgücü büyük kentlere göçe

yönelmiştir. Kentleşmenin ana nedenlerinden biri tarımsal yapıdaki değişimlerdir. Tarımsal yapıdaki değişimlerin nedenleri ise toprak mülkiyetinde kutuplaşma, tarımda makineleşme ve hızlı nüfus artışı şeklinde sıralanabilir (Özer, 2004).

“1980 yılı yeni bir kentleşme evresinin başlangıcına karşılık gelmektedir. 1980 yılı, Türkiye'nin IMF ve Dünya Bankası patentli neoliberal reçetelerin yol göstericiliğinde, ithal ikameci kalkınma politikasından ihracat oryantasyonlu dışa açılma politikasına doğru keskin bir geçiş yaşadığı ve ekonomik alanın 24 Ocak 1980 kararlarıyla, toplumsal ve politik alanın ise 12 Eylül 1980 darbesiyle zapturapt altına alındığı radikal bir döneme karşılık gelmektedir. Devlet ve toplum ilişkilerinde köklü bir dizi değişikliği gündeme getiren 24 Ocak ve 12 Eylül dönüşümü, kentsel süreçleri de kökten etkilemiştir. Bu dönüşüm kaçınılmaz olarak kentleşme süreci için de radikal bir dönüşüm anlamı taşımaktadır.” (Bal, 2011).

1950-1980 yılları arasında, “Dönemin en belirgin dönüşümü gecekondu mahallelerinde yaşanmıştır. Kentsel topraklardaki mülkiyet yapısının da sağladığı olanaklarla, geniş ve boş hazine arazileri ile terk edilmiş vakıf arazilerinin gecekondulaşması yoluyla kentsel yapıyı çevreye dönüşmesi ile ortaya çıkmaktadır. Alt yapısız kamu arazileri üzerinde, tüm yerleşim maliyetlerini göçmenlerin kendi ödedikleri bu yerleşim biçiminin, “illegal” ve “plansız” olduğu halde yerel ve merkezi siyasi otorite tarafından görmezden gelinmesi, gecekonduyun gizli politik ekonomisi ile bağlantılıdır.” (URL-3, 2016).

Dönemin siyasi şartlarının etkisiyle, hızla artan ve yeterli önlemler alınamayan gecekondulaşmaya yönelik 775 sayılı “Gecekondu Kanunu”nun yürürlüğe girmesiyle ilk gecekondu affı gerçekleştirilmiştir. Bu dönemin yapılaşma politikalarından biride eski kentsel mahallelerin çevresinde bulunan kırsal arazilerin (bağ-bostan, tarla ve çiftlik arazileri gibi) parselasyon yoluyla bölünerek yapılaşmaya açılmasıyla orta sınıflar için yeni konut alanları oluşturulmasıdır.

1950'lerin sonlarında, eski evlerin ya da arsaların “daire karşılığında” yüklenicilere verilerek apartmanlara dönüştürülmesinin önü açan “Kat Mülkiyeti Kanunu” yürürlüğe girmiştir. Ekonomik beklentiler, bilinçsizlik vb. nedenlerin de etkisiyle kısa zaman içinde tarihi yapıların birçoğunun yerini çok katlı apartmanlar almıştır. Hızlı kentleşme olarak tanımlanan bu süreç; kentlileşememeyi de beraberinde getirmiştir (URL-3, 2016).

“Sayısal veriler 1980'lere kadar Türkiye'nin kır nüfusunun genel nüfus içinde çoğunluğu oluşturması nedeniyle, düşük düzeyde kentleşmiş bir ülke olduğunu gösterirken; bugünün sayısal verileri Türkiye'nin nüfusunun çoğunluğunun kentlerde yaşadığı bir ülke olduğunu ortaya koymaktadır. 1940 yılında %75,6 olan köylü nüfus oranı 1950'de %75'e, 1970'te %61,5'e, 1980'de %56,9'a ve 2000'deki sayımda ise %35,1'e düşmüştür. Kentli nüfus oranı ise 1940'ta %24,4'ken 1980'de %43,9'a ve 2000'de ise %65'e yükselmiştir.” (Özer, 2004).

- 1980 ve Sonrası Dönemi

Türkiye'nin kentleşme sürecinde ekonomik, toplumsal, politik ve kültürel düzlemde önemli bir dönüm noktası olan 1980 yılı öncesi ve 1980 yılı sonrası birbirinden net çizgilerle ayrılan iki farklı dönemdir (Bal, 2011).

“Nitekim 1980 sonrası IMF ve Dünya Bankası başta olmak üzere uluslararası üst kurumların oluşturduğu neoliberal reçeteler özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomik ve politik gündemlerinin ana belirleyicisi olmuştur. Kuşkusuz böylesi güçlü bir hegemonik yapılanma yalnız ekonomik ve politik alanlar üzerinde değil, kaçınılmaz olarak tüm bu süreçlerin üzerinde cereyan ettiği mekânsal yapılanma üzerinde de güçlü ve dönüştürücü etkilere sahiptir. Bu noktada, gündemin ana omurgası haline gelen neoliberalizm, kentsel mekan üzerindeki pratiğini neoliberal kentleşme olarak kurmakta ve yeni bir kentleşme dönemini başlatmaktadır.” (Bal, 2011)

1980 sonrasında yapsatçılığın sermaye tarafından farkedilmesinin ardından büyük kentsel projeler kent planlama sistemini zorlamaya başlamıştır. Kentlerde kolay kazanç uğruna bazen legal ile illegal arasında gidip gelmekten çekinmeyen çok sayıda aktör ortaya çıkmıştır. Birçok kentte imar tadilatları yapılarak, geleneksel kent merkezlerinde büyük alışveriş merkezleri, ofis yapıları, turizm yapıları, bahçe duvarlarıyla çevrili lüks konut alanlarının inşa edildiği, büyük kentsel projelerin master planlardan bağımsız olarak gerçekleştiği görülmektedir (Bal, 2011).

Günümüzde değişik ölçütlere göre kentleşme oranı % 70'leri aşmıştır. Yani kentleşme süreci sona ermeye yaklaşmıştır (Özer, 2004).

“Kentsel dönüşüm projelerinin 2000'li yıllarda Türkiye genelinde kentlerin dönüşümünde önemli bir araç haline getirildiği görülmektedir. Bu kapsamda, Göksoy ve Bal, Türkiye'deki 81 ildeki kentsel dönüşüm projelerine ilişkin yaptıkları ayrıntılı çalışmalarında, 81 ilin %54'ünde kentsel dönüşüm projesi bulunduğunu saptamışlardır. Bu oran kentlerde birbirinden bağımsız düzenlemeler olarak öngörülen dönüşüm örneklerinin,

temelde, ulusal ölçekte genel ve kapsayıcı bir dönüşüm gerçekliğinin içinden türediğini göstermektedir.” (Bal, 2011).

Türkiye’de 1980’li yıllarda başlayan yoğun kentleşme hareketi sonucu ortaya çıkan inşaat ve yapı sektörü, kentsel dönüşüm ve büyük konut projeleriyle 2000’li yıllarda da Türkiye ekonomi ve politikasında önemli bir noktada bulunmaktadır. Yalnız, ülkemizin dünyaya uyum süreci doğrultusunda, kentsel dönüşüm projeleri ile doğaya ve çevreye uyumun sağlanması yanında, teknoloji ve bilgi üretiminin geliştirildiği, batıda olduğu gibi organize, planlı sanayi kentlerinin hedef ve örnek alınması gerekmektedir.

“Dünya yeni bir uyum süreci, dolayısıyla yeni nüfus ve yer değiştirmeleri yaşayacaktır. Bilgi toplumunun uyum süreçlerini kavramak yeni bir soru alanı olarak ortaya çıkacaktır. Belki göç kavramına ilişkin geliştirilen tanımların da değiştirmesi gerekebilecektir.” (Özer, 2004).

## 1.6. Değerlendirme

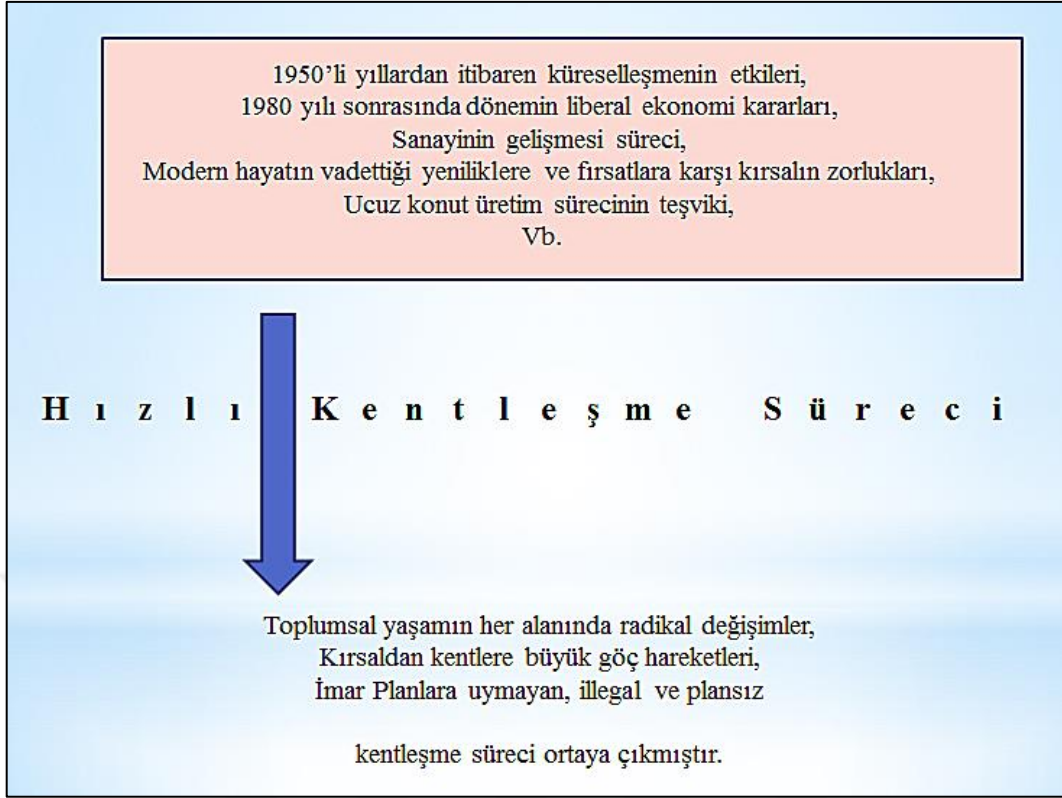
Genel Bilgiler Bölümü çalışma hakkında bilgiler, Akçaabat hakkında genel bilgiler ve kentleşme sürecinde yaşanan değişim olmak üzere üç kısımdan oluşmuştur.

Birinci kısımda; bu çalışmanın amaç ve kapsamı, çalışmanın yöntemi açıklanmıştır. İkinci kısımda Akçaabat’ın tarihi, fiziksel, sosyal, kültürel ve ekonomik yapısı hakkında bilgiler verilmiştir.

Akçaabat’ın Fiziksel Çevre Özellikleri topoğrafya, iklim ve bitki örtüsü, yerleşimi, ulaşım şekli alt başlıkları üzerinden incelenmiş, Akçaabat Çarşısı Bölgesi’nin kıyı şeridinin değişim süreci hakkında bilgiler verilmiştir.

Akçaabat’ın sosyal, kültürel ve ekonomik özellikleri nüfus, idari yapı, sosyal-kültürel hayat, ekonomi alt başlıkları üzerinden incelenmiştir.

Üçüncü kısımda ise kentsel değişim kavramı ve Türkiye’de yaşanan kentsel değişim süreci nedenleriyle incelenmiştir (Şekil 31).

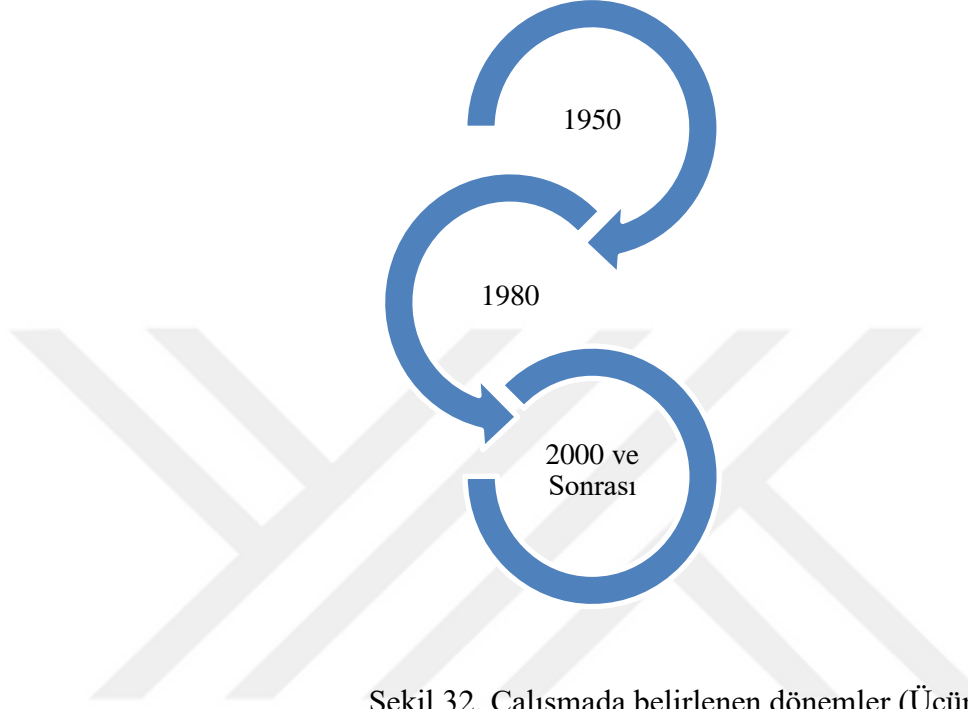


Şekil 31. Hızlı kentleşme süreci (Üçüncü, 2016)

Genel Bilgiler Bölümünde yapılan incelemeler sonucunda, Türkiye'nin yaşamış olduğu toplumsal ve ekonomik değişim süreçleriyle paralellik gösteren Akçaabat Çarşı Bölgesi'nde 1950-1980, 1980-2000, 2000-Sonrası olmak üzere üç ayrı kentsel değişim dönemi belirlenmiştir.

- 1950-1980 Dönemi: Geleneksel kentsel dokunun genel olarak korunduğu, henüz büyük kentsel değişimlerin başlamadığı ve Akçaabat için geniş verilerin bulunabildiği en erken tarih 1950'li yıllardır.
- 1980-2000 Dönemi: Ülkemizde ve dünyada yaşanan gelişmelerin paralelinde, Akçaabat'ta hızlı ve büyük kentsel değişimlerin görülmekte, Akçaabat'ın doğal yapısını ve kent yaşam kültürünü derinden değiştiren Karadeniz Sahil Yolu'nun yapılıp genişletildiği, kentin denizden kopmaya başladığı yıllar olan 1980-2000 belirlenen ikinci dönemdir.
- 2000-Sonrası Dönem: Çarpık yapılaşmanın hızının yavaşlatılıp neredeyse durduğu dönem olması ve 2007 yılında tam manasıyla ulaşım açılan Karadeniz Sahil Yolu ile yapılan dolgu alanlarıyla yeni bir kıyı yaşam kültürünün oluştuğu 2000'li yıllardan günümüze kadar olan süreç son dönem olarak belirlenmiştir.

Genel Bilgiler Bölümünde elde edilen bilgiler doğrultusunda, Yapılan Çalışmalar Bölümünde Akçaabat Çarşı Bölgesi bu üç dönem üzerinden incelenecek ve analizler yapılacaktır (Şekil 32).



Şekil 32. Çalışmada belirlenen dönemler (Üçüncü, 2016)



## 2. YAPILAN ÇALIŞMALAR

Çalışmanın bu bölümünde çalışmanın yöntemi, çalışma alanı sınırlarının nasıl belirlendiği, yapılan veri toplama çalışmaları sonrasında verilerin işlenmesiyle ortaya çıkan belirli dönemlere ait yerleşim planları ve silüetler ile Akçaabat Çarşı Bölgesi'nin 1950-1980, 1980-2000 ve 2000 yılı sonrası dönemlerdeki yaşam kültürünün fiziksel mekana yansımaları aktarılmıştır.

Akçaabat Kentinin konumu, liman kenti olma özelliğinin getirdiği iklimsel ve doğal yapısındaki farklılıklar, sosyal-kültürel özellikleri, birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olması, ulaşım özellikleri, demografik özellikleri ve her dönem ekonomisinin canlılığı ile Trabzon merkezine en yakın ve en eski yerleşim alanlarından biri olması tarihsel süreç içerisinde kentsel mekana ve kent kimliğine yansımıştır.

1980'li yıllardan sonra Akçaabat Çarşı Bölgesi'nin mekânsal biçiminde önemli değişimler olmuştur. Bu çarpık kentleşme dönemi sonrasında ekolojik yapının bozulması, kültürel ve tarihi yapıların birçoğunun yok olmasına rağmen, geçmişin izleri kent dokusunda halen görülebilmektedir.

Mekanın biçimlenmesinde toplumsal süreçlere dikkati çeken Harvey'e göre; "Eğer mekansal biçimi anlamak istiyorsak; ilk önce bu biçimin simgesel niteliğini soruşturmamız gerekir. Eğer kent, her tür işaret ve simgeyi içeriyorsa, kentlinin bunlara verdiği mesajı anlamaya çalışabiliriz. Kişilerin kendilerini çevreleyen mekana karşı takındıkları tavır ve bu mekanı nasıl algıladığından yola çıkabiliriz." (Yılmaz, 2013)

Bir bölgenin mekansal biçimini tamamen anlamak için sosyologlar, iktisatçılar, coğrafyacılar, arkeologlar, mimarlar, kent planlamacıları gibi meslek insanlarının katılımıyla disiplinler arası bir çerçeve oluşturulması gerekmektedir. Tarihsel süreç içerisinde Akçaabat Çarşı Bölgesi'nin fiziksel değişimini incelemeyi hedefleyen bu çalışma, kentin mekânsal biçimini anlamak için kent okuma aşamalarından birini oluşturmaktadır.

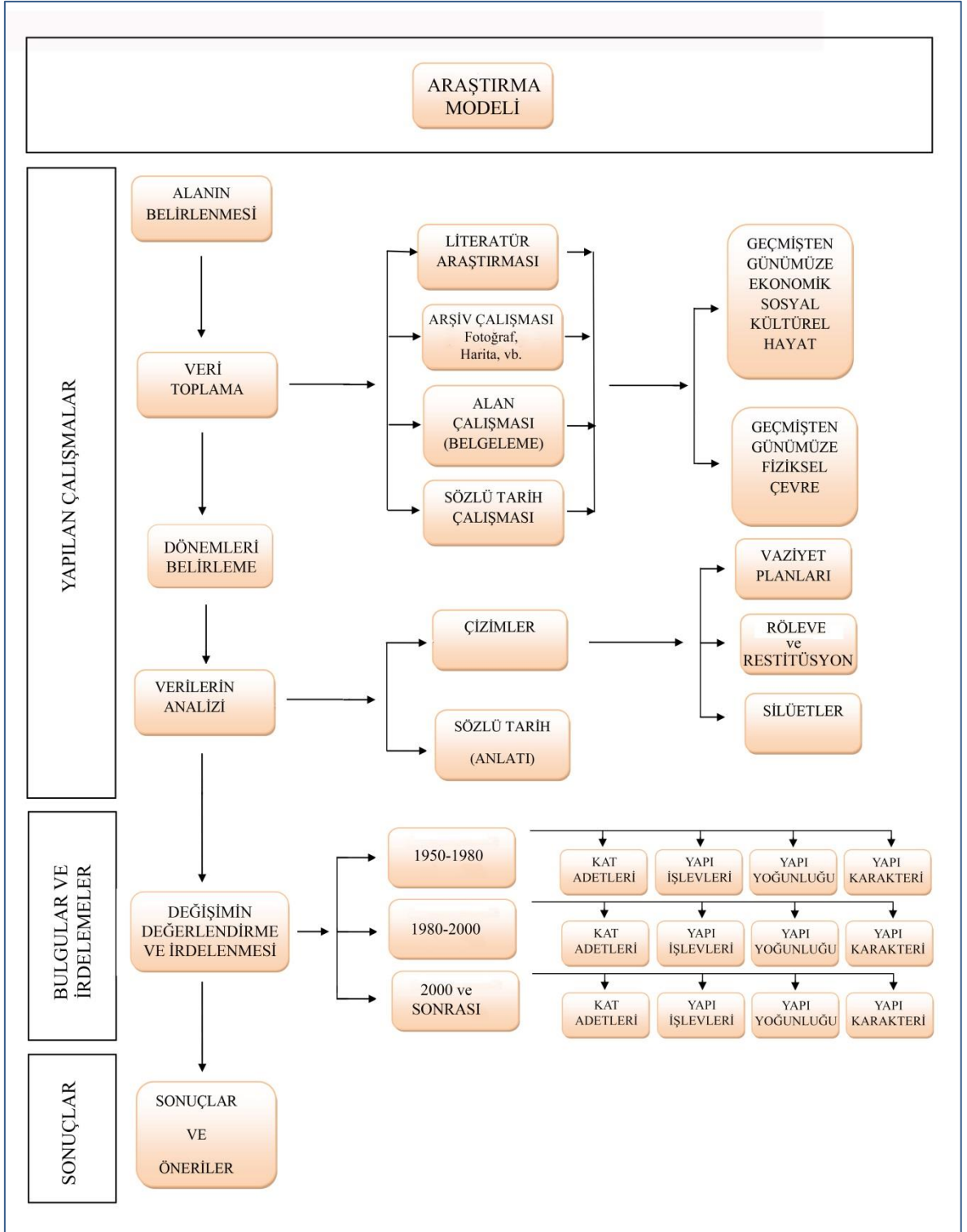
## 2.1. Çalışmanın Yöntemi

Akçaabat Kentinin geçmişte dünya ile ilişkisini sağlayan Çarşı Bölgesi'nin tarihsel süreç içerisinde kentsel mekanında ve yaşam kültüründe önemli değişimler olmuştur. Günümüze kadar ulaşamamış, kentsel mekan içinde geçmişin izleri olarak saklı olan doğal yapı, tarihi ve kültürel değerlerin incelenmesi ile kentsel mekanı okuma aşamalarından biri olmayı hedefleyen bu çalışmanın amacı doğrultusunda Şekil 33'teki araştırma modeli oluşturulmuştur.

Yapılan Çalışmalar Bölümünde geçmişten günümüze sosyal-kültürel hayat ve fiziksel çevre ile ilgili literatür çalışması, halihazır planlar, imar planları, eski hava ve uydu fotoğrafları ile kentin fiziksel yapısını ortaya koyan geçmiş dönem fotoğrafları tespit edilmiş olup, bu bilgilerin yeterli olmadığı kısımlarda da alan çalışmaları, belgelenmeler ve kamera kayıtlı yapılandırılmamış görüşmeler ile sözlü tarih çalışmaları yapılarak veriler toplanmıştır. Elde edilen araştırma materyalleri analiz edilerek kentsel değişim dönemleri belirlenmiştir. Belirlenen her bir dönemi yansıtan vaziyet planları, rölöveler, silüet çalışmaları ve sözlü tarih çalışmaları ile Akçaabat'ın fiziksel yapısı dönemsel olarak ortaya koyulmuştur (Şekil 33).

Bulgular ve İrdemeler bölümünde, belirlenen kentsel değişim dönemlerinde Akçaabat Çarşı Bölgesi'nin kent yapısındaki değişimleri ortaya koyan tablolar, grafikler, planlar ve silüet çalışmaları ile karşılaştırmalar, değerlendirme ve irdemeler yapılmıştır (Şekil 33).

Sonuçlar bölümünde, fiziksel değişimin dönemsel olarak incelendiği Bulgular ve İrdemeler bölümünde yapılan değerlendirmeler sonucu ortaya çıkan tespitlerle, sonuç ve öneriler sunulmuştur (Şekil 33).



Şekil 33. Araştırma yöntem modeli (Üçüncü, 2016)

### 2.1.1. Çalışma Alanının Seçimi ve Sınırlarının Belirlenmesi

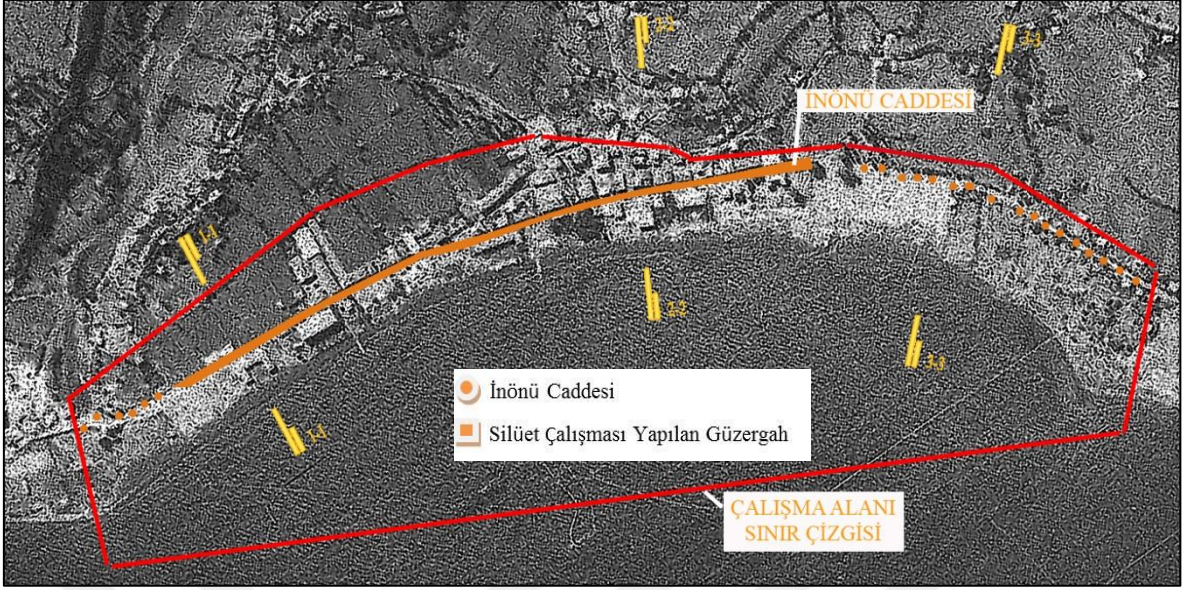
Akçaabat, tarihin ilk çağlarından beri bölgenin en büyük ticaret merkezi olan Trabzon kentinin batı ilçe sınırını oluşturmaktadır. Topoğrafik yapısı, iklimsel özellikleri, zengin bitki örtüsü, canlı pazarı ve ekonomisi, köklü kültürü ile bölgenin hem en güzel hem de en önemli yerleşim alanlarından biri olan Akçaabat Kenti, Türkiye'nin 1950'lerden itibaren yaşamış olduğu kentleşme süreci paralelinde alınan sosyo-ekonomik ve politik kararlar sonrasında çarpık yapılaşma sorunuyla karşı karşıya kalmıştır.

Sahile yapılan dolgularla kıyının doğal yapısının bozulmuş, Sahil Karayolu'nun yapılmasıyla ile de şehir içi ve şehirlerarası ulaşım şeklinin değişmiş, Çarşı Bölgesi Liman-ticaret eksenli lojistiğe dayanan önemini büyük ölçüde yitirmiştir. Kentin denizden kopması, tarım alanlarının yerini estetikten uzak yoğun yapılaşmaya bırakması gibi nedenlerle Akçaabat Kentinin kıyı yaşam kültürü bozulmuş, değişmiştir (Şekil 34).



Şekil 34. Akçaabat kıyısını gösteren fotoğraf (ABKMA, 2016)

1950 yılı vaziyet planında görüldüğü üzere (Şekil 35), genel olarak ticaret işlevli ve kamu işlevli yapılardan oluşan, tarım alanlarıyla mahalle yerleşimlerinden ayrılmış olan Çarşı Bölgesi, çalışma alanının sınırları olarak belirlenmiştir. Doğal yapının henüz bozulmadığı 1950'li yıllarda kıyı ile sınırı oluşturan, tarihsel süreci hakkında fotoğraflar ve bilgi elde edilebilen İnönü Caddesi, yapı belgelemesi çalışması ve silüet çalışması için örneklerin alındığı ana güzergah olarak seçilmiştir. Yapı belgelemesi için seçilen örneklerin bir aks üzerinde olması, tarihsel süreç içerisinde sokağın yapısının değişiminin yansıtılması için de önemli olmaktadır.



Şekil 35. Çalışma alanı sınırı (HGK, 2016)

Akçaabat Çarşı Bölgesi'nin çalışma alanı olarak seçilmesinde;

- Akçaabat'ın kent merkezini oluşturması,
- Akçaabat Kentinin kıyıyla ve limanla buluştuğu nokta olması,
- Her dönem ticaretin yoğun olduğu ekonomik yapısıyla yakın çevresinden ayrılması,
- İşlevsel ve yapım tekniği olarak farklılaşan yapı yapım kültürü, kaybolmuş kültürel ve tarihi mirasın zenginliği ile sosyal, kültürel, ekonomik ve çevresel açıdan Akçaabat'ın tarihi yerleşim dokusunu oluşturan diğer üç konut yerleşim alanına göre farklı özellikler göstermesi,
- Kaybolan tarihi ve kültürel mirasın belgelenmesi hususunda yeterli bilimsel çalışmanın yapılmamış olması,
- Akçaabat ilçesindeki ekolojik yapının en büyük değişime uğradığı alanlardan biri olması,
- Değeri ve önemi ortaya koyularak, gelecek nesiller için farkındalık oluşturulması,

gibi nedenler etkili olmuştur.

1950 yılı vaziyet planı yerleşim dokusuna göre belirlenen çalışma alanı kıyıya paralel olarak yaklaşık 1700 m, güney istikametinde ise yer yer 300 m'yi bulmaktadır. Çalışma alanının sınırları, güneyde tarihi Dürbinar Mahallesi ile İnönü Caddesi'nin

arasında bulunan Tekel Binalarının güney sınırını oluşturan Yunus Emre Sokak ve devamında İstiklal Caddesi, doğuda Kireçhane Deresi ve batıda Yeni Mahalle Balıkçı Barınakları (liman) olarak belirlenmiştir.

### 2.1.2. Veri Toplama

Veri toplama aşamasında Akçaabat Çarşısı Bölgesi ile ilgili aşağıda yer alan süreç izlenmiştir.

- a. Literatür araştırma: Akçaabat tarihi ve mimarisi ile ilgili kitap, sempozyum, bildiri, makale, tez çalışmalarına dair araştırma yapılmıştır.
- b. Arşiv oluşturma: Akçaabat Çarşısı Bölgesi'nin geçmiş yıllara ait tarihi yapı fotoğrafları, halihazır haritaları ve hava fotoğrafları bulunmuştur.
- c. Alan çalışmaları yapılarak mevcut yapılar fotoğraflanmış ve rölöve çalışmaları yapılmıştır. Tarihsel süreç içerisinde yıkılıp kaybolmuş yapıların konumları tespit edilmiştir.
- d. Akçaabat Çarşısı Bölgesi hakkında çok fazla bilimsel araştırma yapılmamasından dolayı sözlü tarih araştırmalarının yapılması önem kazanmıştır.

Toplanan araştırma materyalleri incelenerek bölgenin sosyal, kültürel, ekonomik ve fiziksel yapısı ortaya koyulmuş; Türkiye'nin ve Akçaabat Çarşısı Bölgesi'nin kentleşme ve kentsel değişim süreçlerine dair veriler toplanmıştır.

#### a. Literatür Çalışması

Literatür çalışması olarak, Akçaabat hakkında genel bilgiler ve kentsel değişim olgusu üzerinden iki farklı konu ile ilgili kitap, sempozyum, bildiri, makale ve tez araştırmaları yapılmıştır.

- Akçaabat'ın tarihi, sosyal, kültürel, doğal, mimari ve ekonomik yapısı hakkında bilgilerin sunulduğu kitap, sempozyum, makale ve tez niteliğinde çeşitli yayınlar bulunmaktadır. Bu doğrultuda çalışmaya yön veren önemli kaynaklardan bazıları aşağıda verilmiştir:

Muzaffer Lermioğlu'nun Akçaabat Tarihi ve Birinci Genel Savaş-Hicret Hatıraları (1949) isimli eserinden, dönemin ekonomik, sosyal, nüfus, coğrafi ve yerleşim dokusu ile Akçaabat tarihi hakkında bilgiler alınmıştır.

Sokak, bahçe, konut bağlamında fiziksel mekan belirlemeleri ve analizleri yapılmış, sosyal çevre ile yapılanmış çevre arasındaki ilişkiler farklı yöntem-tekniklerle çalışılmıştır.

Bu tekniklerden biri de Sonay Çevik'in Mekan-Kimlik-Kimliklendirme, Trabzon Sokakları Örneği isimli Doktor'a tezinde kullanmış olduğu "yoğun görüşmeler-sohbet" tekniğidir. Ayrıca Akçaabat'ın tarihi mahallelerinin sokak, bahçe, konut mekanları ve bu mekanların çevreyle ilişkileri hakkında bilgiler alınmıştır.

Haydar Gedikoğlu'nun Akçaabat isimli eserinden Akçaabat'ın 1996 yılı ve öncesine ait tarihi, sosyal, kültürel, ekonomik ve doğal yapısı hakkında bilgiler alınmıştır.

Moh'd İdris'in Akçaabat Ortamahalle isimli Yüksek Lisans Tezi incelenmiş, Akçaabat'ın ve Ortamahalle'nin genel özellikleri ve yerleşim dokuları hakkında bilgiler alınmıştır.

Emine Saka'nın Akçaabat Geleneksel Konutlar Örneğinde Yöresel Kimlik Arayışı isimli Yüksek Lisans Tezi incelenmiş, Ortamahalle yerleşim dokusu hakkında bilgiler alınmıştır.

S. Çevik, S., Vural, F. Tavşan, Ö. Aşık tarafından hazırlanan "An Example to Renovation-Revitalization Works in Historical City Centres: Kunduracılar Street/ Trabzon Turkey" başlıklı çalışma incelenmiş, çarşı bölgelerinde araştırma programı, adımları ve alt adımları hakkında bilgiler alınmıştır.

Akçaabat Belediyesi'nin organize ettiği Dünden Bugüne Akçaabat Sempozyumu (2013) bildiri kitabından, Akçaabat'ın tarih, dil, edebiyat, halkbilimi, eğitim ve öğretim, spor, tarım, sanayi ve ticaret, sanat, kent ve mimari yapı hakkında bilgiler alınmıştır.

Akçaabat'ın fiziksel özelliklerinin, sosyal-kültürel özelliklerinin, sosyo-ekonomik özelliklerinin tarihsel süreç içerisindeki değişimleri hakkında bilgiler derlenmiş, kentsel değişim olgusu, Türkiye'de kentleşme süreci hakkında yayınlar incelenmiş ve tezin ana kurgusu çerçevesinde her bölüm kendi içeriği çerçevesinde değerlendirilmiştir.

#### b. Arşiv Çalışması

Çalışma kapsamında, tarihsel süreç içerisinde Akçaabat Çarşı Bölgesi'nin fiziksel değişimini ortaya çıkarmak için kamu ve kişisel fotoğraf, harita ve bilgi arşivlerinden faydalanılmıştır:

- Fotoğraf arşivi:

Atilla Alp Bölükbaşı'nın Anılarda Akçaabat isimli eserinden 19. yüzyılın son çeyreğinden günümüze Akçaabat'ın sosyal, kültürel, ekonomik ve fiziksel yapısını yansıtan fotoğraflar sunulmaktadır.

Akçaabat Belediyesi Kültür Müdürlüğünden elde edilen fotoğraf arşivi, Akçaabat'ın geçmiş yıllar ve günümüz sosyal, kültürel, ekonomik yapı ve mimarisini yansıtmaktadır.

İnternet taraması yapılarak Akçaabat'ın geçmiş ve günümüzü yansıtan fotoğrafları temin edilmiştir.

- Halihazır harita arşivi: İl Bank Trabzon Bölge Müdürlüğü, İl Bank Genel Müdürlüğü, Akçaabat Belediyesi ve Genel Kurmay Başkanlığı Haritalar Genel Komutanlığı arşivleri incelenmiştir. İncelemeler sonucu:

Akçaabat için yapılmış en eski halihazır haritalar, İlbank Bölge Müdürlüğü ve İlbank Genel Müdürlüğü ile yazışmalar yapılarak araştırılmıştır. Fakat 1951 yılından 2004 yılına kadar yapılan halihazır projeler yürütüldüğü (imha edildiği) için elde edilememiştir. Ancak İlbank Trabzon Bölge Müdürlüğü'nden Akçaabat için yapılmış halihazır ve imar planlarının listesi alınmıştır.

25.04.1951 yılında meskun 92 hektar meskun, gayrimeskun 111 hektar alan için 1/1000 ölçekli 7 adet pafta, 1/2000 3 adet paftadan oluşan harita çalışması yapılmış olup, imha edilmiştir.

13.04.1956 yılında meskun 111 hektar meskun, gayrimeskun 109 hektar alan için 1/1000 ölçekli 11 pafta, 1/2000 ölçekli 3 paftadan oluşan harita çalışması yapılmış olup, imha edilmiştir.

04.08.1973 yılında meskun 57 hektar meskun, gayrimeskun 109 hektar alan için 1/1000 ölçekli 3 pafta, 1/2000 ölçekli 2 paftadan oluşan ilave harita çalışması yapılmış olup, imha edilmiştir.

16.07.1976 yılında 1/1000 ölçekli 2 pafta, 1/2000 ölçekli 1 paftadan oluşan ilave revizyonharita çalışması yapılmış olup, imha edilmiştir.

28.08.1986 yılında meskun 123 hektar meskun, gayrimeskun 275 hektar alan için 1/1000 ölçekli 17 paftadan oluşan ilave revizyon harita çalışması yapılmış olup, imha edilmiştir.

13.01.1987 yılında meskun 38 hektar meskun, gayrimeskun 124 hektar alan için 1/1000 ölçekli 4 paftadan oluşan ilave revizyon harita çalışması yapılmış olup, imha edilmiştir.

30.01.1993 yılında meskun 382 hektar meskun alan için 1/1000 ölçekli 23 paftadan oluşan ilave revizyon harita çalışması yapılmış olup, imha edilmiştir.

12.07.2004 yılında 2214 hektar alan için 1/5000 ölçekli 13 pafta, 1/1000 ölçekli 106 paftadan oluşan yeni harita çalışması yapılmış olup haritalar İlbank arşivindedir.

- 28.08.1986 yılında yapılmış olan halihazır haritalar Akçaabat Belediyesi İmar İşleri Müdürlüğü arşivinden temin edilmiştir.



- 12.07.2004 yılında yapılmış olan halihazır haritalar Akçaabat Belediyesi arşivinden temin edilmiştir.
- 1950’li yıllara ait Akçaabat yerleşim haritası İlbank ve Akçaabat Belediyesi’nden temin edilemediğinden, Genel Kurmay Başkanlığı Haritalar Genel Komutanlığı ile yazışma yapılarak bu yıllara ait harita ya da hava fotoğrafı temin edilmeye çalışılmıştır. Bu yıllara ait haritanın bulunmadığı ifade edilmiş olup bulunan en eski hava fotoğrafı 1955 yılına ait 1/25000 ölçekli hava fotoğrafı tarafıma gönderilmiştir.
- Vakıflar Bölge Müdürlüğü arşivinden Yeni Cami ile ilgili rölöve ve yapı tarihçesi hakkında bilgiler alınmıştır.
- TÜİK ‘den kırsal ve merkez nüfus verileri alınmıştır.
- T.C. Orman ve Tarım Bakanlığı Genel Müdürlüğü’nden Akçaabat’a ait iklimsel veriler alınmıştır.

Çalışma kapsamınca toplanan fotoğraf, harita, rölöve ve bilgiler neticesindetarihsel süreç içerisinde Akçaabat Çarşı Bölgesi’nin sosyal, ekonomik ve kültürel özellikleri ile kentin fiziksel gelişimi incelenmiştir.

#### c. Alan çalışması

“Çevre, davranış araştırmalarında geliştirilmiş bir takım yöntemler, davranışın doğrudan gözlenmesini zorunlu kılmaktadır. Oysa geleneksel ve arkeolojik çevrelerin incelenmesinde bu olanaklı değildir. Bu tip çevrelerde kalıntılar ya da bunlara ilişkin yapılan çalışmalardan ve rölöveleri üzerinden incelemeler yapılabilen; bunlar yordanarak yorumlanabilmektedir.” (Akgün, 2013)

Akçaabat Çarşı Bölgesi’nde, mevcut bina cephelerinin fotoğrafları çekilmiş, rölöveleri alınarak vaziyet planındaki yerleri belirlenmiştir. Fotoğraf arşivi, hali hazır haritalar, yapılan görüşmelerle elde edilen bilgiler alan çalışmalarıyla pekiştirilerek 1950, 1985, 2015 yıllarına ait tahmini vaziyet planları ile sokak ve yapı cephe silüetleri oluşturulmuştur.

#### d. Sözlü Tarih Çalışması

“Yazılı kaynakların yetersiz veya taraflı olduğu durumlarda kişilerin tanıklıklarına başvurarak olay ve olguların daha iyi anlaşılmasını sağlayan ve “sosyal tarihe bir insan çehresi kazandıran” Sözlü Tarih modern dönemin ürünüdür; ancak sözlü anlatım geleneği insanlık tarihi kadar eskidir. Hafızaya dayalı ve içselleştirilmiş bilgilerin ne kadar objektif

olduğu hep tartışılmışsa da hikaye anlatma geleneği Türk kültürünün önemli özelliklerindedir.” (Işıksoy, 2010).

Sözlü tarih, kaybolmuş ya da kaybolmakta olan yüzyılımızın tarihi için önemli birçok değere, yaşam öykülerine ve çeşitli olaylara ışık tutan yaşayan bir bellektir. Hayatı tarihin içine sokan, kaynak olarak sadece liderler ve tanınmış insanları seçmeyen, toplumun çoğunluğunu, o ana kadar bilinmeyen insanları da seçen bir tarih türüdür. Sözlü tarih ile elde edilen bilgiler, genel olarak dönemleri yaşayanların doğrudan anlatımıdır. Geçmişle günümüz arasında köprü kurarak, sıradan insanlara ve mekanlara karşı aidiyet duygusunun gelişmesini sağlar. Nesiller arasındaki bağlantıyı ve anlayışı kuvvetlendirir. İnsanlara bir yandan tarihlerini kendi sözleriyle geri verirken bir yandan da geleceği kurmak için yol gösterir (Işıksoy, 2010).

"Görüşme ya da soru sorma yöntemi daha çok betimleme araştırmalarında yer almaktadır. Fakat bunun tarihi araştırmalarda da geniş ölçüde kullanılabileceği aşikârdır. Geçmiş bir olayın aydınlatılması için en geçerli kaynak, o olaya şahit olanların hatırladıklarıdır." (Kaptan, 1973).

Akçaabat Çarşı Bölgesi'nin sosyal-kültürel yapısı ve fiziki çevrenin tanımlanmasında mevcut yazılı kaynakların yetersiz kaldığı noktalarda sözlü tarih çalışması yapılmıştır. Sözlü tarih çalışması yapılırken çeşitli görüşmeler yapılmıştır.

- Görüşme Teknikleri

Görüşme (interview), sözlü iletişim yoluyla veri toplama tekniğidir. Görüşme, çoğunlukla yüz yüze yapılmakta ise de, telefon, internet üzerinden görüntülü sohbet gibi anında ses ve resim iletilicileriyle de olabilir (Karasar, 2014).

Görüşme teknikleri hazırlanışına göre yapılandırılmış ve yapılandırılmamış olarak iki grupta incelenmektedir.

“Yapılandırılmamış görüşmeler daha elastiktir ve bu tip görüşmede soruşturmacıya daha çok serbesti verilmiştir. Bu tip görüşmelerde soruşturmacı belirli bir şekle uymak zorunda olmadığından, konuşmaları istediği yönde yürütmek, bazen istediği soruları sorabilmek serbestine sahiptir. Derecesini ayarlayabildiği takdirde, bu serbesti görüşürme ve soruşturmaya büyük bir katkıda bulunacaktır. Soruşturmaya tabi tutulmanın kendini daha çok açması, fikirlerini, ya da problemlerini daha geniş olarak meydana koyması mümkündür. Bu ise konuya olgunluk ve derinlik getirmiş olacaktır.” (Kaptan, 1973).

Bu çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde yapılandırılmamış görüşme tekniği kullanılarak geniş yelpazede bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır.

"Görüşmede verilerin kaydedilmesi, görüşmecinin sorumluluğundadır. Bu amaçla, görüşmeci, görüşme anında ya da hemen sonra, özet niteliğinde notlar tutulabilir; önceden hazırlanmış görüşme kılavuzu üzerinde seçenekleri işaretleyebilir ya da özet bilgi niteliğinde anında notlar alabilir; ya da ses/resim kayıt cihazları (teyp, film, video-teyp vb.) kullanılabilir. Bu yaklaşımlardan hangisinin izleneceği, büyük ölçüde, görüşme konusuna, kaynak kişilerin tutumuna ve olanaklara bağlıdır." (Karasar, 2014).

Görüşmelerde esneklik sağlanmaya çalışılıp çeşitli bilgiler almaya yönelik sorular sorulmuştur. Bu kapsamda, Akçaabat Çarşı Bölgesi'nin 1950'li yıllardan bugüne kadar ki değişim sürecini çok iyi bilen uzun yıllar bu bölgede öğretmenlik ve Milli Eğitim Müdürlüğü yapmış olan Muzaffer (Aydın) Polatkan ile iki kez kamera kaydı ile yapılandırılmamış görüşme yapılmıştır. Akçaabat Çarşı Bölgesi'nin 1950'li yıllarını hatırlayan, bu bölgede esnafılık yapmış Osman Baş ile bir kez kamera kaydı ile yapılandırılmamış görüşme yapılmıştır.

Akçaabat Belediye Başkanı Şefik Türkmen ile bir kez kamera kaydı ile yapılandırılmamış görüşme yapılmıştır. Şefik Türkmen 1994 yılından itibaren 5 dönemdir Akçaabat Belediyesi Başkanlığı görevini yürütmektedir.

GÖRÜŞMECİ NO: G1	
Röportaj Yapılan Kişi	Muzaffer (Aydın) Polatkan
Doğum Tarihi	1939
Röportaj Tarihi	21.10.2014-21.11.2014
Kamera Kaydı	Bulunmaktadır

GÖRÜŞMECİ NO: G2	
Röportaj Yapılan Kişi	Osman Baş
Doğum Tarihi	1937
Röportaj Tarihi	10.06.2015
Kamera Kaydı	Bulunmaktadır

GÖRÜŞMECİ NO: G3	
Röportaj Yapılan Kişi	Şefik Türkmen
Doğum Tarihi	1949
Röportaj Tarihi	17.08.2016
Kamera Kaydı	Bulunmaktadır

Görüşmecilere, Akçaabat Çarşısı Bölgesi'nin 1950'li yıllardaki sosyal, kültürel, ekonomik ve fiziksel yapısı hakkında bilgi alabilmek amacıyla aşağıdaki sorular sorulmuştur:

- Amaç: Akçaabat Çarşısı Bölgesi'nin 1950 yılı vaziyet planı ve silüetleri ile nitelikli yapılar hakkında bilgi bulmak.

Soru: 1950'lerde Akçaabat Çarşısının yerleşim şekli nasıldı?

- Amaç: Nitelikli yapıların kimlik bilgilerini ve dönemin sosyal kültürel hayatını öğrenebilmek.

Soru: Günümüze ulaşan ya da ulaşamayan önemli yapılar hangileriydi? Hangi ailelere aitti?

- Amaç: Nitelikli yapıların kimlik bilgilerini ve bölgenin yapı karakterini öğrenebilmek.

Soru: Yapıların tarihçesi ve kullanım amacı neydi? Kullanılan yapı malzemesi nasıldı?

- Amaç: Dönemin sosyal-kültürel hayatını ve kentsel mekanın o yıllarda nasıl kullanıldığını öğrenebilmek.

Soru: Akçaabat'ta komşuluk ve aile ilişkileri nasıldı? 1950'lerde Akçaabat halkı nerelerde ve nasıl vakit geçirirdi?

- Amaç: Toplumsal yapının değişiminin kentsel mekana etkilerini öğrenebilmek için sorulmuştur.

Soru: Sosyal ve kültürel yaşamdaki değişikliklerin mimariye ve Akçaabat'ın yerleşimine etkisi nasıl oldu?

Yapılan görüşmeler sonucu Akçaabat Çarşısı Bölgesi'ndeki toplumsal yapı ve Çarşısı Bölgesi'nin yerleşim dokusu hakkında bilgiler elde edilmiş, 1950-1985 yılları sokak ve yapı cephe silüetleri oluşturulmuş, yapıların mülk sahipleri ve tarihçeleri hakkında bilgiler elde edilmiştir.

### 2.1.3. Dönemlerin Belirlenmesi

Çalışma alanının sınırlarının belirlenmesinin ardından yapılan araştırma ve veri yöntemleri ile elde edilen veriler göstermiştir ki Akçaabat Çarşısı Bölgesi'nde üç önemli değişim dönemi vardır. Çalışma ve analizler 1950-1980, 1980-2000, 2000 ve sonrası yıllar

olarak belirlenen bu dönemler üzerinden yapılacaktır. Bu dönemlerin seçiliş nedeni aşağıda kısaca verilmiştir.

1950-1980 Dönemi: Osmanlı İmparatorluğu yıllarında şekillenmiş olan geleneksel kent kimliğinin son olarak korunduğu, nüfus hareketlerinin henüz durağan olduğu, küreselleşmenin getirdiği sosyal ve ekonomik kararların ülkemizde yeni uygulanmaya başlandığı ve geleneksel kentsel dokunun saptanabildiği geniş verilerin bulunabildiği en erken tarih 1950'li yıllardır. Dönemin liberal ekonomik kararları neticesinde kırdan kente göç ve kentleşmenin yoğun olarak yaşanmaya başlandığı, İki Şeritli Yol ile Sahil Karayolu'nun ilk etabının yapıldığı yıllar olan 1980 yılına kadar ki dönem değişimin başladığı ilk dönem olarak belirlenmiştir.

Çalışma kapsamında;

- Haritalar Genel Komutanlığı'ndan alınan 1955 yılı hava fotoğrafı, 1986 yılı halihazır pafta ile karşılaştırılmıştır.
- Mevcut yapıların rölövesi alınmıştır.
- Akçaabat'ın tarihsel değişimini belgeleyen fotoğraflar ile İsmail Polatkan, Muzaffer (Aydın) Polatkan, Osman Baş, Şefik Türkmen ile yapılan sözlü görüşmeler neticesinde elde edilen bilgiler analiz edilerek yıkılmış yapıların cephe restitüsyonları çıkarılmıştır.
- Oluşturulan 1950 yılı yerleşim planı, cephe restitüsyonları ile karşılaştırılarak bu yıllara ait silüetler elde edilmiş olmuştur.
- Elde edilen plan ve silüetler, Akçaabat Belediye Başkanı Şefik Türkmen ile tartışılarak, eksik olan noktalar düzeltilmiştir.
- Muzaffer (Aydın) Polatkan ile yapılan söyleşi çerçevesinde, Akçaabat Çarşı Bölgesi'nin bu dönemine ait yaşam kültüründen bir kesit aktarılmıştır.

Bu bölümün kapsamı doğrultusunda, Akçaabat Çarşı Bölgesi'nin 1950-1980 yılları arası dönem mimari, sosyal, kültürel ve ekonomik durumu anlatılmıştır.

1980-2000 Dönemi: Dünyada yaşanan büyük ekonomik bunalımlar ve çözüm yollarının belirlendiği 1980-2000'li yıllarda, Türkiye de küreselleşmenin etkisiyle dünya ekonomik sistemi ile daha sıkı ilişkiler kurmakta ve liberal ekonomi politikaları uygulamakta ve hızlı bir kalkınma sürecine girmiştir. Ülkemizde ve dünyada yaşanan bu gelişmelerin paralelinde, Akçaabat için de hızlı ve büyük kentsel değişimlerin görülmekte, Akçaabat'ın doğal yapısını ve kent yaşam kültürünü derinden değiştiren Karadeniz Sahil

Yolunun yapılıp genişletildiği, kentin denizden kopmaya başladığı yıllar olan 1980-2000 belirlenen ikinci dönemdir.

Çalışma kapsamında;

- Bu yılları yansıtan yerleşim planının hazırlanması için 28.08.1986 tarihli 1/1000 ölçekli onaylı halihazır harita ana kaynak olarak kullanılmıştır.
- Hazırlanmış olan 1950 yılı yerleşim planı ve cephe silüetleri, 1985 yılı yerleşim planı, dönemi yansıtan fotoğraflar ile sözlü görüşmeler karşılaştırmalar yapılarak 1980 yılı cephe silüetleri elde edilmiştir.
- Elde edilen plan ve silüetler, Akçaabat Belediye Başkanı Şefik Türkmen ile incelenerek, eksik olan noktalar düzeltilmiştir.

Bu bölümün kapsamı doğrultusunda, Akçaabat Çarşı Bölgesi'nin 1950-1980 yılları arası dönem fiziksel yapısı anlatılmıştır.

2000 ve Sonrası Dönem: Akçaabat Çarşı Bölgesi'nde çarpık yapılaşma süreci sonucunda 1990'lı yılların sonlarına doğru yeni yapı yapılacak boş bir alan neredeyse kalmamıştır. Çarpık yapılaşmanın hızının yavaşlatılıp neredeyse durduğu dönem olması ve 2007 yılında tam manasıyla ulaşım açılan Karadeniz Sahil Yolu ile yapılan dolgu alanlarıyla yeni bir kıyı yaşam kültürünün oluştuğu 2000'li yıllardan günümüze kadar olan süreç son dönem olarak belirlenmiştir.

- Akçaabat Çarşı Bölgesi'nin güncel durumunu aktarmak için 2015 yılı seçilmiştir. Bu yılları yansıtan yerleşim planının hazırlanmasında 12.07.2004 tarihli onaylı 1/1000 ölçekli halihazır harita ana kaynak olarak kullanılmıştır.
- 2015 yılı yerleşim durumu güncel hava fotoğrafları incelenerek, 2004 yılı halihazır plan üzerine işlenmiştir.
- Hazırlanmış olan 2015 yılı yerleşim planı ve mevcut rölöveler doğrultusunda, alan çalışmaları ile karşılaştırmalar yapılarak 2015 yılı cephe silüetleri oluşturulmuştur.

Bu bölümün kapsamı doğrultusunda, Akçaabat Çarşı Bölgesi'nin 2000'li yıllar ve günümüz arası dönemin fiziksel yapısı anlatılmıştır.

#### 2.1.4. Verilerin Analizi

Toplanan veriler ve yapılan analizler sonucu Akçaabat Çarşı Bölgesi'nin yaşam kültürü ve fiziksel dokunun değişimi üç ana dönemde incelenmeye çalışılmıştır. Çalışma sınırları içerisinde yıkılıp kaybolmuş binaların konumları, tarihçeleri, cephe ve silüetleri ortaya çıkarılarak, 1950-1980'li yıllarda kentin yaşamış olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve fiziksel yapısı, 1980-2000 ile 2000 ve sonrası yıllar kentin fiziksel yapısı karşılaştırmalar yapılarak sunulmuştur.

#### 2.2. Tarihsel Süreç İçerisinde Akçaabat'ın Çarşı Bölgesi'nde Kentleşmenin İncelenmesi

Türkiye'de, 19. yüzyıl başından İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar devam eden kentleşme süreci çok yavaştır. 1950'li yıllardan itibaren Ankara, İstanbul gibi büyük şehirlerde hızlı bir kentleşme süreci başlarken, birçok Anadolu kentinde 1980'li yıllara kadar durağanlık söz konusudur.

Türkiye'nin yaşamış olduğu toplumsal ve ekonomik değişim süreçlerine paralel olarak son 35 yıldır hızlı bir kentleşme süreci içine giren Akçaabat'ta kentleşme dönem dönem değişiklik göstermektedir. Bu bağlamda, çalışmanın konusu olan Akçaabat Çarşı Bölgesi'ndeki fiziksel değişimi yer yer toplumsal değişimden de bahsedilerek,

- 1950-1980:
- 1980-2000,
- 2000 ve sonrası,

olarak üç ana dönemde incelenecektir.

##### 2.2.1. Akçaabat Çarşı Bölgesi 1950'li Yıllar

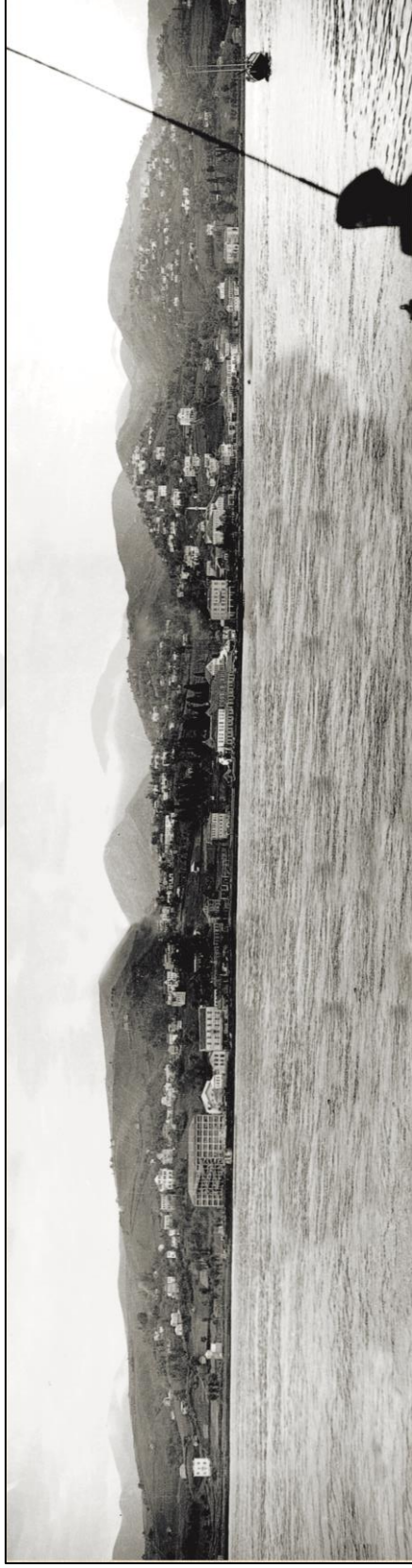
Yaşam kültürü ve kent ekonomisi için kıyı çok önemli bir unsurdur. Akçaabat Kenti çoğu liman şehirlerinde olduğu gibi rüzgar ve dalgalardan korunmuş, ılıman iklim özelliği gösteren, körfez içine kurulmuş bir yerleşim alanıdır. Antik çağlardan beri limanı, tarımsal ürün bolluğu ve pazar yeri ile ön plana çıkan Akçaabat Kenti, 1980'lere kadar bu özelliğini devam ettirmekteydi.

1950’li yıllardaki Akçaabat Kentinin yerleşimi sahilde kent merkezini oluşturan Çarşı Bölgesi ve Çarşı Bölgesi’ne en yakın üç adet tepelik üzerine konumlanan Dürbinar, Ortamahalle ve Nefsipulathane Mahallelerinden oluşmaktaydı (Şekil 36-37). Bu dönem Akçaabat’ın yerleşim dokusu ve yapıları tek tek incelendiğinde topoğrafyayla uyumlu, doğaya ve insana saygı anlayışının ön planda tutulmuş olduğu görülmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde, henüz çarpık yapılaşmanın başlamadığı, sahilin doğal yapısının bozulmadığı, tarihi kent dokusunun korunduğu son yıllar olan 1950’lerin fiziksel yapısı elde edilen veriler doğrultusunda ortaya koyulmaya çalışılmıştır.







Şekil 36. Akcaabat Sahil silüeti, 1940'lı yıllar (Bölükbaşı, 2010)



Şekil 37. Akçaabat hava fotoğrafı, 1955 yılı (HGK, 2016)

Muzaffer Lermioğlu'nun 1946 yılı tesbitlerine göre, Akçaabat Çarşı Bölgesi'nin fiziksel durumu:

“Akçaabat ilçesi, 1939-1950 döneminde köyleriyle birlikte yaklaşık 62.129 nüfusa sahip bir yerleşim yeri idi. Halkevinin faaliyete başladığı tarihte ilçe merkezi üç mahalle ve

Çarşı Bölgesi'nden oluşuyordu. Sırasıyla; Dürbinar Mahallesi, 731 erkek 832 kadın toplam 1563;Orta Mahalle, 602 erkek 688 kadın toplam 1290; Nefsipulathane Mahallesi, 672 erkek 718 kadın toplam 1390; Çarşı ise 145 erkek olmak üzere ilçenin toplam nüfusu 4388 kişiden oluşmaktaydı. 1949 yılında ise kasaba merkez nüfusu 5216 olurken, ilçenin köylerinin toplam nüfusu ise 57.741 olarak tespit edilmiştir.” (Lermioğlu, 2011).

Muzaffer Lermioğlu'na göre 1946 yılında Akçaabat kasabasındaki mevcut binalar (Şekil 38):



Şekil 38. Akçaabat Sahili'nden, Çarşı Bölgesi ve yukarısında Dürbinar Mahallesi, 1930'lu yıllar (Bölükbaşı, 2010)

“Mahallatta 930 hane, mahallelerdeki dahil olmak üzere 5 cami, 2 ilkokul, 1 inşaatı sona ermekte olan ortaokul, 1.940 tarihinde inşaatı sona eren Hükmet Konağı, 1 Tekel Müdüriyeti konağı, 4 biri altı katlı olmak üzere Tekel idaresine ait büyük tütün depoları ve bakım evi, 1 Mezbaha, 1 Hayvan bakım evi, 1 Gazana, 1 Cezaevi, 1 Jandarma Dairesi, 1 Emniyet dairesi, 1 Jandarmaya ait tavla, 3 han, 1 Askerlik dairesi, 1 Acenta dairesi, biri Özel İdareye mahsus olmak üzere tüccara mahsus 16 büyük tütün deposu, 1 Belediyenin müsteciren bulunduğu daire, 1 Halkevi(yenisi derdesti inşadır), 1 Parti dairesi(yenisi yapılmaktadır), 1 Telgrafhane, 1 Ziraat Banka dairesi, 1 Kooperatifin bulunduğu daire, 1 Orman idaresinin bulunduğu daire, 14 tane ardiye ve garaj, 4 otel, 1 gümrük dairesi, 1 Gümrük muhafaza dairesi, 4 Ticarethane, 17 Kahvehane, 1 otomobil atelyesi, 2 değirmen, 8 fırın, 11 yazıhane, 17 kahvehane, 1 otomobil atelyesi, 1 Pansiyon

dairesi, 1 Elektrik deposu, 3 lokanta, 3 aşçı dükkanı, 1 hamam, 93 kargir mağaza, 125 dükkan, 12 oda, 20 çeşme, Tekel idaresine ait kaban ki cem'an 1193 bina var. Bu binaların hemen kaffesibeton ve kargirdir. Ahşap pek az miktarda kalmıştır. Bu rakama tütün damları, merék ve saire gibi muvakkat binalar dahil değildir.” ( Lermioğlu, 2011).

“Bunlardan; 360 hane, Hükümet Konağı ile Tekel müdüriyet dairesi ve Tekel idaresine ait üç büyük depo ve 1 bakım evi, mezbaha, hayvan bakım evi, gazana, jandarmaya ait tavla, tüccara ait depolardan sekizi, belediyenin müsteciren bulunduğu daire, 7 ardiye, 2 otel, 3 ticarethane, 7 kahvehane, 1 değirmen, 5 fırın, 6 yazıhane, elektrik deposu, pansiyon dairesi, 3 lokanta, 74 kargir mağaza, 52 dükkan, 2 oda, 3 çeşme, halen yapılmakta olan ortaokul ve Halkevi ile Parti binası ki, kasabada bugün mevcut binaların üçte ikisi istirdadı müteakip yirmi iki sene içinde yapılmıştır. İkinci Genel Savaş ve Orman İdaresi'nin halen matlup işletmeyi başaramamış olması inşaat işlerini güçlendirmiştir. Ortaokul binası tütün ekicilerini, tütünün beher kilosundan 1 kuruş bağışta bulunmaları ile başarılmıştır. Temel atma merasimi 17 Aralık 1945 Pazartesi günü yapılmıştır. Bu maksat için teşekkül eden Kültür Sevenler Cemiyeti'nin ve bu teşekkülde vazife alan hemşehrilerimizin gayretleri şayanı takdirdir. Halkevi ile Parti binasının temel atma töreni 1 Eylül 1946'da yapılmıştır. Halkevinin inşaat bedelinden yirmi bin lirasını tütün ekicileri teberru etmiştir. Kaymakamlarımızdan Mehmet Ali Çeltik'in ortaokul inşasında ilk teşebbüsü alması sebebiyle ve bu eseri ile kendisini burada saygı ile anmayı borç biliriz.” (Lermioğlu, 2011).

Muzaffer Lermioğlu'nun tespitleri ve çalışma kapsamında elde edilen diğer belgeler ve sözlü tarih çalışmaları neticesinde 77 adet yapı tespit edilerek vaziyet planına işlenmiştir (Şekil 39). 1950'li yıllarda Akçaabat kıyı bölgesinin dokusunun kıyıda çarşı, liman ve verimli tarım alanlarından oluştuğu görülmektedir. Çarşı Bölgesi'nde ise iskele, liman, depolar, ticaret yapıları, kamu yapıları ve az miktarda konuttan oluştuğu ifade edilebilir.



Şekil 39. Kimlik bilgi şeması, 1950 yılı (Üçüncü, 2016)

- 1950’li Yıllar Yapı Listesi

1950 yılı Akçaabat Çarşı Bölgesi vaziyet planı üzerinde numaralandırılmış yapıların isim listesi (Şekil 39):

- 1-Kaymakam Evi
- 2-Şakir Çilingir Evi
- 3-Hamam Çimeni Spor Alanı
- 4-Sebatspor Kulübü
- 5-Merkez İlköğretim Okulu
- 6-Postahane Binası
- 7- Zirai Kooperatif Binası
- 8-Hükümet Konağı
- 9-Jandarma Karakolu
- 10-Halkevi
- 11-Sağlık Ocağı
- 12-Uzun Alinin Bahçesi
- 13-Eski Balıkhane
- 14a-Eski Büyük Ahşap İskele
- 14b-Küçük Ahşap İskele
- 14c-Gümrük Ofisi
- 15-Şoförler Cemiyeti
- 16-Ahmet Özkan Lokantası (Meşhur Hasan Babanın Babası)
- 17-Maarif Binası
- 18-Eski Hapishane
- 19-Tekel Binası
- 20-Ahşap Yapı
- 21a-Eski Ortaokul Binası
- 21b-Ortaokulun Sahası
- 22-Kireçhane Tabyası
- 23-Mezbaha
- 24- Muzaffer Lermioğlu Konağı
- 25-Dülgerler Binası
- 26-Trafo Binası Ve Lojmanı
- 27-Harun Aganın Kahvesi

- 28a-Tekel Depoları
- 28b-Ofis Ve Lojman Binası
- 28c-Kapan (Tütün Denklerinin Serildiği Alan)
- 29- Ticare+Tütün Deposu
- 30-Ali Çavuş Kahvesi
- 31-Tarım Kooperatifi Binası
- 32-Hacıömeroğlu Konağı
- 33-İsmail Polatkan Kahvesi
- 34-Raif Ağanın Restoranı (Akçaabat'ta İlk İçkili Restoran)
- 35-Başaran'ın Binası
- 36-Hamdullah Efendi Lokantası
- 37-Mısıroğlu Binası
- 38-Kalaycıoğlu Binası (Sonradan Baş Ailesi Binası)
- 39-Sütçü Ali'nin Kahvesi
- 40-Ethem Çakır Meyhanesi
- 41-Kolaylı'ların Binası (Sonradan Seyislerin Binası)
- 42-İş Bankası Binası
- 43- Eski Gümrük Binası
- 44-Tarakçıoğlu Binası (İlk Gazete)
- 45-Topsakalın Kahvesi
- 46-Serdarzedeler'in Binası
- 47-Topsakalın Binası
- 48-İki Katlı Taş Bina (Altı Dükkan Üstü Konut)
- 49-Bağdatlımın Binası
- 50-Tek Katlı Dükkan-Depo Binası
- 51-Başaran In Deposu
- 52-Kazancıoğlu Binası ( Ömer Usta'nın Fırını )
- 53-Başaranın Mağazası
- 54-Adnan Sezgin Deposu
- 55-Şahiste Nin Kahvesi
- 56-Sandıkçılar'ın Binası (Meryem Ana Binası)
- 57-Bozoğlu Hamit Efendi'nin Oteli
- 58-Hacitosunoğlu Binası

- 59-Ağaların Camisi (Ahşap Cami)
- 60-Şakir Sivrioğlu Fırını
- 61-Varalı'nın Kahvesi (Abdürrahim Sezgin Oteli)
- 62-Gedikli'lerin Binası
- 63-Alican Efendi'nin Hüseyin'in Oteli
- 64-Şeker Usta'nın Fırını
- 65- Eski Belediye Binası
- 66- İlk Sinema
- 67-Fırın
- 68- Osman Pulatkan Kahvesi
- 69-Askerlik Şubesi
- 70-Mezarlık Camii
- 71-Vakıf Arazisi
- 72-Sakaoğlu Ayan Ağanın Binası (Sonradan Başaranın Binası - Mısıroğlu Binası- Öğretmenevi)
- 73-Eski Karakol
- 74-Tarihi Hamam
- 75-Belediye Gazinosu
- 76a-Yeni Cami
- 76b-Yeni Camiye Vakfedilen Dükkanlar
- 77- Askeri Tavla (Askerlerin Atlarını Bağladığı Yer)

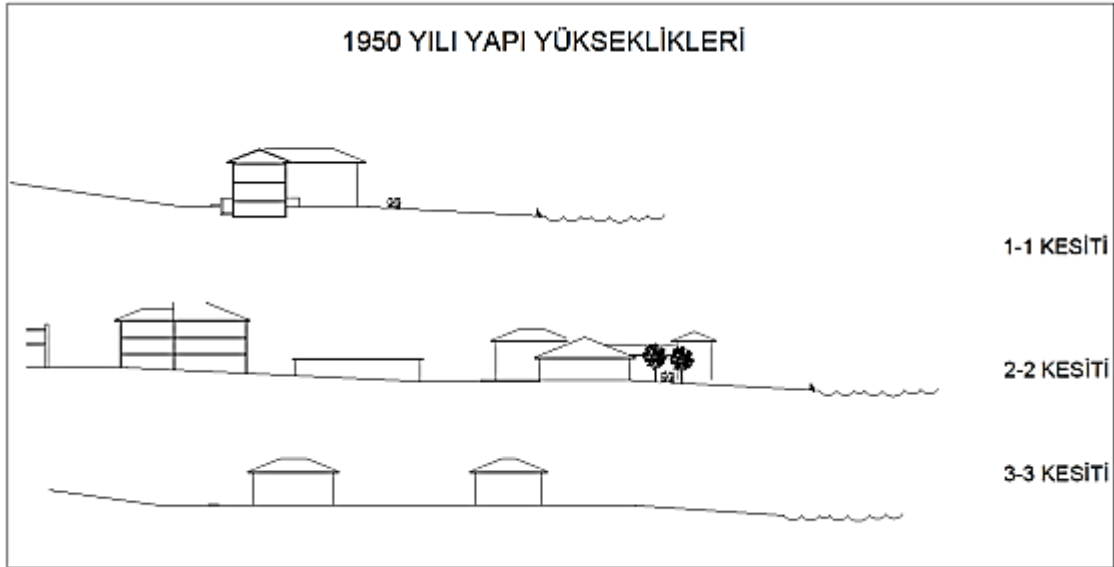
### **2.2.1.1. Kat Adetleri**

Çalışma alanı 1950 yılı yerleşim planı verileri doğrultusunda, yol kotu 1. kat olarak kabul edilerek incelendiğinde, tespit edilebilen toplam 155 adet yapının, 154 adetinin 4 kat ve altında (% 99,36) olduğu, 1 adetinin ise 5 kat üzerinde (% 0,64) olduğu belirlenmiştir (Tablo 2). Kat adetlerinin mekansal dağılımına bakıldığında güneye doğru gidildikçe kat adetlerinin kademeli olarak düştüğü tespit edilmiştir (Şekil 40-41).



Tablo 2. Çalışma alanı sınır içerisindeki yapı adeti ve inşaat alan hesabı, 1950 yılı (Üçüncü, 2016)

YAPI KAT ADEDİ	1950	
	ADET	İNŞAAT ALANI
1 KATLI	72	7230
2 KATLI	55	21222
3 KATLI	19	19017
4 KATLI	8	10105
5 KATLI	1	5400
TOPLAM	155	62974



Şekil 40. Sahil Bölgesi kesitler, 1950 yılı (Üçüncü, 2016)



Şekil 41. Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi vaziyet planı, 1950 yılı (Üçüncü, 2016)

### 2.2.1.2. Yapı Yoğunluğu

269.100 m<sup>2</sup> olan çalışma alanının yapı yoğunluğuna ilişkin yapılan analiz çalışmasında; üzerinde yapı bulunan alanlar “dolu”, herhangi bir yapı bulunmayan alanlar “boş” olarak kabul edilmiştir. Alanların büyüklüklerine bakıldığında dolu alanların toplamının 32.106 m<sup>2</sup> olduğu, boş alanların toplamının ise 236.994 m<sup>2</sup> olduğu, parsellerin doluluk boşluk oranlarında ise; %12’sinin dolu %88’inin boş olduğu tespit edilmiştir.

Çalışma alanı üzerinde, yaklaşık 62.974 m<sup>2</sup> yapı inşaat alanı ve buna bağlı olarak da 0,23 yapı emsal değerinin olduğu görülmektedir (Tablo 2).

Yapı yoğunluğunun mekansal dağılımına bakıldığında kuzey güney ekseninde ve doğu batı ekseninde çarşı merkezine doğru önce tarım alanlarıyla yoğunluğun azaldığı tarım alanlarının bitişinin ardından yoğunluğun arttığı tespit edilmiştir (Şekil 42).

Çarşı Bölgesi’nde bitişik nizamda sıralanmış binalar dar sokaklar yaratmakta, nispeten çarşı yoğunluğunu artırmaktadır.



Şekil 42. Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi doluluk-boşluk analizi, 1950 yılı (Uçüncü, 2016)

### 2.2.1.3. Yapı İşlevleri

Kent merkezi ticaret odaklı olup diğer kentsel fonksiyonlar hiyerarşik şekilde bu odaktan dairesel olarak gelişmiştir. Çarşı Bölgesi'nde liman, ticaret yapıları, pazar yeri ve camiler ile doğu da tekel binaları, ortaokul ve ortaokulun sahası ile sonlanmış, batıda ise yine merkez ilkokulu ve Hamam Çimeni spor sahası ve sonradan gazino şeklini alan mendirek bölgesinden oluşmaktaydı. Merkezde ticaret yapılarının bulunması, merkezden uzaklaştıkça yapı işlevlerinin eğitim yapıları ve sosyal alanlara dönüşmesi, sonrasında da tarım alanları ile konut yapılarıyla devam ediyor olması kentsel mekanda ihtisaslaşmanın olduğunu göstermektedir (Şekil 43).

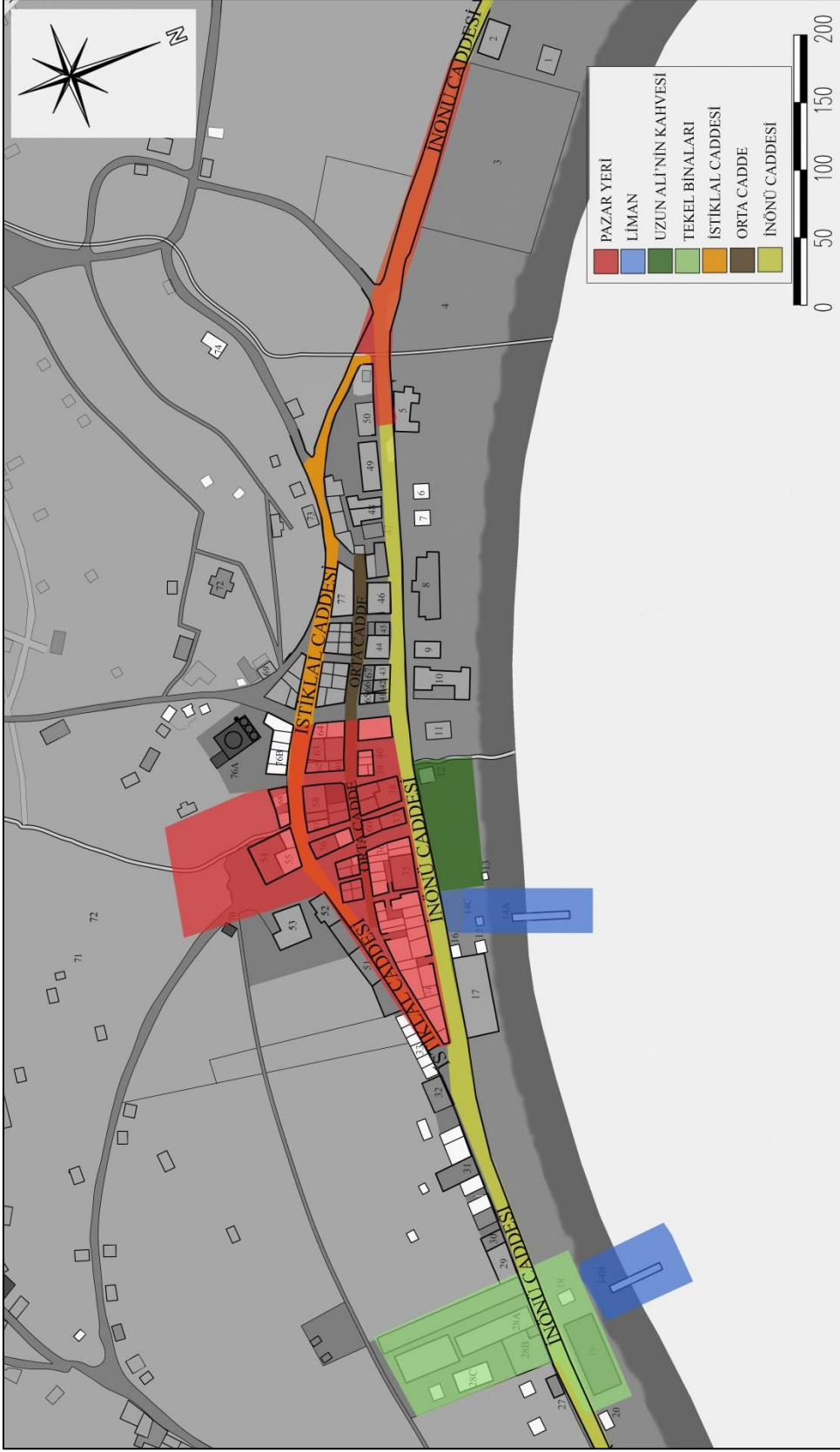
1950'lerdeki Çarşı Bölgesi'nde yapı işlevlerinin, liman (lojistik merkez)-ticaret-tarımsal üretim fonksiyonlarıyla çizildiği görülür. Bu çizginin belirginleşmesinde bütün üretimine dayanan ticaret ve Pazar yerinin ön planda olduğu görülmektedir (Şekil 44).

Kıyıda kumsala paralel uzanan Akçaabat'ın en eski ticaret aksı olan Orta Cadde, İstiklal ve 1940'larda sahilde yapılan kamu yapılarıyla oluşan İnönü Caddesi ile kesişen iskele-Pazar yeri aksı çarşının merkezi ve omurgasını oluşturmaktaydı (Şekil 44). İskele ve İnönü Caddesi'nin kesiştiği alanın batısında Uzun Ali'nin kahvesi, doğusunda Maarif binası, güneyinde ise Başaran binası bulunmaktaydı. Uzun Ali'nin kahvesinden güneye uzanan Milli Egemenlik Caddesi aksı hem çarşı merkezini Dürbinar Mahallesine bağlamakta hemde Pazar yeri alanını oluşturmaktaydı. Kıyıya paralel Ortacadde ve İstiklal Caddeleri, çarşıda dönemin en değerli dükkanlarını bulundurmakla beraber, merkezde önemli bir odak noktası olan Yeni Cami'ye Milli Egemenlik Caddesinden önemli birer aks oluşturuyorlardı. Çarşı Bölgesi'nde dükkanlar, kahvehaneler, oteller bulunmakta, merkezden uzaklaştıkça dükkanlar yerlerini depo yapılarına ve sonrasında konut ve tarım alanlarına bırakmaktaydı. Doğuda Tekel Binası batıda ise Bağdatlı Binasıyla bu ticaret aksı sonlanmaktadır.

1950'li yıllarda Akçaabat Çarşı Bölgesi'nde limanı, çarşısı, kahvehanesi, hanları, kervansaray ve hamamları ile belirli bir kent merkezinin biçimlendiği görülmektedir.



Şekil 43. Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi zemin kat fonksiyonu mekansal dağılımı, 1950 yılı (Üçüncü, 2016)



Şekil 44. Akçaabat Çarşı Bölgesi liman, sokak, pazar yeri (Üçüncü, 2016)

#### 2.2.1.4. Yapı Karakteri

Çarşı Bölgesi'ndeki ticaret ve kamu işlevli yapıların ağırlıklı olarak yığma kargir sistemle yapılmıştı (Şekil 45). Bu yapıların birçoğunda döşeme taşıyıcı malzemesi olarak çelik kirişler kullanılmıştır. Bölgede az miktarda da zemin katları kargir üst katları bağdadi yapım sistemli yapılar ve betonarme yapım sistemli konut ve ticaret işlevli yapıların olduğu tespit edilmiştir (Şekil 46-47).

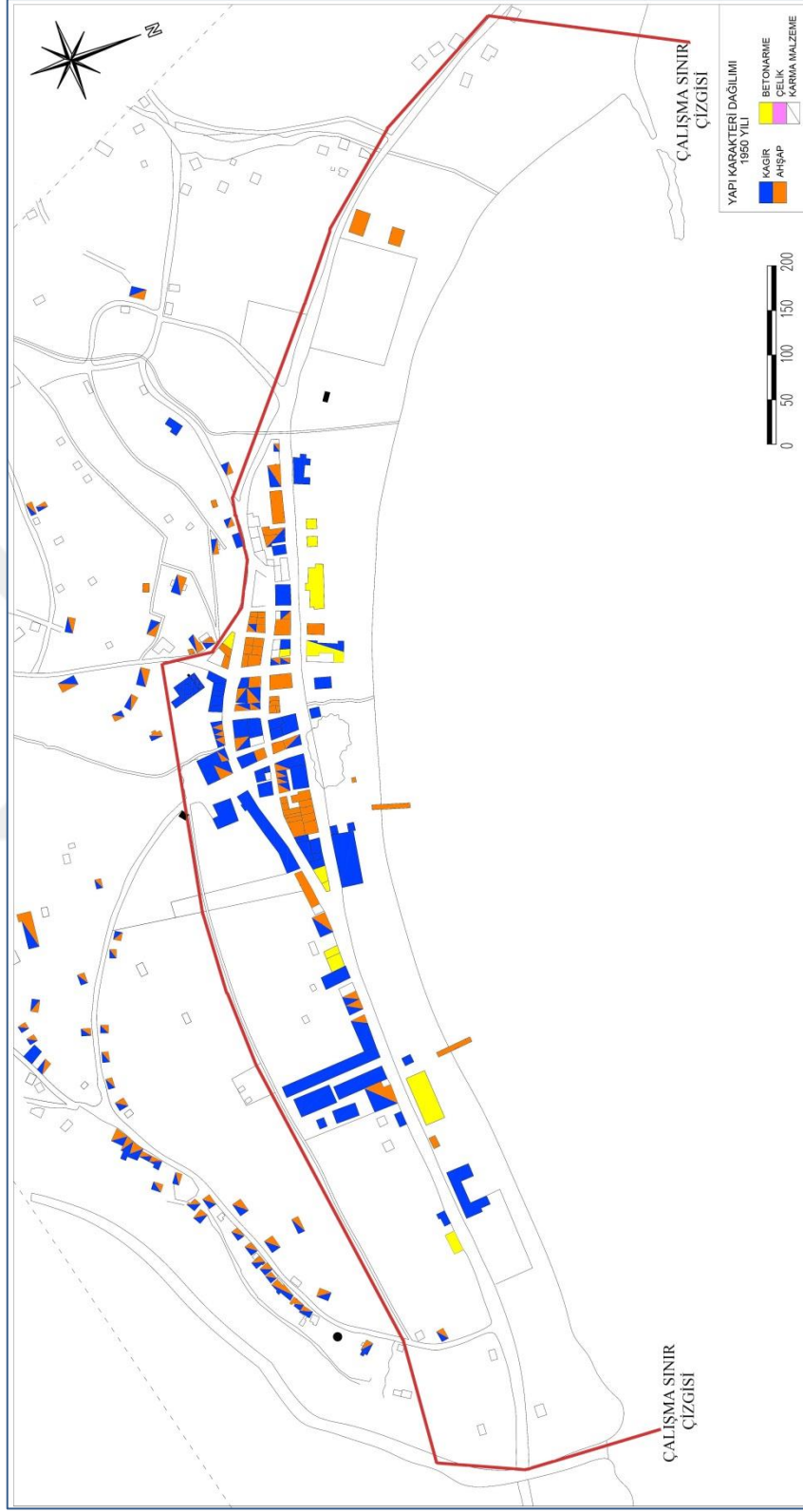


Şekil 45. Akçaabat Çarşı Bölgesi zemin kat kargir, diğer katlar bağdadi yapım sistemli yapılar, 1933 yılı (Bölükbaşı, 2010)



Şekil 46. Akçaabat Çarşı Bölgesi solda betonarme, sağda yığma kargir yapım sistemli yapı, 1960 sonları (Bölükbaşı, 2010)





Şekil 47. Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi yapı karakteri mekansal dağılımı, 1950 yılı (Üçüncü, 2016)

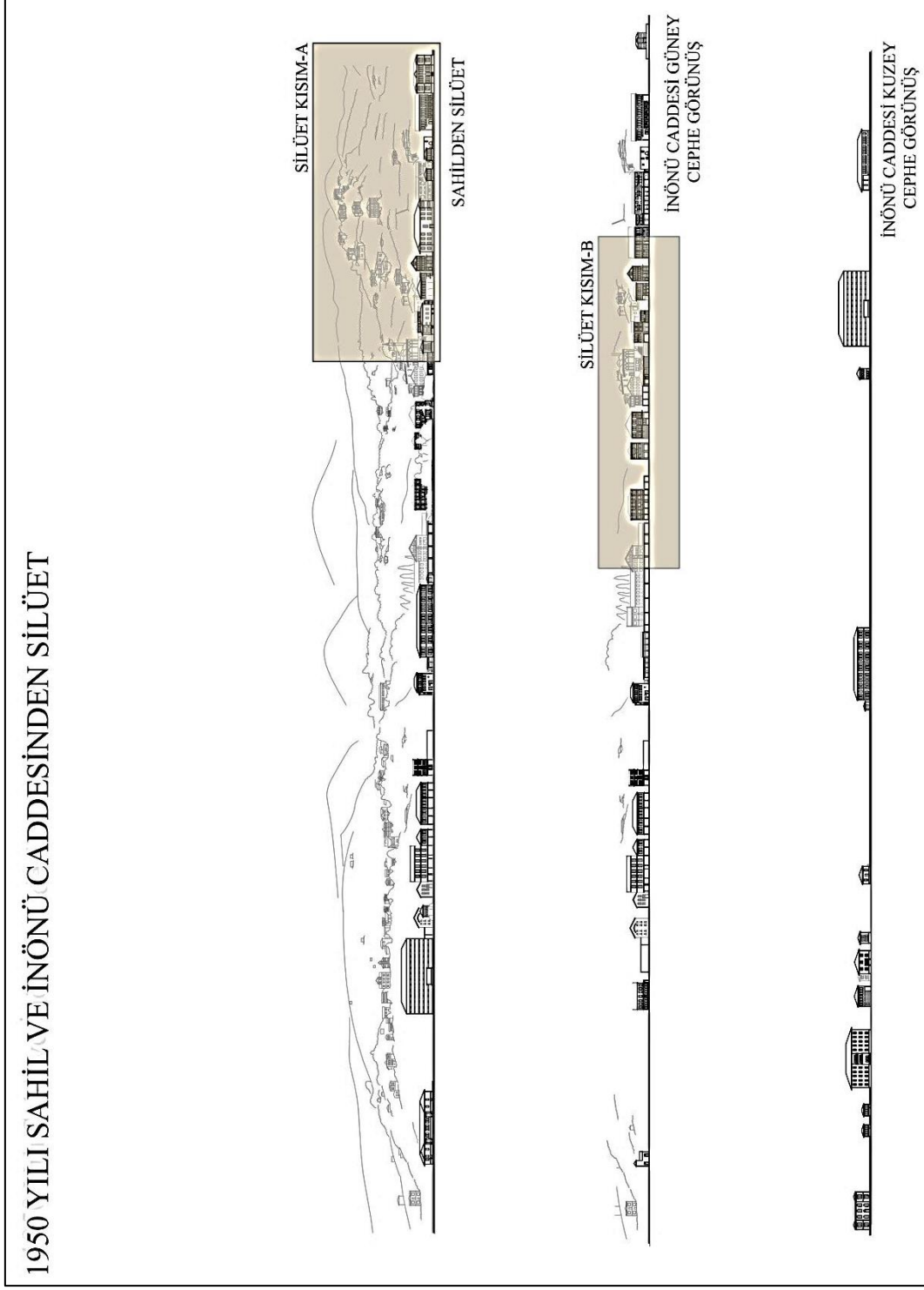
### 2.2.1.5. Silüet

Kentin silüeti incelendiğinde, 1950 yılında yapılaşma yoğunluğunun son derece az olduğu, bununla beraber mevcut çarşı yerleşim dokusunun mahallelerin yerleşim dokusuna göre daha yoğun olduğu görülmektedir. Kıyıda Çarşı Bölgesi ile tepelerde bulunan üç adet tarihi mahallenin Dürbinar, Ortamahalle, Nefsipulathane) birbirlerinden tarım alanlarıyla ayrılarak kümelenmiş olduğu görülebilmektedir (Şekil 48-49).

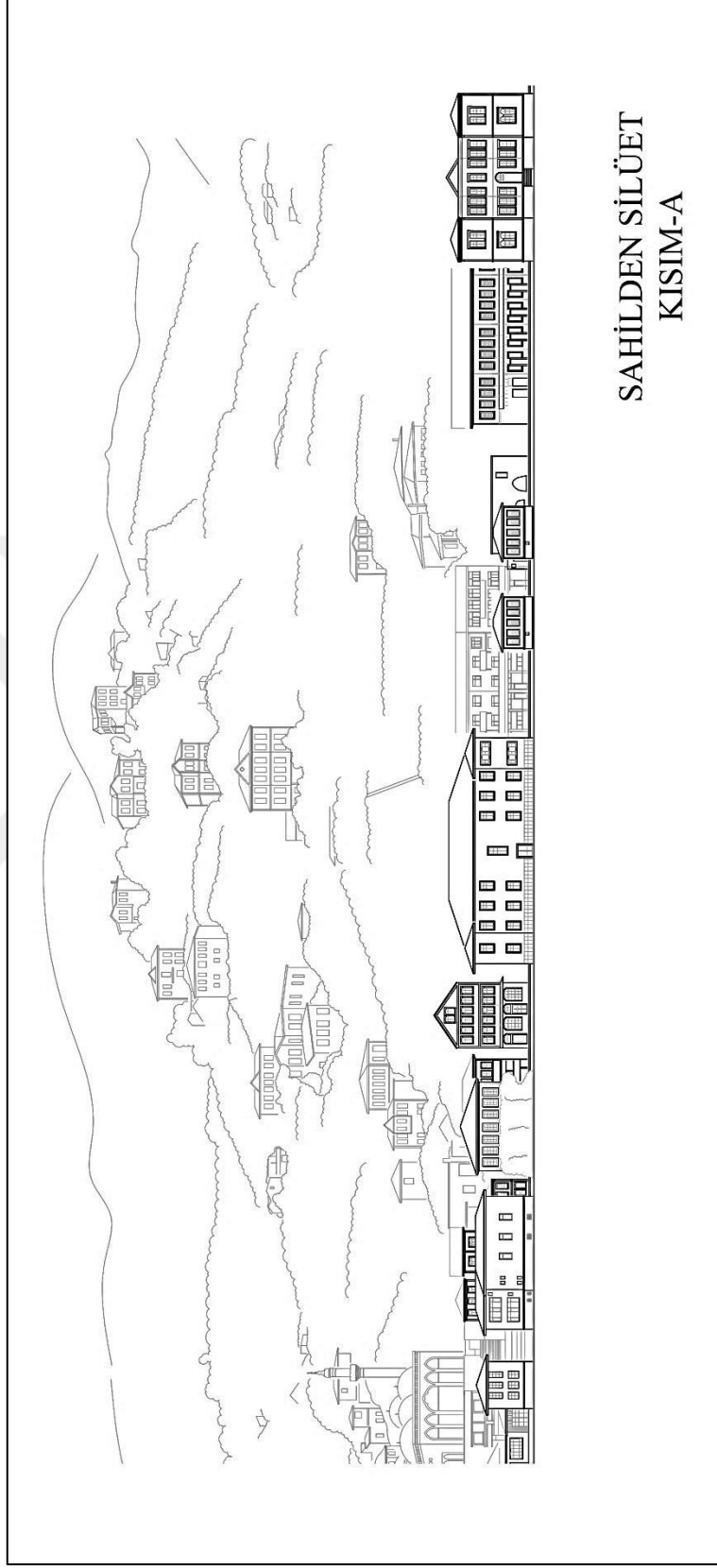


Şekil 48. Akçaabat Çarşı Bölgesi, Ortamahalle ve Nefsipulathane Mahalleleri silüet, 1930 ortaları (Bölükbaşı, 2010)

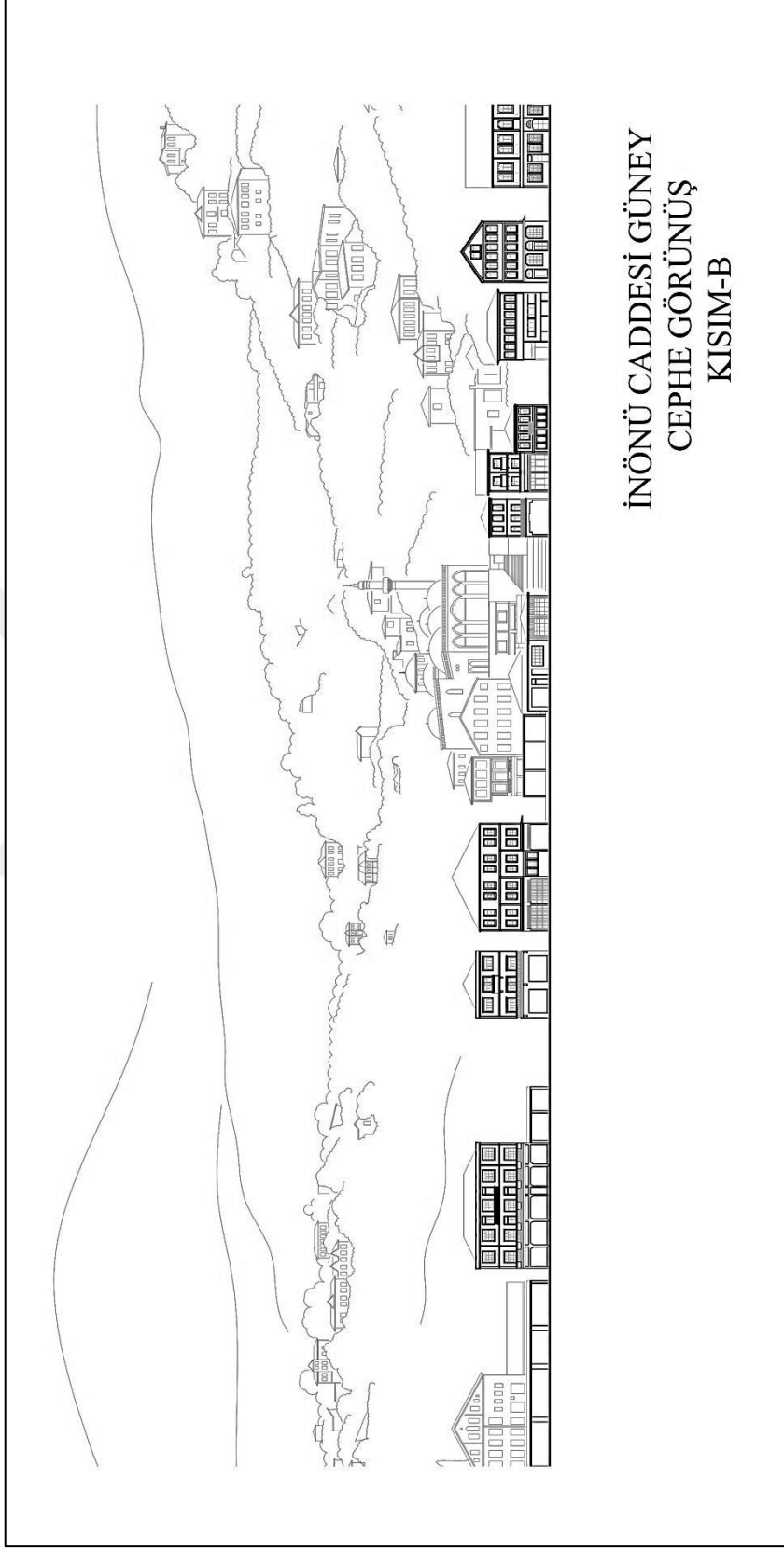
Tarihi mahallelerde 19. yüzyı Osmanlı mimarisini yansıtan konutların birbirlerinden bahçelerle ayrıldığı, kıyıda Çarşı Bölgesi'nde ise bitişik nizamlı yapıların dar sokaklar ve nispeten daha yüksek bir yoğunluk oluşturduğu görülmektedir (Şekil 50-51).



Şekil 49. Akçaabat Sahili'nin ve İnönü Caddesi'nin 1950 yılı silüeti (Üçüncü, 2016)



Şekil 50. Akçaabat Sahili'nin ve İnönü Caddesi'nin 1950 yılı KISIM-A silüeti (Üçüncü, 2016)



Şekil 51. Akçaabat Sahili'nin ve İnönü Caddesinin 1950 yılı KISIM-B silüeti (Üçüncü, 2016)

### 2.2.1.6. 1950'li Yıllar Akçaabat Kentinde Sosyo-Kültürel Hayat

Aydın Polatkan ile yapılan “yoğun görüşmeler-sohbet” çalışması ile Akçaabat’ın 1950’li yıllardaki hayatına farklı başlıklarda açıklamalar getirilmiştir (Çevik, 1991).

- 1950’lerin Akçaabat’ında Ailelerin Geçim Kaynağı

“1950’lerde Akçaabat’ın merkezinde yaşayan ailelerin geçim kaynaklarına bakıldığında çoğunluğunun esnaflıkla uğraştığı, az miktarda memur ve tarımla uğraşan ailelerden oluştuğu görülmektedir. Dürbinar Mahallesi halkının geçim kaynaklarına bakıldığında yarıya yakını esnaf, geriye kalan ailelerin çoğu tütün ziraati ile uğraşmakta az miktarda da memur aileleri bulunmaktaydı. Ortamahalle halkının çoğunluğunun esnaf, az miktarda da memur aileleri bulunmaktaydı. Nefsipulathane (Gıranba) Mahallesinde de halkın genelde esnaf ağırlıklı olduğu, Akçaabat’ın balıkçılık ve mavnalı taşımacılığı bu mahalledeki aileler tarafından yapılmaktaydı.”

- 1950’lerin Akçaabat Çarşısında Herhangi Bir Esnafın Günlük Yaşamından İzlenimler

“Erkekler sabah 7-7.30 gibi evden çarşıdaki dükkanlarını açmaya çıkarlar. Katlamalı demir kepenkleri açan esnaflar, dükkanını ve dükkanının önünü temizledikten sonra kahvaltılarını yaparlardı (Şekil 52). Evden getirdikleri karalahana içinde tereyağı ile fırından aldıkları sıcak ekmek ile kahvaltılarını yapar ardından da kahvehanelerde yapılan mis kokulu kahvelerini içerlerdi. Salı günleri haricinde çarşıda çok da yoğunluk yoktu. Mahallelerden gelen çok az sayıda müşteriye hizmet verdiklerinden boş vakitleri fazlaca olurdu. Bu günleri esnaf bir diğerinin dükkanına giderek sohbet ve şakalaşmalarla geçirirdi. Bu bolca sohbetler esnaf arasında güçlü dayanışmayı da beraberinde getirirdi. Yaz aylarında esnaf, yardımcısı da olmaz ise bile saat 4-4.30 gibi herhangi bir hırsızlık olayı korkusu olmadan dükkanın kepenklerini çekmeden, kapının önüne bir iskemle ya da tente indirme çubuğunu dayayıp, havlusunu alır şehrin önünde ki kumsal da 15 dakika bile olsa giderek denize girer ardından tekrar dükkanına dönüp çalışmaya devam ederlerdi. Esnaflar dükkanlarını kapayıp kepenkleri indirdikten sonra çarşı tenhalaşır. Çarşıdaki yapılar devlet binası ve ticari yapıları çok az miktarda konut vardı. Bu yüzden akşamları çarşıda hayat olmazdı.”



Şekil 52. Akçaabat Çarşı Bölgesi İstiklal Caddesi (Bölükbaşı, 2010)

- 1950'lerin Ortamahalle'sinde Bayanların Günlük Yaşantısı

“Bayanlar ise; Sabah ev işlerini tamamladıktan sonra uzak dahi olsalar birbirlerinin evlerinde toplanırlardı. Mahallenin tüm kadınlarını aynı evde bulmak mümkündü. Komşular düğünleri toplanarak bir arada yaparlardı. Genç bayanların organize ettiği bu düğünlerin birçoğunda yine bu genç bayanlar ud ve def çalarlardı. 1950-1960'lara kadar komşuluk ilişkilerinin çok kuvvetli olduğu bu dönemler 1970'lerden sonra bozulmaya, 1980'lerden itibaren şuanki yabancılaşma seviyesine dönüşmüştür.”

- 1950'lerde Kadınların Akçaabat Çarşısından Alışveriş Yaptıkları Dikiş Nakış İşleri

“Herkes kendi kıyafetlerini kendi dikerdi. Her evde dikiş makinesi bulunurdu. Mahallelerden bayanlar dikiş yapmak için ihtiyaçlarını almaya çarşıya gelirlerdi. Empirme, tiril ve ipek gibi kumaşları alıp kuka ile ibrişim gibi ipliklerle etekler, basma, pazen gibi kıyafetler dikiyorlardı.”

- 1950'lerde Salı Gününün Akçaabat Çarşısı, Pazarı ve Esnafı Açısından Önemi

“Salı günleri Akçaabat Çarşısının nüfusu mahallelerden ve köylerden ürünlerini satmak için ya da alışveriş yapmak için gelen vatandaşlarla hızlı bir şekilde yoğunlaşırdı. Trabzon ve çevre il ve ilçelerden kamyonlarla gelinip ürünler satın alınırdı. Salı günleri çarşı içindeki boşluklara birçokları tenteler kurarak, altında satış yaparlardı. Günümüzde bu boşlukların yapılarla dolması ve belirli bölgelere sıkışması ile pazar yeri olarak tanımlanan bir bölge oluşmuştur. Bu alan kadınların bu faaliyetleri büyük oranda yürütmesinden dolayı kadınlar pazarı

olarak anılmaktadır. Salı günleri haricinde mahallerden gelen bayanların oluşturduğu az miktarda ticari faaliyet bulunmaktaydı.”

- 1950’lerde Akçaabat Limanının Akçaabat Çarşısı İçin Önemi

“Akçaabat’ın limanının işlerliği ve gümrüğün Akçaabat’ta olması çarşıdaki ticareti canlandırmaktaydı. Çevre iller ve ilçelere de mal sevkiyatı liman üzerinden oluyordu. Gümrüğün Trabzon’a taşınması sahil yolunun yapılması gibi etkenlerle liman çarşı bağlantısı kesilmiş ve çarşının ekonomisi bundan etkilenmiştir.” şeklinde ifade etmiştir.

- 1950’lerde Akçaabat Limanı Faaliyetleri ve Kumsal Kullanımı

“Kireçhane deresinden, şuan ki Yeni Mahalle Balıkçı Barınakları’na kadar olan alanda yer yer 40-50 m genişliğin de kumsal bulunmaktaydı. Çarşıda bu kumsala paralel ve bütünleşikti. Kumsalda iki adet iskele binası vardı. Bunlardan batı tarafında olan gümrük binasına yakındı. Gelen şileplerden yükler mavnalara indirilir ve Mavnalarla yükler sahile getirilirdi. Gelen yükleri hamallar sırtlarında dizi dizi sıralanmış kamyonlara yüklerlerdi. Günlük işi biten mavnalar bu iskele ile Hükümet Konağı hizasında kumsala paralel olarak çekilirdi. Mavnalar kıyıya çekildiklerinde denizle mavna arası 8-10 metrelik mesafe kalırdı.”

- 1950’lerde Akçaabat Limanının Uluslararası Faaliyetleri Dolayısıyla Oluşan Sosyal Kültürel Etkileşim

“Muhacirlikten önce Akçaabat’a Avrupa’dan ticari gemiler gelirmiş. Ekseriyetle balya, sandık, gübre vs. getirip, tütün de alırlarmış. Akçaabat’ın gençleri ile gelen gemi mürettebatları arasında Hamam çimeninde turnuvalar düzenlenip futbol maçları yapılmış.”

- 1950’lerde Akçaabat’ı Bölgesel Bir Lojistik Merkez Haline Getiren, Önemli Yolcu Ve Yük Gemilerinin Akçaabat Limanı Faaliyetleri

“Batı tarafındaki iskelede yolcu taşımacılığı da yapılıyordu. Bakır Şilebi, Tarı, Cumhuriyet, Çorum vapurları biraz açıkta demirlerler ve yolcular iskeleye getirilir ya da buradan alınırlardı. “

- 1950’lerde Akçaabat’ın Sosyal Hayatında Önemli Bir Unsur Olan Akçaabat Çarşısı Kahvehaneleri

“Çarşıda kahvehane kültürü vardı. Topsakalın Kahvesi, Uzun Ali'nin Bahçesi, Harun Aga'nın Kahvesi (özellikle Gençliğin büyük çoğunluğu burada toplanırdı) Ali Çavuş'un Kahvesi, Şahiste'nin Kahvesi, Varalı'nın Kahvesi, Aşçıoğlu'nun Kahvesi, Osman Pulatkan'ın Kahvesi erkeklerin vakit geçirdiği mekanlardı. Kahvehanelere de çok sıklıkla



sihirbazlar gelir ve gösterilerini sunarlardı. İnsanların toplanıp sohbet ve şakalaştıkları toplanma alanları kahvehanelerdi. Çay kültürünün çok gelişmediği bu dönemde buralarda kahve daha çok tüketilirdi. Öyleki, bazı esnafların kahvehanede fincanları dahi özeldi. Kahveci kimin nasıl kahve içtiğini bilir, kişiye özel fincanıyla servisini yapardı. Kahvenin yanında çay, şıra ve dondurma da sıkça tüketilirdi. “

- 1950’lerde Akçaabat’ta Açılan İlk Lokantalar Ve Fırın Kültürü

“ İlk lokantalar O dönem meşhur Hasan Baba lokantası sahibinin babasının lokantası idi. Şeker ustanın ve Ömer ustanın fırınları da çarşı içindeki meşhur fırınlardı. Aşçı Ahmet, Aşçı Ahmet in oğlu Hasan Baba, Aşçı Emrullah, Aşçı Mustafa Akçaabat’ın lokantacılarıydı. Fırın kültürü ise yazları 1 kg’lık istavritlerden yapılan bomba adlı yemek, kışları ise pazar günleri peynirli ve pide kültürüdür.”

- 1946 Yılında Açılan Halkevinin Sosyal Kültürel Yaşama Etkilerini

“1946 yılında Halkevi’nin açılması sosyal ve kültürel hayata oldukça katkılar sağladı. Büyük salon tiyatro gösterilerine, sinema sunumlarına, spor müsabakalarına, eğlence ve düğünlere çok güzel ahşap işçiliği ile yapılmış sahnesiyle uzun yıllar hizmet vermiştir. Osman Tosun, Remzi Sivri gibi esnaflar Halkevinde toplanıp, hazırlıklarını yapar ve sene de yaklaşık iki kez tiyatro oyunu sergilerlerdi.”

- 1950’lerde Akçaabat’ın Sosyal Hayatına Renk Katan Kumpanyalar

“Çarşıya senede 1-2 kez o dönem için çok büyük 300-500 kişilik çadırlarla gösteriler gelirdi. Bunlara kumpanya denirdi. Hükümet Konağı ile Ptt arasında kumsal kısmına kurulan bu kumpanyalar da Türk Sanat Müziği, Türk Halk müziği ve skeçler düzenlenirdi.”

- 1950’lerde Akçaabat’ın Sosyal Kültürel Hayatına İlk Olarak Giren Sinema

“1960’larla birlikte açık hava ve kapalı salonlarıyla sinema kültürü başladı. Açık hava sinemalarına masalar tutularak komşular toplanarak ya da ailecek gidilirdi.” bilgiler vermiştir.

### **2.2.2. Akçaabat’ın Çarşı Bölgesi 1980-2000 Dönemi**

1980 yılında Akçaabat’ın nüfusu 102.876 olup, kent merkezinde nüfus 13.384’tür. 1950’li yıllarda üç olan mahalle sayısı 1980’lerde sekize çıkmıştır. Dürbinar Mahallesi doğusunda Yaylacık, güneydoğusunda Kayalar, güneyinde Sarıtaş Mahalleri oluşmuş,

Nefsipulathane Mahallesi ikiye bölünerek Nefsipulathane ve Çolaklı Mahalleleri oluşmuş, batısında Yenimahalle oluşmuştur.

Akçaabat'ta şehir planlama çalışmalarına 1951 yılında İbank tarafından 203 hektarlık alanda yapılan haritalama çalışmasıyla başlanmıştır. 1956, 1973, 1976, 1986 ve 1987 yıllarında ilave ve revizyon haritalama çalışmaları yapılmıştır.

Akçaabat Belediyesi Başkanı Şefik Türkmen, Türkiye'de yapılaşmanın hızlandığı süreci, "Türkiye'de Anavatan partisi ile ekonomide bir genişleme oldu. Serbest piyasa ekonomisine geçildi ve Türkiye 'de bir inşaat faaliyeti başladı, hızlı bir kalkınma hareketi başladı." şeklinde ifade etmiştir.

Akçaabat Belediyesi Başkanı Şefik Türkmen, Akçaabat'ta yapılaşmanın hızlandığı süreci, "Akçaabat'ta esas hızlı yapılaşma 1985'lerden sonra başladı ve 1990'ların ilk başlarında da çok hızlandı. Köyden şehire akım, herkes bina yapmaya başladı, yani müteahhit gibi, binaları karkas olarak yapıyorlar, öyle satıyorlar. Proje üzerinden satıyorlardı. Müteahhit aradan çekiliyor sonra alanlar peyder pey yapıyor." şeklinde anlatıyor.

Akçaabat'ın kentsel nüfus değişimi 1955-1970 yılları arasında her nüfus sayımında nüfus yaklaşık 1000'er kişi artarken, 1980 yılı sonrasında ise yaklaşık 2700 kişi artmaya başlamıştır (Tablo 2, Şekil 23). Bu doğrultuda, 1980'li yıllarda Akçaabat'ın nüfus hareketleri ve kentleşmedeki artışın Türkiye'deki toplumsal ve ekonomik değişimlerle paralellik gösterdiği ve hızlı kentleşme sürecinin başladığı görülmektedir. Yerel yönetimlerin kararları ve hazırlanan imar planlarıyla kent merkezinde aşırı bir yoğunluk artışı olmuş, kent merkezi ve yakın çevredeki tarım alanları azalmış, yeni mahalleler oluşturulmuştur.

Akçaabat Belediyesi Başkanı Şefik Türkmen, Akçaabat'ta çarpık kentleşme süreci hakkında, "Buradaki kötü yapılaşmalar 1980'li yılların sonu ve 1994'e kadar, ben gelene kadar ki süreçte, bu dediğim karkas usulüyle yapıldı. Kötü parseller yapıldı. Hiç yeşil alan bırakmadan imar planlarında tadilatlar yapılarak bütün park alanları, yeşil alanlar kaldırıldı, yetmedi. Merkez kısmında 1 tane okul alanı bırakılmadı. Plandaki okul alanlarının tamamına yakını, belki atlamış olabilirim belki 1 tane 2 tane olursa bilemem ama bütün okul alanlarını da kaldırdılar." şeklinde ifade etmiştir.

1980'lere kadar Çarşı Bölgesi'nde tarihi yapılar ve yeşil alanların büyük oranda henüz kaybolmadığı görülmektedir (Şekil 53). Özellikle 1980-1990 yılları arasında yoğun

nüfus hareketleri, düzensiz ve denetimsiz yapılaşma sonucunda Akçaabat Çarşı Bölgesi çarpık yapılaşma sorunu ile karşı karşıya kalmıştır.



Şekil 53. Akçaabat Sahili ve Bahçeli Kahve, 1980'li yıllar (ABKM, 2016)

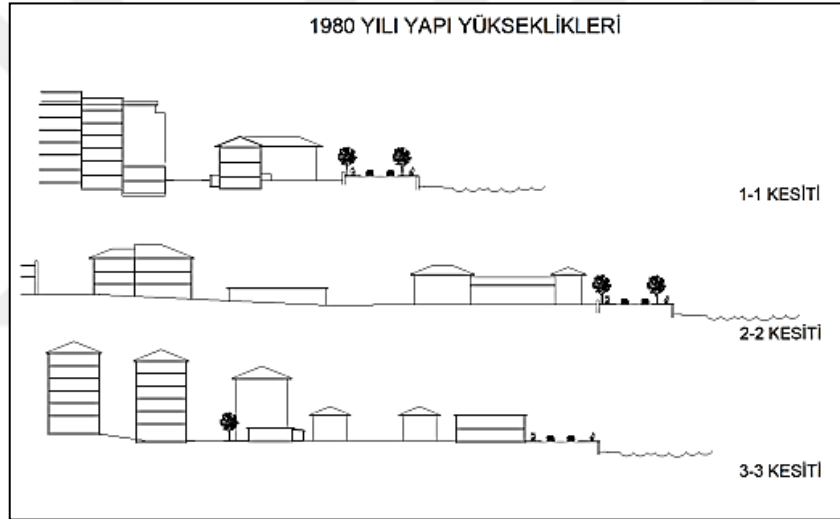
Çalışmanın bu bölümünde, çarpık yapılaşmanın başlayıp hızlanmış olduğu 1980-1990 yıllarının fiziksel yapısı elde edilen veriler doğrultusunda ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

#### 2.2.2.1. Kat Adetleri

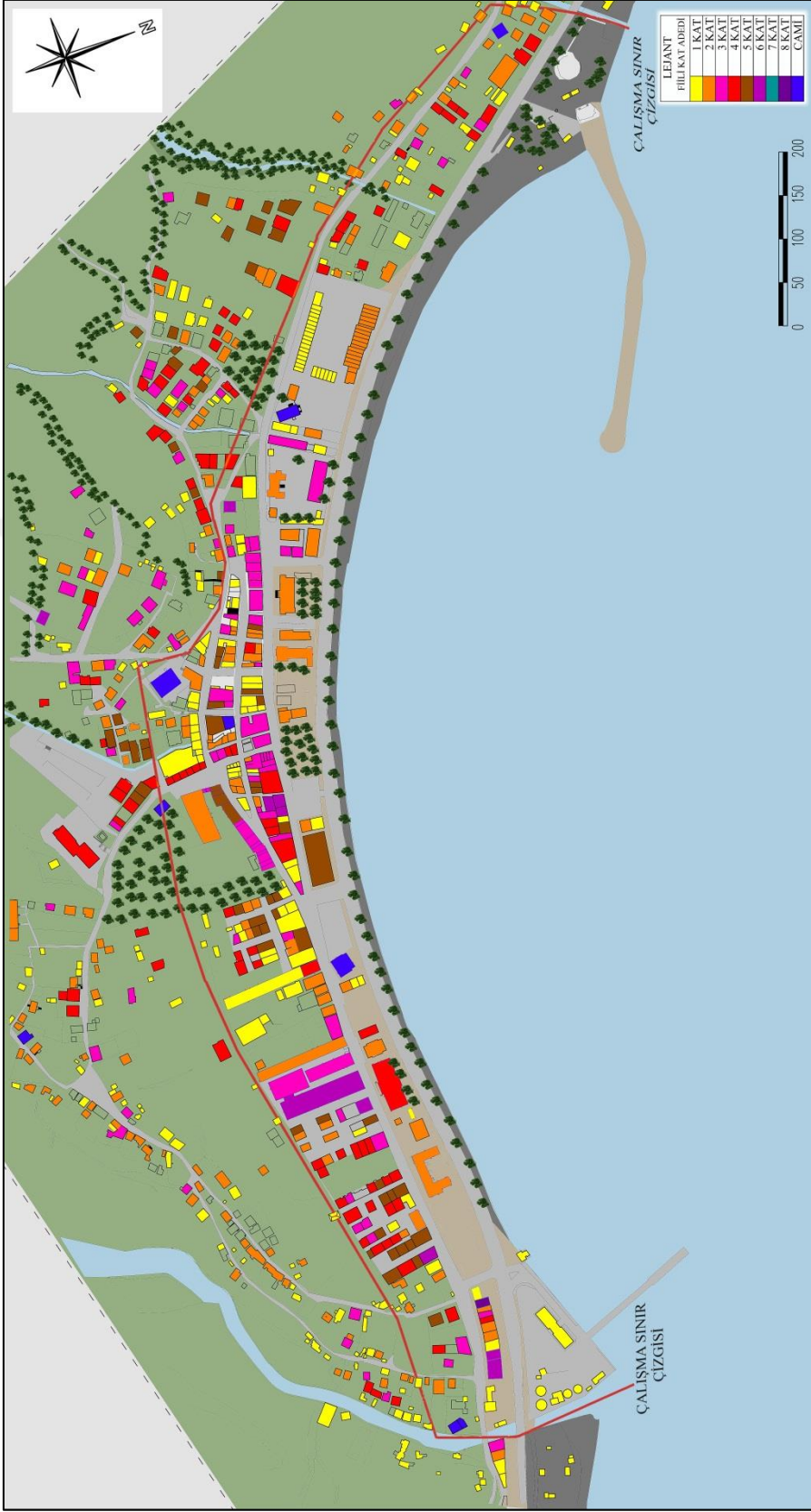
Çalışma kapsamında hazırlanan 1985 yılı yerleşim planı verileri doğrultusunda, yol kotu 1.kat olarak kabul edilerek çalışma alanı incelendiğinde, tespit edilebilen 340 adet yapının, 289 adetinin 4 kat ve altında (% 85) olduğu, 51 adetinin ise 5 kat üzerinde (% 15) olduğu belirlenmiştir (Tablo 3). Kat adetlerinin mekansal dağılımına bakıldığında güneye doğru gidildikçe kat adetlerinin düştüğü tespit edilmiştir (Şekil 54-55).

Tablo 3. Çalışma alanı sınır içerisindeki yapı adeti ve inşaat alan hesabı, 1985 yılı (Üçüncü, 2016).

YAPI KAT ADEDİ	1985	
	ADET	İNŞAAT ALANI
1 KATLI	100	14719
2 KATLI	79	29670
3 KATLI	48	26091
4 KATLI	62	22980
5 KATLI	42	29415
6 KATLI	9	19200
TOPLAM	340	142075



Şekil 54. Sahil Bölgesi kesitler, 1980 yılı (Üçüncü, 2016)



Şekil 55. Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi vaziyet planı, 1985'li yıllarda (Üçüncü, 2016)

### 2.2.2.2. Yapı Yoğunluğu

269.100 m<sup>2</sup> olan çalışma alanının bina yoğunluğuna ilişkin yapılan analiz çalışmasında; dolu boş alanların büyüklüklerine bakıldığında dolu alanların toplamının 53.079 m<sup>2</sup> olduğu, boş alanların toplamının ise 216.021 m<sup>2</sup> olduğu, parsellerin doluluk boşluk oranlarında ise; %20'sinin dolu %80'inin boş olduğu tespit edilmiştir.

Çalışma alanı üzerinde, yaklaşık 142.075 m<sup>2</sup> yapı inşaat alanı ve buna bağlı olarak da 0,53 yapı emsal değerinin olduğu görülmektedir (Tablo 3).

1950'li yıllar ile 1980'li yıllar arasında, yapı yoğunluğunun mekânsal değişimine bakıldığında kuzey güney ekseninde, mahallerden çarşı merkezine doğru tarım alanlarının azaldığı, kalan tarım alanlarının halen iki yerleşim alanı arasında (tarihi mahalle ve çarşı) sınır oluşturduğu, doğu batı ekseninde ise çarşı merkezine doğru kademeli olarak yoğunluğun arttığı görülmektedir (Şekil 56).

Çarşı Bölgesi'nde mevcut az katlı binanın yıkılıp yerlerine çok katlı yapıların yapılması, bitişik nizamda sıralanmış dar sokaklarda yapı yoğunluğunun aşırı bir şekilde artmasına yol açmıştır.



Şekil 56. Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi doluluk-boşluk analizi, 1985 yılı (Üçüncü, 2016)

### 2.2.2.3. Yapı İşlevleri

Çarşı Bölgesi'nde ağırlıklı olarak ticaret yapıları, kamu yapıları ve konut yapılarından oluşan bir mekânsal dağılım görülmektedir. Akçaabat Çarşı Bölgesi'nden sahil yolu boyunca doğuda Kireçhane Deresi ve Yaylacık Mahallerine doğru, batıda Yenimahalle ve liman bölgesine doğru ve güneyde ise tarihi Dürbinar Mahallesi, Ortamahalle, Çolaklı Mahallesi'ne doğru büyük tarım alanlarının azaldığı, depolama alanları ve konutların arttığı görülmektedir.

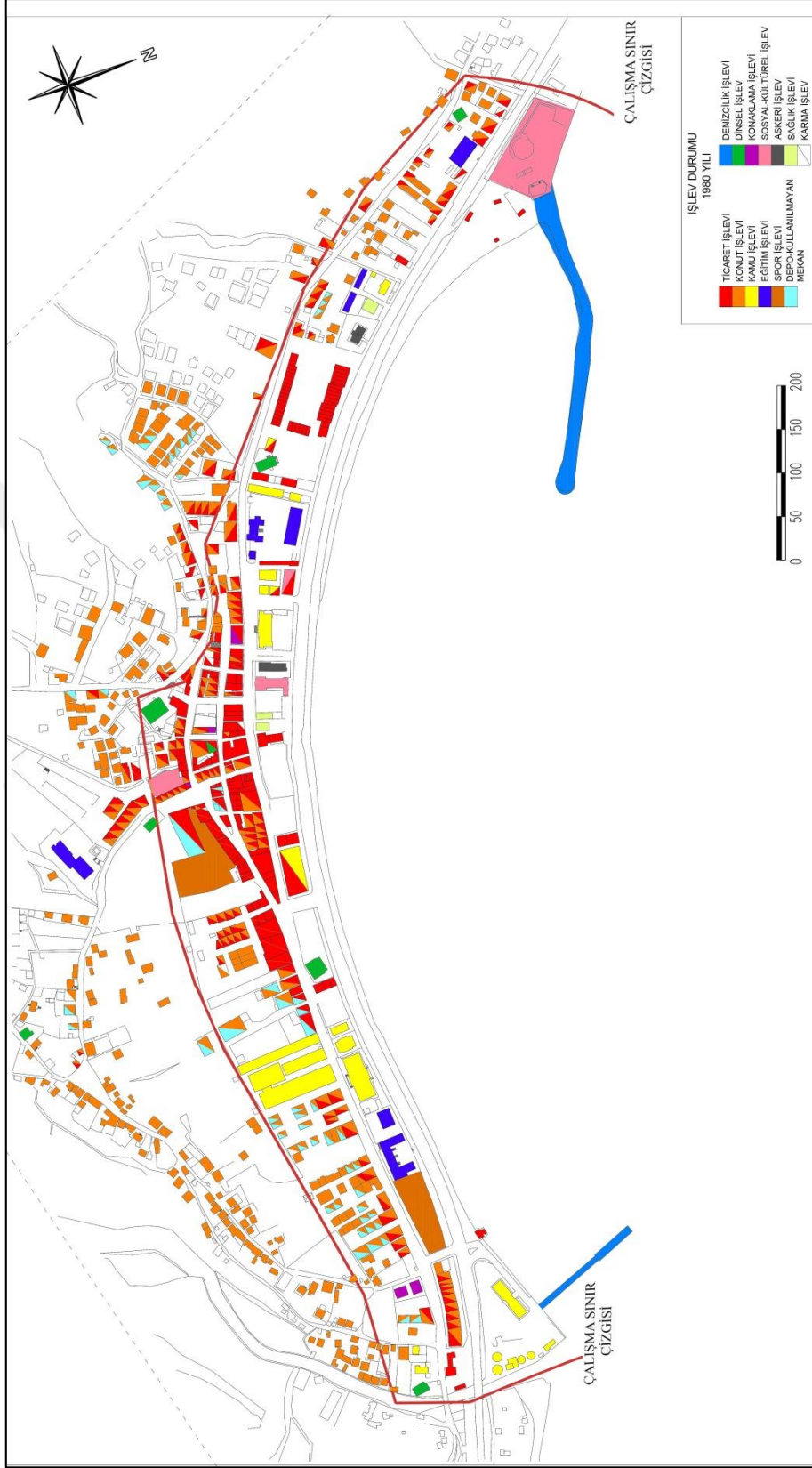
Akçaabat için çok önemli bir gelir kaynağı olan tütün üretimine dayanan ticaretin devam ettiği, yalnız Çarşı Bölgesi'nde yapılan tütün üretimine dayanan tarımın azaldığı görülmektedir.

Deniz taşımacılığı ve ticaretin gelişmesiyle Kireçhane Deresi'nin hemen batısına betonarme liman ve destek birimleri inşa edilmiştir. Ayrıca Yeni Mahalle bölgesinde balıkçılar için korunak görevi sağlayacak mendirek inşa edilmiştir.

Çarşı Bölgesi'nde sadece ticaret işlevi veren yapılarının yıkılarak azalmaya başladığı, bu yapıların yerini ticaret+konut yapılarının aldığı, yeni yapılan spor alanları ve eğitim yapıları gibi farklı işlevli yapıların kendi içlerinde birbirlerinden koştugu ve bunun bir sonucu olarak da kentsel mekanda ihtisaslaşmanın kaybolmaya başladığı görülmektedir.

Sahil Karayolu'nun yapılmasıyla, kumsalların azaldığı, Uzun Ali'nin Kahvesi ve Belediye Gazinosu gibi ağaçlık yeşil alanların tahrip olduğu, kıyı-kent yaşam kültürünün bozulmaya, değişmeye başladığı görülmektedir (Şekil 57).





Şekil 57. Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi zemin kat fonksiyonu mekansal dağılımı, 1985 yılı (Üçüncü,2016)

#### 2.2.2.4. Yapı Karakteri

Çarşı Bölgesi'ndeki yapıların yapım sisteminin ağırlıklı olarak betonarme sistem olduğu, az miktarda kargir yapı çok az miktarda da zemin katları kargir ve üst katları bağdadi yapım sisteminin olduğu yapılar görülmektedir (Şekil 58).



Şekil 58. Akçaabat Çarşı Bölgesi'nden Ortamahalle'nin görünüşü, 1980'li yıllar (Bölükbaşı, 2016)

Akçaabat Belediyesi Başkanı Şefik Türkmen, Akçaabat Çarşı Bölgesi'ndeki tarihi yapıların yıkılması süreci hakkında, “1980’li yılların ortalarında vatandaş tarihi yapıların tescilleneceğini duydu. Tescil edilince daha yıkılıp yapılamayacak diye vatandaş binaları yıktı. En az yıkan alışverişi devam etsin diye dükkan seviyesine kadar yıktı. Kimisi temeline kadar yıktı. Binaların çoğu taştı. Bir kısmında taş ve bağdadi karışımı binaydı. Çok vasıflı binalardı.” şeklinde ifade etmiştir.

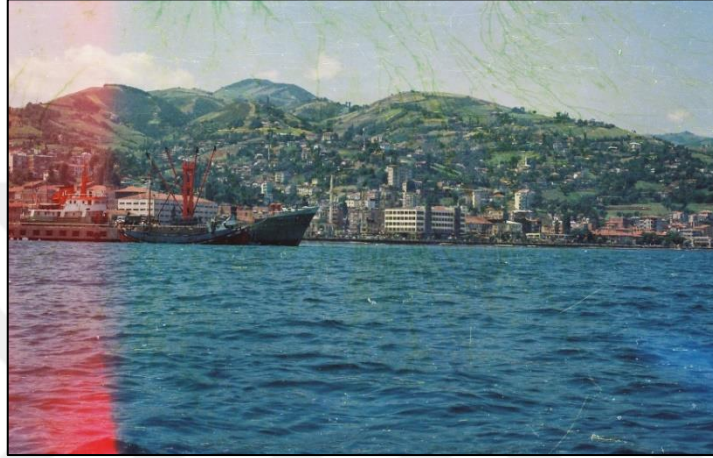
Yeni yapılan betonarme yapıların birçoğunda cephe malzeme uyumu, doluluk boşluk oranları uyumu, cephe estetiği sorunları görülmekte, birçok yapıda da dış cephe kaplaması bulunmamaktadır (Şekil 59).



Şekil 59. Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi yapı karakteri mekansal dağılımı, 1985 yılı (Üçüncü, 2016)

### 2.2.2.5. Silüet

Kentin silüeti 1950-1980 yılları arasında incelendiğinde yapılaşmanın hem kıyı boyunca ve hemde güneye doğru yoğunlaştığı görülmektedir (Şekil 61). Tarihi kargir binaların sayısının azaldığı, yerlerine bitişik nizam yüksek katlı, mimari cephe estetiği zayıf binaların yükseldiği görülmektedir (Şekil 60-63).



Şekil 60. Akçaabat Çarşı Bölgesi Silüet, 1980'li yıllar (Bölükbaşı, 2016)

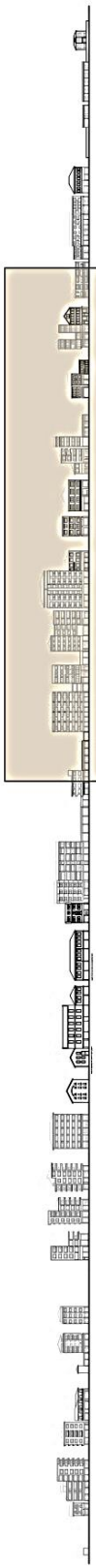


Şekil 61. Akçaabat Çarşı Bölgesi, 1980'li yıllar (Bölükbaşı, 2016)

Kıyıda 1. Etap Sahil Karayolu'nun yapılması sonrası 1950'li yıllara göre sahil bölgesinde yeşil dokunun azaldığı, güneyde mahallelerde ise yeşil dokunun halen korunduğu görülmektedir.

## 1985 YILI İNÖNÜ CADDESİNDEN SİLÜET

### SİLÜET KISIM-A

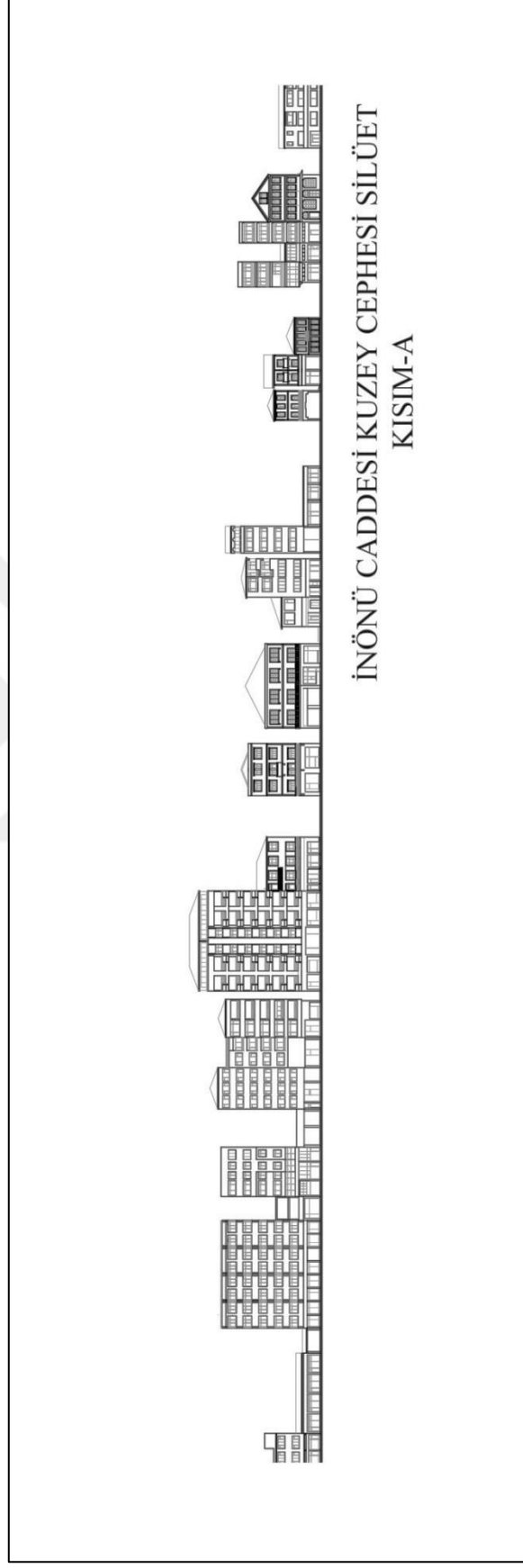


### İNÖNÜ CADDESİ KUZEY CEPHESİ SİLÜET



### İNÖNÜ CADDESİ GÜNEY CEPHESİ SİLÜET

Şekil 62. Akçaabat Sahili'nin ve İnönü Caddesi'nin 1985 yılı silüeti (Uçuncü, 2016)



Şekil 63. Akçaabat Sahil'in ve İnönü Caddesi'nin 1985 yılı KISIM-A silüeti (Üçüncü, 2016)

### 2.2.3. Akçaabat'ın Çarşı Bölgesi 2000- Sonrası Dönem

1980 yılında Akçaabat'ın nüfusu 113.767 olup, kent merkezinde nüfus 39.197'dir. Akçaabat ve Trabzon merkezlerinden göç alarak büyüyen 14.477 nüfuslu Söğütlü ve 9.103 nüfuslu Yıldızlı Beldeleri, 2014 yerel seçimleri sonrasında Akçaabat ilçesine mahalle olarak eklenmiştir. Sahil boyunca yapılaşmanın artmasıyla Söğütlü ve Yıldızlı Mahalleleri ile Akçaabat Merkez arasında yapılaşmamış alan kalmamış, fiziki olarak da birleşmiştir. 2014 yerel seçimlerine kadar Akçaabat'ın mahalle sayısı dokuz iken seçim sonrası Trabzon'un büyükşehir olmasıyla köyler de mahalleye dönüşmüş ve Akçaabat'a bağlı 73 adet mahalle oluşmuştur.

Akçaabat Çarşı Bölgesi sahiline, 1990'larda başlayıp 2005'lerde biten 2. etap Sahil Karayolu genişletme çalışması ve rekreasyon amaçlı deniz dolgusu yapımı yaklaşık 120.000 m<sup>2</sup>'lik bir alanı kapsamaktadır. Denize yapılan dolgularının bitiş noktası ile kıyı çizgisi arası mesafeyer yer 200 m bulmaktadır.

1990'lı yıllarda yapılan imar planı çalışmalarıyla, paralı kat gibi uygulamalar iptal edilerek ve yapı yoğunluğu artışı yavaşlatılmış olup, Sahil Dolgu Alanı üzerinde lokantalar ve sosyal alanlar yapılmış olup, 2011 yılı sonrasında kentsel yenileme proje çalışmalarına başlanmıştır (Şekil 64).



Şekil 64. Akçaabat Çarşı Bölgesi yerleşim durumu, 2000'li yıllar (ABKM, 2016)

Çalışmanın bu bölümünde, çarpık yapılaşmanın başlayıp hızlanmış olduğu 1980-1990 yılları sonrasında, çarpık yapılaşmanın yavaşlayıp durmuş olduğu 2000 yılı ve günümüzün fiziksel yapısı, elde edilen veriler doğrultusunda ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

### 2.2.3.1. Kat Adetleri

Çalışma kapsamında hazırlanan 2015 yılı yerleşim planı verileri doğrultusunda, yol kotu 1.kat olarak kabul edilerek çalışma alanı incelendiğinde, tespit edilebilen 393 adet yapının, 156 adetinin dört kat ve altında (% 40) olduğu, 237 adetinin ise beş kat üzerinde (% 60) olduğu belirlenmiştir (Tablo 4).

Tablo 4. Çalışma alanı sınır içerisindeki yapı adeti ve inşaat alan hesabı, 2015 yılı (Üçüncü, 2016)

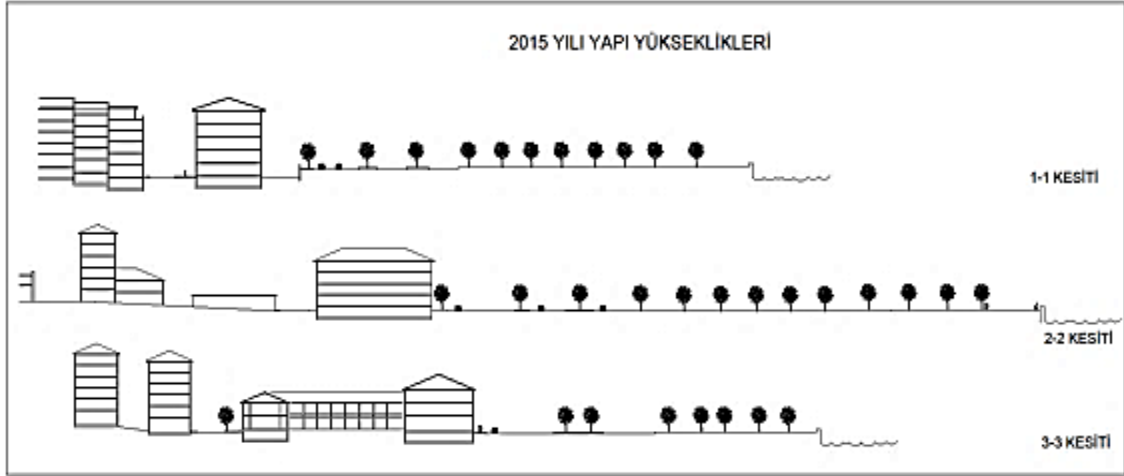
YAPI KAT ADEDİ	2015	
	ADET	İNŞAAT ALANI
1 KATLI	50	6900
2 KATLI	35	21620
3 KATLI	41	28200
4 KATLI	30	25200
5 KATLI	90	77765
6 KATLI	74	75660
7 KATLI	33	37184
8 KATLI	21	38160
9 KATLI	15	26325
10 KATLI	2	3000
11 KATLI	1	1870
12 KATLI	1	2880
TOPLAM	393	344764

Kat adetlerinin mekansal dağılımına bakıldığında tarihi mahallerle bütünleşen yeni yapılaşmış alanların yüksek katlı oldukları, yaklaşık iki, üç katlı olan tarihi yapılardan herhangi bir etkileşim alanı olmaksızın yüksek katlı yapılara geçişin olduğu görülmektedir (Şekil 65-67).





Şekil 65. Akçaabat Çarşı Bölgesi ve Ortamahalle, günümüz (Üçüncü, 2016)



Şekil 66. Sahil Bölgesi kesitler, 2015 yılı (Üçüncü, 2016)



Şekil 67. Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi vaziyet planı, 2015’li yıllar (Üçüncü, 2016)

### 2.2.3.2. Yapı Yoğunluğu

269.100 m<sup>2</sup> olan çalışma alanı bina yoğunluğuna ilişkin yapılan analiz çalışmasında; dolu boş alanların büyüklüklerine bakıldığında dolu alanların toplamının 79.630 m<sup>2</sup> olduğu, boş alanların toplamının ise 189.470 m<sup>2</sup> olduğu tespit edilmiştir. Alan oranı olarak %30'unun dolu %70'inin boş olduğu tespit edilmiştir.

Çalışma alanı üzerinde, yaklaşık 344.764 m<sup>2</sup> yapı inşaat alanı ve buna bağlı olarak da 1,28 yapı emsal değerinin olduğu görülmektedir (Tablo 4).

Tarihi mahalleler ile Çarşı Bölgesi arasında bulunan tarım alanlarının yerini yüksek katlı yapılar almış, Çarşı Bölgesi'ndeki kargir yapıların büyük bir kısmı yıkılmış yerlerine yüksek katlı yapılar yapılmış böylelikle bölgenin yapılaşma yoğunluğu artmıştır.

Yapı yoğunluğunun mekansal dağılımına bakıldığında kıyıda sahil karayoluna paralel yüksek katlı binalar ile güneyde yeşil dokuyla bütünleşik tarihi mahallere kadar uzanan, genelde bitişik nizam, yüksek katlı yapılar ve dar sokakların oluşturduğu yoğun bir yapılaşma görülmektedir (Şekil 68-69).



Şekil 68. Akçaabat Çarşı Bölgesi'nden Ortamahalle'ye bakış, günümüz (Üçüncü, 2016)

Yüksek yoğunluklu Çarşı Bölgesi'nden güneye doğru yüksek yoğunluk devam etmekte, tarihi mahallerde yapılaşma yoğunluğu birden düşmektedir. Yalnız 2000'li yıllarda sit alanı olan Ortamahalle hariç diğer tarihi mahalle içlerinde çok katlı apartmanların yapılmış olduğu görülmektedir.



Şekil 69. Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi doluluk-boşluk analizi, 2015 yılı (Üçüncü, 2016)

### 2.2.3.3. Yapı İşlevleri

Çarşı Bölgesi'nde ağırlıklı olarak ticaret yapıları, kamu yapıları ve konut yapılarından oluşan bir mekânsal dağılım görülmektedir. Çarşı Bölgesi'ndeki yapıların büyük çoğunluğunda zaman içinde işlevsel bir değişim olmuş, zemin katlar ticarethane ve diğer katlar konuta dönüşmüş, kentsel mekanda ihtisaslaşma neredeyse yok olmuştur (Şekil 70).



Şekil 70. Akçaabat Çarşı Bölgesi Ortacadde, günümüz (Üçüncü 2016)

Akçaabat Çarşı Bölgesi'nden sahil yolu boyunca doğuda Kireçhane Deresi ve Yaylacık Mahallerine doğru, batıda Yeni mahalle ve Liman Bölgesi'ne doğru ve güneyde ise tarihi Dürbinar Mahallesi, Ortamahalle, Çolaklı Mahalle'lerine doğru büyük tarım alanlarının yok olduğu, ticaret alanlarının genişlediği, merkezden uzaklaştıkça ticaret alanlarının yerlerini depolama alanları ve konutlara bıraktığı görülmektedir (Şekil 71).



Şekil 71. Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi zemin kat fonksiyonu mekansal dağılımı, 2015 yılı (Üçüncü, 2016)

Akçaabat için çok önemli bir gelir kaynağı olan tütün üretimi ve ticaretinin tamamen bittiği görülmektedir. Deniz taşımacılığının yerini karayolu taşımacılığına bırakmasıyla liman atıl durumda kalmış, liman çarşı ticaret bağlantısı kopmuştur.

Karadeniz Sahil Yolu'nun yapımı ve sonrasında karayolu önüne yapılacak park için yapılan dolgularla çarşı kıyından uzaklaşmış, Karadeniz Sahil Yolunun yere yer 50 m'yi bulan genişliği ve hızlı akan trafik nedeniyle çarşı-kıyı ilişkisi kopmuş kıyı yaşam kültürü değişmiştir.

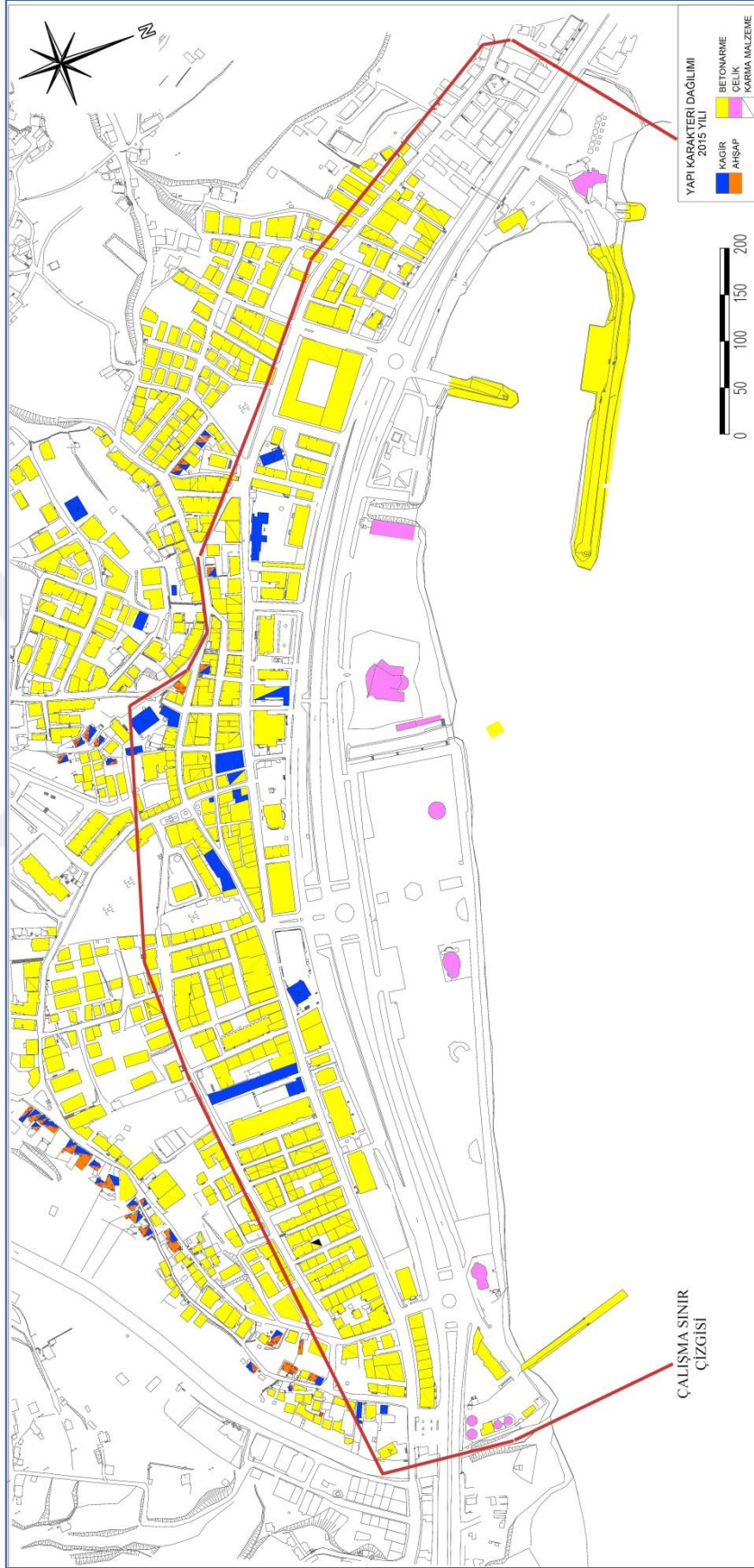
Karadeniz Sahil Yolu'nun önüne yapılan yeşil alan üzerinde yapılan yeme-içme yerleri ve sosyal mekanlarla Akçaabat kıyısı yeni bir işlev kazanmıştır.

#### 2.2.3.4. Yapı Karakteri

Çarşı Bölgesi'ndeki yapıların yapım sisteminin ağırlıklı olarak betonarme sisteme dönüştüğü, yüksek yapıların arasında kargir yapım sistemli az sayıda tarihi yapının kalmış olduğu görülmektedir (Şekil 72-73).



Şekil 72. Akçaabat Çarşı Bölgesi İnönü Caddesi, günümüz (Üçüncü, 2016)



Şekil 73. Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi yapı karakteri mekansal dağılımı, 2015 yılı (Üçüncü, 2016)



### 2.2.3.5. Silüet

Kentin silüeti incelendiğinde, yoğun yapılaşmanın hem kıyı boyunca geliştiği hem de güneyde tarihi mahallelerle birleştiği görülmektedir (Şekil 74-75). Yüksek ve birbiriyle uyumu olmayan farklı kat adetleri ve mimari cephe estetiğinden yoksun yapıların yükseldiği, betonlaşmanın ön planda olduğu çarpık bir kentleşme görülmektedir (Şekil 76-77).

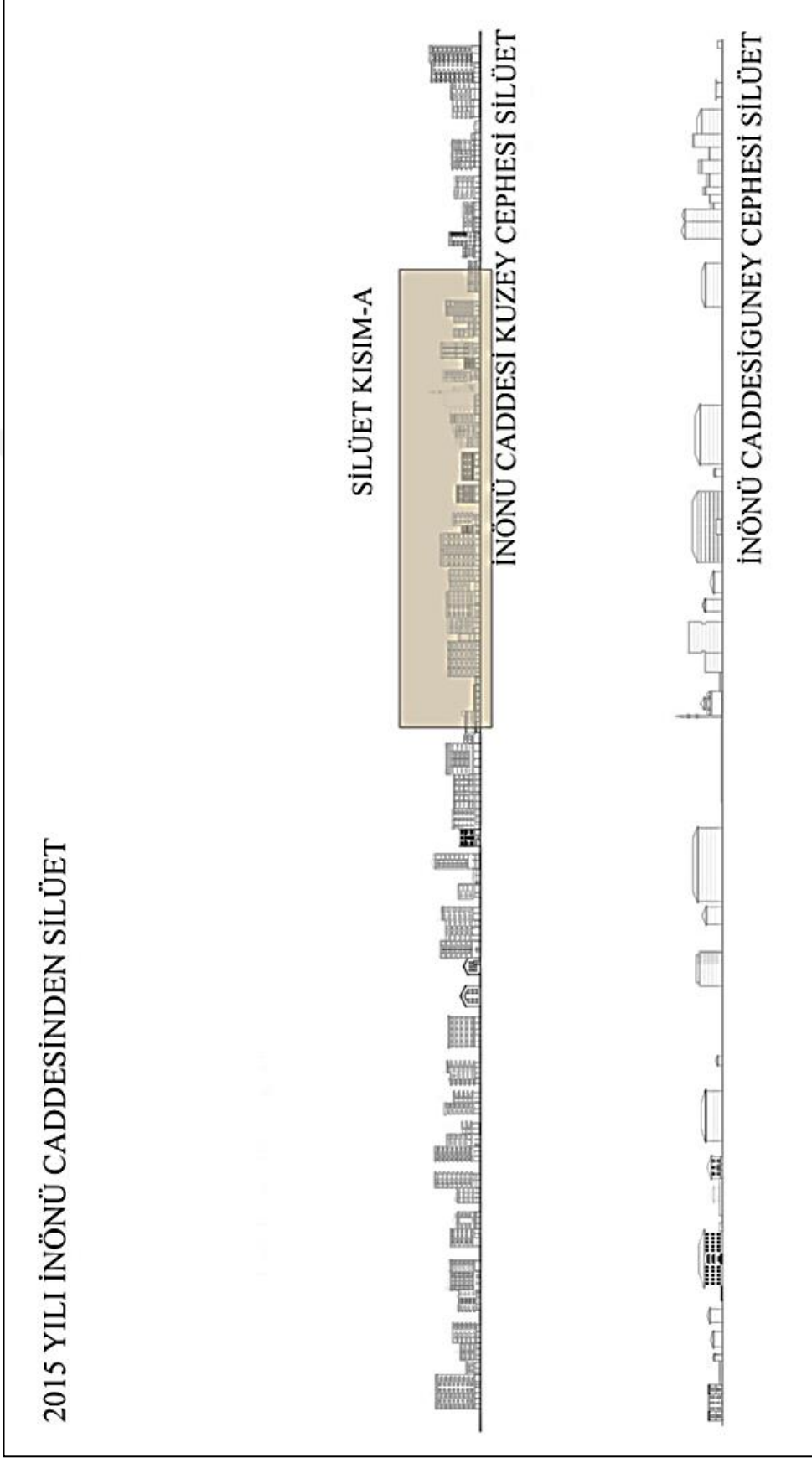


Şekil 74. Akçaabat Çarşı Bölgesi İnönü Caddesi, günümüz (Üçüncü, 2016)

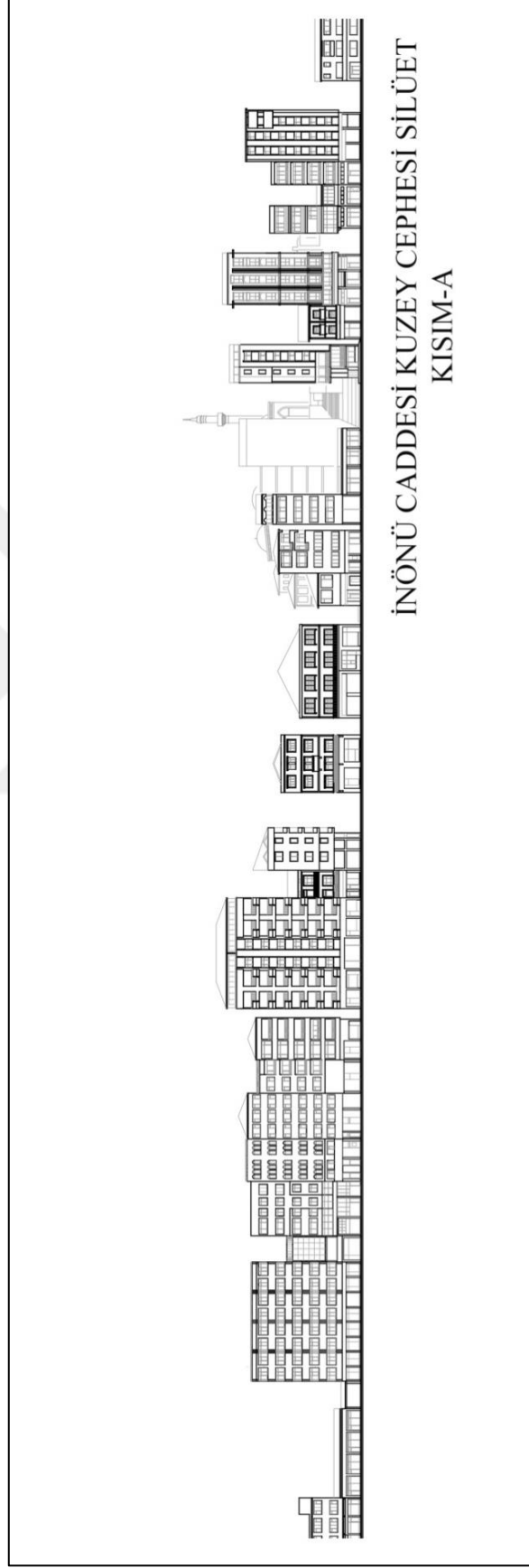


Şekil 75. Akçaabat Çarşı Bölgesi, günümüz (Üçüncü, 2016)

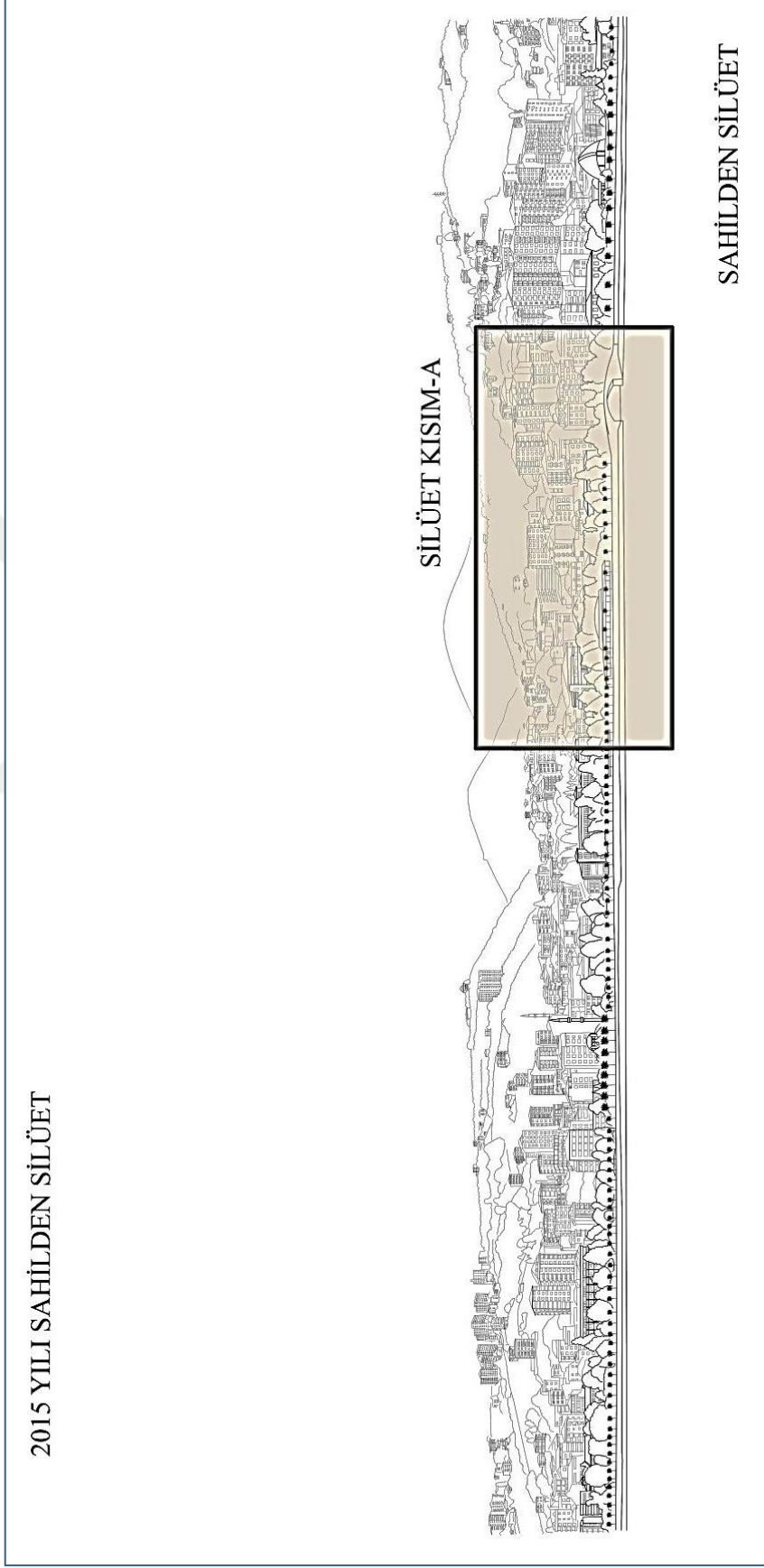
Kıyıda sahil dolgu alanı üzerine yapılan peyzaj sonucunda, yeşil dokunun arttığı görülmektedir (78-79)



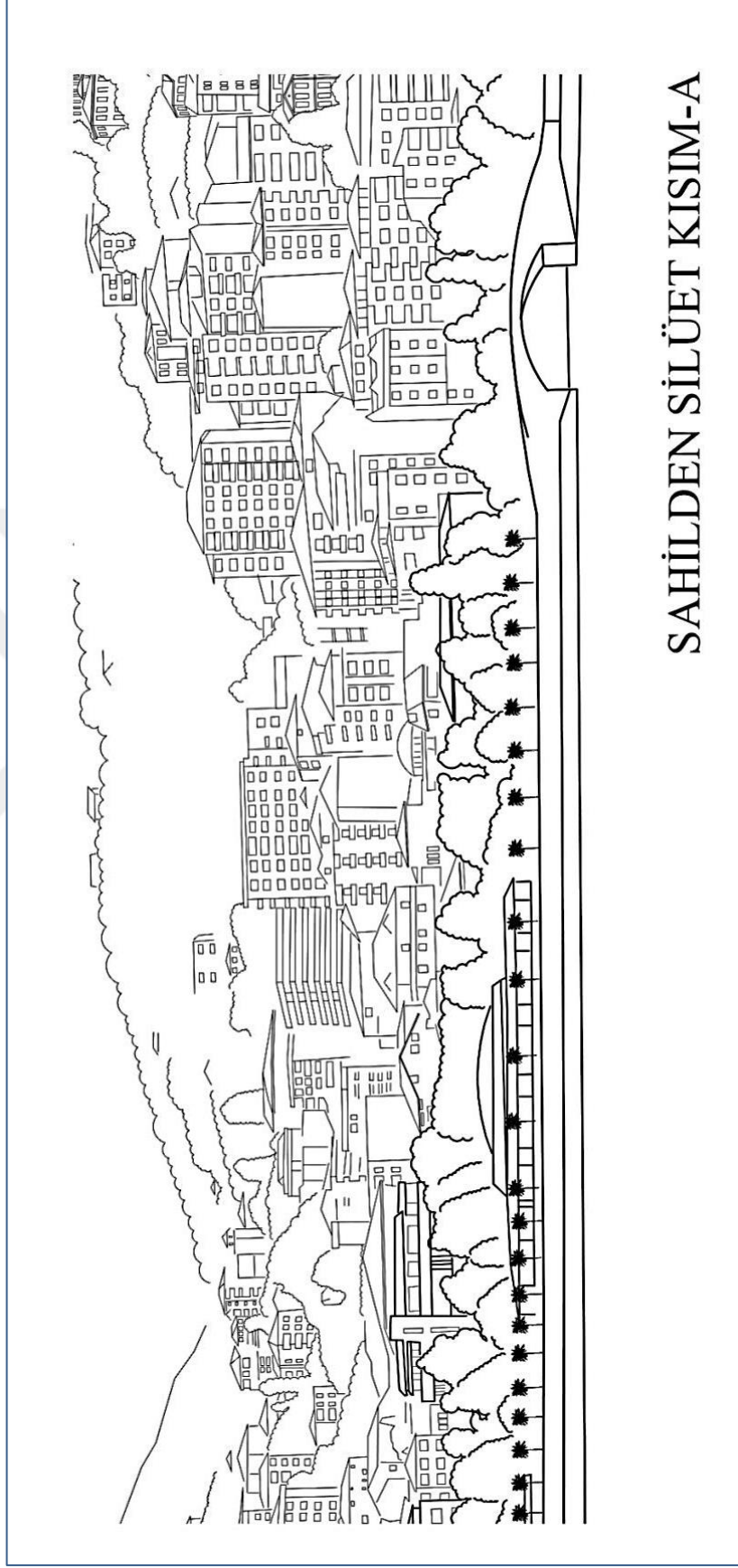
Şekil 76. İnönü Caddesinin 2015 yılı silüeti (Üçüncü, 2016)



Şekil 77. Akçaabat Sahili'nin ve İnönü Caddesi'nin 2015 yılı KISIM-A (Üçüncü, 2016)



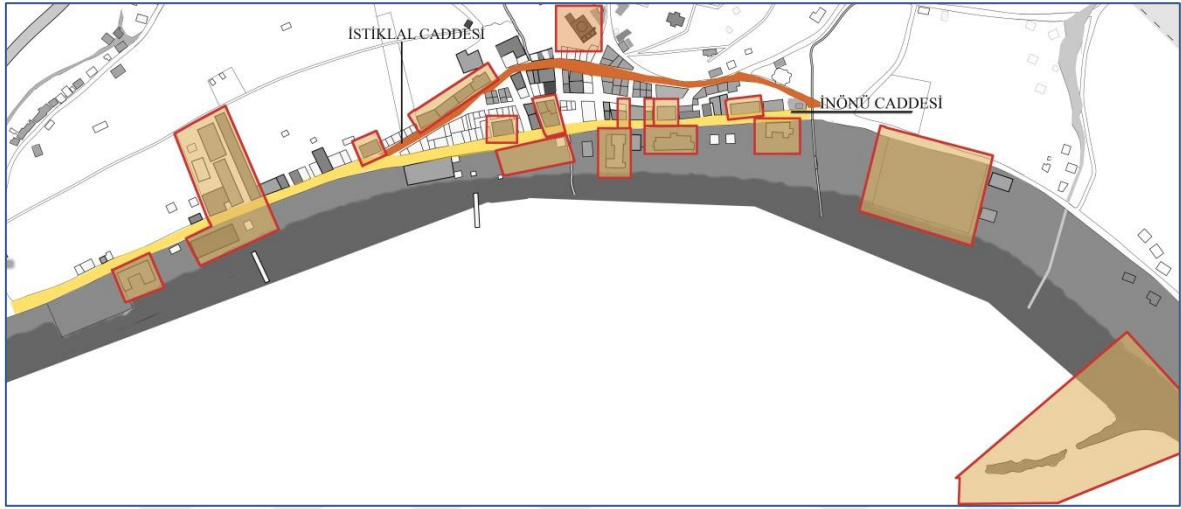
Şekil 78. Akcaabat Sahil silüeti, 2015 Yılı (Üçüncü, 2016)



Şekil 79. Akcaabat Sahil Silüeti KISIM- A, 2015 yılı (Üçüncü, 2016)

#### 2.2.4. Akçaabat Çarşı Bölgesi, Mevcut ve Zaman İçinde Kaybolmuş Nitelikli Yapılar ve Mekânlar

Çalışma kapsamında yapılan etüdler sonucunda hazırlanan Akçaabat Çarşı Bölgesi'nin 1950 yılı yerleşim planı ile dini yapılar, eğitim yapıları, kültür yapıları, kamu yapıları, ticaret yapıları, spor ve eğlence alanlarından oluşan toplam 130 adet yapı ve alan tespit edilmiş olup, 77 adeti hakkında bilgi elde edilmiştir (Şekil 80).



Şekil 80. Belgeleme yapılan yapılar ve alanların işaretlendiği, 1950 yılı vaziyet planı (Üçüncü, 2016)

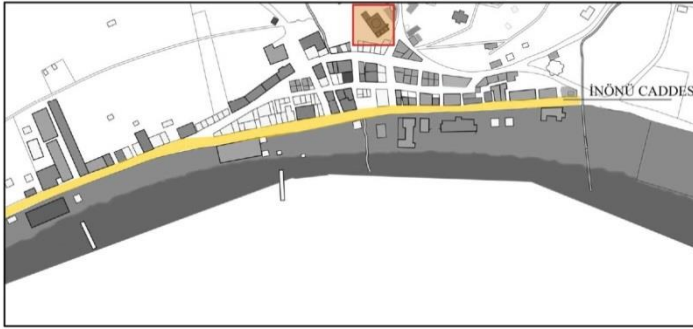
Çalışmanın bu bölümünde belgeleme çalışması amacıyla, mimari ve estetik nitelikleri, işlevsel özellikleri ve kent kültürü açısından öne çıkan;

- İnönü Caddesi üzerinde 12 adet yapı,
- İnönü Caddesi üzerinde 1 adet kırkahvesi,
- İnönü Caddesi üzerinde çok amaçlı olarak kullanılan Hamam Çimeni Sahası ,
- Gazino ve Balıkçı Limanı,
- İstiklal caddesi üzerinde 2 adet yapı,

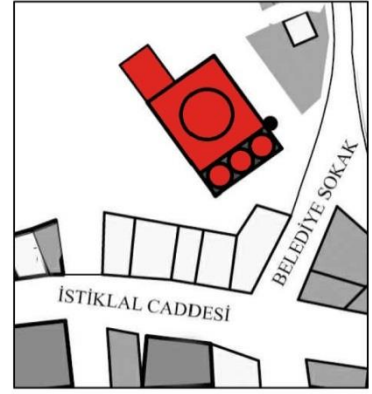
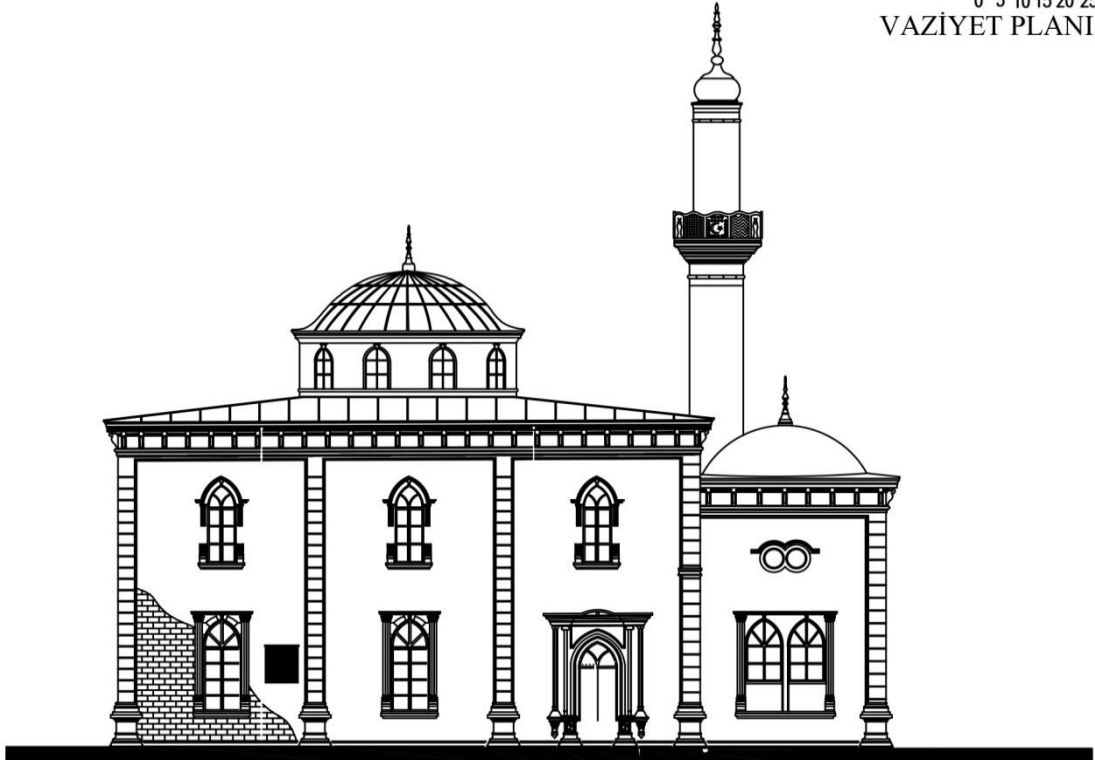
vaziyet planı ve cephe restitüsyonu çizilerek incelenmiştir.

## YENİ CAMİ

İLİ	: TRABZON	ÖZGÜN İŞLEVİ	: CAMİ
İLÇESİ	: AKÇAABAT	GÜNÜMÜZ İŞLEVİ	: CAMİ
MAHALLESİ	: ORTAMAHALLE	YAPIM TEKNİĞİ	: YIĞMA
YAPIM TARİHİ	: H.1327/M.1909	YAPIM MALZEMESİ	: TAŞ



KONUM

0 5 10 15 20 25  
VAZİYET PLANI

0 1 2 3 4 5

DOĞU CEPHESİ  
GÖRÜNÜŞÜ

Şekil 81. Yeni Cami kimlikleme tablosu (VBM, 2016)



Şekil 82. Günümüzde Yeni Cami (Üçüncü, 2016)

“Yapı, 20. yüzyılın başlarında halktan toplanan paralarla inşa edilmiş, 1970’li yıllarda esaslı bir onarım geçirmiştir (Şekil 81). Dış kısmı özgünlüğünü korurken iç kısımda betonarme takviyeler yapılmıştır. İç duvarlar ise çimento harçla sıvanmıştır. Böylece neoklasik üsluptaki özgün bezemeler kaybolmuş günümüzdeki niteliksiz kalem işleri yapılmıştır. Özgünlüğünü büyük ölçüde koruyan yapı batı mimarisinden izler taşımaktadır. Cami 2007 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir.” (VBM, 2016).

Dikdörtgen planlı, kesme taş malzemeli caminin üzeri yüksek kasnaklı kubbe ile örtülüdür (Şekil 82). Kasnak kısmındaki pencereler sivri kemerlidir. Beş bölümlü son cemaat yerinin üzeri de üç küçük kubbe ile örtülüdür. Son cemaat yerinin orta bölümü yonca kemerli, yan bölümler sivri kemerlidir. Taş sütunların üzerine oturan kemer alınlıklarında stilize edilmiş kabartmalar yer almaktadır. Barok mimarisini yansıtan caminin çatı saçaklarında payanda kabartmaları sıralanmıştır. Son cemaat yerinde iki adet taş mihrabiye mevcuttur (VBM, 2016).

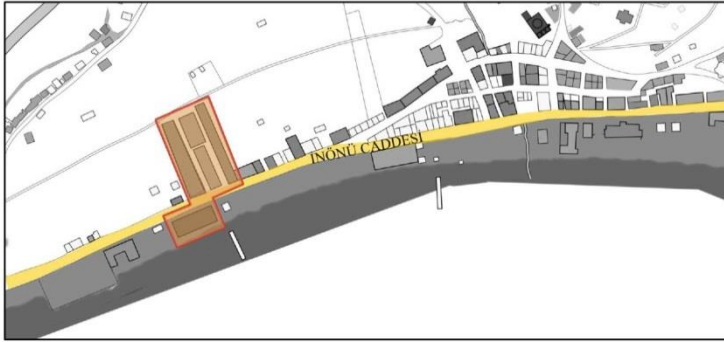
Muzaffer Lermioğlu’nun anlatımıyla, “Değil kasabamızda, hatta Karadeniz Sahillerindeki diğer şehir ve kasabalarımızda ihtişam ve inşa tarzı bakımından eşi yok denecek derecede olan bu cami ilçemiz halkının el ve gönül birliği, hayrat bırakmak arzusu ile her sene tütünün beher kilosundan iki para kesilmesi sureti ile biriktirilen paralarla ve ayrıca yapılan diğer bağışlarla inşa edilmiştir. Temeli dini merasimle Rumi 16 Eylül 1316 tarihinde atılmış ve inşaatı on iki sene devam ederek 26 Şubat 1328’de sona ermiştir. Malzemenin mühim bir kısmı teberru tarihiyle tedarik edilmiş ve inşaat işlerinde kasaba ve köy halkından birçokları meccanen çalışmışlardır” (Lermioğlu, 2011).

Caminin alt tarafında ayrıca dört kargir mağaza ve bir ardiye inşa edilerek geliri bu camiye vakfedilmiştir.

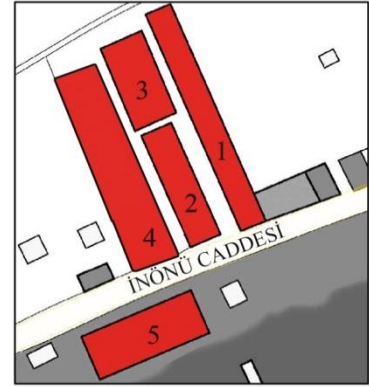


## AKÇAABAT TEKEL YERLEŞKESİ

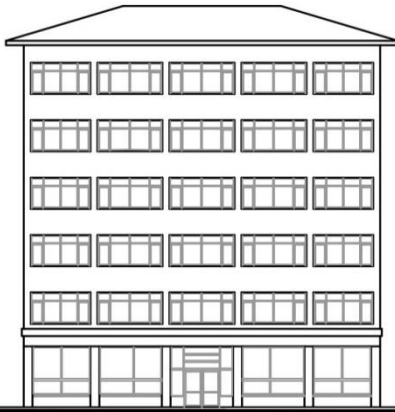
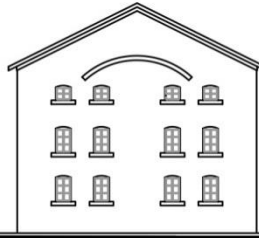
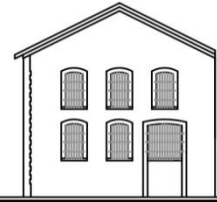
İLİ	: TRABZON	ÖZGÜN İŞLEVİ	: ENDÜSTRİ YAPISI
İLÇESİ	: AKÇAABAT	GÜNÜMÜZ İŞLEVİ	: EĞİTİM YAPISI
MAHALLESİ	: DÜRBİNAR	YAPIM TEKNİĞİ	: YIĞMA, BETONARME
YAPIM TARİHİ	: 1915, 1940, 1970	YAPIM MALZEMESİ	: TAŞ, BETONARME



KONUM



VAZİYET PLANI

4.YAPI  
19702.YAPI  
19151.YAPI  
1915

0 1 2 3 4 5

KUZEY CEPHESİ  
GÖRÜNÜŞÜ

Şekil 83. Tekel Yerleşkesi kimlikleme tablosu (Üçüncü, 2016)

Trabzon'un Akçaabat ilçesi, Dürbinar Mahallesinde bulunan Akçaabat Tekel Tütün İşleme ve Sigara Fabrika yerleşkesinin günümüz mülkiyeti Akçaabat Belediyesi'ne aittir (Şekil 83). 1800'lerin sonlarında, 1940 ve 1970 yıllarında yapılan yapının 1915 yılında yapılan kısmının Fransızlar eliyle yapıldığı düşünülmektedir (Şekil 84). Yerleşkenin tamamı beş bloktan oluşmaktadır (Özen ve Sert, 2006).



Şekil 84. Tekel Yerleşkesi, 1889 yılı (Bölükbaşı, 2010)

1889 yılında çekilmiş olan fotoğrafta (Şekil 84), 2. Bloğun hemen bitişiğinde yine 2. Bloğun bir benzerinin olduğu görülmektedir.

Tekel Tütün İşleme ve Sigara Fabrika yerleşkesinde 1, 2, 3, 4 numaralı bloklar İnönü Caddesi'nin güneyinde, 5 numaralı blok ise kuzeyinde yapılmıştır (Özen ve Sert, 2006):

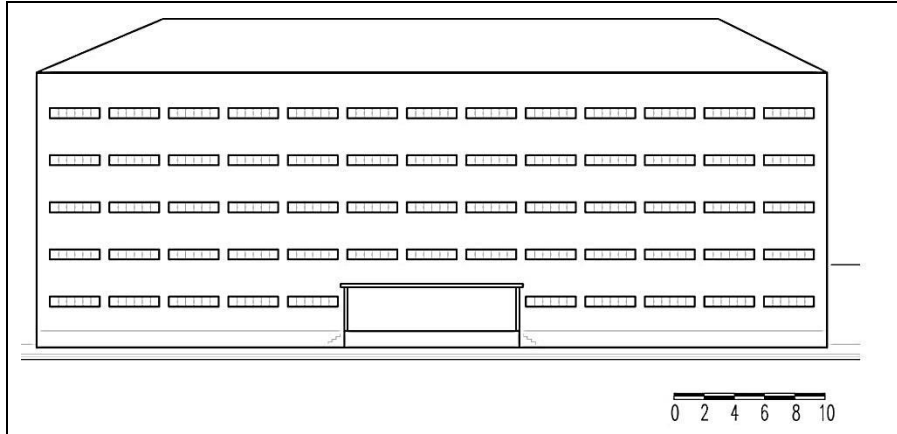
1. Blok 1915 yılında yapılmış ve 2 katlıdır (Şekil 85-86).
2. Blok 1915 yılında yapılmış ve 3 katlıdır. Üniversite yerleşkesi yapılırken bir kısmı yıkılmıştır (Şekil 85-86).
3. Blok 1915 yılında yapılmış ve 3 katlıdır. Bu yapı üniversite yerleşkesi rönevasyon çalışmaları yapılırken yıkılmıştır (Şekil 83).
4. Blok 1970 yılında yapılmış ve 6 katlıdır (Şekil 85-86).
5. Blok 1940'lı yıllarda yapılmıştır (Şekil 87-88).



Şekil 85. İnönü Caddesi üzerinde konumlanan Akçaabat Tekel Yerleşkesi 1, 2, 4 ve 5 numaralı bloklar, 2006 yılı (Özen ve Sert, 2006)



Şekil 86. İnönü Caddesi üzerinde konumlanan Akçaabat Tekel Yerleşkesi 1, 2, 4 ve 5 numaralı bloklar, günümüz (Üçüncü, 2016)



Şekil 87. 5 numaralı blok kuzey cephesi (Üçüncü, 2016)

Akçaabat Tekel yerleşkesinin 1, 2, 3, 4 numaralı yapıları, Karadeniz Teknik Üniversitesine ait bir fakülte açılması için Akçaabat Belediyesi tarafından 2005 yılında yine aynı üniversiteye devredilmiştir. Geçmişte Tekel yerleşkesi olarak işletildiğinde de günümüzde olduğu gibi ana giriş zemin kattaki kuzey cephesinde yer almaktadır.

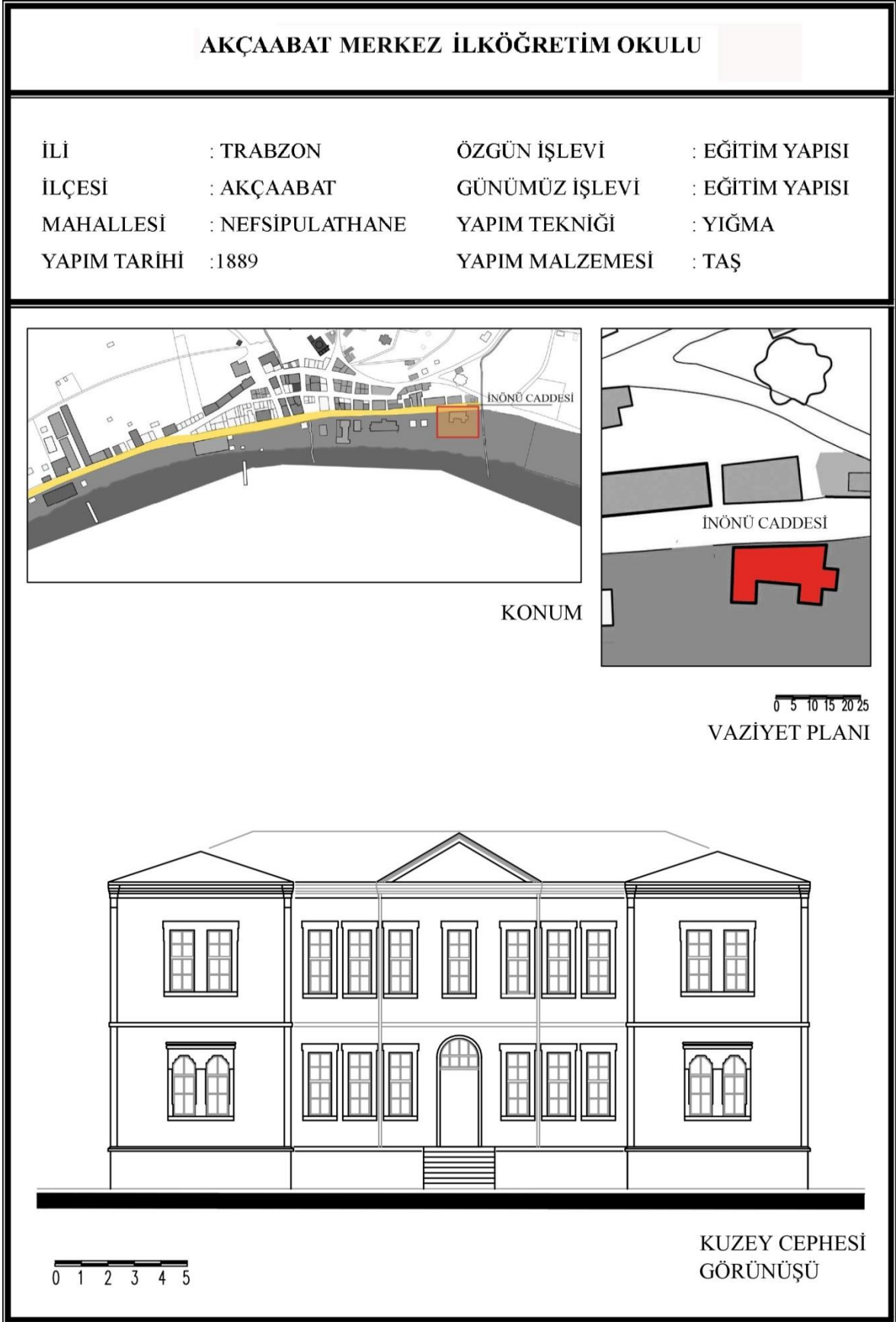


Şekil 88. 5 numaralı blok güney cephesi, 2008 yılı (URL-4, 2016)

5 numaralı yerleşkenin kuzeyindeki yapı ise 2010 yılında otel ve tekstil atölyesi olarak kullanılmak üzere kiraya verilmiş, yapılan restorasyon çalışmaları ile orijinal niteliğinden uzaklaşmıştır (Şekil 89).



Şekil 89. 5 numaralı blok kuzey cephesi, günümüz (Üçüncü, 2016)



Şekil 90. Akçaabat İlköğretim Okulu kimlikleme tablosu (Üçüncü, 2016)

“1889 yılında çok sayıda çınar ağacının bulunduğu bir alan içinde iki katlı ve on iki derslikli olarak inşa edilmiştir (Şekil 90-91). O zamanlar karma eğitim ve öğretim veren ahşap yapılı okul, 1916 yıllarında bir yangın sonucu tamamen yandığından işgal yıllarına rastlayan bu dönemde eğitim-öğretim yapılamamıştır. Daha sonra okulun çevresindeki çınar ağaçlarından da yararlanılarak okul tekrar inşa edilmiş ve 1920 yılında eğitim-öğretime yeniden açılmıştır.” (URL-5, 2016)



Şekil 91. Akçaabat Merkez İlköğretim Okulu, 1933 yılı (Bölükbaşı, 2010)

Sonradan yapılan onarımlarda kuzey cephesinde bulunan, giriş üzerinde bulunan çatı alını yapılmamıştır (Şekil 92).



Şekil 92. Akçaabat Merkez İlköğretim Okulu, 1930'lu yıllar (Bölükbaşı, 2010)

Kuzey giriş kapısı detayı aslından farklı olup, yapılan sıva ve boya uygulamalarıyla yapı aslına uygunluğundan uzaklaşmıştır (Şekil 93).



Şekil 93. Akçaabat Merkez İlköğretim Okulu, günümüz (URL-6, 2016)

“Zamanla artan yoğun nüfus karşısında Merkez İlkokulu ihtiyacı karşılayamaz duruma gelmiş. Bunun üzerine yeni bir okul yapımına karar verilmiştir (Şekil 94). Yapılan çalışmalar sonucunda mevcut okulun kuzey tarafına 19 derslikli yeni bir okul binası yapımı gerçekleştirilmiş ve bu bina 1970-1971 öğretim yılında hizmete açılmıştır.” (URL-5, 2016)



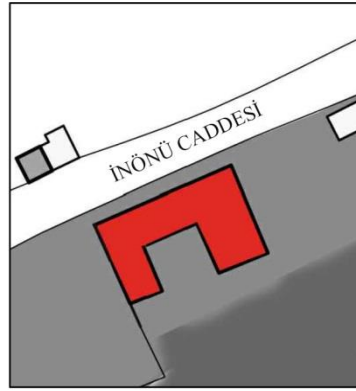
Şekil 94. Akçaabat Merkez İlköğretim Okulu ek bina (URL-6, 2016)

## AKÇAABAT ORTAOKULU

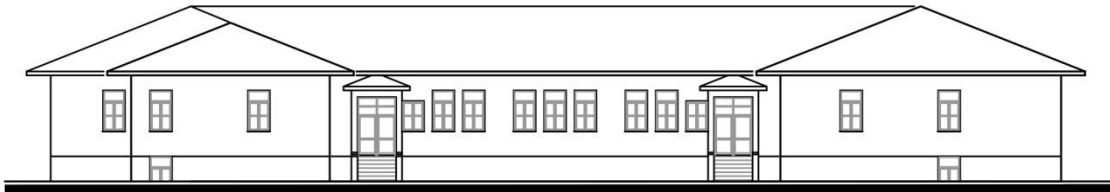
İLİ	: TRABZON	ÖZGÜN İŞLEVİ	: EĞİTİM YAPISI
İLÇESİ	: AKÇAABAT	GÜNÜMÜZ İŞLEVİ	: EĞİTİM YAPISI
MAHALLESİ	: DÜRBİNAR	YAPIM TEKNİĞİ	: YIĞMA
YAPIM TARİHİ	: 1947	YAPIM MALZEMESİ	: TAŞ



KONUM



0 10 20 30 40 50  
VAZİYET PLANI



KUZAY CEPHESİ  
GÖRÜNÜŞÜ

Şekil 95. Akçaabat Ortaokulu Okulu kimlikleme tablosu (Üçüncü, 2016)



Akçaabat Ortaokulu'nun temeli Akçaabat halkı tarafından 17 Aralık 1945 Pazartesi günü atılmıştır (Şekil 95-96). 1947- 1948 öğretim yılında "Akçaabat Ortaokulu" olarak eğitim öğretime başlamıştır (URL-5, 2016).



Şekil 96. Akçaabat Ortaokulu, 1948 yılı (Bölükbaşı, 2010)

Nüfus artışı sonucunda ihtiyaca cevap veremeyen Akçaabat Ortaokulu'na, 1966 yılında 1 kat daha ilave edilmiştir (Şekil 97). Okul 1967-1968 yılına kadar ortaokul olarak eğitim öğretime devam etmiştir. 1968-1969 yıllarında liseye dönüştürülmüştür. 5 yıl sonra yeni lise yapılıncaya kadar tekrar ortaokul olarak eğitim öğretime devam etmiştir (URL-5, 2016).

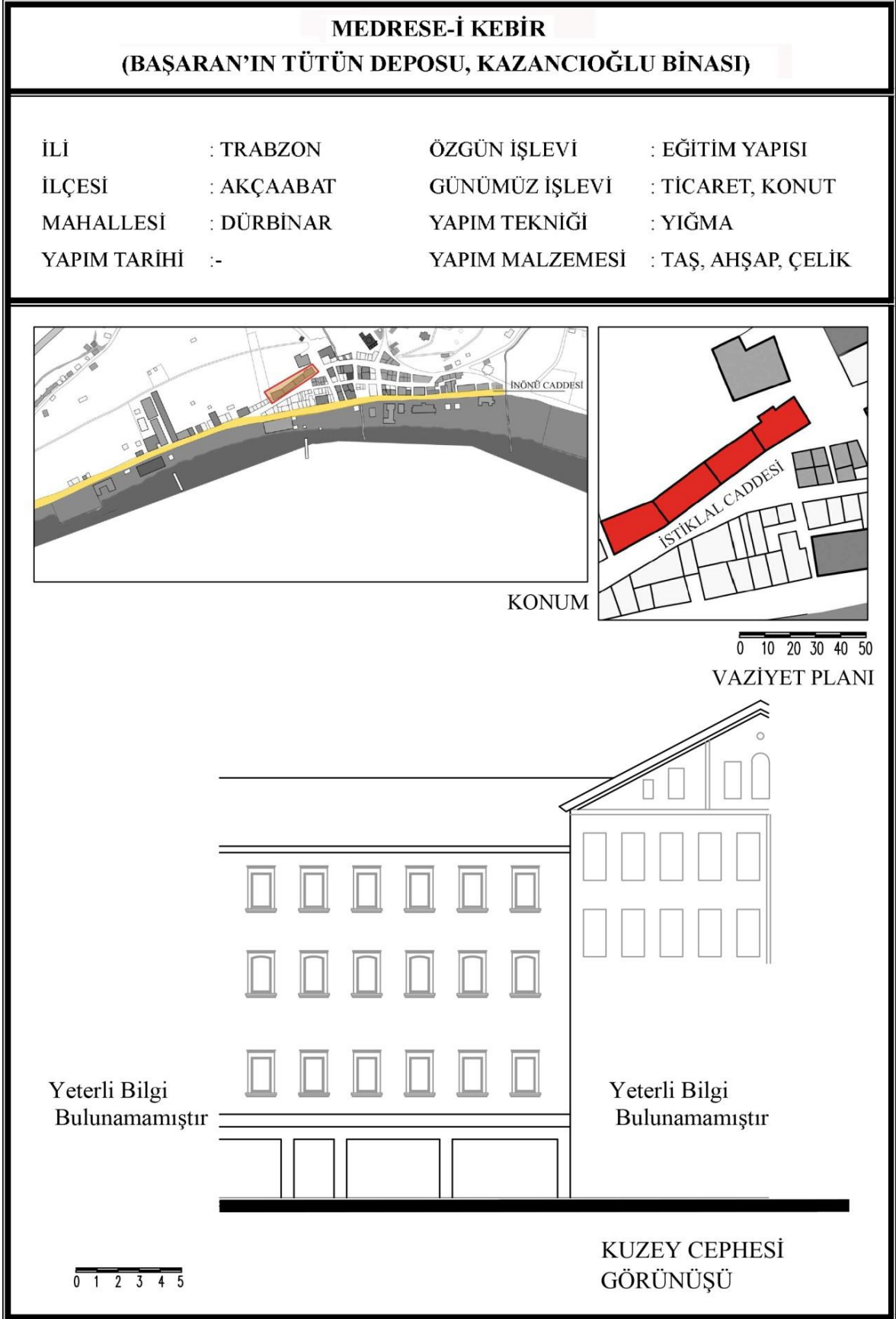


Şekil 97. Akçaabat Ortaokulu, 1980'li yıllar (Sezgin, Yayınlanmamış)

Nüfus artışı dolayısıyla yetersiz kalan okul yıkılmış ardından 2 Ağustos 1991 günü yeni okulun temeli atılmıştır. İnşaatı tamamlanan yeni okul binası 18 Eylül 1992 tarihinde açılmıştır (Şekil 98). Bu tarihten sonra okulun ismi değiştirilerek, Mevlüt Selami Yardım İlköğretim Okulu olmuştur (URL-5, 2016).



Şekil 98. Akçaabat Ortaokulu, günümüz (Üçüncü, 2016)



Şekil 99. Akçaabat Medrese-i Kebir binası kimlikleme tablosu (Üçüncü, 2016)

Osman Baş, Medrese-i Kebir Binası hakkında, “1850’li yıllarda medrese yapısı olarak yapıldığı tahmin edilmektedir. Bölgenin en büyük medreselerinden biri olduğu için medresenin ismi de Medrese-i Kebir, Hamidiye Medresesi olarak verilmiş (Şekil 99). Arkasındaki zeytinlik ile birlikte vakıf arazisiydi. Zeytinlik olan kısım misafir mezarlığı olmuş aradan geçen patika yolun diğer kısmı da Akçaabat yerel mezarlığı olmuştur. Yapının zemin katını dükkanlar oluşturuyordu. Medresenin üç adet girişi vardı. Biri doğu cephesinde ikisi ise kuzey cephesi olan çarşı kısmında idi. Birinci Dünya Savaşı’nda Ruslar tarafından bombalanması ile çıkan yangında büyük hasar görmüştür. Savaş sonrası yapının büyük bir kısmını dönemin tüccarlarından Başaran ailesi, batı köşesini oluşturan küçük kısmını da Kazancıoğlu ailesi alarak, yine zemin katlar dükkan, fakat üst katlar tütün mağazası olarak kullanılmıştır (Şekil 100). Tütün işleme ve depolama yapılmaktaydı.” bilgiler vermiştir.



Şekil 100. Başbakan Hasan Saka Tahta İskeleden uğurlanırken, 1948 yılı (Bölükbaşı, 2010)

Osman Baş, Medrese-i Kebir Binası’nın tarihçesiyle ilgili olarak, “Rus bombardmanı sonrası çıkan yangının ardından uzun yıllar tütün deposu ve dükkan fonksiyonlarına hizmet eden bina kuzeybatı köşesindeki fırından çıkan Çarşı Bölgesi’nin en büyük yangını ile önemli bir tahribat görmüştür (Şekil 101). Zamanla yapı kendi içinde parsellenip, yıkılan bölümlere betonarme apartmanlar yapılmıştır.” bilgiler vermiştir.



Şekil 101. Çarşı Bölgesi genel görünüş, 1970’li yıllar (Bölükbaşı, 2010)

Yapının orijinal kısmından günümüze çok az bir parçası kalmıştır (Şekil 102-103). Geçmişte dört katlı olan yapı, yığma taş duvar yapım sistemi ile yapılmış olup, döşemeler volta döşemedir. Dış cephesinde pencereler söveli olup, duvar yüzeyleri sıvalıdır (Şekil 104).



Şekil 102. Medrese-i Kebir Binası İstiklal Caddesi cephesi, günümüz (Üçüncü, 2016)



Şekil 103. Medrese-i Kebir Binası İstiklal Caddesi cephesi, günümüz (Üçüncü, 2016)



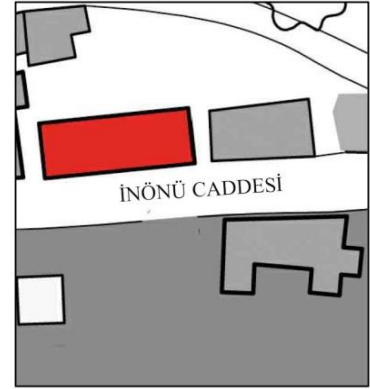
Şekil 104. Medrese-i Kebir Binası İstiklal Caddesi cephesi, günümüz (Üçüncü, 2016)

### SERDARZADELERİN BİNASI (ZİRAAT BANKASI)

İLİ	: TRABZON	ÖZGÜN İŞLEVİ	: DÜKKAN+DEPO
İLÇESİ	: AKÇAABAT	GÜNÜMÜZ İŞLEVİ	: DÜKKAN+DEPO
MAHALLESİ	: ORTAMAHALLE	YAPIM TEKNİĞİ	: YIĞMA
YAPIM TARİHİ	:-	YAPIM MALZEMESİ	: TAŞ, AHŞAP, ÇELİK



KONUM



0 5 10 15 20 25  
VAZİYET PLANI



0 1 2 3 4 5

KUZEY CEPHESİ  
GÖRÜNÜŞÜ

Şekil 105. Serdarzade Binası kimlikleme tablosu (Üçüncü, 2016)

Osman Baş, Serdarzadelerin Binası hakkında, “1800’l yılların başlarında yapıldığı tahmin edilmektedir. Dönemin tüccar ailelerinden Serdarzadelere ait olan yapı Akçaabat arşı Bölgesi’nin en güzel kargir bina örneklerinden biridir (şekil 105). 1950’li yıllara doğru yıkıldığı tahmin edilmektedir. Arkasında jandarmaların atlarını bağlamış olduğu tavlada adı verilen alan bulunmaktaydı.” bilgiler vermiştir.

Osman Baş, Serdarzadelerin Binası’nın tarihçesiyle ilgili olarak, “Zemin katı zirai ilaç bayi olan yapının üst katı ise tütün deposu olarak kullanılmaktaydı (şekil 106). Zemin katta beş adet giriş kapısı bulunmaktadır (şekil 107). Dört adeti kuzeyde İnönü Caddesi’nde bir tanesi güney cephesinde idi. Yapının ortasında olan kuzey ve güney cephe kapılarının birleştiği holden tek kollu dik bir merdivenden üst kata çıkılıyordu. Üst katta bölme duvarlar olmayıp, mevcut duvar yüzeyleri üzerinde tütün deklerini koymak için ahşap kasnaklar bulunuyordu. İki katlı olan yapı yığma taş duvar yapım sistemi ile yapılmış döşemeler ise volta döşeme sistemi ile yapılmıştı. Dış cephesinde pencereler ve kapılar kargir söveli olup, duvar yüzeyleri sıvalıydı.” bilgiler vermiştir.



şekil 106. Serdarzade Binası İnönü Caddesi cephesi, 1939 yılı (Bölükbaşı, 2010)



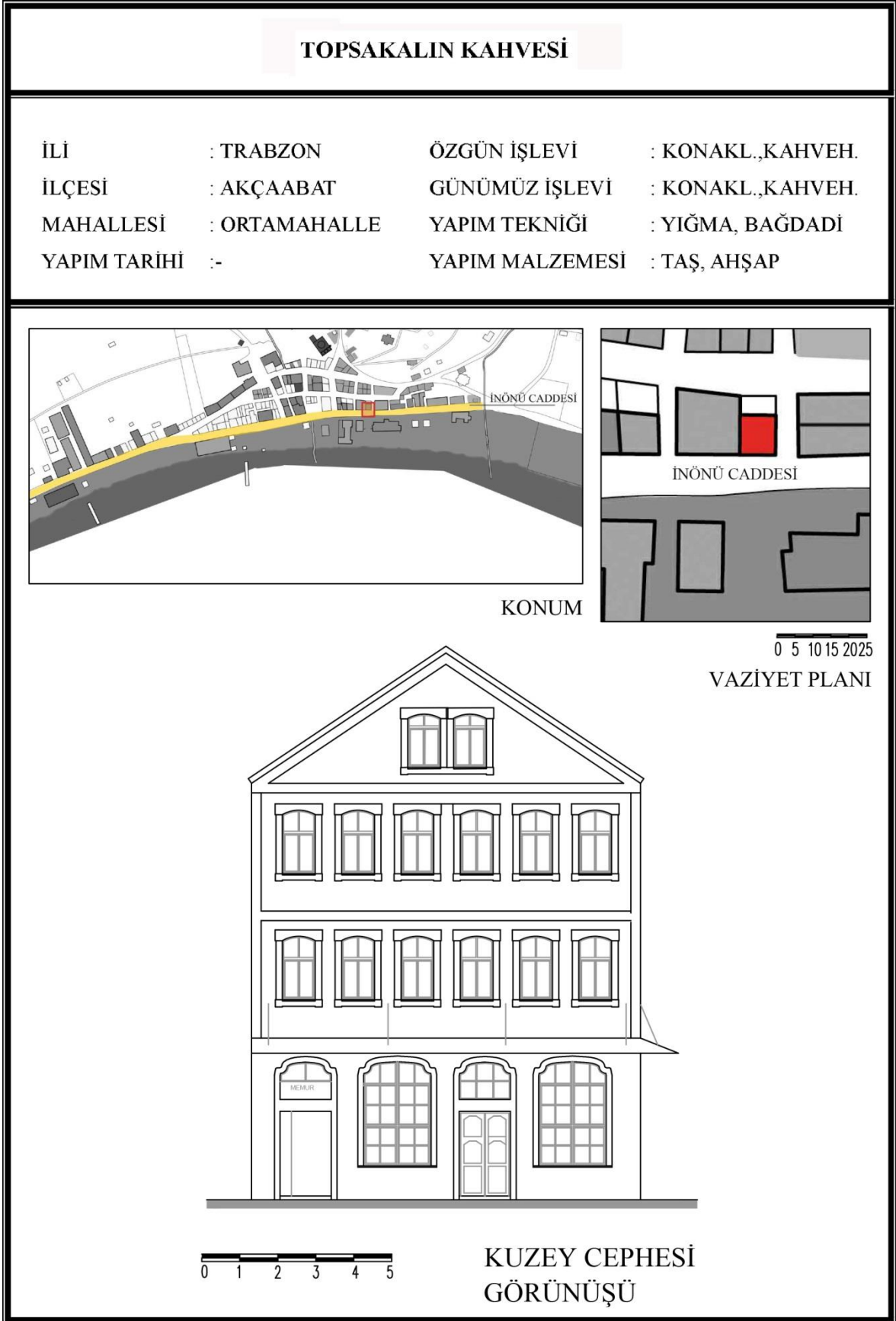


Şekil 107. Serdarzade Binası İnönü Caddesi cephesi, 1948 Yılı (Bölükbaşı, 2010)

Yapı yıkıldıktan sonra yerine 3 katlı, üst katları ofis ve misafirhane, zemin katı banka olan Şekil 108'deki betonarme yapı yapılmıştır.



Şekil 108. Serdarzade Binası'nın yerine yapılan banka binası İnönü Caddesi cephesi, günümüz (Üçüncü, 2016)



Şekil 109. Topsakal'ın Kahvesi Binası kimlikleme tablosu (Üçüncü, 2016)

Aydın Polatkan, Topsakalın Kahvesi hakkında “Zemin katı kahvehane olan yapının üst katları bir dönem konaklama birimi olarak kullanılıyordu (Şekil 109). 1950’li yıllarda yapının 1. katı adalet partisinin lokali olarak kullanılmış, üst katı ise yine konaklama birimi olarak kullanılmıştır. 1970 li yıllarda yıkılmıştır.” bilgiler vermiştir.

İnönü Caddesi üzerinde olması ve karşısında Hükümet Konağı’nın bulunması nedeniyle yapı bayram kutlamaları ve şenliklerin odağındaydı (Şekil 110-111).



Şekil 110. Topsakal’ın Kahvesi İnönü Caddesi cephesi, 1930’lu yıllar (Bölükbaşı, 2010)



Şekil 111. Topsakal’ın Kahvesi İnönü Caddesi Cephesi, 1930’lu yıllar (Bölükbaşı, 2010)

Aydın Polatkan, yapının yapım sistemi ve işlevsel planı hakkında, “Yapının zemin katına hem İnönü Caddesi’nden hemde güneyindeki arka cephesinden giriş bulunmaktaydı. Bu girişlerden merdivene ulaşıp üst katlara çıkılmaktaydı. Üç kat ve bir çatı katından oluşan yapı yığma taş duvar sistemi ile yapılmış olup, döşemeleri volta döşeme yapı sistemiyle yapılmıştı.” bilgileri vermiştir.

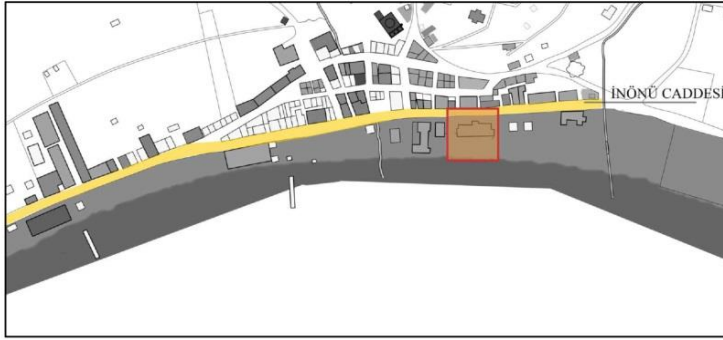
Yapı yıkılarak yerine 7 katlı, üst katları ofis, zemin katı dükkan olan Şekil 26’ daki betonarme yapı yapılmıştır (Şekil 112).



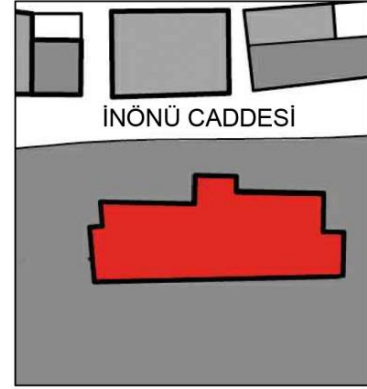
Şekil 112. Topsakal’ın Kahvesi’nin yerine yapılan yapının İnönü Caddesi cephesi, günümüz (Üçüncü, 2016)

## HÜKÜMET KONAĞI

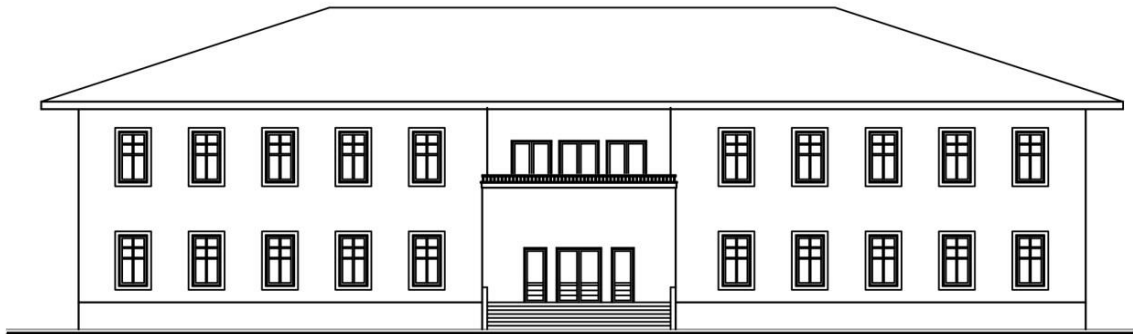
İLİ	: TRABZON	ÖZGÜN İŞLEVI	: HÜKÜMET KONAĞI
İLÇESİ	: AKÇAABAT	GÜNÜMÜZ İŞLEVI	: HÜKÜMET KONAĞI
MAHALLESİ	: ORTAMAHALLE	YAPIM TEKNİĞİ	: YIĞMA, BETONARME
YAPIM TARİHİ	:-	YAPIM MALZEMESİ	: TAŞ, BETONARME



KONUM



0 5 10 15 20 25  
VAZİYET PLANI



0 1 2 3 4 5

GÜNEY CEPHESİ  
GÖRÜNÜŞÜ

Şekil 113. Hükümet Konağı Binası kimlikleme tablosu (Üçüncü, 2016)

Osman Baş, Hükümet Konağı Binası hakkında, “1930 yılında temeli atılan Hükümet Konağı Binası inşaatı 1940 yılında tamamlanmıştır (şekil 113-114). İki kat ofis ve bir yüksek bodrum kattan oluşan yapıya (şekil 115), nüfus artışı dolayısıyla yetersiz kalmasıyla sonradan bir kat ilave yapılmıştır (şekil 116-117).” bilgiler vermiştir.



şekil 114. Hükümet Konağı temel atma töreni, 1930 sonları (Bölükbaşı, 2010)



şekil 115. Hükümet Konağı İnönü Caddesi cephesi, 1940 başları (Bölükbaşı, 2010)

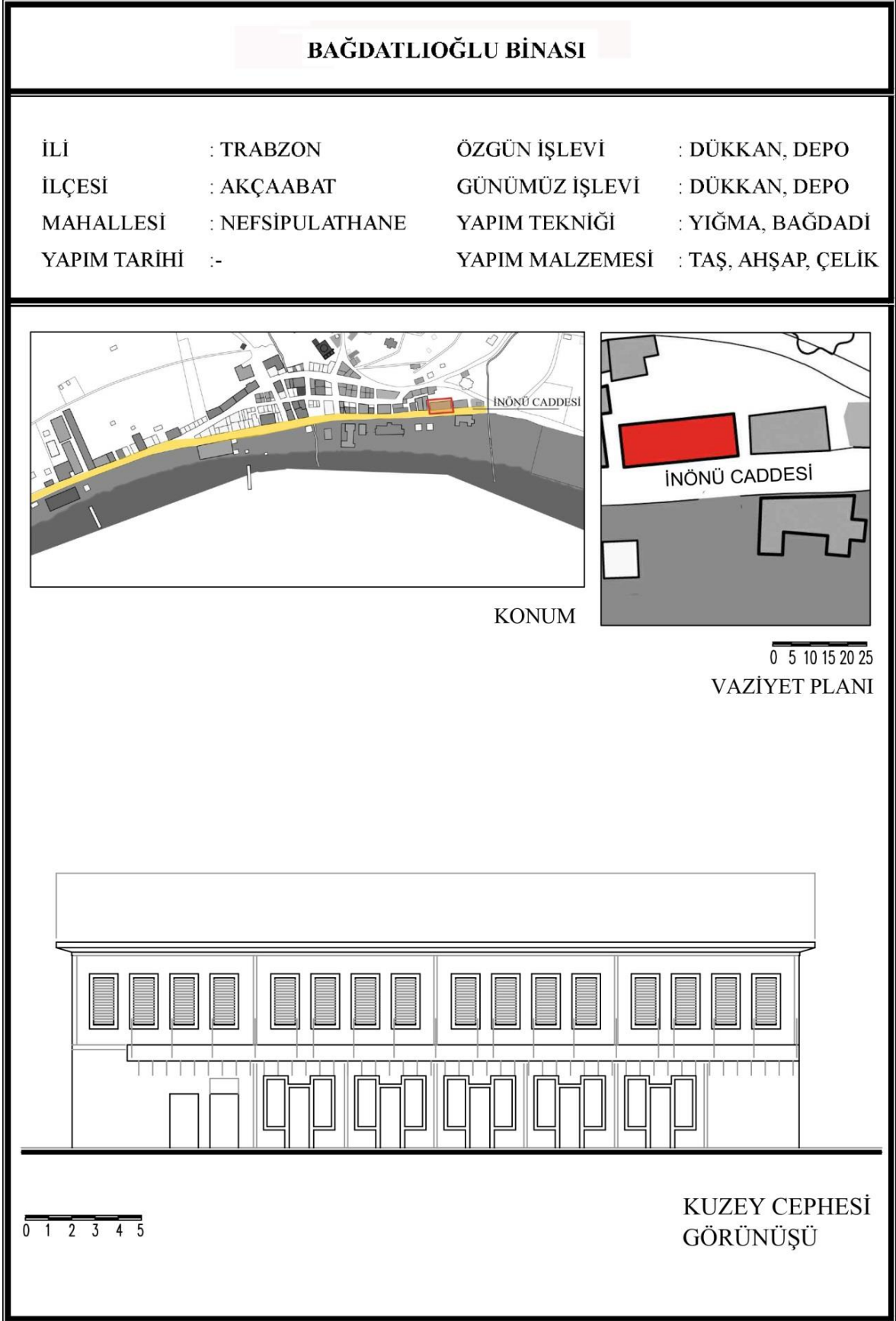


Şekil 116. Hükümet Konağı İnönü Caddesi cephesi, günümüz (Üçüncü, 2016)



Şekil 117. Hükümet Konağı kuzey cephesi, günümüz (Üçüncü, 2016)

Yapının taşıyıcı duvarları yığma taş duvar ve döşemeleri de betonarme yapım sistemi kullanılarak yapılmıştır.



Şekil 118. Bağdatlıoğlu Binası kimlikleme tablosu (Üçüncü, 2016)



Osman Baş, Bağdatlıoğlu Binası hakkında ‘‘İki katlı bir yapı olup, zemin kat kargir, üst kat ise ahşap yapı sistemindedir (şekil 118-119). Üst kat dōřemesi vagon demiri tabir edilen çeliklerle takviyeli beton dōřemedir. Zemin kat dükkan işlevli üst kat ise tütün deposudur.’’ bilgiler vermiştir.

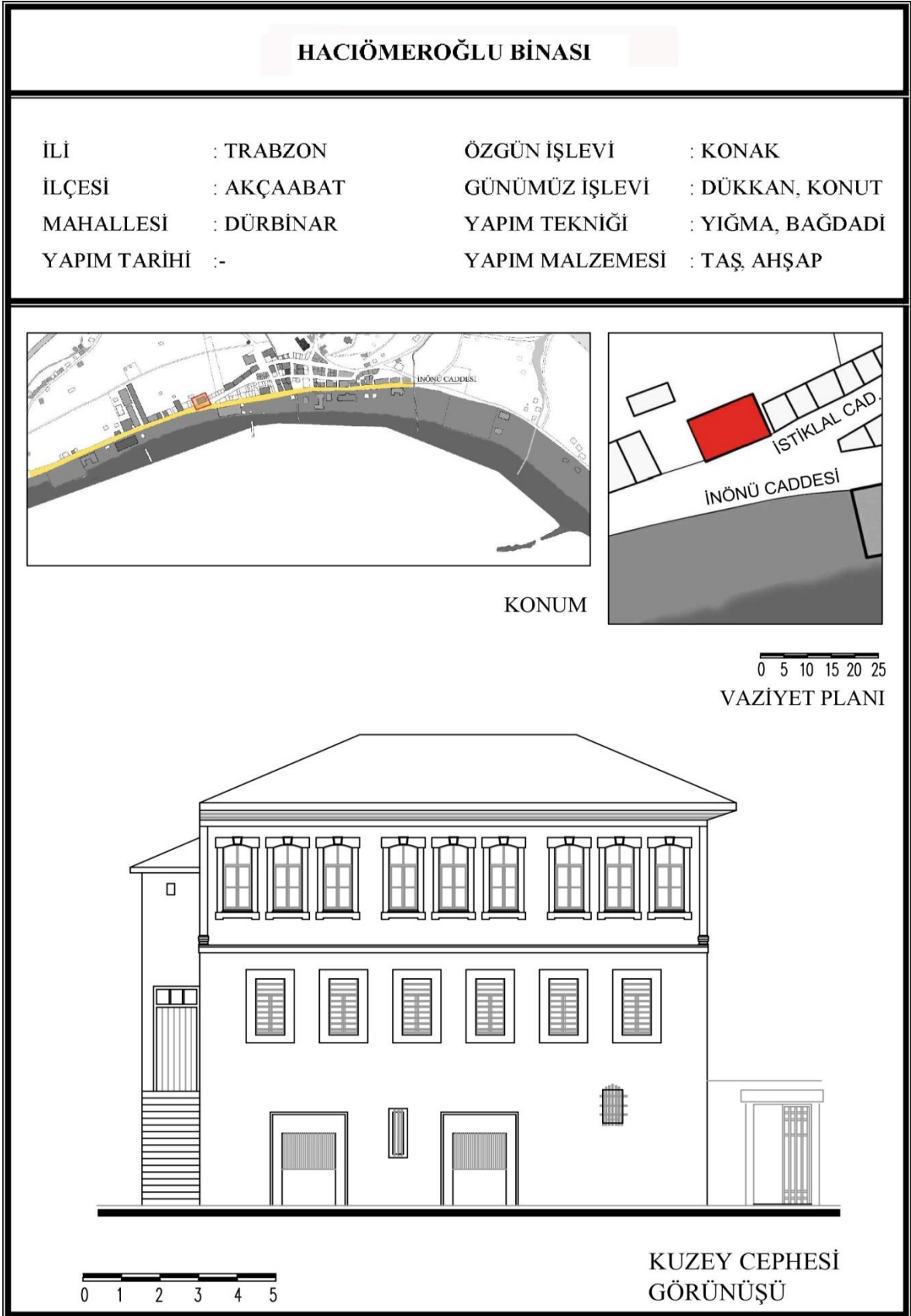
Yapı yıkıldıktan sonra yerinde şekil 26’da görüldüğü üzere 5 katlı, üst katları konut, zemin katı dükkan olan betonarme bir bina, iki katlı bir dükkan ve boş bir alan bulunmaktadır (şekil 120).



şekil 119. Bağdatlıoğlu Binası kuzey cephesi, 1930 ortaları (Bölükbaşı, 2010)



şekil 120. Bağdatlıoğlu Binası yerine yapılan yapıların kuzey cephesi, günümüz (Üçüncü, 2016)



Şekil 121. Hacıömeroğlu Binası kimlikleme tablosu (Üçüncü, 2016)

Osman Baş, Hacıömeroğlu Binası'nın tarihçesi hakkında, "1919 yılında Ruslar tarafından bombalanıp üst katı yanmıştı. Bina onarılarak mevcut kargir zemin kat duvarları üzerine ahşap bağdadi sistemde üst kat yeniden eklenmiştir (Şekil 121). Konut olarak kullanılan yapı daha sonradan jandarmaya kiralanmıştır. Zemin katı hapishane olarak kullanılan yapının üst katıda mahkeme olarak kullanılıyordu (Şekil 122). Mevcut Hükümet Konağı yapıldıktan sonra bir süre daha konut olarak kullanılan yapı günümüze kadar kalmamıştır." bilgiler vermiştir.

Üç katlı olan yapı yıkıldıktan sonra bir kısmına 6 katlı üst katları konut zemin katı dükkan olan yapı, diğer kısmına da 3 katlı banka yapısı yapılmıştır (Şekil 123).



Şekil 122. Hacıömeroğlu Binası İnönü Caddesi cephesi, 1930'lu yıllar (Bölükbaşı, 2010)



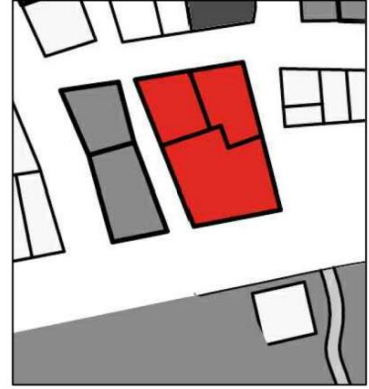
Şekil 123. Hacıömeroğlu Binası yerine yapılan yapıların İnönü Caddesi cephesi, günümüz (Üçüncü, 2016)

## KALAYCIOĞLU BİNASI

İLİ	: TRABZON	ÖZGÜN İŞLEVİ	: KONAKL., KAHVEH.
İLÇESİ	: AKÇAABAT	GÜNÜMÜZ İŞLEVİ	: KONAKL., KAHVEH.
MAHALLESİ	: DÜRBİNAR	YAPIM TEKNİĞİ	: YIĞMA
YAPIM TARİHİ	:-	YAPIM MALZEMESİ	: TAŞ, AHŞAP



KONUM



0 5 10 15 20 25

VAZİYET PLANI



0 1 2 3 4 5

KUZEY CEPHESİ  
GÖRÜNÜŞÜ

Şekil 124. Kalaycıoğlu Binası kimlikleme tablosu (Üçüncü, 2016)

Osman Baş, Kalaycıoğlu Binası hakkında ‘‘Tüccar olan Kalaycıoğlu ailesine ait olan yapı, Akçaabat’ın eski yapılarından biridir. Garantine Deresinin üzerine kurulmuştur (şekil 124). 1900’lü yılların başlarında yapının güney kısmına yine aynı taş yapı sistemi ile iki adet ek bina yapılmıştır. Uzun süre kervansaray olarak kullanılmıştır. Gelen kervanların at ve develeri yapının zemin katındaki mekanlara yerleştirilmekteydi. Üst katları ise konaklama olarak kullanılmaktaydı (şekil 125-126). 1930’lara kadar bu şekilde kullanılan yapı daha sonra işlev değiştirerek zemin katında dükkanlar, üst katları ise tütün deposu olarak kullanılmıştır. Birinci katta Chp Parti Lokali, diğer üst katı ise tütün deposu olarak kullanılmıştır. Zamanla lokalin kalkmasıyla tütün deposu olarak kullanılmıştır.’’ bilgiler vermiştir.



şekil 125. Kalaycıoğlu Binası İnönü Caddesi cephesi, 1930’lu yıllar (Bölükbaşı, 2010)



Şekil 126. Kalaycıoğlu Binası, 1940'lı yıllar (Bölükbaşı, 2010)

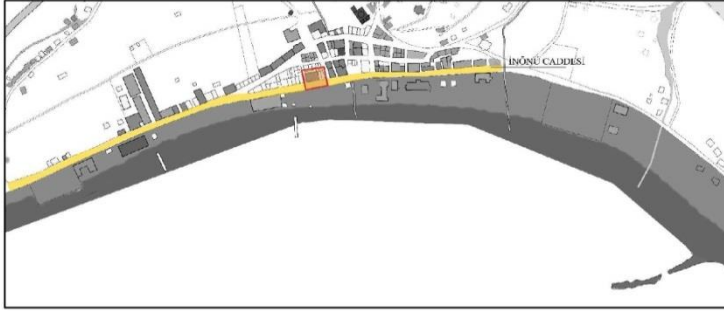
Yapı yığma taş duvar yapı sistemi ile yapılmıştır. Derenin geçtiği kısımda tonoz bulunmaktadır. Yapının Birinci Kat döşemesi volta döşeme olup ikinci kat döşemesi ise çelik üzerine ahşap döşeme şeklinde yapılmıştır. Günümüzde yapının zemin katları dükkan olarak, üst katları ise ofis olarak hizmet etmektedir (Şekil 127).



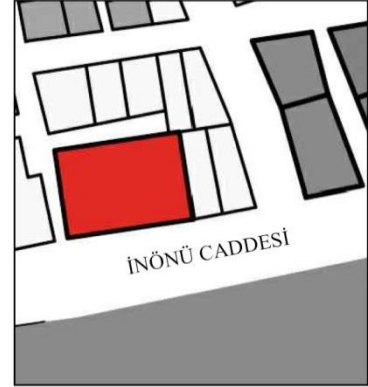
Şekil 127. Kalaycıoğlu Binası İnönü Caddesi cephesi, günümüz (Üçüncü, 2016)

### BAŞARAN'IN BİNASI

İLİ	: TRABZON	ÖZGÜN İŞLEVİ	: DÜKKAN, DEPO
İLÇESİ	: AKÇAABAT	GÜNÜMÜZ İŞLEVİ	: DÜKKAN, DEPO
MAHALLESİ	: DÜRBİNAR	YAPIM TEKNİĞİ	: YIĞMA, BETONARME
YAPIM TARİHİ	:-	YAPIM MALZEMESİ	: TUĞLA, BETONARME



KONUM



0 5 10 15 20 25

VAZİYET PLANI



0 1 2 3 4 5

KUZEY CEPHESİ  
GÖRÜNÜŞÜ

Şekil 128. Başaran'ın Binası kimlikleme tablosu (Üçüncü, 2016)

Osman Baş, Başaran'ın Binası hakkında ‘‘Başaran ailesi tarafından 1900’l yılların başlarında yapılmış olan bina, Tütün İşletme Binası olarak kullanılmıştır (şekil 128-129). Üç katlı olan yapının taşıyıcı sistemi yığma tuğla duvar ile yapılmış olup, döşemeleri betonarme yapı sistemiyle yapılmıştır. 1970’li yıllarda Hacıömeroğlu ailesi, yapının bitişiğine benzer oranlarda ek bina yapmıştır (şekil 130). Ardından, 1995’li yıllarda bu binanın da bir kısmı yıkılarak yerine betonarme strüktürlü pasaj binası yapılmıştır. Başaran ve Hacıömeroğlu Binaları’ndan birer akslık kısımlar kalmıştır (şekil 131-132).’’ bilgiler vermiştir.



şekil 129. Başaran Binası ahşap iskeleden görünüş, (soldaki yapı) 1930’lu yıllar (Bölükbaşı, 2010)



şekil 130. Başaran Binası ve sahil görünüş, (soldaki yapı) 1980’li yıllar (Sezgin, Yayınlanmamış)





Şekil 131. Yıkılan Başaran ve Hacıömeroğlu Binaları yerine yapılan yapıların İnönü Caddesi cepheleri, günümüz (Üçüncü, 2016)



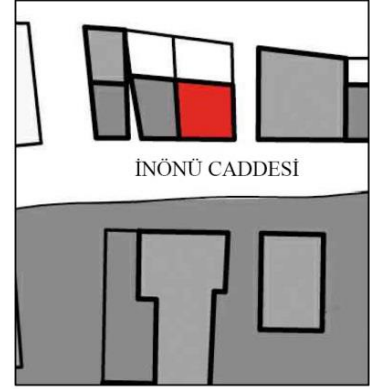
Şekil 132. 2016 yılı, yıkılan Hacıömeroğlu Binasından kalan son kısım (Üçüncü, 2016)

### İSKELE VE GÜMRÜK BİNASI

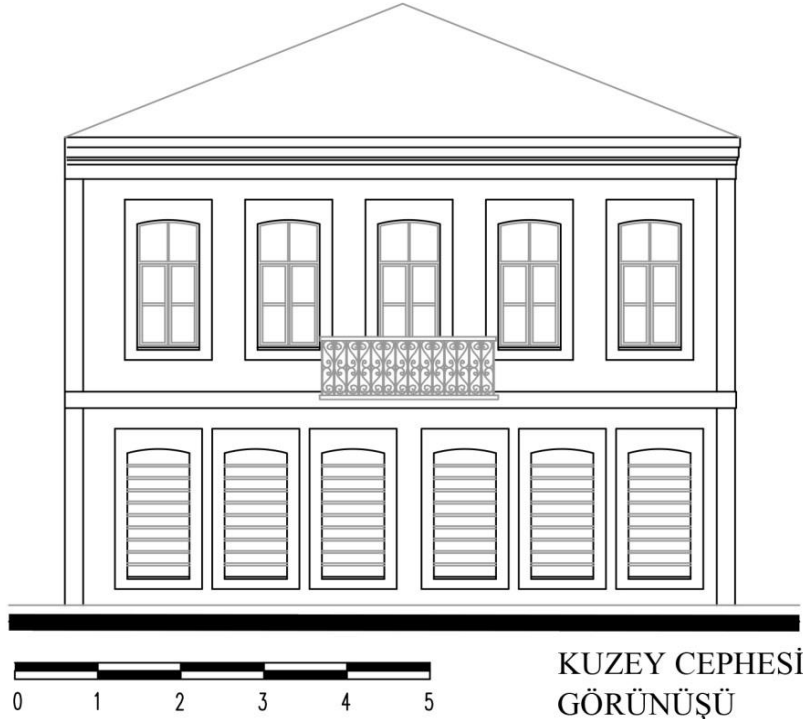
İLİ	: TRABZON	ÖZGÜN İŞLEVİ	: KAMU BİNASI
İLÇESİ	: AKÇAABAT	GÜNÜMÜZ İŞLEVİ	: DÜKKAN, OFİS
MAHALLESİ	: ORTAMAHALLE	YAPIM TEKNİĞİ	: YIĞMA
YAPIM TARİHİ	:-	YAPIM MALZEMESİ	: TAŞ



KONUM



0 5 10 15 20 25  
VAZİYET PLANI



KUZEY CEPHESİ  
GÖRÜNÜŞÜ

Şekil 133. Gümrük Binası kimlikleme tablosu (Üçüncü, 2016)



Şekil 134. Diğer Gümrük Binası, ahşap iskelenin yanında, 1930'lar (Bölükbaşı, 2010)

Osman Baş, Gümrük Binası hakkında “Gümrük işlevi gören iki adet yapı vardı. Biri iskelenin hemen yanında tek katlı ve küçük olan gümrük memuru ve liman müdürünün olduğu yapıdır (Şekil 133). Sahil yolunun geçmesiyle iskelenin yakınındaki tek katlı bina yıkılmıştır (Şekil 134). İkinci yapı ise İnönü Caddesi üzerindeki iki katlı yönetim yapısı olarak kullanılan yığma taş binadır (Şekil 135).” bilgiler vermiştir.

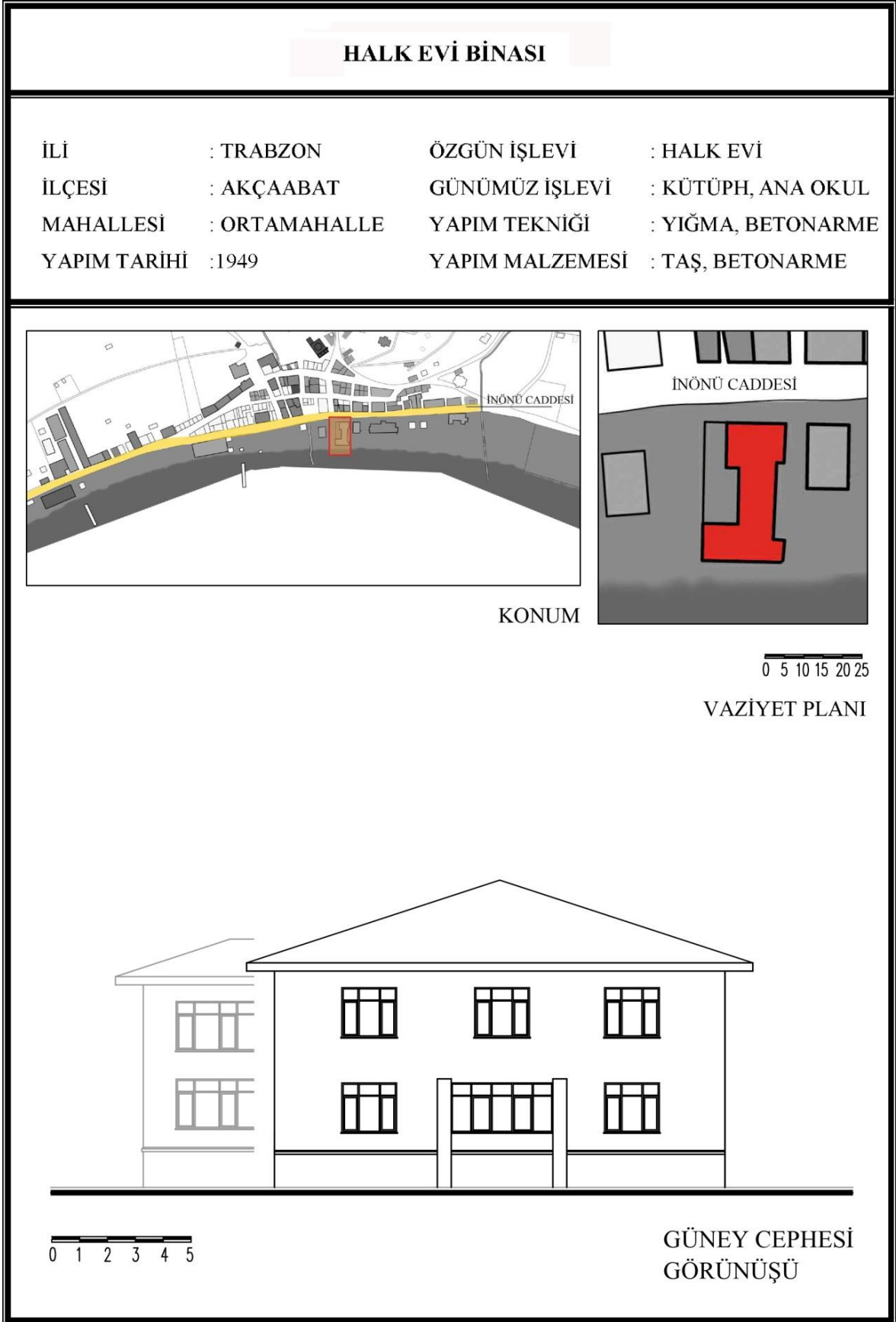


Şekil 135. Gümrük Binası İnönü Caddesi'nden görünüş, (sağdaki yapı) 1960 sonları (Bölükbaşı, 2010)

Akçaabat'tan gümrük müdürlüğünün kaldırılması ile önemi azalan gümrük yönetim binası önce özelleştirilerek yıkılmış ve yerine 1990'lı yıllarda zemin katı dükkan üst katları ise ofis olan 8 katlı betonarme yapı yapılmıştır (Şekil 135-136).



Şekil 136. Yıkılan Gümrük Binası'nın yerine yapılan yapı  
İnönü Caddesi cephesi, günümüz (nc, 2016)



Şekil 137. Halkevi Binası kimlikleme tablosu (Üçüncü, 2016)

“Binanın inşa süreciyle ilgili olarak Trabzon yerel basınında ilk haber 24 Nisan 1945 tarihi taşımaktadır. Bu haberde Akçaabat Halkevi binasına ait planlarla, maketin Ankara’da hazırlanarak Genel Sekreterliğe verildiği ve onaylanarak ihaleye çıkartılmasının kararlaştırıldığı bildirilmektedir. Ancak söz konusu ihale Mayıs 1946 tarihinde gerçekleşebilmiştir. İhale metninde şu bilgilere yer verilmektedir.” (Çiçek, 2013).

Yapının temel atma töreni 1 Ekim 1946 yılında yapılmıştır (Şekil 137-138). Akçaabat Halkevi inşaatı 1949 yılına kadar devam etmiştir. 1951 yılında kapatılan Halkevleri ve Halk odalarının mülkiyetleri hazineye devir edildikten sonra Akçaabat Halkevi’de kapatılarak binası Milli Eğitim Bakanlığına bırakılmıştır. Dönemin Halkevi mimari özelliklerini yansıtan yapı, 1950’lerden günümüze kadar Milli Eğitim ve Kültür Bakanlıkları tarafından kullanılmaktadır (Çiçek, 2013).



Şekil 138. Halkevi Binası kuzey cephesi, 1950 yılı ortaları (Bölükbaşı, 2010)

Haydar Gedikoğlu 1996 yılında yapının Akçaabat’ın o döneme kadar ki kültür ve sosyal hayatı için önemini şu cümlelerle anlatmaktadır; “Akçaabat’ta bilinen kültür ve sanat etkinlikleri Cumhuriyet döneminde yoğunlaşır. Uzun yıllar halkevi çatısı altında yürütülen çalışmalar, yöremizin kültür ve sanat yaşamına ayrı bir canlılık katar. Özellikle tiyatro, folklor, müzik kollarınca düzenlenen etkinlikler ilçe sınırlarını aşarak yakındaki il ve ilçelere taşınır.” (Gedikoğlu, 1996).

“Halkeğitim Merkezi, (Halkevleri kaldırıldıktan sonra, Halkı eğitim merkezi ismini alıyor) öteki etkinliklerine önemli katkılarda bulundu. Tiyatro, folklor, müzik ve el sanatları dallarında başarılı çalışmalar sergiledi.” (Gedikoğlu, 1996).

Bitişik üç bloktan oluşmaktadır. Güney bloğu 2 kat ve bir bodrum kattan oluşmakta, zemin katında kütüphane üst katında işlikler bulunmaktadır. Orta blokda sahne ve sahne arkasıyla iki kat yüksekliğinde çok amaçlı salon bulunmaktadır. Kuzeydeki blokda ise ofisler ve işlikler olmak üzere 2 kat ve bir bodrum kattan oluşmaktadır.

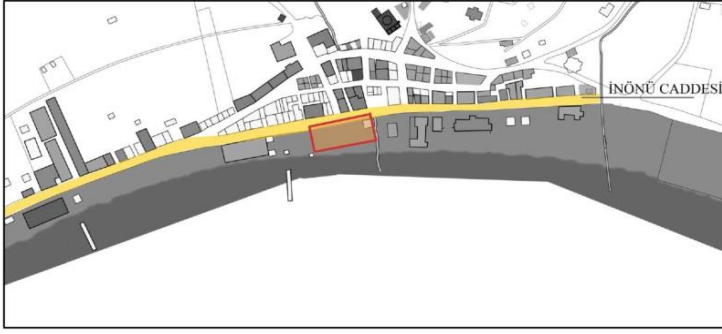
Günümüzde yapı bilimsel olmayan restorasyon uygulamalarına rağmen büyük ölçüde orjinallliğini korumaktadır (Şekil 139).



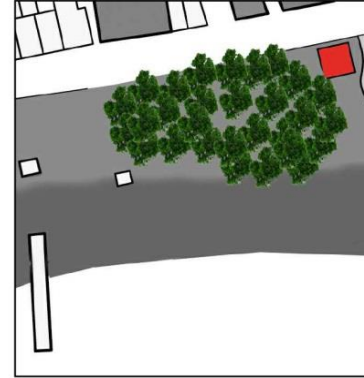
Şekil 139. Halkevi Binası güney cephesi, günümüz (Üçüncü, 2016)

## UZUN ALI'NİN KAHVESİ

İLİ	: TRABZON	ÖZGÜN İŞLEVİ	: KAHVEHANE
İLÇESİ	: AKÇAABAT	GÜNÜMÜZ İŞLEVİ	: ATATÜRKPARKI
MAHALLESİ	: DÜRBİNAR	YAPIM TEKNİĞİ	: -
YAPIM TARİHİ	: -	YAPIM MALZEMESİ	: -



KONUM



0 10 20 30 40 50  
VAZİYET PLANI



Şekil 140. Uzun Ali'nin Kahvesi kimlikleme tablosu (Bölükbaşı, 2010)



Uzun Ali'nin Kahvesinin batısında, jandarma binasının arasında tören alanı bulunmaktaydı (Şekil 140).

Aydın Polatkan, Uzun Ali'nin Kahvesi'nin önemini “Kahvehaneler içinde özellikle Uzun Ali'nin Kahvesinin ayrı bir önemi vardı. Uzun Ali'nin Kahvesi, Akçaabat'ın toplanma alanıydı. Özellikle memurlar ve elit kısım Uzun Ali'nin Kahvesinde otururlardı (Şekil 141). Sadece radyonun olduğu dönemde halkın toplanıp radyo dinlediği, Siyasi Partilerin konuşmalarını tertiplelediği, ağaçların altında yazları serin olan rahat oturma imkanı veren ortasında küçük bir havuzu olan hoş bir mekandı (Şekil 142).” şeklinde ifade etmektedir.



Şekil 141. Uzun Ali'nin Kahvesi, 1930'lu yıllar (Bölükbaşı, 2010)



Şekil 142. Uzun Ali'nin Kahvesi, 1940'lı yıllar (Bölükbaşı, 2010)

1970'lerde sahil yolunun geçmesiyle kahvehanenin denizle bağlantısı kesilmiştir (Şekil 143). Yapılan trafo binası ve diğer eklemelerle, 1950'li yıllardaki havasından uzaklaşan kahvenin ismi de sonradan Bahçeli Kahve olarak değişmiştir (Şekil 144).



Şekil 143. Bahçeli Kahve, 1980'li yıllar (Bölükbaşı, 2010)



Şekil 144. Bahçeli Kahve, 1980'li yıllar (ABKM, 2016)

Uzun Ali'nin Kahvesinin doğu kenarına Akçaabat Belediye Hizmet binası yapılmış, batısına şuan SSK binası olarak kullanılan 5 kat ve 1 bodrum katlı yapı yapılmıştır (Şekil 145).



Şekil 145. Günümüzde SSK binası olarak kullanılan yapının İnönü Caddesi cephesi (Üçüncü, 2016)

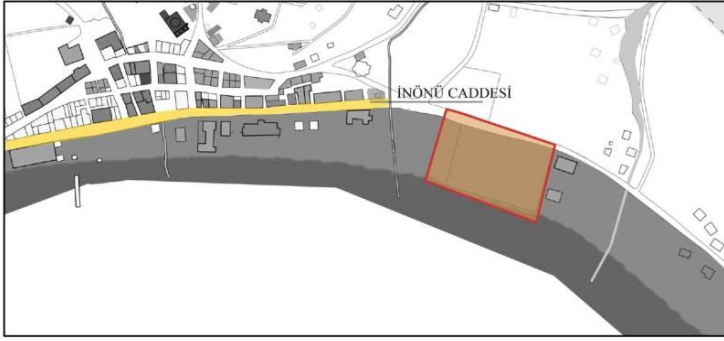
Doğu, batı ve kuzey cephelerinden sınırlanan Uzun Ali'nin Kahvesi'nin bulunduğu yerde artık Atatürk parkı yer almaktadır (Şekil 146).



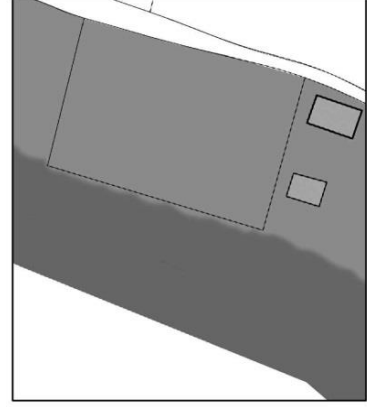
Şekil 146. Akçaabat Belediyesi Hizmet Binası ve Atatürk Parkı kuzey cephesi, günümüz (Üçüncü, 2016)

## HAMAM ÇİMENİ SAHASI VE BAYRAM KUTLAMALARI

İLİ	: TRABZON	ÖZGÜN İŞLEVİ	: TÖREN, SPOR ALANI
İLÇESİ	: AKÇAABAT	GÜNÜMÜZ İŞLEVİ	: ÇARŞI
MAHALLESİ	: YENİMAHALLE	YAPIM TEKNİĞİ	: -
YAPIM TARİHİ	: -	YAPIM MALZEMESİ	: -



KONUM



0 10 20 30 40 50

VAZİYET PLANI



Şekil 147. Hamam Çimeni Sahası kimikleme tablosu (Bölükbaşı, 2010)

Aydın Polatkan, Hamam Çimeni Sahasının geçmişte kullanımını, “Bütün vatandaşların katılımıyla, parti binaları önlerinde şenlikler yapılırdı (Şekil 147). Demokrat partililer kendi parti binaları önünde, Chp Partilileri kendi parti binaları önünde toplanırlardı. Resmi geçitler Hükümet Konağı Binası önünde yapılırdı. 19 Mayıs Bayramı ise Hamam Çimeni Sahasında yapılan etkinliklerle kutlanılırdı (Polatkan, 2015). Ayrıca spor çalışmaları ve futbol müsabakaları da yapılmaktaydı (Şekil 148-149). Akçaabat’ın düşman işgalinden kurtuluşu ise vatandaşların geniş katılımıyla savaşın canlandırması yapılarak kutlanırdı. Vatandaşlar mahallelerde toplanıp, bir kol Ortamahalle’den aşağı diğer kol ise Dürbinar Mahallesinden aşağıya silahlarla ateş ederek Hamam Çimeni Sahasında birleşerek, burada kutlamalar yaparlardı.” şeklinde ifade etmektedir.



Şekil 148. Hamam Çimeni Sahası, 1940’lı yıllar (Bölükbaşı, 2010)



Şekil 149. Hamam Çimeni Sahası, 1970'li yıllar (Bölükbaşı, 2010)

1980'li yıllarda kuzeyine iki katlı dükkan, güneyine de 1 katlı dükkanlar yapılmış, orta kısımda kalan alanda hal olarak kullanılıyordu (Şekil 150).



Şekil 150. Hamam Çimeni Sahası, 1980'li yıllar (İBGM, 2015)

Akçaabat Belediyesinin mülkiyetinde olan alan üzerindeki yapılar 2012 yılında yıkılarak inşaatına başlanan Çarşı binası 2015 yılında hizmete açılmıştır (Şekil 151-152).



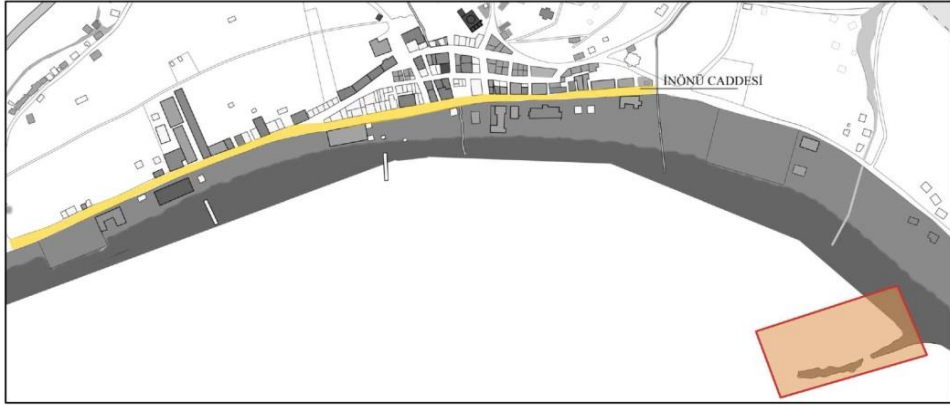
Şekil 151. Hamam Çimeni Çarşısı kuzey cephesi, günümüz (Üçüncü, 2016)



Şekil 152. Hamam Çimeni Çarşısı kuzey cephesi, günümüz (Üçüncü, 2016)

## BELEDİYE GAZİNOSU (LİMAN) VE KUMSALIN KULLANIMI

İLİ	: TRABZON	ÖZGÜN İŞLEVİ	: ÇAY BAHÇESİ
İLÇESİ	: AKÇAABAT	GÜNÜMÜZ İŞLEVİ	: RESTORAN
MAHALLESİ	: YENİMAHALLE	YAPIM TEKNİĞİ	: -
YAPIM TARİHİ	: -	YAPIM MALZEMESİ	: -



KONUM



Şekil 153. Gazino kimlikleme tablosu (Sezgin, Yayınlanmamış)



Aydın Polatkan, Belediye Gazinosu hakkında, “Mendirek kısmındaki akasya ağaçlarıyla meşhur plaj zamanla Akçaabat’ın sosyal hayatında önemli bir yer almaya başladı (Şekil 153-154). İlk başta belediye tarafından plajın kullanımına dönük iki gözlü soyunma kabini yapıldı, sonradan buraya sandalye masa eklendi. Ufak tefek eklerle birlikte bu alan belediye gazinosuna dönüştü. 1940’larda köfte-balık servisi başladı ve 1950’lerde müthiş bir hava yakalandı (Şekil 155). Türkiye çapında ünlü sanatçılar ve gruplar getirtilip, dans yarışmaları bile düzenlenir bir mekan oluştu. Yazın bay bayan bütün Akçaabatlılar buradaydı, bununla beraber Trabzon Belediyesi zaman zaman buraya otobüsler kaldırıyordu.” açıklamalar getirmiştir.



Şekil 154. Gazinoda bulunan akasya ağaçları (Bölükbaşı, 2010)



Şekil 155. Gazino doğu cephesi, 1980’li yıllar (Bölükbaşı, 2010)

1987 yılında başlayan Karadeniz Sahil Karayolu çalışmalarından sonra, bu alana liman ve Balıkçı Barınakları yapılmış olup, gazinonun bulunduğu mevkide bir adet lokanta hizmet vermektedir (Şekil 156).



Şekil 156. Yıkılan gazinonun yerine yapılan lokantanın doğu cephesi, günümüz (ABKM, 2016)

- Kumsalların Kullanımı

Çarşı önünde henüz kamu yapıları ve İnönü Caddesi oluşmadan önce geniş bir kumsal bulunmaktaydı. Bu alana mavnalar rahatlıkla çekilebiliyordu (Şekil 157).



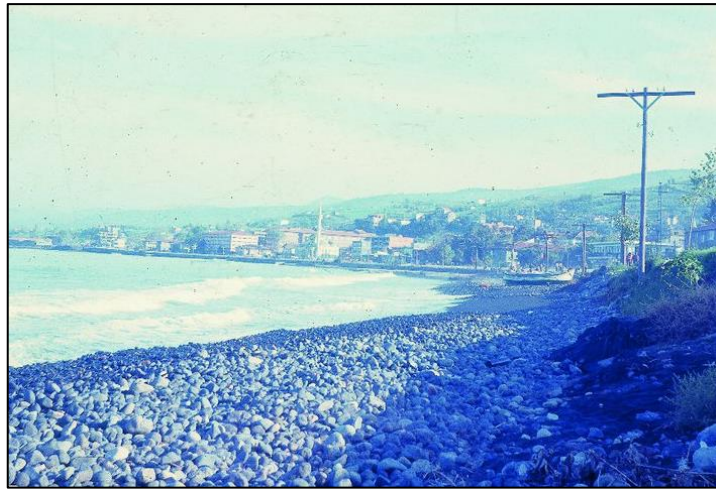
Şekil 157. Akçaabat Çarşı Bölgesi kıyısı ve kullanımı, 1890'lı yıllar (Bölükbaşı, 2010)

Aydın Polatkan, Akçaabat Çarşı Bölgesi önündeki kumsalın kullanımı hakkında, “Mendirek kısmı (Bugünkü Yeni Mahallede bulunan Balıkçı Limanı) ve Dürbinar Mahallesiindeki ortaokulun altı ailelerin geldiği plajlardı. Dürbinar Mahallesi halkının kullandığı kumsal oradaki ortaokulun altındaki alan, Ortamahalle ve Gramba (Çolaklı Mahallesi) ise mendirek tarafındaki alandı. Bayanlar akşamdan sahile iner bu kumsallardan denize girerlerdi. Aileler çarşının ön kısmına inmezdi. Esnaf ise daha çok bu ön kısımda denize girerdi.” bilgiler vermiştir.

Akçaabat Çarşı Bölgesi önündeki kumsal alan içerisine 1940’larda yapılan kamu yapıları, sonrasında 1971 de sona eren Sahil Karayolu genişletme çalışmalarıyla kumsal şeridi iyice daralmıştır (Şekil 158-159).



Şekil 158. Çarşı Bölgesi kıyı şeridi, 1980’li yıllar (Bölükbaşı, 2010)



Şekil 159. Akçaabat Sahili, 1980’li yıllarda (Bölükbaşı, 2010)

1970, 1980'lerde her ne kadar kumsal şeridi daralmış olsada, halk kıyıdan uzaklaşmamış, kıyı yaşam kültüründen kopmamıştır (Şekil 160).



Şekil 160. Akçaabat Çarşı Bölgesi kıyı kullanımı, 1980'li yıllarda (Bölükbaşı, 2010)

2007 yılında biten Sahil Karayolu çalışması sonrası halk kıyıdan büyük ölçüde kopmuştur. Ancak Sahil Karayolu önüne yapılan dolgular neticesinde oluşturulan sahil parkı ile her ne kadar kumsallar kaybolmuş olsa da halkın kıyıyla yeniden buluşması sağlanmaya çalışılmıştır (Şekil 161).



Şekil 161. Yıkılan Gazino'nun yerine yapılan lokanta ve Balıkçı Barınakları, günümüz (Üçüncü, 2016)

### 2.3. Değerlendirme

Yapılan alışmalar Bölümü, çalışmanın yöntemi ve tarihsel süreç içerisinde Akçaabat arşı Bölgesi'nde kentleşmenin incelenmesi adlı iki bölüm içermektedir.

Birinci bölümde; bu çalışmanın yöntemi, oluşturulan çalışma modeli şeması doğrultusunda açıklanmıştır. Çalışma alanı sınırlarının belirleyici unsurları, kentsel değişimin yaşandığı dönemlerin belirlenme nedenleri, elde edilen verilerin hangi amaçla ve yöntemle elde edildiği, ne ifade ettiği anlatılmıştır.

İkinci bölümde ise çalışma kapsamında elde edilen verilerin işlenmesiyle, Akçaabat arşı Bölgesi'nin 1950, 1980, 2015 yıllarını yansıtan yerleşim planı ve silüetleri oluşturulmuş, kat adeti, yapı yoğunluğu, yapı işlevleri, yapı karakteri ve silüet başlıkları altında çalışma alanı incelenmiş, seçilen 14 adet yapı ile 3 adet sosyal alan belgelenmiştir. arşı Bölgesi'nin, hakkında az miktarda bilginin bulunduğu 1950-1980 yılları fiziksel durumunun tespiti ile sosyal-kültürel hayatı incelenmiştir. 1980-2000, 2000 ve sonrası yıllar için ise fiziksel durum tespiti yapılmıştır.

Genel Bilgiler ve Yapılan alışmalar Bölümlerinde elde edilen veriler işlenerek bulgular ve irdelemeler bölümünde yapılacak karşılaştırma ve değerlendirmeler için ön hazırlık aşamasını oluşturmuştur.

### 3. BULGULAR VE İRDELEMELER

Çalışmanın bu bölümünde, önceki bölümlerde elde edilen verilerin analizleri sonucunda Akçaabat Çarşı Bölgesi'nin 1950'den günümüze kentsel değişim süreci incelenmiş ve bu dönemler hakkında değerlendirme yapılmıştır.

#### 3.1. Akçaabat Çarşı Bölgesi'nin 1950'den Günümüze Kadar Kentsel Değişimi

1950'li yıllara kadar kentleşmenin durağan olduğu Akçaabat; geniş kumsallarıyla, çarşı bölgesini oluşturan kargir binalarıyla, pazarıyla, yamaçlarına serpiştirilmiş 19. yüzyıl Osmanlı mimarisini yansıtan evleriyle, sahile kadar uzanan tarlaları, meyve ve zeytin ağaçlarıyla ve daha geride yükselen dağlarıyla bölgenin en güzel yaşam alanlarından birini oluşturmaktaydı (Şekil 162).



Şekil 162. Akçaabat'ın yerleşimi ve sahili, 1930'lu yıllar (Bölükbaşı, 2010)

Türkiye sanayileşme ve liberal ekonominin gelişmesi süreci paralelinde 1950'li yıllardan itibaren başlayan, İkinci Dünya Savaşı sonrası küreselleşmenin etkisiyle artan oranda devam eden kentleşme hareketleri etkisi altında bulunmaktadır.

1945 yılında İkinci Dünya Savaşının bitiminden sonra, dünyada küreselleşmeye paralel olarak toplumsal değişimlerin, teknoloji değişiminin, ekonomik eylemlerin örgütlenme biçiminde değişimin, ulaşım şeklinin değişiminin kentsel mekana yansımaları

olarak birbirinden uzak yerleşim alanlarının terk edildiği, büyük şehir ağlarının oluştuğu bir kentleşme hareketi başlamıştır.

1970 sonrasında dünyada, 1980 sonrasında ise Türkiye'de teknolojik, ekonomik, fiziki çevre, toplumsal yapı ve politik hayata ilişkin her alanda hızlı bir değişim dönemine girilmiştir. Yaşanan bu değişim süreçlerini kapsayan genel yapı için “Küreselleşme” kavramı kullanılmaktadır (Demir, Çabuk, 2010).

“1980’lerde kentlerde sosyal ve ekonomik yeniden yapılanma süreci, toplumsal yaşamın her alanında radikal değişim ve dönüşümlere neden olmuştur. Tekeli’nin (2009) de ifade ettiği gibi 1980’lerden sonra sermaye ve nüfusun kent mekanındaki dağılımı çok farklı bir hal almıştır. Kentsel planlamada daha önce hiç olmadığı kadar parçacı bir yaklaşım içine girmiştir. Parçacı planlama yaklaşımının bir sonucu olarak kentler kontrolsüz büyümeye ve saçılmaya girmiştir.” (Önder, 2012)

Büyük şehirlerdeki teknolojik, ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmelerin çekiciliğine kapılarak halkın yaşam şekli değişmiş, ulaşım ve haberleşme alanındaki gelişmeler ile nüfusun önce kent merkezine ardından büyük şehirlere doğru göçmesi kolaylaşmış ve neticesinde büyük nüfus hareketleriyle değişim ortaya çıkmıştır (Şekil 163).

Bir zamanlar kentin nabzının attığı Akçaabat Çarşı Bölgesi tarihsel süreç içerisinde kırsaldan yoğun göçler almıştır. Yoğun göçler ve yerel yönetimlerin yetersiz kalması sonucu plansız ve kontrolsüz büyüyen kent merkezi zamanla eski önemini büyük ölçüde kaybetmiştir.



Şekil 163. Akçaabat’ın yerleşimi ve sahili, 2000’li yıllar (URL-10, 2016)

1950'li yılların başlarında ilçe genelinde halkın ana geçim kaynağının tarım olması nedeniyle nüfus şehir merkezinden çok kırsalda toplanmaktaydı. 1950 yılında 5.124 olan Akçaabat'ın kentsel nüfusu, 1980 yılında % 160 oranında artışla 13.384 olmuştur. İlçenin toplam nüfusu ise 1950 yılında 66.328 iken, 1980 yılında % 55 oranında artışla 102.876 olmuştur. 30 yıllık süre içinde kentsel nüfusun 2,6 katına, toplam ilçe nüfusunun 1.55 katına çıktığı, kentsel nüfus artışının ilçenin genel nüfus artışından fazla olduğu görülmektedir. 1950 yılında % 8 olan kentsel nüfusun tüm ilçe nüfusuna oranı 1980 yılına gelindiğinde %13'e çıkmıştır.

1980 yılında 13.384 olan Akçaabat'ın kentsel nüfusu, 2000 yılında %192 oranında artışla 39.102 olmuştur. İlçenin toplam nüfusu ise % 17 oranında artışla 120.693 olmuştur. 20 yıllık süre içinde kentsel nüfusun 2,92 katına, toplam ilçe nüfusunun 1,17 katına çıktığı, kentsel nüfus artışının ilçenin genel nüfus artışından fazla olduğu görülmektedir.

1980 yılında %13 olan kentsel nüfusun tüm ilçe nüfusuna oranı 2000 yılına gelindiğinde %32'ye çıkmıştır. 1950-1980 döneminde %5 olan bu değer 1980-2000 döneminde yaklaşık 4 katına çıkarak %19 olması, Akçaabat kent merkezindeki nüfus artışının 3 kat gibi büyük bir değerde arttığını göstermektedir.

2000 yılında 39.102 olan Akçaabat'ın kentsel nüfusu, 2014 yılında 95 kişilik ufak bir artışla 39.197 olmuştur. İlçenin toplam nüfusu ise 2000 yılında 120.693 iken 4754 kişi düşüşle 115.939 olmuştur. 2000 yılında %32 olan kentsel nüfusun tüm ilçe nüfusuna oranı 2012 yılında %54 olmuştur.

14 yıllık süre içerisinde kentsel nüfusun değişmediği, ancak kırsal nüfusun azaldığı, kentsel nüfusun kırsal nüfusu geçtiği, kırsaldan kent merkezine ve büyük şehirlere göçün olduğu görülmektedir. 1980-1990 yılları arasında hız kazanan göç dalgası 2000'li yıllarda artarak devam etmiş, 2009 yılında kırsal nüfus kent nüfusu oranı eşitlenmiş, sonrasında nüfus hareketi yavaşlamıştır.

1980'li yıllardan itibaren alınan liberal ekonomik kararların bir sonucu olarak inşaat sektörünün teşviki ile kentlerde ekonomik canlılık ve kalkınmanın yanında sorunlu bir kentleşme hızını ortaya çıkmıştır. Batıda görülen zengin ve sanayi ile desteklenen planlı kentleşmenin aksi şekilde yoğun nüfus hareketleriyle, yeterli planlama ve denetimin olmadığı çarpık kentleşme süreci Akçaabat'ta 1980-1994 yılları arasında etkisini göstermiştir.

2000 yılı ve sonrasında, küreselleşmenin dünyayı iletişim ağlarıyla sarması, politik ve ekonomik kararlar, bilgisayar teknolojilerinin, haberleşme sistemlerinin, ulaşım



teknolojilerinin ve inşaat teknolojilerinin gelişmesi ile artan emlak pazarı ve gelişen sermaye dolaşımı ile hızlanan yaşam döngüsü büyük yerleşim ağlarının oluşmasına neden olmuştur. Hızlı ve çok sayıda yapılan inşaatlarla, sokak ve mahalle kültürünün kaybolduğu, site mantığıyla yeni yerleşim alanlarının olduğu görülmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde, Akçaabat Çarşı Bölgesi'nin 1950'den günümüze kentsel değişim süreci 1950, 1980, 2000 ve sonrası olarak üç ayrı dönemde, nüfus yapısındaki değişim, kat adetleri değişimi, yapı işlevleri değişimi, yapı yoğunluğu değişimi, yapı karakteri değişimi ve silüet değişimi paralelinde incelenecektir.

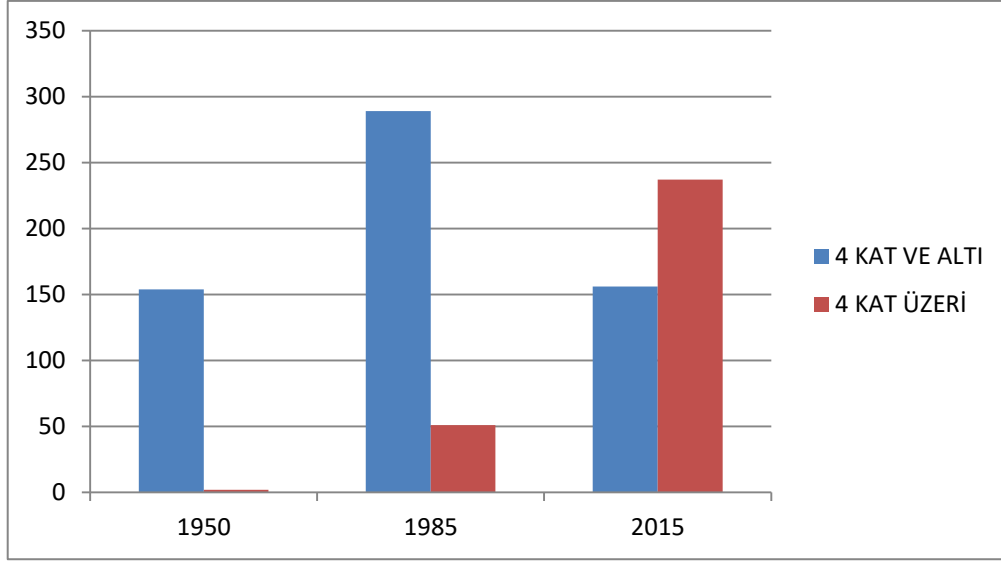
### 3.1.1. Kat Adetleri Değişimi

1950 yılında çalışma alanı sınırları içerisinde, 155 adet yapı olup, 4 katın üzerinde 1 adet yapı bulunmaktadır. 1950-1985 yılları arasında, yapı sayısı 185 adet artarak toplamda 340 adet, 4 katın üzerinde yapı sayısı ise 50 adet artarak 51 adet yapı olmuştur (Tablo-5).

Tablo 5. Çalışma alanı sınır içerisindeki yapı adeti ve inşaat alan değişimi hesabı, 1950-1985-2015 yılı (Üçüncü, 2016)

YAPI KAT ADEDİ	1950		1985		2015	
	ADET	İNŞAAT ALANI	ADET	İNŞAAT ALANI	ADET	İNŞAAT ALANI
1 KATLI	72	7230	100	14719	50	6900
2 KATLI	55	21222	79	29670	35	21620
3 KATLI	19	19017	48	26091	41	28200
4 KATLI	8	10105	62	22980	30	25200
5 KATLI	1	5400	42	29415	90	77765
6 KATLI			9	19200	74	75660
7 KATLI					33	37184
8 KATLI					21	38160
9 KATLI					15	26325
10 KATLI					2	3000
11 KATLI					1	1870
12 KATLI					1	2880
TOPLAM	155	62974	340	142075	393	344764

1985-2015 yılları arasında, yapı sayısı 53 adet artarak, 393 olmuş. 4 katın üzerinde yapı sayısı ise 237 adet artarak 393 adet yapı olmuştur. 4 kat üzeri yapıların oranı, 4 kat altı yapıların oranının üzerine çıkmıştır (Şekil 165).



Şekil 164. Çalışma alanı sınır içerisindeki 4 kat ve üzeri yapı adetinin yıllara göre değişim grafiği, 1950-1985-2015 yılı için (Üçüncü, 2016)

1950-1985 yılları arasında, dolu parsel alanları %65 oranında artarken, aynı bölgede inşaat alanının %125 oranında artması, bölgedeki yapılaşmadaki kat adeti artışını ortaya koymaktadır (Tablo 5).

1985-2015 yılları arasında, dolu parsel alanları %50 oranında artarken, inşaat alanı %142 gibi büyük bir oranda artmıştır. Bu artış oranlarında boş parseller üzerine 53 adet yeni yapının yapılmış olması bir etken olsa da, en önemli etken olarak mevcut 4 kat ve 4 kat altı yapılara ilave katların yapılması ya da mevcut yapıların yıkılarak yerlerine çok katlı yapıların yapılması görülmektedir (Tablo 5).

1950-1980 yılları arasında Çarşı Bölgesi'nde başlayan kat yüksekliği düşük binaların yıkılıp yerlerine çok katlı apartman yapımı süreci 1980-1994 yılları arasında artmış, 1994 yılından sonra azalarak devam etmiştir. Ayrıca bu dönemde Çarşı Bölgesi'nde yüksek kat adetli yapı yoğunluğu artmış, çarşı ve tarihi mahalleler arasındaki tarım alanlarının yerini çok katlı apartman yapıları almıştır (Tablo 5).

1950-1980 yılları arasında Çarşı Bölgesi'nde birçok 4 ve altında kat adeti olan yapı yıkılmış olup yerlerine 4 kat üzeri çok katlı apartman türü yapılar yapılmıştır. 30 yıllık dönemde aynı zamanda çarşı merkezinin güneyine ve doğu-batı doğrultusunda bulunan tarım alanlarına doğru çok katlı yapılaşmanın yavaş yavaş genişlediği görülmektedir (Şekil 165-167).



Şekil 165. Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi vaziyet planı, 1950'li yıllar (Üçüncü, 2016)



Şekil 166. Yıllar Çarşısı Bölgesi ve yakın çevresi vaziyet planı, 1985'li yıllar (Üçüncü, 2016)



Şekil 167. Yıllar Çarşısı Bölgesi ve yakın çevresi vaziyet planı, 2015’li yıllar (Üçüncü, 2016)

1980-2015 yılı arası dönem de yapılaşma hızı doğrultusunda 1980-1990 ve 1990-1994 yılları 1994-2015 yılları olarak farklılıklar göstermektedir.

1980 yılı 1990 yılları arasında yapılaşma hızı yavaş yavaş ivme kazanmaya başlamıştır.

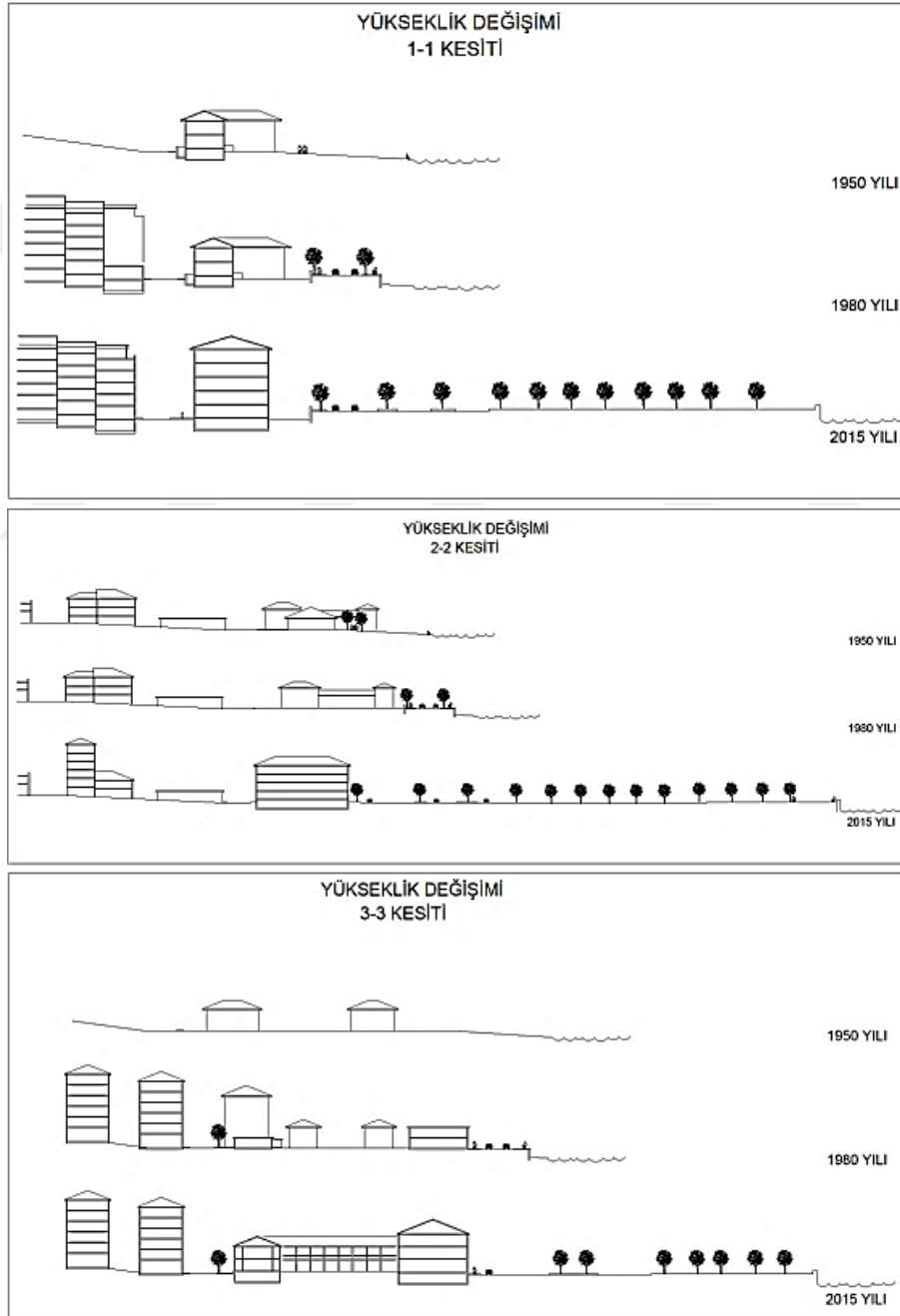
1990-1994 yılları arasında dönemin liberal ekonomi kararları, inşaat sektöründeki teşvikler ve dönemin belediyeçilik anlayışındaki yetersizlikler neticesinde en hızlı, en yoğun ve en çarpık yapılaşma süreci ortaya çıkmıştır. 1990-1994 yılları arasında dönemin belediye yönetimlerinin, imar planlarına müdahalelerle, defalarca yapılan paralı kat uygulamalarıyla yapılara ilave katlar eklenmiştir.

İmar planında 5 katlı görünen yapılara 5-6 kata kadar ilave katlar yapılmış, birçok yeşil alan inşaat alanına çevrilmiştir. Bu dönem içerisinde, paralı kat uygulamaları ile çok katlı yapıların yapılması kent estetiğini bozarak, görüntü kirliliği oluşturmuştur (Şekil 168).



Şekil 168. Akçaabat Çarşı Bölgesi İnönü Caddesi, günümüz (Üçüncü, 2016)

1994 yılı sonrasında yeni imar planının yüksek kat ve bitişik nizamlı yoğun yapılaşmayı durdurması nedeniyle çarpık yapılaşma hızı azalmış, ancak yapılaşma devam etmiştir. 1980-2015 yılları arasındaki dönemde Çarşı Bölgesi ve çevresinde yapılaşmanın ardından tarım alanı ve boş parsel neredeyse kalmamış, ayrıca Çarşı Bölgesi'nden doğu ve batı doğrultusunda, kıyıya paralel olarak çok katlı yoğun yapılaşmanın genişlediği görülmektedir (Şekil 169).



Şekil 169. 1950-1980-2015 yılları arası yükseklik değişimi, (Üçüncü, 2016)

### 3.1.2. Yapı İşlevleri Değişimi

1940-1970 yılları arasında, nüfus hareketleri ve yapılaşmanın durağan olmasına rağmen, Çarşı Bölgesi'nde İnönü Caddesi'nin kuzeyinde, sahil aksı üzerinde yapılan Halkevi, Hükümet Konağı ve okul yapıları gibi kamu yatırımları ile Akçaabat Çarşı Bölgesi'nde ticaretin yanında yönetim, eğitim, sosyal ve kültürel işlevlerin gelişmesi, bu bölgede kentleşme sürecinin başladığını göstermektedir. İnönü Caddesi'nin kuzeyine, Akçaabat sahil kumsalları üzerine yapılan bu yapılar aynı zamanda Akçaabat sahillerinin gelecekte yaşayacağı büyük tahribatların da ilk habercisi olarak da kabul edilebilir (Şekil 170).

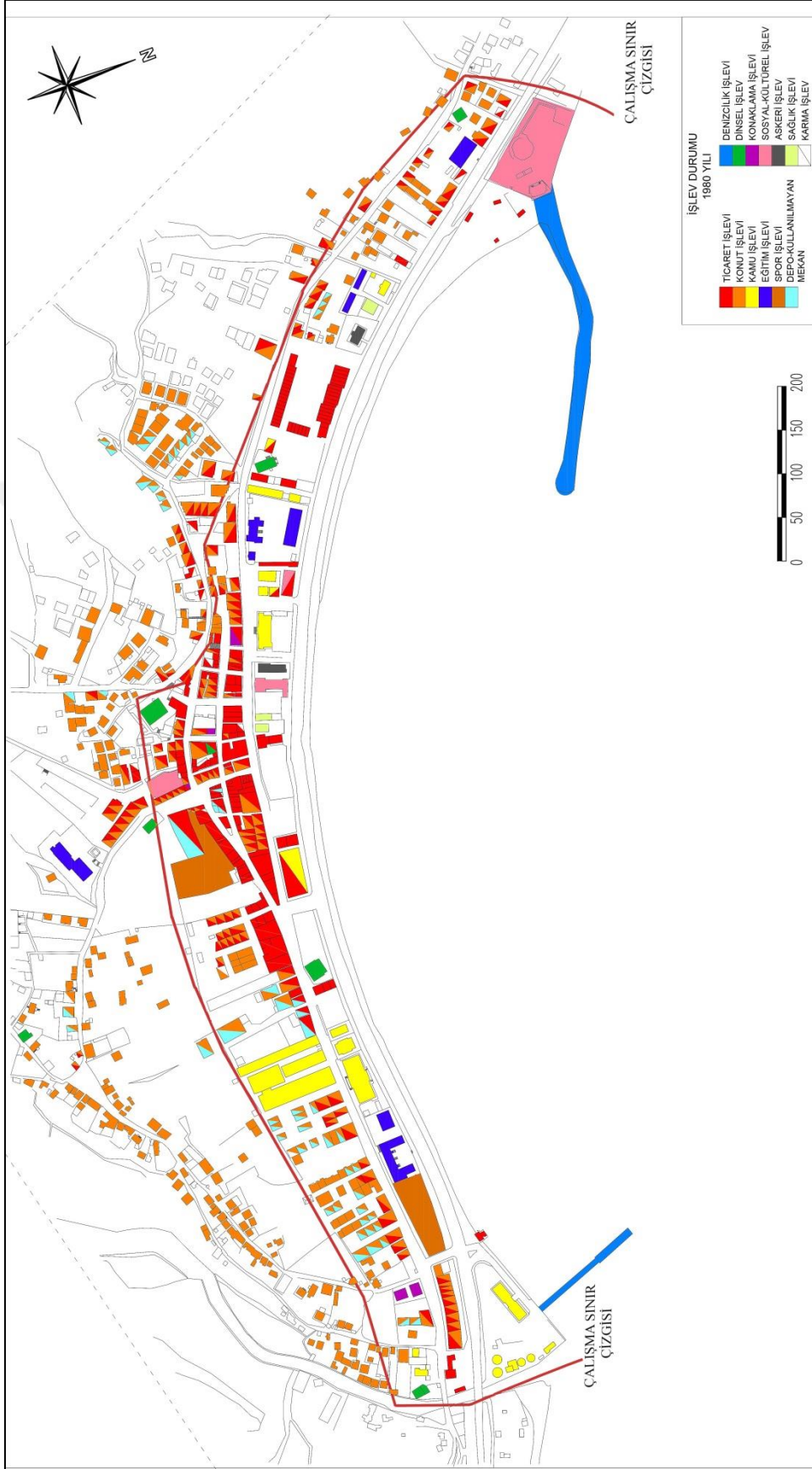
1950-1980 yılları arasında kent merkezi ticaret odaklı olup diğer kentsel fonksiyonlar hiyerarşik şekilde bu odaktan dairesel olarak gelişmiştir. Merkezde ticaret yapıları bulunmakta, merkezden uzaklaştıkça yapı işlevlerinin eğitim yapıları ve sosyal alanlara, sonrasında da tarım alanları ile konut yapılarıyla devam etmekteydi (Şekil 170).

1970-1985 yılları arasında ülkemizde ve dünyada yaşanan gelişmelere paralel olarak, kırsaldan şehir merkezine, şehir merkezinden büyük şehirlere ve Almanya'ya göçlerle, Akçaabat Çarşı Bölgesi'nin demografik, sosyal, kültürel ve ekonomik yapısı değişmeye başlamıştır. Ülkemizde yaşanan bu değişimlerin Çarşı Bölgesi'nin kentsel mekanına yansımaları ise 1980 yılını bulmuştur. Sonrasında olumsuz yönde bir kentsel mekan değişim süreci başlamış (Şekil 171). 1990-1994 yılları arasında bu olumsuz süreç en büyük ivmesini yapmıştır. Çarşı Bölgesi'nde yaşanan bu işlev değişimlerinin sonucunda kentsel mekanda ihtisaslaşma büyük ölçüde değişime uğramıştır (Şekil 172).





Şekil 170. Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi zemin kat fonksiyonu mekansal dağılımı, 1950 yılı (Üçüncü, 2016)



Şekil 171. Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi zemin kat fonksiyonu mekansal dağılımı, 1985 yılı (Üçüncü, 2016)



Şekil 172. Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi zemin kat fonksiyonu mekansal dağılımı, 2015’li yılı (Üçüncü, 2016)

1980’li yıllara kadar Akçaabat limanı, gümrüğü ve çarşısı önemli ticari aktiviteleriyle birbirini tamamlayan ve destekleyen, Akçaabat’ın ekonomisini güçlü tutan mekanlardı. Akçaabat Çarşısı salı günleri kurulan pazarının da etkisiyle kent halkının olduğu kadar köyden gelenler ve şehir dışından gelenler için zengin bir alışveriş imkanı sağlamaktaydı. Tütün üretimi, işlenmesi ve pazarlanmasının yapıldığı Akçaabat liman-çarşı bölgesi önemli bir uluslararası ticaret noktasıydı.

1971 yılında biten, Sarp sınır kapısından İstanbul’a bağlanan birinci etap sahil karayolu, Akçaabat sahilinin doğal yapısının bozulmasında ikinci kamu müdahalesi olarak görülebilir. Sahil Karayolu ve sahil yürüyüş yolu için yapılan dolgu, tesfiye ve taş duvarlar sonucunda kumsal şeridi yer yer 1 m’ye kadar daralmıştır. Sahil yürüyüş yolu ile deniz mesafesinin yakın olması, yoğun araç trafiğinin olmaması nedenleriyle kent denizden henüz kopmamıştır (Şekil 171).

Sahil Karayolu’nun ulaşım açılmasıyla Akçaabat merkezinin transit karayolu ulaşım ağı içine girmesi, ardından liman gümrüğünün kapatılıp aktif deniz taşımacılığının tamamiyle Trabzon merkeze kayması sonucunda Akçaabat limanının önemi azalmıştır. Böylece limandan destek alamayan Akçaabat Çarşı Bölgesi ve kent önemli bir ekonomik değer kaybı yaşamıştır.

Sahil Karayolu yapıldıktan sonra liman-çarşı odaklı noktasal gelişim, farklılaşarak sahil yolu boyunca lineer gelişime dönüşmüştür. Akçaabat Çarşı Bölgesi’nde ticari faaliyetlerin azalması ile daha çok kira geliri sağlamak için ticaret işlevli, nitelikli tarihi taş binaların birçoğu yıkılarak yerlerine kısıtlı bütçelerle zemin katları dükkan üst katları konut olan alaleade betonarme yapılar yapılmaya başlanmıştır. Çarşı Bölgesi’nde artan apartmanlaşma ile kentsel mekandaki ihtisaslaşma kaybolmaya başlamış, ticaret alanları, konut alanları ve sosyal mekanlar iç içe girmiştir.

Kat irtifakı yasası, ucuz konut üretim sürecinin teşvik edilmesi ve özellikle 1980-1994 yılları arasında Akçaabat’ın yerel yönetimlerinin kentte yeterince planlama ve denetimi yapamaması, değişen yeni yaşam kültürü vb. sosyal, kültürel, ekonomik, politik unsurlar nedeniyle müstakil yapılar tercih edilmemeye, apartmanlaşma cazip hale gelmeye başlamıştır. Bu doğrultuda, Akçaabat Çarşı Bölgesi ile tarihi Ortamahalle, Dürbinar Mahallesi ve Nefsipulathane Mahalleri arasında bulunan tarım alanları apartmanlaşmaya, konut alanlarına dönüşmeye başlamıştır. 1980’de başlayan bu dönüşüm 1990’da hız kazanmaya başlamış, 1990-1994 yılları arasında en büyük ivmeyi kazanmıştır.

1987 yılında başlayıp 2007 yılında biten Karadeniz Sahil Yolu'nun tamamlanıp faaliyete açılmasıyla, yer yer 50 m yol genişliği ve hızlı akan trafik ile çarşının denizle ilişkisi büyük ölçüde kopmuştur (Şekil 172). Akçaabat sahilinin doğal yapısının bozulmasında üçüncü ve geri dönülemez bu müdahale ile çarşı ve kıyı yaşam kültürü büyük bir değişim içine girmiştir. Sahil Karayolu'nun önüne yapılan dolgu alanı ve rekreasyon çalışmaları ile her ne kadar kaybolan kumsal ve doğal yapı geri getirilemese de yeşil alanlar ile halkın istifade edebileceği, denizle tekrar bir bağ kuracağı bir alan oluşturulmuştur. Dolgu alanında % 0,05 oranında yapılaşmaya izin verilerek yapılan çeşitli lokanta ve eğlence mekanları yapılmıştır.

2000 yılı ve sonrasında kent kıyıya paralel karayolu ile büyürken, çarşının ticaret merkezi olma işlevi orantısız olarak gelişmemiştir. Karayolu ulaşımının kolaylaşması ile özellikle Akçaabat merkezi ve köylerinde yaşayan halkın alışveriş kültürü de değişmeye başlamış, çarşı eski cazibesini yitirmeye başlamıştır. Trabzon Kent Merkezi'nin her ailenin ekonomisine uygun çeşitlilikte alışveriş ve eğlence mekanları sunması, yeni AVM'lerin açılması Akçaabat Çarşı Bölgesi'ni zor bir rekabet içerisine sokmuş, Trabzon merkezin genç nüfus için daha özgür bir hava oluşturması daha geniş bir gruba mensup olma duygusu gibi psikolojik etkenler de Çarşı Bölgesi'nin tercih edilmesini azaltmıştır. Böylece artık halkın büyük bir çoğunluğu alışverişini Trabzon merkezden yapmaya başlamıştır.

Ticaretin yoğunlaştığı çarşı merkezi, kent kimliği ve sokak yapısının bozulması, mekansal zenginliğin kaybolması, mevcut yapı stoğunun köhneleşmesi gibi nedenlerin yanında eğlence mekanları, modern kafe ve restoranların sayısının az olması kolektif olarak hem gezilip hem de alışverişin yapıldığı, hoşça vakit geçirilen bir mekan olmaktan uzaklaşmıştır. Halk, Çarşı Bölgesi'nde toplanan kamu yapıları, eğitim yapıları, ticaret yapıları, bankalar vb. zorunlu aktivitelerini karşılayıp bölgeden ayrılmaktadır.

“Günümüz kentlerinde, tüketim odaklı kent ekonomisinin önemli bileşenlerinden biri haline gelen eğlence mekanı üretiminin giderek artan önemine karşılık, bu mekanlardaki sosyo-mekansal ayrışma da giderek artmaktadır. Eğlence mekanları, kent merkezinden kent çeperine taşınarak desantralize olmakta ve kentsel ayrışma temelinde kentte dağılmaktadır. Halbuki, kent merkezinde yer alan eğlence mekanları tüm sosyal sınıflar için toplumsallaşma ve etkileşim olanağı sunarken, yeni desantre ve dağınık eğlence mekanları toplumsal olarak ayrılmış coğrafyalarda belirli bir müşteri grubuna hizmet vermektedir. Kent sosyal sınıflar temelinde ayrışırken, kent merkezi çözülmektedir. Özellikle prestijli eğlence mekanları kent mekanlarını terk ederek, orta ve üst sınıfların

kentsel hareketliliğine koşt ilgili sınıfın konut bölgelerine yakın yerlerde kümelenmektedir. Dolayısıyla kentsel ayrışma temelinde yeni eğlence coğrafyaları ortaya çıkarmakta ve her sosyal sınıf kendi eğlence coğrafyasında kendilerine özgü eğlence biçimleri ile kendilerini yeniden üretmektedir.” (Önder, 2012).

Günümüz kentlerinde eğlence mekanlarının artan metalaşması ve ticarileşmesi sonucunda, kentin kamusal yaşamı sekteye uğramış ve eğlence aktivitesi, kentin kamusal mekanlarında tecrübe edilen kollektif bir aktiviteden alışveriş merkezlerinde deneyimlenen bireysel bir aktiviteye dönüşmüştür. Özellikle kent çeperinde konumlanan ve sayıları her geçen gün artan alışveriş merkezleri eğlencenin yeni coğrafyaları haline gelmiştir (Önder, 2012).

Çarşı Bölgesi ve önündeki rekreasyon alanı, Sahil Karayolu üzerinde akan hızlı trafik nedeniyle birbirinden kopmuş, rekreasyon alanı içerisindeki eğlence ve yeme-içme yerlerinin çarşıya kazandırdığı canlılık sınırlı kalmıştır. Bununla beraber Çarşı Bölgesi'nin etrafında alternatif yaşam alanlarının oluşması da çarşının cazibesini yitirmesinde etkili olmuştur. Darıca, Akçakale, Yıldızlı, Söğütlü gibi bölgelere yapılan yerleşim alanları ile eğlence ve yeme-içme mekanları bölgenin turizminin gelişimine katkı sağlamış olsa da eğlence ve alışveriş mekanlarının kent çeperine dağılması nedeniyle bu gelişmelerin çarşının gelişimine katkısı yine sınırlı kalmıştır.

Her ne kadar Çarşı Bölgesi önündeki rekreasyon alanı ve lokantalar önemli miktarda turist çekiyor olsa da, bu alanın çarşıdan kopuk olması nedeniyle, Akçaabat Çarşısı ve kent merkezine ekonomik katkı son derece az olmaktadır.

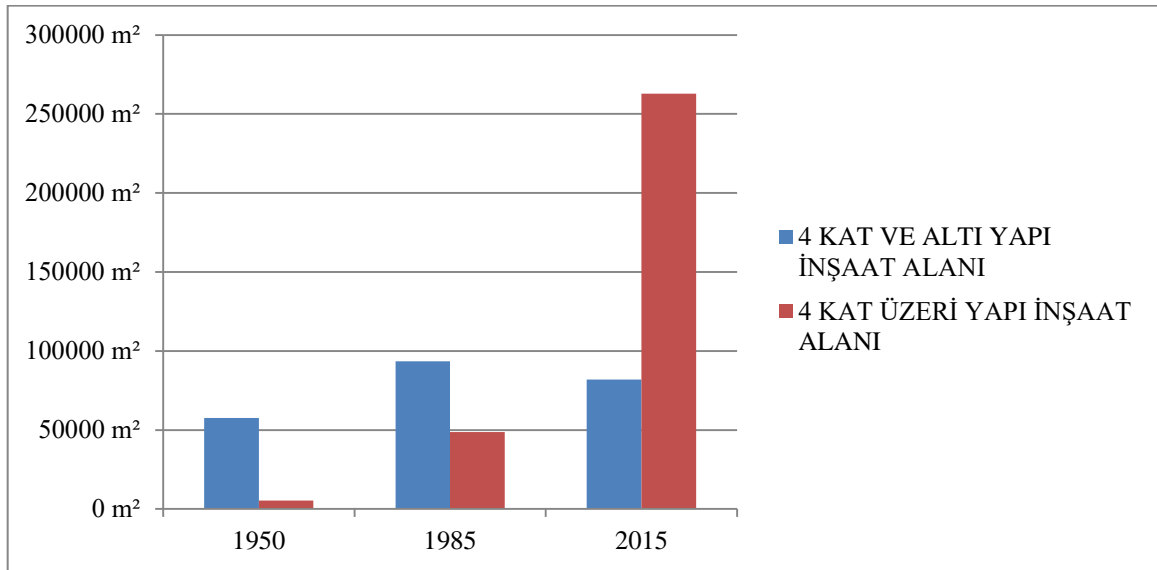
### 3.1.3. Yapı Yoğunluğu Değişimi

1950 yılında çalışma alanı sınırları içerisinde, dolu alanların toplamı 32.106 m<sup>2</sup> iken, 1985 yılında % 65 oranında artarak 53.079 m<sup>2</sup> olduğu, boş alanların toplamının ise 1950 yılında 236.994 m<sup>2</sup> iken 1985 yılında %9 oranında düşerek 216.021 m<sup>2</sup> olduğu tespit edilmiştir. Alan oranı olarak, 1950 yılında %12 olan dolu oranının 1985 yılında %20'ye çıkmış olduğu tespit edilmiştir. 1950 yılında 62.974 m<sup>2</sup> yapı inşaat alanı bulunmaktayken 1985 yılına gelindiğinde inşaat alanının %125 oranında artarak 142.075 m<sup>2</sup> olduğu ve buna bağlı olarak da 1950 yılında 0,23 yapı emsal değerinin 1985 yılında 0,53 ye ulaştığı görülmektedir (Tablo 5).

1950-1985 yılları arasındaki inşaat alanı ve yapı yoğunluğunun çok fazla artmış olması, sadece boş araziler üzerine 185 adet yeni yapının yapılmış olması değil, aynı zamanda mevcut kat sayısı az olan yapılara ilave katların yapılması ya da mevcut yapıların yıkılarak yerlerine çok katlı yapıların yapılması da önemli birer etken olmuştur.

1985 yılında çalışma alanı sınırları içerisinde, dolu alanların toplamı 53.079 m<sup>2</sup>'iken, 2015 yılında %50 oranında artarak 79.630 m<sup>2</sup> olduğu, boş alanların toplamının ise 1985 yılında 216.021 m<sup>2</sup> iken, 2015 yılında %12 oranında düşerek 189.470 m<sup>2</sup> olduğu tespit edilmiştir. 1985 yılında %20 olan dolu oranının 2015 yılında %30'a çıkmış olduğu tespit edilmiştir. 1985 yılında 142.075 m<sup>2</sup> yapı inşaat alanı bulunmaktayken, 2015 yılına gelindiğinde inşaat alanının %142 oranında artarak 344.764 m<sup>2</sup> olduğu ve buna bağlı olarak da 1985 yılında 0,53 yapı emsal değerinin 2015 yılında 1,28'ye ulaştığı görülmektedir (Tablo 5).

1985-2015 yılları arasında, dolu parsel alanları %50 oranında artarken, inşaat alanı %142 gibi büyük bir oranda artmıştır. 1985 ve 2015 yıllarının doluluk boşluk analizleri arasındaki fark yapı yoğunluğundaki ciddi bir artışı göstermektedir (Tablo 5). Bu artış oranlarında boş parseller üzerine 53 adet yeni yapının yapılmış olması bir etken olsa da, en önemli etken olarak mevcut 4 kat ve 4 kat altı yapılara ilave katların yapılması ya da mevcut yapıların yıkılarak yerlerine çok katlı yapıların yapılması görülmektedir (Şekil 173-174).



Şekil 173. Çalışma alanı sınır içerisindeki 4 kat ve üzeri yapı alanının yıllara göre değişim grafiği, 1950-1985-2015 yılı için (Üçüncü, 2016)

1950-1985 yılları arasında, dolu parsel alanları % 65 oranında artarken, aynı bölgede inşaat alanının % 125 oranında artması, bölgedeki yoğunlaşma artışını ortaya koymaktadır (Tablo 5).



Şekil 174. Akçaabat Çarşı Bölgesi yapı yoğunluğu, günümüz (Üçüncü, 2016)

Yapı yoğunluğunun mekansal dağılımının değişimine bakıldığında, öncelikle çarşı etrafında Dürbinar Mahallesi, Ortamahalle ve Nefsipulathane Mahallelerine doğru, tarım alanlarının imara açılmasıyla 1950-1980 yılları arasında 4-5 katlı yapılar yapılmaya başlanmış, yeni sokaklar oluşmuştur. Kıyı boyunca da yapılaşmalar artmaya başlamış, doğuya doğru yaylacık, batıya doğru da yeni mahalle oluşmuştur.

1980-1994 yılları arasında ise, imar planında yapılan tadilatlar ve yerel yönetimin paralı kat uygulamaları neticesinde, sokak yol mesafeleri sabit kalarak kat artırımları yapılmış, birçok yeşil alanlar ve spor alanları imar planında iptal edilerek yapılaşmaya açılmıştır. Mevcut 4-5 katlı yapıların paralı kat uygulamalarıyla, yer yer 8-10 katlı yapılara dönüştüğü, yüksek yoğunluklu yeni sokakların oluştuğu görülmektedir. Tarihi Dürbinar Mahallesi, Ortamahalle, Nefsipulathane Mahallelerin dokularını muhafaza ettikleri, Çarşı Bölgesi ve kıyı da yoğunluğun arttığı ve yeşil alanların azalmaya başladığı görülmektedir.

1994 yılına kadar büyük oranda yapılaşmanın yaşandığı çarşı bölgesinde, 2015 yılı itibariyle Çarşı Bölgesi etrafında Dürbinar Mahallesi, Ortamahalle ve Nefsipulathane Mahallelerine doğru, tarım alanlarının tamamen yok olduğu (Şekil 175-177), sit alanı olarak korunan Ortamahalle haricindeki mahallelerin korunamadığı, kent kimliğinin bozulduğu görülmektedir.





Şekil 175. Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi doluluk-boşluk analizi, 1950 yılı (Üçüncü, 2016)



Şekil 176. Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi doluluk-boşluk analizi, 1985 yılı (Üçüncü, 2016)



Şekil 177. Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi doluluk-boşluk analizi, 2015 yılı (Üçüncü, 2016)

Kıyı boyunca yapılaşmanın artmaya başladığı görülmektedir. Çarşı, Yaylacık Mahallesi ve Yeni Mahalleye doğru genişlemiş, sahil boyunca Söğütlü ve Yıldızlı Mahalleleriyle birleşmiş, Darıca ve Salacık Mahallelerinde bulunan tarım alanlarına doğru yapılaşma baskısı artmıştır.

Sahile yapılan 125.000 m<sup>2</sup> dolgu alanının rekreasyon alanı olarak kullanılması ile halkın kent merkezinin yüksek yoğunluğundan uzaklaşması, denizle buluşması sağlanmış ve bölgedeki yapı emsal değeri 1.28'den 0,87'ye düşmektedir. Ancak kıyının yapılaşma yoğunluğu matematiksel olarak düşmüş olsada konut alanı ile rekreasyon alanı Sahil Karayolu ile kopmuş olup, yoğunluğun düşüşü kentin tamamına homojen olarak dağılmamıştır.

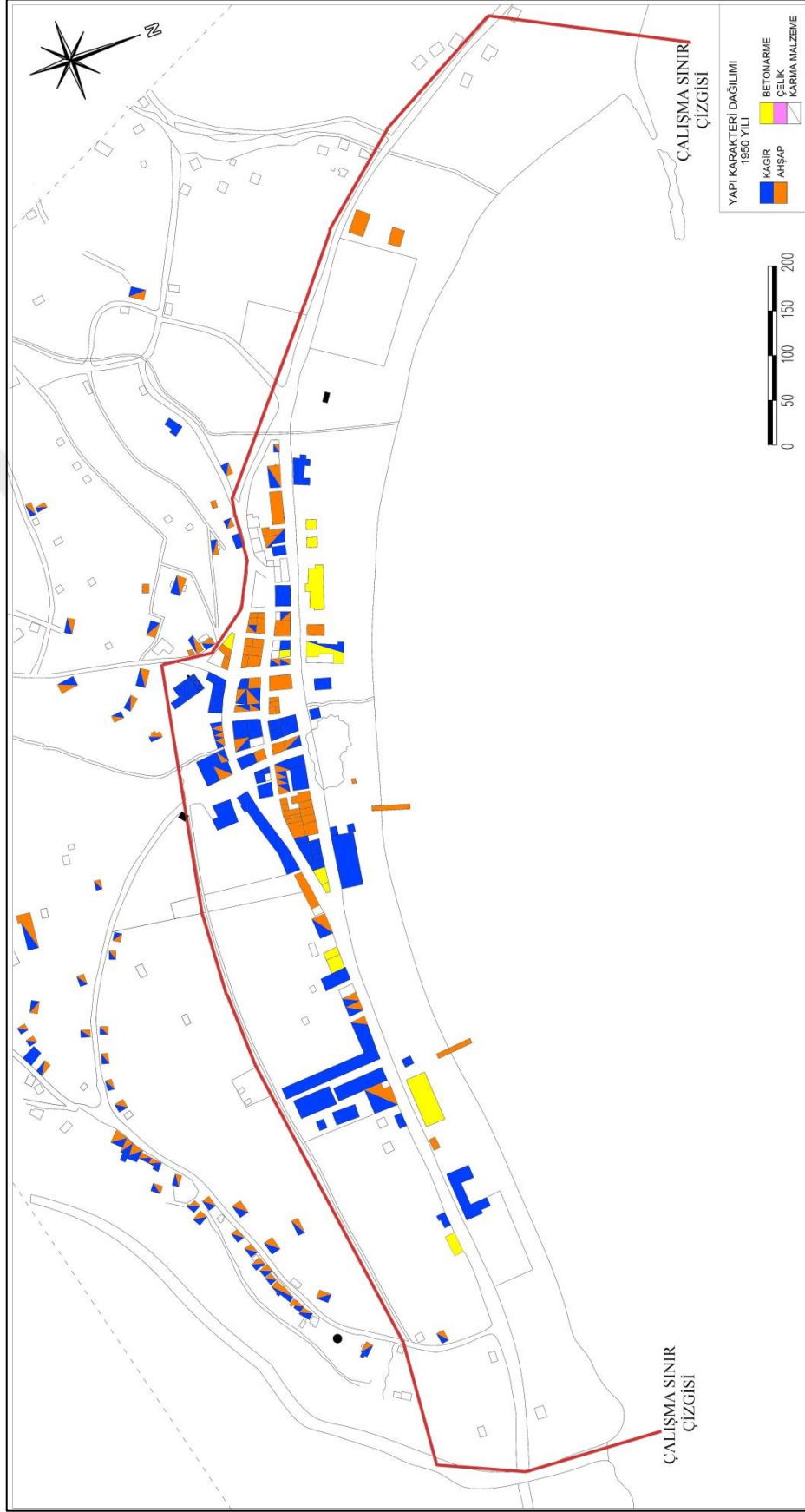
### 3.1.4. Yapı Karakteri Değişimi

1950'li yıllarda Çarşı Bölgesi'nde ağırlıklı olarak ticaret ve kamu işlevli, yığma kargir sistem yapıların olduğu, az miktarda da karma yapım (kargir+bağdadi) sistemli yapılar ve betonarme yapılar olduğu görülmektedir. 1980-1990'lı yıllara gelindiğinde çarşıda büyük bir değişimin olduğu, kargir ve bağdadi yapıların birçoğunun yerini betonarme yapıların aldığı görülmektedir (Şekil 178-180).



Şekil 178. Akçaabat Çarşı Bölgesi sokak cephe estetiği, günümüz (Üçüncü, 2016)

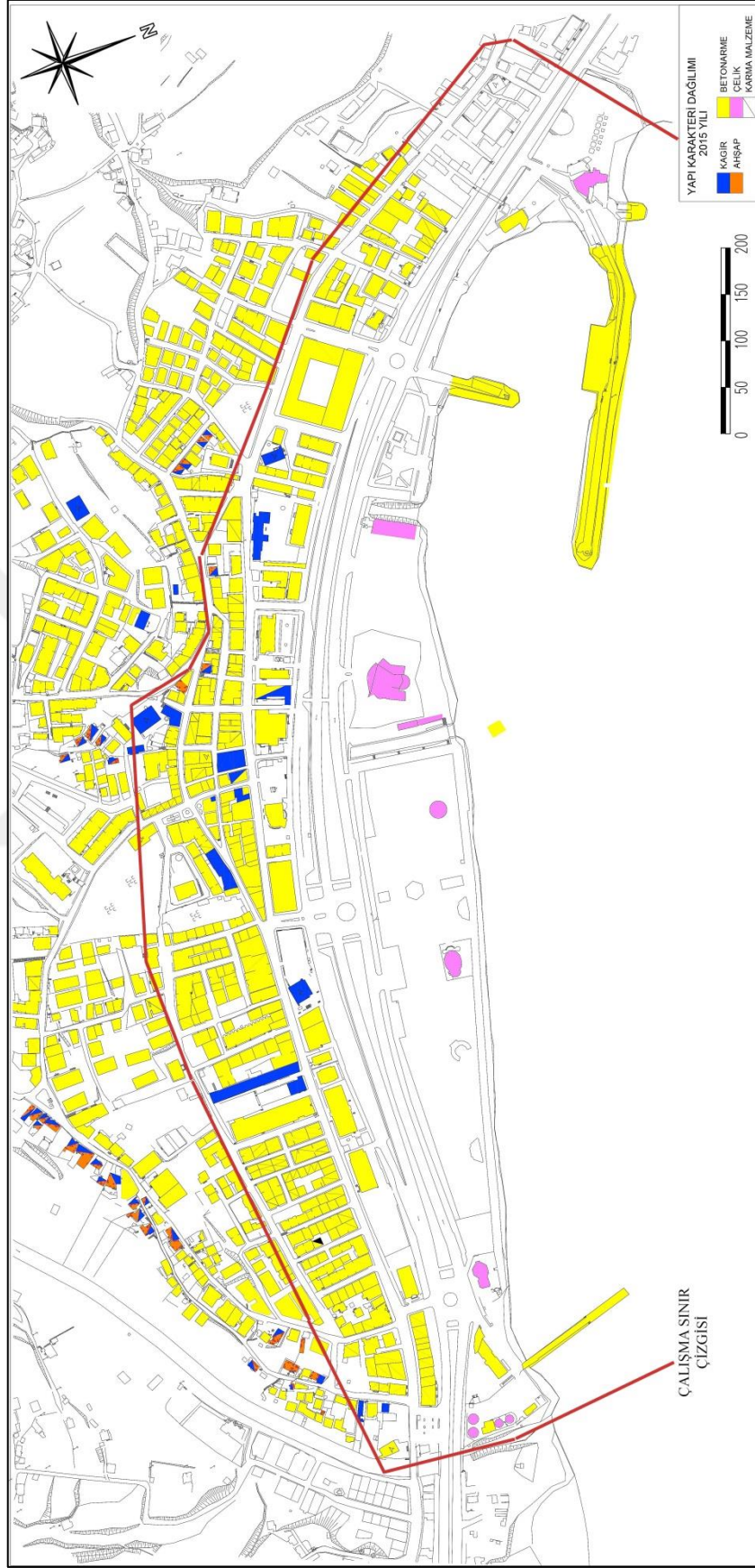
Çarşı Bölgesi'nde mevcut olan kargir ve bağdadi yapıların özellikle 1980-1990 yılları arasında büyük bir değişime uğradığı, günümüzde ise parmakla sayılabacak kadar azaldığı görülmektedir (Şekil 179-181).



Şekil 179. Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi yapı karakteri mekansal dağılımı, 1950 yılı (Üçüncü, 2016)



Şekil 180. Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi yapı karakteri mekansal dağılımı, 1985 yılı (Üçüncü, 2016)



Şekil 181. Çarşı Bölgesi ve yakın çevresi yapı karakteri mekansal dağılımı, 2015 yılı (Üçüncü, 2016)

Kırsalda tarım alanlarındaki mülkiyet sorunları, tarımsal üretimin ve iş olanaklarının azalması gibi kırsal alanın zorlukları ile iş bulma ümidiyle dar gelirli halk kırsaldan Akçaabat Çarşı Bölgesi'ne yönelmiştir. Mevcut yapıların eskimiş ve köhneleşmiş olmasına rağmen, bazen yanlış bakım ve onarımlarla birbirinden farklı ve uyumsuz yapı karakterleri ortaya çıkmıştır. Çarşı Bölgesi düşük bütçelerle cephe estetiği zayıf yeni yapıların yapılmasıyla gittikçe çöküntü bölgesine dönüşmektedir (Şekil 182).



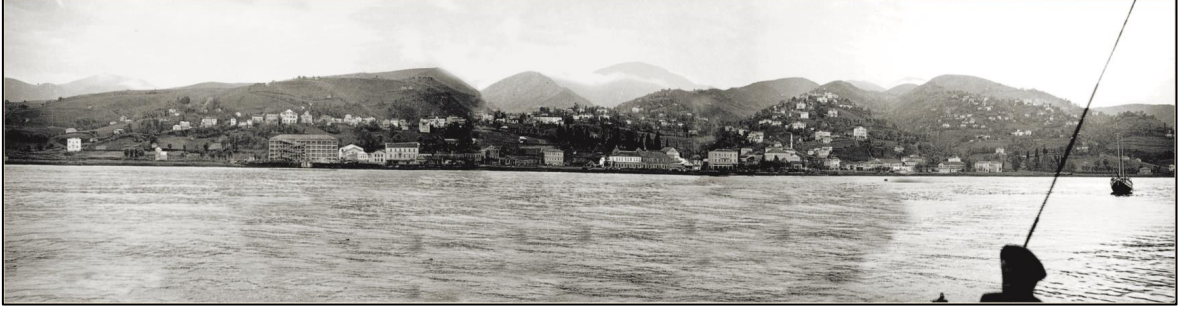
Şekil 182. Akçaabat Çarşı Bölgesi sokak cephe estetiği, günümüz (Üçüncü, 2016)

Akçaabat sahil dolgu alanının rekreasyon amaçlı kullanılması ve bu doğrultuda bu alan üzerine uluslararası standartlarda nitelikli tesislerin yapılmasıyla Akçaabat köftesinin tanınırlığı artmış, böylelikle de gastronomiye dayalı turizm bu bölgede daha da gelişmiştir. Bu kapsamda dönemin yerel yönetiminin imar uygulamaları ve çağdaş yapı yapım teknolojisinin kullanılması neticesinde yeşille ve denizle bütünleşen, kent merkezindeki niteliksiz yapılaşmadan uzak, mimari estetiği olan büyük çoğunluğu çelik yapım sisteminin kullanıldığı nitelikli lokanta ve restoran yapıları yapılmıştır.

### 3.1.5. Silüet Değişimi

1950-1970'li yıllara kadar dağlarıyla, tepeleriyle, ormanlarıyla, kumsalıyla ve yerleşim dokusuyla Akçaabat güzel bir manzara ve silüet sunmaktaydı (Şekil 183).





Şekil 183. Akçaabat Sahil silüet, 1940'lı yıllar (Bölükbaşı, 2016)

1940'lı yıllara kadar durağan olan kentsel silüet değişiminin, 1940-1980 yılları arasında hem kıyı boyunca ve hemde güneye doğru çok yavaş bir değişim içinde olduğu görülmektedir (Şekil 183-185). 1980-1990 yılları arasında Çarşı Bölgesi'nde ve etrafındaki tarım alanlarında yapılaşmanın hızlanmaya başladığı, tarihi kargir binalarının sayısının azaldığı, yerlerine bitişik nizam çok katlı, mimari cephe estetiği zayıf binaların yükseldiği görülmektedir.

1990-1994 yılları arasında yapılaşma hızı en üst seviyesine çıkmış, paralı kat uygulamalarıyla birbirinden farklı yükseklikte ve niteliksiz binalar ortaya çıkmış, kıyı doğal çizgisini kaybetmiş, yeşil doku iyice azalmış, geri dönülemez bir çarpık bir yapılaşma ortaya çıkmıştır (Şekil 184-185).

1994 yılı sonrasında paralı kat ve bitişik nizam yüksek kat uygulamasının durmasıyla, çarpık kentleşme hızı durdurulmuş, sahil dolgusu üzerinde yapılan peyzaj alanı ile tekrar kıyıda yeşil doku oranı artmıştır. 1994-2000'li yıllara kadar Akçaabat'ın silüet değişimi incelendiğinde ise farklı yükseklik ve genişlikte yeni yapıların yapılmış olması, kent peyzajının yapılarla bir dengesinin sağlanamaması, yapı yoğunluğunun fazlalığı, farklı renk ve malzemelerin kullanımı gibi nedenlerle ciddi bir silüet görüntüsü sorunu olduğu görülmektedir (Şekil 185).



Şekil 184. Akcaabat Çarşı Bölgesi sokak cephe estetiği, günümüz (Üçüncü, 2016)



Şekil 185. Akcaabat Sahilinden silüet, 2015 yılı (Üçüncü, 2016)

İnönü Caddesi'nin yaklaşık 930 m'lik kısmında yapılan güney cephe silüetinin yıllara göre değişimi çalışması ile (Şekil 186-187);

1950 yılı silüetine bakıldığında 4 katlı 1 adet yapı bulunmaktayken, daha çok katlı yapı bulunmamakta olduğu,

1985 yılı silüetine bakıldığında 4 katlı 3 adet yapı bulunmaktayken, 4 kat üzeri 21 adet yapı yapılmış olduğu,

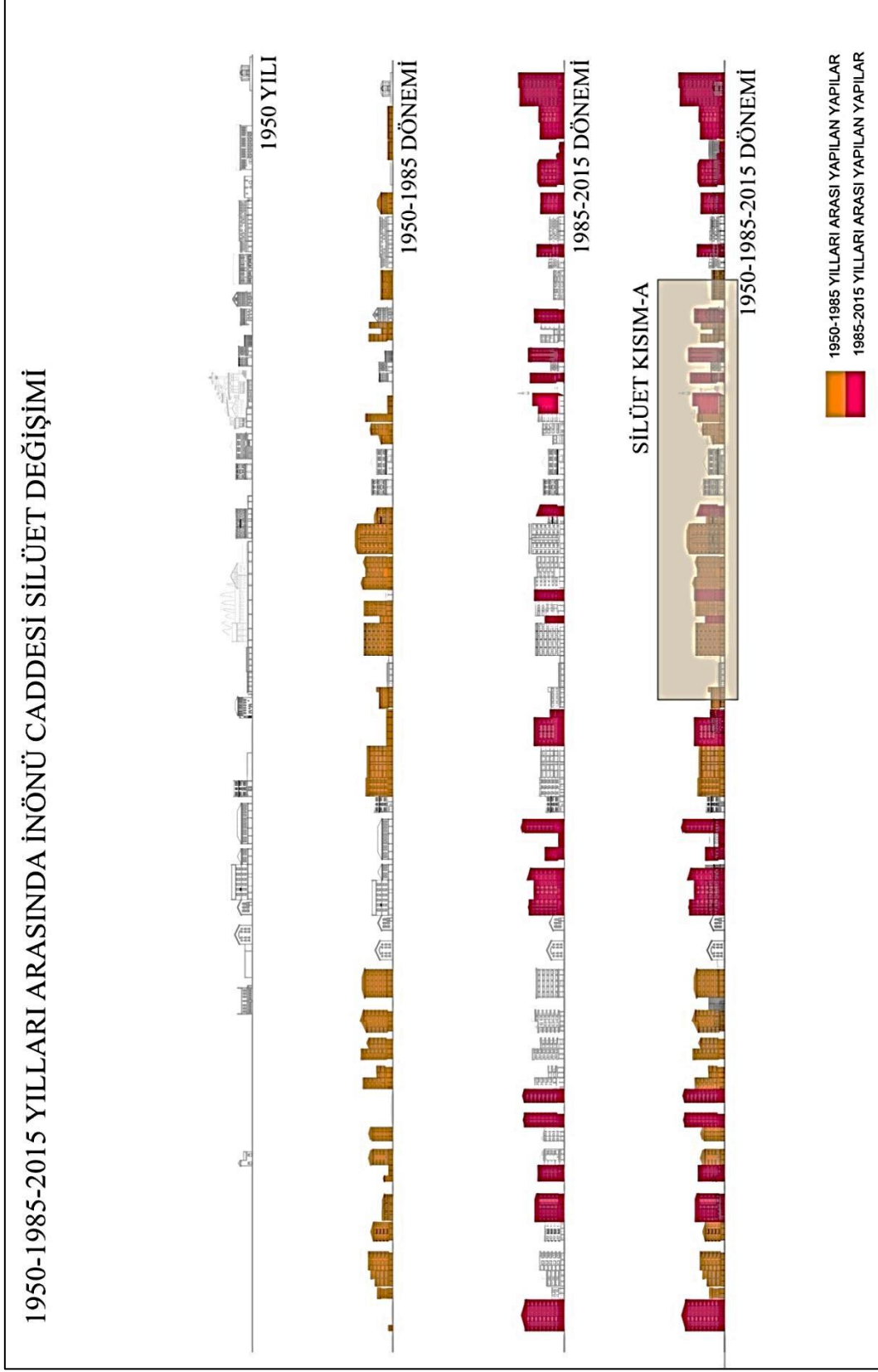
2015 yılı silüetine bakıldığında ise 4 katlı 5 adet yapı bulunmaktayken, 4 kat üzeri 45 adet yapı olduğu,

1950 yılında 578 m yapı cephe yüzeyi ile %61,7 oranında doluluk, %38,3 boşluk olduğu,

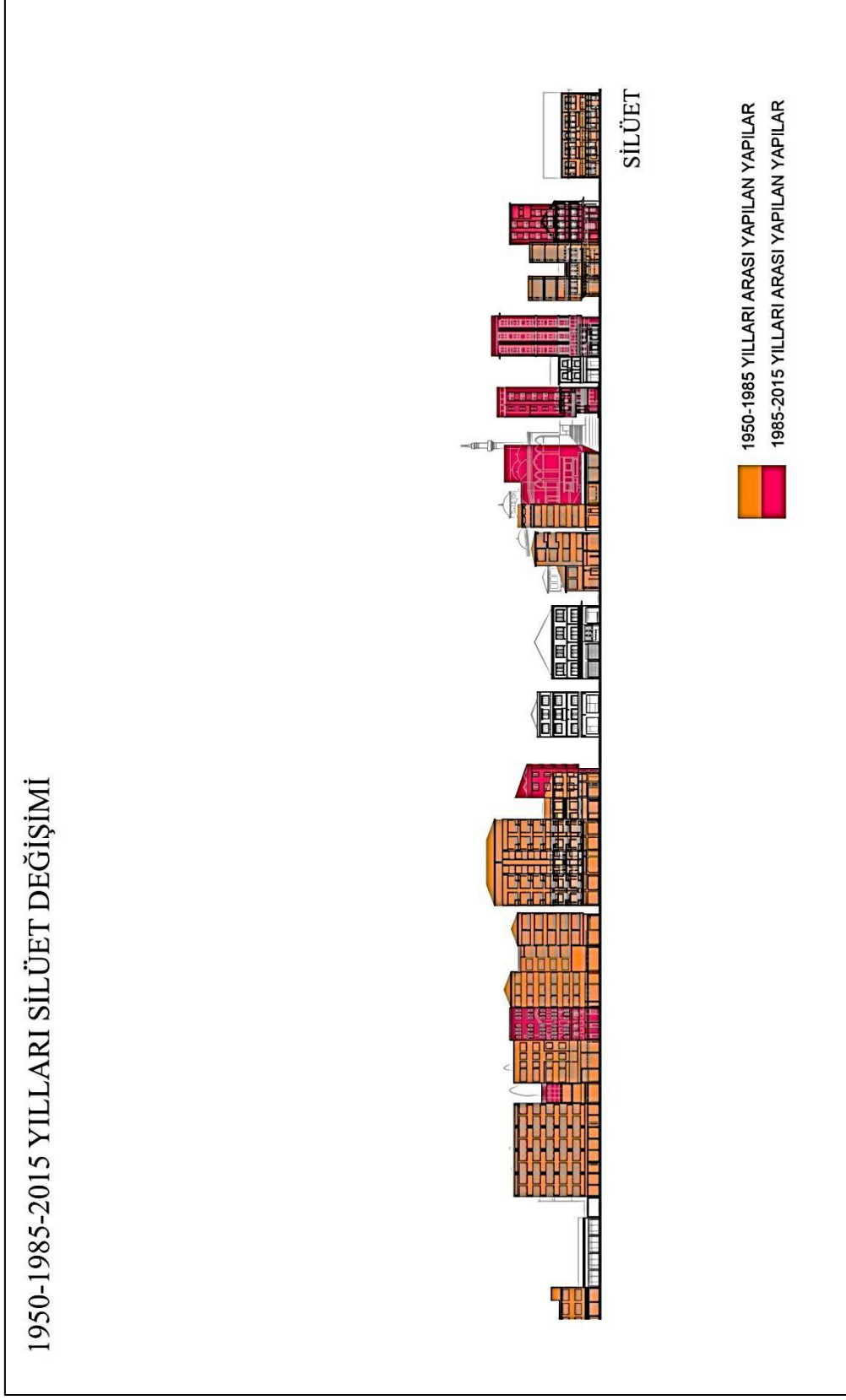
1985 yılında 698 m cephe yüzeyi ile %75 oranında doluluk, %25 oranında boşluk olduğu,

2015 yılında ise 876 m cephe yüzeyi %94,2 oranında doluluk, %5,8 boşluk olduğu, saptanmıştır. 1950 yılında 1 adet olan 4 katlı yapı adetinin 2015 yılında 45 adet'e çıktığı görülmektedir. İnönü Caddesi cephe doluluk oranının ise 1950 yılında %61,7 oranından %94,2 oranı gibi yüksek bir değere çıkması İnönü Caddesi örneği üzerinde de kentsel değişimin ibresinin yeşil alandan betonlaşmaya ne kadar büyük bir ölçüde kaydığını göstermektedir.

İnönü Caddesi güney cephe silüetinin yıllara göre değişimi çalışması sonucunda Çarşı Bölgesi'nde zaman içinde mimari cephe estetiği bütünlüğünün kaybolduğu, kat adetlerinde, yoğunlukta büyük artışların olduğu, yeşil alan oranının azaldığı ve yapı karakterlerinde büyük bir değişimin ortaya çıktığı görülmektedir.

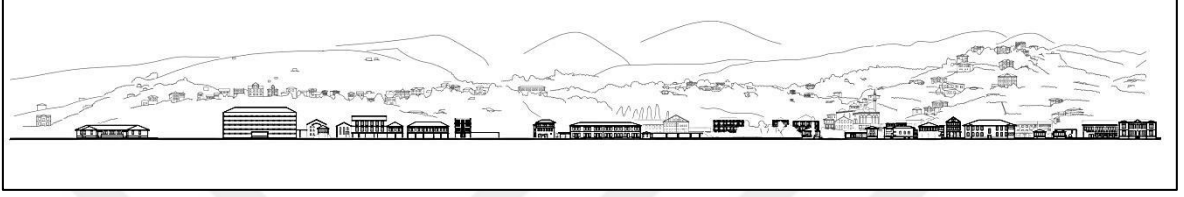


Şekil 186. Akçaabat sahili ve İnönü Caddesi 1950-1985-2015 yılı silüet değişimi (Üçüncü, 2016)

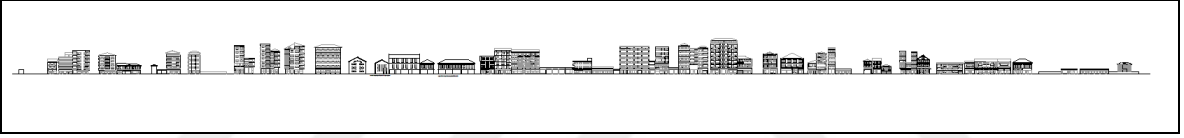


Şekil 187. Akçaabat sahilinin ve İnönü Caddesinin 1950-1985-2015 yılı silüet değişimi KISIM-A (Üçüncü, 2016)

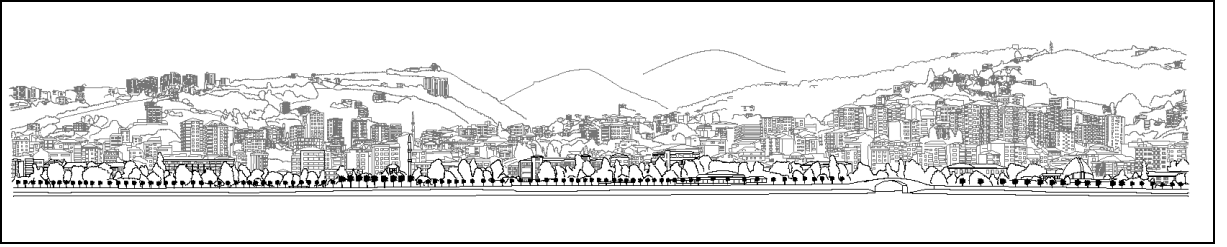
Kent silüetine bakıldığında; kentsel değişim süreci içerisinde, Çarşı Bölgesi'nde yapı yoğunluğunun arttığı, artarken de kent kimliği ve tarihi kagir yapılara uyumlu yapıların yapılmamış olduğu görülmektedir (Şekil 188-190). Yoğun yapılaşmanın arasında yeşil alanlar, parklar ve sokaklar silüette kaybolmuş, çok katlı, cephe estetiği zayıf, birçoğu köhneleşmiş, herbiri birbirinden farklı yapılar sonucu geri dönülemez bir kent silüeti ve çarpık bir yapılaşma görüntüsü ortaya çıkmıştır.



Şekil 188. Akçaabat Sahilinden silüet, 1950 yılı (Üçüncü, 2016)



Şekil 189. İnönü Caddesi silüet, 1985 yılı (Üçüncü, 2016)

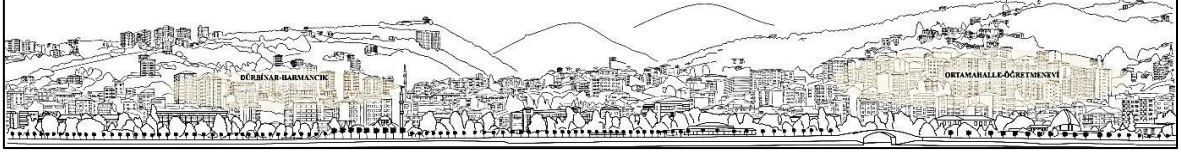


Şekil 190. Akçaabat Sahilinden silüet, 2015 yılı (Üçüncü, 2016)

Geçmişte kent silüetinde, mekânsal ihtisaslaşmanın getirmiş olduğu fonksiyona dayalı cephe farklılığı ve zenginliğinin bulunduğu, zamanla çarpık yapılaşma ile mekânsal ihtisaslaşmanın kaybolduğu bunun yerini zamanla üst kat konut, zemin kat dükkan olarak tek tip işlevli birbirine benzer, mimari estetikten uzak betonarme yapıların aldığı görülmektedir.

Sahil dolgusu üzerine yapılan peyzaj ile sahil kesiminde kalan çok katlı yapılar ön görünüm açısından bir nebze olsun arka planda kalmış olsa da Dürbinar Mahallesi

Harmancık Mevki, Ortamahalle Öğretmenevi mevkilerinde yapılan tepe üstü çok katlı yoğun yerleşim alanları kent silüetine en büyük zararı vermektedir (Şekil 191).



Şekil 191. Akçaabat sahil silüetinde en fazla görüntü kirliliği oluşturan mevkiler, 2015 yılı (Üçüncü, 2015)

Günümüzde, sadece Akçaabat'ın sahil dolgu alanı üzerinde, Akçaabat'ın uzak üst tepelerinde ve çarşı içerisinde Dürbinar Mahallesi mezarlığı ve güneyinde Akçaabat Lisesi mevkiinde bir miktar toplu yeşil alan kalmıştır.

### 3.2. Değerlendirme

Türkiye'nin büyük şehirlerinde 1950'li yıllardan itibaren başlayan sağlıklı yapılaşma süreci, Akçaabat'ta 1945 sonrası kumsal üzerine yapılan kamu yapılarıyla başlamış, 1980-1990 yılları arasında hızlanan bu süreç, 1990-1994 yılları arasında en hızlı ve en yoğun dönemini yaşayarak günümüzdeki Akçaabat'ın çarpık yapılaşmasının temelini oluşturmuştur. Kentsel alanda artan yapılaşma talebine karşıt, yeterli planlama ve denetimin yapılamaması nedeniyle Akçaabat'ın doğal kaynakları, kıyıları, birçok tarihi mirası ve yeşil alanları tahrip edilmiş ve bozulmuştur (Şekil 192-193).

Tüm dünya ve ülkemiz için büyük krizler sonrası ekonomik gelişmelerin yaşandığı İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem Akçaabat'ta da kamu yatırımlarının hızlandığı görülmektedir. Özellikle 1945 yılından itibaren Akçaabat'ta Hükümet Konağı, Akçaabat Ortaokulu, Halkevi gibi kamu yatırımları yapılmıştır.



Şekil 192. Akcaabat hava fotoğrafı, 1955 yılı (HGK, 2016)



Şekil 193. Akcaabat hava fotoğrafı, 2015 yılı (URL-7, 2016)



1980'lere kadar durağan diyebileceğimiz bir yapılaşma dönemi yaşayan Akçaabat kent merkezi, özellikle 1980 sonrası önemli miktarda kırsaldan göç almakta ve nüfus yoğunluğu artmaya başlamaktadır. 1980-1990 yılları arasında çarpık kentleşme hız kazanmaya başlamıştır. Dönemin liberal ekonomik politikalarıyla ucuz konut üretiminin teşviki ve yerel yönetimlerin bitişik nizam yüksek kat uygulamaları, paralı kat uygulamaları, imar planlarındaki yetersizlikler ve denetimsizlikler sonucunda 1990-1994 yılları arasında çarpık kentleşmenin en büyük ivme kazandığı dönem yaşanmış olup ve artık geri dönülemez bir çarpık kentleşme sorunu ortaya çıkmıştır.

1994 yılında Akçaabat Belediye Başkanı seçilen ve halen belediye başkanlığı görevini yürüten Şefik Türkmen'in çarpık kentleşmenin yoğun olarak yaşandığı bu dönem hakkındaki görüşleri;

“Göreve geldiğimde Akçaabat Belediyesinin geçmişten gelen ağır sorunları olduğunu gördüm. Borçları nedeniyle tüm gelirlerine el konulmuştu. Belediye hizmetleri durma noktasına gelmişti. İmar çalışmaları çok yetersizdi. Çarpık yapılaşma büyük boyutlara ulaşmıştı. İmar planındaki yeşil alanlar kaldırılarak buralarda açılan dar caddelerin iki yanına çok katlı yapılar yapılıyordu. Çarpık yapılaşmanın önüne geçmek için yaramaz duruma gelen imar planının yerine yeni imar planı yürürlüğe konuldu.”

1994 yılı sonrasında hazırlanan yeni imar planının yüksek kat ve bitişik nizamlı yoğun yapılaşmayı durdurması nedeniyle çarpık yapılaşma hızı azalmış, ancak yavaşta olsa yapılaşma devam etmiştir. Akçaabat'ta yerleşim alanları genişleyerek, mahalle sayıları artmış Çolaklı Mahallesi, Dürbünar Mahallesi, Kayalar Mahallesi, Nefsipulathane Mahallesi, Ortamahalle, Osmanbaba Mahallesi, Sarıtaş Mahallesi, Yenimahalle, Yaylacık Mahallesi ile 9 mahalle haline gelmiştir (URL-8, 2016). Ardından 2014 yılı yerel seçimlerden sonra Trabzon'un Büyük Şehir statüsüne geçmesiyle köyler ve beldeler mahalleye dönüşmüş, toplam mahalle sayısı 73'e çıkmıştır (URL-9, 2016)

1994 yılından günümüze kadar olan süreçte, Çarşı Bölgesi ve çevresindeki yapılaşmanın ardından tarım alanı ve boş parsel neredeyse kalmamış, Çarşı Bölgesi'nden doğu ve batı doğrultusunda, kıyıya paralel olarak çok katlı yapılaşmanın genişlediği görülmektedir. Ancak sahil dolgusu üzerine yapılan rekreasyon alanı ve yüksek kat uygulamalarının kaldırılması kent için olumlu gelişmelerdir.

1950-2015 yılları arasında yaşanan sosyal, kültürel, ekonomik gelişmelere paralel olarak Akçaabat'ın fiziksel yapısını etkileyen en önemli gelişmeler ise:

- Kıyının Doğal Yapısının Bozulması

1950-1970’li yıllara kadar yeşille mavinin çeşitli renk tonlarıyla birleştiği kumsallar Akçaabat Çarşı Bölgesi’nin sahilini süslemekteydi. 1940-1950 yılları arasında, Çarşı Bölgesi’nde İnönü Caddesi’nin kuzeyinde sahil kumsalları üzerinde yapılan Halkevi, Hükümet Konağı ve okul yapıları gibi kamu yatırımları aynı zamanda Akçaabat sahillerinin gelecekte yaşayacağı büyük tahribatların de ilk habercisi olarak da kabul edilebilir (Şekil 196)

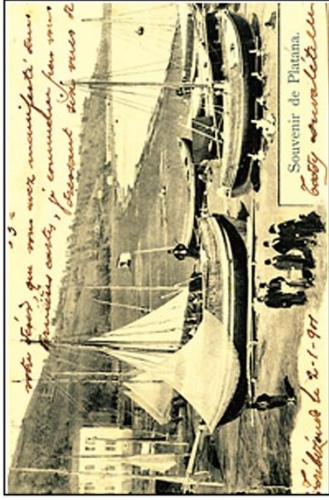
1949 yılında başlayıp 1971 yılında biten Karadeniz Sahil Karayolu’nun birinci etap kısmının yapılması, sahil şeridini süsleyen kumsalların büyük oranda yok olmasına neden olmuştur (Şekil 194).



Şekil 194. Akçaabat Çarşı Bölgesi, 1970’li yıllar (Bölükbaşı, 2010).

1987 yılında başlayan ikinci etap sahil yolu çalışmaları ve ardından 1990 yılında başlayan sahil dolgusu çalışmaları neticesinde kentin kıyılarına çöpler dökülmüş, denizde çevre kirliliği oluşmuş, kentte uzun bir süre çöp kokusu sorunu yaşanmıştır (Şekil 195). Bu dönem halkın kıyıdan uzaklaştığı, kıyı yaşam kültürünün değiştiği, kentin denizden kopmaya başladığı yıllardır (Şekil 196).

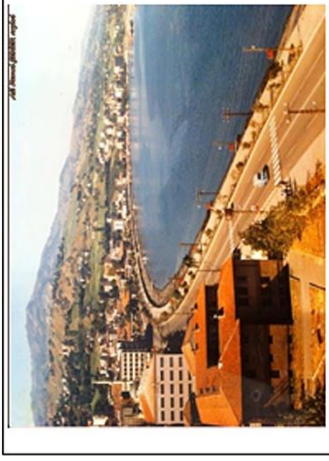
### Üç Müdahale Sonrası Çarşı ve Kıyı Yaşam Kültüründeki Değişim



Şekil 19. Akcaabat Sahilinin doğal hali, 1890 yılı



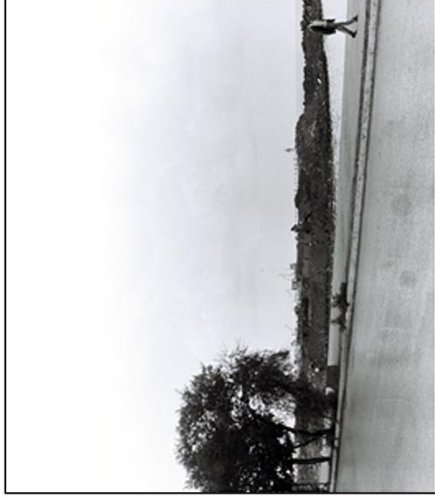
Şekil 20. İnönü Caddesi (Dönemin Sahil Yolu), 1936 yılı



Şekil 23. Akcaabat Sahili 1. Etap Karayolu, 1970'li yıllar



Şekil 24. 1. Etap Sahil Yolu ile kıyı arası yürüyüş yolu, 1970'li yıllar



Şekil 25. Dolgu projesi sürecince sahile dökülen çöp ve molozlar, 1990'li yılların başı



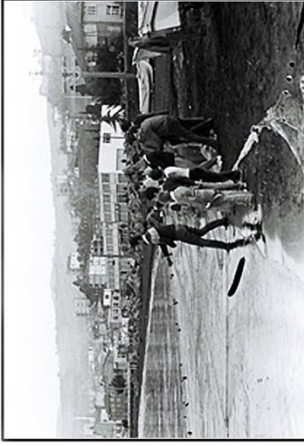
Şekil 27. Günümüz Akcaabat Sahili

### Şekil 195. Akcaabat Çarşı Bölgesi Sahili'nin doğal yapısının değişimi

### Üç Müdahale Sonrası Çarşı ve Kıyı Yaşam Kültüründeki Değişim



Şekil 159. Akçaabat Sahili, 1980'li yıllar



Şekil 160. Akçaabat Çarşısı Bölgesi kıyı kullanımını, 1980'li yıllarda



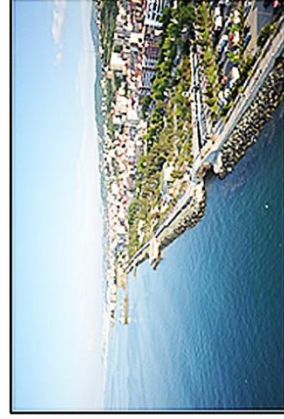
Yer Yer 50 M Yol  
Genişliği Ve Hızlı  
Akan Trafik  
Kıyıya Paralel  
Yoğun Yapılaşma

Şekil 34. Akçaabat kıyısını gösteren fotoğraf



Şekil 161. Yıkılan Gazino'nun yerine yapılan lokanta ve balıkçı barmakları, günümüz

Tahkimatlar  
ve  
İnsan-Deniz  
İlişkisi



Yeni Kıyı  
Yaşam Alanı

Şekil 13. Akçaabat Çarşısı Bölgesi öni sahil dolgunluğu

Şekil 196. Akçaabat Çarşısı Bölgesi'nde kıyı yaşam kültürünün değişimi

1987 yılında başlayıp 2007 yılında biten Karadeniz Sahil Yolu'nun tamamlanıp faaliyete açılmasıyla, yer yer 50 m yol genişliği ve hızlı akan trafik ile çarşının denizle ilişkisi büyük ölçüde kopmuştur (Şekil 197). Akçaabat sahilinin doğal yapısının bozulmasında üçüncü ve geri dönülemez bu müdahale ile çarşı ve kıyı yaşam kültürü büyük bir değişim içine girmiştir. Sahil Karayolu'nun önüne yapılan dolgu alanı ve rekreasyon çalışmaları ile her ne kadar kaybolan kumsal ve doğal yapı geri getirilemese de yapılan rekreasyon alanları ile halkın istifade edebileceği, denizle tekrar bir bağın kurulabileceği bir alan oluşturulmuştur. Rekreasyon alanı üzerinde %3 oranında yapılaşmaya izin verilerek çeşitli lokanta ve eğlence mekanları yapılmıştır.



Şekil 197. Çarşı Bölgesi Yerleşimi ve Sahil Dolgu Alanı, 2000'li yıllar (URL-11, 2016)

- Hızlı Nüfus Artışı

1950-1980 yılları arasında geçen 30 yıllık süreçte, kentsel nüfusun 2,6 katına, toplam ilçe nüfusunun 1.55 katına çıktığı, kentsel nüfus artışının ilçenin genel nüfus artışından fazla olduğu görülmektedir. 1950 yılında % 8 olan kentsel nüfusun tüm ilçe nüfusuna oranı 1980 yılına gelindiğinde %13'e çıkmıştır.

1955-1970 yılları arasındaki her sayım döneminde ilçe nüfusu 1.000'er kişi artarken, Akçaabat Çarşı Bölgesi'ndeki çarpık kentleşmenin başladığı 1980 sonrasında yaklaşık 2.700 kişi artmaya başlamış, 1990'lı yıllarda ise kent nüfusunun artış ivmesi en üst noktalarına ulaşmış olup 1990 da nüfus 25.000 olmuştur.

1980-2000 yılları arasında geçen 20 yıllık süreçte, kentsel nüfusun 2,92 katına, toplam ilçe nüfusunun 1,17 katına çıktığı, kırsaldan kent merkezine göçlerle kentsel nüfus artışının ilçenin genel nüfus artışından fazla olduğu görülmektedir. 1950-1980 döneminde %5 olan bu değer 1980-2000 döneminde yaklaşık 4 katına çıkarak %19 olması, Akçaabat kent merkezindeki nüfus artışının 3 kat gibi büyük bir değerde arttığını göstermektedir.

2000 yılında 39.102 olan Akçaabat'ın kentsel nüfusu, 2014 yılında 95 kişilik ufak bir artışla 39.197 olmuştur. 14 yıllık süre içerisinde kentsel nüfusun değişmediği, ancak kırsal nüfusun azaldığı, kentsel nüfusun kırsal nüfusu geçtiği, kırsaldan kent merkezine ve büyük şehirlere göçün olduğu görülmektedir. 1980-1990 yılları arasında hız kazanan göç dalgası 2000'li yıllarda artarak devam etmiş, 2009 yılında kırsal nüfus kent nüfusu oranı eşitlenmiş, sonrasında nüfus hareketi yavaşlamıştır.

İlçede nüfus artışının belli dönemlerde durağanlaşması ve sonrasında düşmesinde dış göçler önemli bir etkidir. Her ne kadar kırsaldan Akçaabat Çarşısı Bölgesi'ne iş bulma ümidiyle gelen yoğun nüfus hareketleri olsa da, kent merkezinden büyük şehirlere ve yurt dışına büyük boyutta göçler gerçekleşmiştir.

Yüksek eğitim almış insanların iş bulma, daha kaliteli bir yaşam bulma vb. nedenlerle büyük şehirlere göçü sonucu Akçaabat kent merkezinde eğitimli insan sayısı azalmıştır.

Bu göçler neticesinde, kentte sosyal, kültürel, ekonomik ve demografik yapı önemli ölçüde bozulmuştur. Kent merkezinde oluşan bu değişim sonucunda, kırsaldan gelip oradaki yaşam alışkanlıklarını sürdürmeye çalışan; kentle sosyal, kültürel ve mekansal etkileşime girememiş ve kentlilik bilincinden yoksun Çarşısı Bölgesi veya mahallelerin belirli bölgelerine eklemlenen, daha çok hizmet sektörü işlerinde, ucuz istihdamın sağlandığı iş kollarında çalışan bir sosyal yapı ortaya çıkmıştır.

- Çarşısı Çevresindeki Tarım Alanlarının Yapılaşması

1950'li yıllarda tarım alanları ile çevrili Akçaabat Çarşısı Bölgesi'nde yapılaşmanın hem güneye hem de doğu batı aksında büyümesi sonucunda çarşısı bölgesini çevreleyen tarım alanlarının yaklaşık % 50'sinde yapılaşma olmuştur. 2000'li yıllara gelindiğinde ise tarım alanı kalmadığı gibi, bölge yüksek yoğunluklu bir yapılaşmaya hapsolmüştür. 1955 yılı hava fotoğrafı ile 1986 yılı hava fotoğrafları ile 1950 ve 2015 yılı silüetleri fiziksel yapının yıllara göre değişimi ve çarpık yapılaşmanın boyutlarını ortaya koymaktadır yansıtmaktadır.

Köylerde tarım alanlarındaki mülkiyet sorunları, tarımsal üretimin ve iş olanaklarının azalması gibi çeşitli nedenler ile iş bulma ümidiyle dar gelirli halk Akçaabat Çarşı Bölgesi'ne yönelmiştir. 1980'li yıllarda Akçaabat Çarşı Bölgesi ile tarihi Ortamahalle, Dürbinar ve Nefsipulathane Mahalleri arasındaki azalan tarım alanları, 2000 yılı sonrasında tamamen yapılarla dolmuş, bu tarihi mahallelerin etrafında herhangi bir etkileşim geçiş alanı kalmamıştır. Sit alanı olarak korunan Ortamahalle haricindeki mahallelerde birçok tarihi yapı ya yıkılarak yerlerine apartmanlar yapılmış ya da tarihi yapı korunmuş fakat bahçesine yapılan apartmanlar ile mahallelerin ve kentin kimliği bozulmuştur.

- Paralı Kat Uygulaması ve Kat Adeti Değişimi

1950-1980 yılları arasında Çarşı Bölgesi'nde birçok 4 ve altında kat adeti olan yapı yıkılmış olup yerlerine 4 kat üzeri çok katlı apartman türü yapılar yapılmıştır. 30 yıllık dönemde aynı zamanda Çarşı Bölgesi'nin güneyine ve doğu-batı doğrultusunda bulunan tarım alanlarına doğru çok katlı yapılaşmanın yavaş yavaş genişlediği görülmektedir (Şekil 198).



Şekil 198. Akçaabat Çarşı Bölgesi, 1980'li yıllar (Bölükbaşı, 2010)

1950-1985 yılları arasında, dolu parsel alanları %65 oranında artarken, aynı bölgede inşaat alanının %125 oranında artması, bölgedeki yapılaşmadaki kat adeti artışını ortaya koymaktadır (Tablo 5).

1985-2015 yılları arasında, dolu parsel alanları %50 oranında artarken, inşaat alanı %142 gibi büyük bir oranda artmıştır (Tablo 5). Bu artış oranı mevcut 4 kat ve 4 kat altı yapılara ilave katların yapıldığını ve/veya mevcut yapıların yıkılarak yerlerine çok katlı yapıların yapılmış olduğunu göstermektedir (Şekil 165).

Özellikle 1980'ler de dönemin liberal ekonomi kararlarının bir neticesi olarak Akçaabat'ta da hızlanan yapılaşma süreci, yetersiz planlama anlayışı, denetim eksikliği ve paralı kat uygulamaları nedeniyle geri dönülemez bir çarpık kentleşme ortaya çıkmıştır. 1994 yılına kadar devam etmiş olan paralı kat uygulamaları değişen yerel yönetim tarafından iptal edilerek, yeni imar planı hazırlanmış ve birçok yerde bitişik nizam ve yüksek kat uygulaması kaldırılmıştır.

- Yapı Yoğunluğu Değişimi

Çalışma alanı sınırları içerisinde, 1950-2015 yılları arasında, inşaat emsal değer artışının 0,23'ten 1,28'e, yapı yoğunluğunun ise yaklaşık 5,5 katına çıktığı tespit edilmiştir. Ancak yapı yoğunluğu hesabına, Çarşı Bölgesi'nden kopuk olmasına rağmen yapılaşmanın az, sosyal alanların çok olduğu 125.000 m<sup>2</sup>'lik sahil dolgu alanı da ilave edildiğinde, 394.100 m<sup>2</sup> ye çıkan toplam alana rağmen 1,22'lik emsal oranıyla yapılaşmanın 5,3 oranında kalması, yapılan dolgu alanına rağmen 1950 ile 2015 yılları arasında oranının yapılaşma yoğunluğunun halen ne kadar çok olduğunu ortaya koymaktadır.

Yapı yoğunluğunun mekansal dağılımının tarihsel süreç içerisinde değişimine bakıldığında, öncelikle çarşı etrafında Dürbinar Mahallesi, Ortamahalle ve Nefsipulathane Mahallelerine doğru, tarım alanlarının imara açılmasıyla 1950-1980 yılları arasında 4-5 katlı yapılar yapılmaya başlanmış, yeni sokaklar oluşmuştur. Kıyı boyunca da yapılaşmalar artmaya başlamış, doğuya doğru yaylacık, batıya doğru da yeni mahalle oluşmuştur. 1980-1990 yılları arasında ise, imar planında yapılan tadilatlar ve yerel yönetimin paralı kat uygulamaları neticesinde, sokak yol mesafeleri sabit kalarak kat artırımları yapılmış kentin yapılaşma yoğunluğu artmıştır. Çarşı Bölgesi ve kıyı da yoğunluğun arttığı ve yeşil alanların azalmaya başladığı görülmektedir. 2015 yılı itibarıyla Çarşı Bölgesi etrafında Dürbinar Mahallesi, Ortamahalle ve Nefsipulathane Mahallelerine doğru, tarım alanlarının tamamen yok olduğu, mevcut 4-5 katlı yapılara da revizyonlar yapılarak, yer yer 8-10 katlı yapılara dönüştüğü görülmektedir.

Günümüzde yapılaşma yoğunluğunun güneye doğru az, sahil boyunca karayoluna paralel olarak daha çok genişlediği görülmektedir. Bu doğrultuda, doğuda Söğütlü, Yıldızlı



gibi büyük yerleşim alanları oluşmuş, batıda da Darıca-Akçakale-Mersin'e doğru kentleşme baskısı oluşmuştur.

- İşlevsel Değişim

1950-1980 yılları arasında kent merkezi ticaret odaklı olup diğer kentsel fonksiyonlar hiyerarşik şekilde bu odaktan dairesel olarak gelişmiştir. Merkezde ticaret yapıları bulunmakta, merkezden uzaklaştıkça yapı işlevlerinin eğitim yapıları ve sosyal alanlara, sonrasında da tarım alanları ile konut yapılarıyla devam etmekteydi.

1980'li yıllara kadar Akçaabat Limanı, Gümrüğü, Pazarı ve Çarşısı önemli ticari aktiviteleriyle birbirini tamamlayan ve destekleyen, Akçaabat'ın ekonomisini güçlü tutan mekanlardı. Tütün üretimi, işlenmesi ve pazarlanmasının yapıldığı Akçaabat Liman-Çarşı Bölgesi önemli bir uluslararası ticaret noktasıydı.

1971 yılında biten, Sarp Sınır Kapısı'ndan İstanbul'a bağlanan birinci etap Sahil Karayolu'nun ulaşımına açılmasıyla Akçaabat merkezinin transit karayolu ulaşım ağı içine girmesi, ardından liman gümrüğünün kapatılıp aktif deniz taşımacılığının tamamıyla Trabzon merkeze kayması sonucunda Akçaabat Limanı'nın önemi azalmıştır. Böylece limandan destek alamayan Akçaabat Çarşı Bölgesi ile Akçaabat'ın kent ekonomisi önemli bir ekonomik değer kaybı yaşamıştır. Akçaabat Çarşı Bölgesi'nde ticari faaliyetlerin azalması ile daha çok kira geliri sağlamak için ticaret işlevli, nitelikli tarihi taş binaların birçoğu yıkılarak yerlerine kısıtlı bütçelerle zemin katları dükkan üst katları konut olan alaleade betonarme yapılar yapılmaya başlanmıştır. Çarşı Bölgesi'nde artan apartmanlaşma ile mekansal ihtisaslaşmanın kaybolduğu konut, eğitim ve ticaret alanlarının birbiri içerisine girdiği görülmektedir.

1980'lerde başlayan 1990'larda hızlanan toplumsal yapı ve ticaret kültürünün değişimiyle, Çarşı Bölgesi'ndeki önemli ticaret birimleri olan han, kervansaray, kahve kültürü yok olmaya başlamıştır. Kahvelerin yerini kafelerin aldığı, küresel ekonomik sistemin temsilcisi bankalar ve mağazaların yapıldığı, küçük esnafın kaybolmaya başladığı bir değişim dönemi başlamıştır. 1980'lerin sonlarında Akçaabat'ta ilk kez Batı'daki iş merkezlerine benzer pasajlar yapılmaya başlanmıştır. Ekonomik krizlerin etkisi ve koruma bilincinin gelişmemesinin bir sonucu olarak, Çarşı Bölgesi içinde eskiyen yıpranan tarihi yapılar daha çok gelirin sağlanması amacıyla yıkılarak yerlerine çok katlı pasajlar ve kira getirisi sağlayacak apartmanlar yapılmıştır.

1980-1990 yılları arasında Çarşı Bölgesi'nde yaşanan işlevsel değişimlerin bir sonucu olarak birçok tarihi yapının yok olduğu görülmektedir. Artan nüfusa karşın yetersiz kalan

iki katlı Akçaabat Ortaokulu yıkılarak yerine beş katlı bir ortaokul, bahçesine de dört katlı ikinci bir ilköğretim okulu yapılmıştır. Ak Cami ile Emniyet Binası arasında sahilde bir iş merkezi yapılmıştır. Uzun Ali'nin Kahvesi ile Eski Belediye Binası arasında yeni belediye binası yapılmıştır. Kütüphane ile Uzun Ali'nin Kahvesi arasında hastane inşaatı yapılmıştır. Başaran Tütün Deposu yıkılıp pasaj yapılmıştır. Hamam Çimeni sahasının bulunduğu alana da Hamam Çimeni çarşısı yapılmıştır. Topsakal'ın Kahvesi, Kolaylı Binası ve Gümrük Binaları yıkılarak yerlerine yüksek yapılar yapılmıştır.

Geçmişte mekânsal ihtisaslaşmanın getirmiş olduğu farklı fonksiyonların yapı cephelerine yansıyan farklılığı ve cephe zenginliği değişmiş, yerini zamanla zemin kat dükkan ve diğer katlar konut olan tek tip işlevli, mimari estetikten uzak bir yapı topluluğuna bırakmıştır.

Ticaretin yoğunlaştığı çarşı merkezinde, kent kimliği ve sokak yapısının bozulması, mekânsal zenginliğin kaybolması, mevcut yapı stoğunun köhneleşmesi gibi nedenlerin yanında eğlence mekanları, modern kafe ve restoranların sayısının nüfus oranına bağlı olarak yetersiz kalmasıyla, kolektif olarak hem gezilip hem de alışverişin yapıldığı bir mekan olmaktan uzaklaşmıştır. Çarşı Bölgesi daha çok ihtiyacın karşılandığı, ardından terkedilen bir yere dönüşmüş, hem gezilip hemde hoş vakit geçirilen bir yaşam alanı olmaktan uzaklaşmıştır.

Çarşı Bölgesi'nin etrafında alternatif, nitelikli mekanların oluşması da çarşının cazibesini yitirmesinde etkili olmuştur. Akçaabat Çarşı Bölgesi önündeki sahil dolgusu üzerine yapılan tesisler, sahil boyunca Darıca, Akçakale, Yıldızlı, Söğütlü gibi bölgelere yapılan siteler, eğlence ve yeme-içme mekanları ile hizmet sektörü ve turizmin gelişiminde katkı sağlanmış olsa da eğlence ve alışveriş mekanlarının kent çeperine dağılması nedeniyle bu gelişmelerin çarşıya olumlu etkisi sınırlı olmuştur.

Şehir içi ve şehirlerarası ulaşım ağının gelişmesiyle, Akçaabat kent merkezinden ve Akçaabat'ın köylerinden alışveriş için Trabzon Merkez'e ulaşım kolaylaşmıştır. Trabzon merkez ilçede yeni AVM'lerin yapılması, Trabzon merkezinin her ailenin ekonomisine uygun çeşitlilikte alışveriş ve eğlence mekanları sunması, Trabzon merkezin genç nüfus için daha özgür bir hava oluşturması, daha geniş bir gruba mensup olma duygusu gibi psikolojik etkenler sonucunda Trabzon merkezi daha cazip hale getirirken Akçaabat Çarşı Bölgesi'nin daha az tercih edilmesine neden olmuştur.

Akçaabat tarihsel süreç içerisinde her ne kadar önemini bir miktar kaybetmiş olsa da, doğal yapısı, iklimsel özellikleri, marka olan Akçaabat köftesi ile halen bölgenin en önemli

merkezlerinden biridir. Özellikle son yıllarda sahil dolgu alanı üzerinde yapılan peyzaj çalışması ve lokantalar sayesinde yerli ve yabancı turistlerin Trabzon bölgesindeki en önemli uğrak noktalarından biri olmuştur. Ancak Sahil Karayolu'nun olumsuz etkileri nedeniyle bu potansiyelin Çarşı Bölgesi'ne katkısı sınırlı olmaktadır.

- Yapı Karakterinin Değişimi

1950 ile 2000 yılı arasında geçen süreçte, yöresel taş ve ahşap işçiliğinin çok güzel örnekleri olan tarihi yapıların birçoğunun yıkıldığı ve yeni yapılan yapıların da birçoğunun yapı statüğü açısından zayıf ve mimari estetikten uzak, birbirinden farklı bir yapılaşma karakteristiği ortaya koyduğu görülmektedir. Bu kapsamda, Serdarzade binasının yıkılıp yerine betonarme bir bina olarak Ziraat Bankasının yapılması, Merkez İlkokulunun bahçesine betonarme ek okul binasının yapılması, Başaran Tütün Deposu ve Kazancıoğlu Binalarının parsel parsel yıkılıp yerlerine apartmanlar yapılması, Maarif Binasının yıkılıp yerine eski belediye binasının yapılması, Bağdatlı Binasının yıkılması, Hamam Çimeninin yerine 1 katlı dükkanlar yapılması, Hacıömeroğlu Konağının yıkılıp yerine apartman yapılması, Çarşı Bölgesi'ndeki kentsel mekanın yapı karakterinin değişimini yansıtan önemli örneklerdir.

2000 yılı ve sonrası çarşı içerisindeki ekonomik canlılık eskiye nazaran giderek azalırken kent merkezindeki yapılarda eskimeye ve köhneleşmeye başlamıştır. Yüksek yoğunluklu yapılaşmanın olduğu bu bölge dar gelirli vatandaşların yerleştiği gittikçe çöküntüleşen bir bölgeye dönüşmektedir. Son yıllarda her ne kadar bina cephelerine önem verilmeye başlansa da ciddi oranda niteliksiz yapı stoku bulunmaktadır.

- Silüet ve Yeşil Alan Değişimi

1950 yıllara kadar kentin sahil silüeti korunmuş olup, 1950-1980 yılları arasında çok az miktarda yapılaşma olmuş, 1980-1990 yılları arasında Çarşı Bölgesi'nde ve etrafındaki tarım alanlarında yapılaşma hızlanmaya başlamış, 1990-1994 yılları arasında yapılaşma hızı en üst seviyesine çıkmıştır. Paralı kat uygulamalarıyla birbirinden farklı yükseklikte ve niteliksiz binalar ortaya çıkmış, kıyı doğal çizgisini kaybetmiş, yeşil doku iyice azalmış, geri dönülemez bir çarpık bir yapılaşma ortaya çıkmıştır. Aynı dönemde tarihi kargir binalarının sayısının azaldığı, yerlerine bitişik nizam çok katlı, mimari cephe estetiği zayıf binaların yükseldiği görülmektedir.

1994 yılı sonrasında paralı kat ve bitişik nizam yüksek kat uygulamasının durmasıyla, çarpık kentleşme hızı durdurulmuştur. Ancak kıyı bölgesinde Sahil Karayolu

yapımı için dolgular yapılmış, yeşil alan neredeyse tamamen yok olmuş ve kent merkezi yer yer yüksek katlı çarpık yapılaşma içine hapsedilmiştir.

Karadeniz Sahil Karayolu yapımı sürecince doğal kıyı yapısı bozulan bölgeye, yaklaşık 120.000 m<sup>2</sup>'lik dolgu alanı yapılmıştır. Dolgularının bitiş noktası ile kıyı çizgisi arası mesafe yer yer 200 m bulmuştur. Dolgu alanı üzerinde yapılan rekreasyon ve peyzaj çalışmaları doğrultusunda bölgeye yüzlerce ağaç dikilmiş, parklar ve yürüyüş yolları yapılmış, yüksekliği 5.5 m geçmeyen toplamda dolgu alanının %3'ü oranında inşaat alanı olan tesisler yapılmıştır.

Çalışma sınırı içerisinde yapılaşma yoğunluğunun 1950'den 2015'e 5,3 kat gibi büyük bir yoğunlukta arttığı, yoğunluk artışı olurken de birbiriyle oran-nispet, malzeme-renk uyumunun olmadığı yeni yapıların yapılması, düzenli bir kent peyzajının oluşmaması vb. nedenler sonucunda sorunlu bir kent silüeti ortaya çıkmıştır. Ancak sahil dolgu alanını üzerindeki yeşil doku ile sahil yolu üzerinde kalan çok katlı yapılar ve çarpık yapılaşma bir nebze olsun arka plana atılmıştır.

Günümüz silüeti incelendiğinde; Dürbinarmah-Harmancık Mevki, Ortamahalle-Öğretmenevi Mevkilerinde yapılan tepe üstü çok katlı yoğun yerleşim alanları kent silüetine en büyük zararı vermektedir. Akçaabat'ın sahil dolgu alanı, çarşı içerisinde Dürbinar Mahallesi mezarlığı ve güneyinde Akçaabat Lisesi mevkiinde bulunan yeşil alanlar bölgenin yapı yoğunluğunu düşüren ve kente nefes aldiren bölgeler olarak kalmıştır.

Bulgular ve İrdellemeler bölümünde, Akçaabat Çarşı Bölgesi'nin kent yapısındaki değişimler üç önemli kentsel değişim dönemi üzerinden fotoğraflar, tablolar, grafikler, planlar, kesitler ve siluet çalışmaları ile çeşitli karşılaştırmalar, değerlendirmeler yapılarak irdelenmiştir.

#### 4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, küreselleşen dünyada sosyal, kültürel, ekonomik, teknolojik ve politik değişimlerin kentsel mekana yansması olarak birbirinden uzak yerleşim alanlarının terkedildiği, büyük şehir ağlarının oluştuğu kentleşme hareketleri başlamıştır. Bir tarafta doğal çevrenin ve tarihi mirasın korunduğu, korumacılık anlayışının ön planda tutulduğu çağdaş sanayi kentleri ortaya çıkarken, diğer tarafta ise tersi yönde doğal çevre ve tarihi mirasın tahrip olduğu sosyal, kültürel ve ekonomik yapı gibi birçok sorunla büyüyen çarpık kentler ortaya çıkmaktadır.

1950'li yıllardan itibaren küreselleşmenin etkileri ve sanayinin gelişmesi süreci doğrultusunda Türkiye o zamana kadar yaşamadığı düzeyde hızlı bir kentleşme hareketi yaşamıştır. Ardından 1980 yılı sonrasında dönemin liberal ekonomi kararları neticesinde yeni ve daha yoğun bir kentleşme evresi başlamıştır. Kentlerde başlayan sosyal ve ekonomik yeni yapılaşma süreci, toplumsal yaşamın her alanında radikal değişim ve dönüşümlere neden olmuştur. Modern hayatın vadettiği yeniliklere ve fırsatlara karşı kırsalın zorlukları, kentleşmenin teşviki politikaları vb. nedenlerle kentlere büyük göç hareketleri nedeniyle kentlerde master planlara uymayan, illegal ve plansız kentleşme süreci yaşanmıştır.

Günümüzde %70'leri aşan kentleşme oranı sonucunda kentleşme süreci sona ermeye başlamıştır (Özer, 2004). Ancak son yıllarda çarpık yapılaşmaya hapsolmuş birçok kent merkezi için kentin o bölgesini iyileştirmeyi amaçlayan kentsel dönüşüm projeleri süreci başlamıştır.

Türkiye'nin geçirmiş olduğu kentleşme sürecinde önemli bir liman kenti olan Akçaabat Çarşı Bölgesi'nde kentin fiziksel değişiminin incelendiği bu çalışmada; doğal çevre, kültürel ve tarihi mirasın henüz tahrip olmadığı 1950'li yıllardan başlayarak, tahribatın en fazla olduğu 1980'ler ile günümüzdeki fiziksel yapı ve kısmen de toplumsal yapıdaki değişimler incelenmiştir. 1950'li yılların son tanıklarının sözlü tarih aktarımlarıyla, literatür çalışmaları ve geçmiş dönem hava fotoğrafları ile vaziyet planı ve silüetler çizilerek çalışma alanının fiziksel yapısı, sosyal, kültürel yaşamı ve mekânsal kullanım kültürü hakkında bilgiler elde edilerek, kent belleğine katkı sağlanmaya çalışılmıştır.

Bulgular bölümünde elde edilen bilgiler doğrultusunda, geniş kumsallarıyla, çarşı bölgesini oluşturan kagir binalarıyla, pazarıyla, yamaçlarına birer inci gibi serpiştirilmiş 19. yüzyıl Osmanlı mimarisini yansıtan evleriyle, sahile kadar uzanan tarlaları, meyve ve zeytin ağaçlarıyla ve daha geride yükselen dağlarıyla, enfes bir manzara sunmakta olan Akçaabat Kentinde 1940'lı yıllara kadar kentleşmenin durağan olduğu söylenebilir.

Akçaabat için sağlıklı yapılaşma süreci, Çarşı Bölgesi üzerinde 1940'ların sonlarına doğru bugünkü İnönü Caddesi üzerine yapılan kamu yapılarıyla başlamıştır. 1950-1980 yılları arasında az miktarda yapılaşmanın olduğu Çarşı Bölgesi'nde 1980-1990 yılları arasında kent merkezine doğru yoğun bir şekilde iç göçlerin olması, ucuz konut üretim sürecinin teşviki, yerel yönetimlerin planlama ve denetim konusunda yetersiz kalması gibi nedenler sonucunda çarpık yapılaşma hızlanmaya başlamıştır. 1990-1995 yılları arasında çarpık yapılaşma süreci daha da hızlanarak en yüksek seviyesine çıkmış, artık geri dönülemez bir boyuta gelerek Akçaabat'ın çarpık yapılaşmasının temelini oluşturmuştur. 1995 sonrasında hazırlanan yeni imar planı ve yapılan denetimler sonucu çarpık kentleşme hızı her ne kadar azalmış olsa da günümüzde Çarşı Bölgesi ve yakın çevresinde sorunlu bir kent silueti bulunmaktadır.

1950'li yıllara kadar durağan sayılabilecek olan Akçaabat kent nüfusu, 1955-1970 yılları arasındaki her sayım döneminde 1000'er kişi artarken, 1980 sonrasında yaklaşık 2700 kişi artmaya başlamış, 1990'lı yıllarda ise kent nüfusunun artış ivmesi en üst noktalarına ulaşmıştır. 1980-2000 yılları arasında geçen 20 yıllık süreçte, kentsel nüfusun 2.92 katına, toplam ilçe nüfusunun 1,17 katına çıktığı, kırsaldan kent merkezine göçlerle kentsel nüfus artışının ilçenin genel nüfus artışından fazla olduğu görülmektedir. 1950-1980 döneminde %5 olan bu değer 1980-2000 döneminde yaklaşık 4 katına çıkarak %19 olması, Akçaabat kent merkezindeki nüfus artışının 3 kat gibi büyük bir değerde arttığını göstermektedir. Ayrıca, kırsaldan kent merkezine göçler yaşanırken, eğitim düzeyi yüksek insanların dış göçleri sonucu ketteki toplumsal yapıda değişmiştir.

1980-2000 döneminde kent merkezindeki demografik yapının değişimi ile çarpık yapılaşmanın aynı dönem içerisinde yüksek boyutlara ulaşması, hiç kuşkusuz ki Akçaabat Çarşı Bölgesi'ndeki göç hareketlerinin çarpık kentleşmedeki en önemli etkenlerden biri olduğunu göstermektedir.

Geçmişte Akçaabat Limanı, gümrüğü, pazarı ve çarşısı, önemli ticari aktiviteleriyle birbirini tamamlayan ve destekleyen, Akçaabat Çarşı Bölgesi'nin ekonomisini güçlü tutan mekanlardı. Çevre il, ilçeler ve köyler için lojistik merkez olan, üretip, işlenen ve

sonrasında ihraç edilen tütünle uluslararası bir ticaret noktası olan; Akçaabat Kenti, Sahil Karayolu'nun yapılmasıyla Avrupa ve Asya'yı birbirine bağlayan uluslararası karayolu hattı üzerinde sıradan bir geçiş noktası haline gelmiştir. Liman gümrüğünün de kapatılıp aktif deniz taşımacılığının Trabzon merkeze kayması sonucunda Akçaabat Limanı'nın önemi azalmıştır. Kentin yaşamış olduğu işlevsel değişim nedeniyle Akçaabat liman kenti olma önemini kaybetmiş kent ekonomisi önemli bir ekonomik değer kaybı yaşamıştır.

1980'li yıllara kadar Akçaabat kent merkezi ticaret odaklı olup diğer fonksiyonlar hiyerarşik şekilde bu odaktan dairesel olarak gelişmiştir. Fakat bölgede ticari faaliyetlerin azalması ve tarihi mirasın korunmasındaki bilinçsizlik ile daha çok kira geliri sağlamak amacıyla ticaret işlevli, nitelikli tarihi taş binaların birçoğu yıkılarak yerlerine kısıtlı bütçelerle zemin katları dükkan ve üst katları konut olan betonarme yapılar yapılmaya başlanmıştır. Kentteki işlevsel değişimin bir diğer etkisi olarak da, Çarşı Bölgesi'nde artan tek düze ve sıradan yapılaşma sonucunda mekansal ihtisaslaşmanın kaybolduğu, konut, eğitim ve ticaret alanlarının birbiri içerisine girdiği görülmektedir.

Ticaretin yoğunlaştığı çarşı merkezi, kent kimliği ve sokak yapısının bozulması, mekansal zenginliğin kaybolması, mevcut yapı stoğunun köhneleşmesi gibi nedenlerin yanında eğlence mekanları, modern kafe ve restoranların sayısının nüfus oranına bağlı olarak yetersiz kalmasıyla, kolektif olarak hem gezilip hem de alışverişin yapıldığı bir mekan olmaktan uzaklaşmıştır. Çarşı Bölgesi daha çok ihtiyacın karşılandığı, ardından terkedilen bir yere dönüşmüş, hem gezilip hem de hoş vakit geçirilen bir yaşam alanı olmaktan uzaklaşmıştır.

Geçmişte kumsallarla çevrili Akçaabat Çarşı Bölgesi'nin kıyı şeridi, Karadeniz Sahil Yolu yapımı için kullanılan tahkimatlar ve dolgularla doğal halini kaybetmiş, kıyı ekolojisi zarar görmüştür. 1950'lerde soşe yol şeklinde en az yapım maliyet düşüncesiyle yapımına başlanan Karadeniz Sahil Yolu, 1971 yılında İki Şeritli Yola, 2007 yılında da bugünkü 5 şeritli uluslararası bir bağlantı yoluna dönüşmüştür. Yer yer 50 m yol genişliği, yıldan yıla artan trafik yoğunluğu ve hızlı akan araç trafiği nedeniyle kıyı ile kent arasına adeta set çekilmiş, çarşı-deniz ilişkisi büyük ölçüde kopmuş, kıyı yaşam kültürü büyük bir değişim içine girmiştir. Ancak her ne kadar kaybolan kumsalların ve ekolojik yapının yerini tutamayacak olsa da sahil dolgusu üzerinde kıyı yaşam kültürünün yeniden tesisi için önemli rekreasyon çalışmaları yapılmıştır.

Şehir içi ve şehirlerarası ulaşım ağının gelişmesiyle, Akçaabat kent merkezinden ve Akçaabat'ın köylerinden alışveriş için Trabzon merkeze ulaşım kolaylaşmıştır. Trabzon merkez ilçede yeni AVM'lerin yapılması, Trabzon merkezinin her ailenin ekonomisine uygun çeşitlilikte alışveriş ve eğlence mekanları sunması, Trabzon merkezin genç nüfus için daha özgür bir hava oluşturması, daha geniş bir gruba mensup olma duygusu gibi psikolojik etkenler sonucunda Trabzon merkezi daha cazip hale gelirken Akçaabat Çarşı Bölgesi'nin daha az tercih edilmesine neden olmuştur.

İnönü Caddesi güney cephe silüetinin yıllara göre değişimi çalışması sonucunda, 1950 yılında 4 katlı yapı sayısı 1 adet iken, 2015 yılına gelindiğinde ise 4 kat ve üzeri kat sayılı yapı sayısının 45 adet gibi yüksek bir değere çıkması, İnönü Caddesi örneği üzerinden Çarşı Bölgesi'ndeki yapı kat adeti artışını göstermektedir. Ayrıca çalışma alanı sınırları içerisinde, 1985-2015 yılları arasındaki doluluk boşluk oranlarındaki değişim incelendiğinde, dolu parsel alanlarının %50 oranında artışına karşın, yapı inşaat alanı artış oranının % 142 gibi büyük bir oranda artmış olması yine bölgedeki kat adeti değişimini ortaya koymaktadır.

Çalışma alanı sınırları içerisinde, 1950-2015 yılları arasında, inşaat emsal değer artışının 0,23'ten 1.28'e, yapı yoğunluğunun ise yaklaşık 5,5 katına çıktığı tespit edilmiştir. Ayrıca yapı yoğunluk artış oranı hesabına, her ne kadar Çarşı Bölgesi'nden kopmuş durumda olmasına rağmen 125.000 m<sup>2</sup>'lik sahil rekreasyon alanı da ilave edildiğinde, yapılaşma oranının 1,22 emsal oranıyla halen 5,3 katlık artış oranında olması bölgedeki 1950 ile 2015 yılları arasındaki yapı yoğunluğu artışının ne denli yüksek olduğunu yansıtmaktadır.

Yapı kat adeti artışı ve yapı yoğunluğunun tarihsel süreç içerisinde mekânsal değişimine bakıldığında, öncelikle çarşı etrafında Dürbinar Mahallesi, Ortamahalle ve Nefsipulathane Mahallelerine doğru, tarım alanlarının imara açılmasıyla 1950-1980 yılları arasında 4-5 katlı yapılar yapılmaya başlanmış, böylece düşük yoğunluklu yeni sokaklar oluşmaya başlanmıştır. Ancak Akçaabat'ın çarpık kentleşmesinde en kritik dönem olan 1980-1995 yılları arasında ise, imar planında yapılan tadilatlar ve yerel yönetimin paralı kat uygulamaları neticesinde, sokak yol mesafeleri sabit kalarak yapı kat adetlerinde artırımlar yapılmıştır. İmar planında 4-5 katlı yapılaşma hakkı verilen alanlara revizyon imar planları yapılarak bu bölgelerdeki kat adeti 8-10 katlara kadar çıkarılmış olduğu görülmektedir.



Tarihsel süreç içerisinde, yöresel taş ve ahşap işçiliğinin çok güzel örnekleri olan birçok tarihi yapının çıkan yangınlarla ya da eskiyip köhneleşmiş olduğu gerekçesiyle yıkılmış olduğu, birçok yapının da yanlış bakım ve onarımlarla zarar gördüğü tespit edilmiştir. Bununla beraber yeni yapılan yapıların estetikten uzak, birbiriyle oran-nispet, renk-malzeme uyumu olmayan ve de birçoğunun yapı statüğü açısından zayıf olduğu bir yapılaşma karakteristiğinin ortaya çıktığı görülmektedir. Çarşı Bölgesi düşük bütçelerle yapılmış olan birçok müdahale ile çöküntüleşen bir bölgeye dönüşmektedir.

Sahil Karayolu üzerine yapılan çok katlı ve sahile paralel yapılaşmadan dolayı kent içine hava geçişi engellenmiş, sahil ile iç kesimler arasına adeta ikinci bir set çekilmiştir. Güneye doğru yeşil alanların homojen olarak dağıldığı bir kent gelişimi sağlanamamış, kıyı boyunca yeşil alanların tek tek yok olduğu, güneyde yer yer çok katlı yapıların yeni setler oluşturduğu, yüksek yoğunluklu bir yerleşim şekli ortaya çıkmıştır. Bitişik nizam ve yüksek kat uygulamalarının bir sonucu olan bu betonarme setler, 1995 sonrası yapılan imar planlarında durdurulmuş olup, bu çirkin görüntünün daha da yayılması bir ölçüde azalmıştır.

Kentsel değişim süreci içerisinde, Çarşı Bölgesi'ndenitelikli tarihi yapıların, yeşil alanların ve sokakların kentin silüetinden birer birer kaybolduğu, yapılaşma yoğunluğunun arttığı, artarken de çok katlı, mimari estetikten uzak, her biri birbirinden farklı ve yapı statüğü açısından riskli yapıların yapıldığı sorunlu bir kent silüeti ortaya çıkmıştır.

1990 sonrası yapımına başlanan Akçaabat sahil dolgu alanının peyzaj çalışmalarıyla yeşillendirilmesi, sonrasında kararlı bir şekilde %3 yapılaşma yoğunluğunun uygulanarak, üzerinde mimari estetiğe önem verilen uluslararası standartlarda nitelikli tesislerin yapılmasıyla her ne kadar orijinalinin yerini tutamayacak olsa da, denizle yeşilin bütünleştiği bir rekreasyon alanı oluşturulmuştur. Kıyıda oluşturulan rekreasyon alanı sahildeki yüksek katlı ve yoğun yapılaşmanın arka plana itilmesini sağlayarak kent silüetine olumlu bir katkı sağlamıştır. Ayrıca bu alan üzerinde yapılan tesisler sonrasında Akçaabat'ın gastronomiye dayalı turizminin gelişmesine katkı sağlanmış olup, ulusal ve uluslararası ölçüde bölgeye önemli ölçüde turist gelmektedir. Ancak gelişen turizmin Akçaabat Çarşı Bölgesi'ne katkısı, Karadeniz Sahil Yolu ve çarpık kentleşmenin olumsuz etkileri sonucunda sınırlı olmaktadır.

Akçaabat Belediyesi tarafından Ortamahalle Bölgesi için yapılmış olan koruma imar planı ile sonrasında gelişen restorasyon ve renovasyon çalışmalarından sonra Akçaabat Ortamahalle evleri sayesinde Akçaabat'ın ulusal ölçekte tanınırlığı artmıştır. Tarihi

mirasta tahribatın engellenmesi ve Ortamahallede turizmin gelişmesi kentte tarihi mirasın korunmasında bir miktar farkındalığın oluşmasına katkı sağlamış olsa da yeterli seviyede bilinç henüz oluşmamıştır. Çağdaşlığın bir göstergesi olan doğal, tarihi ve kültürel çevreyi koruma bilincinin geliştirilmesi için yerel yönetim, Milli Eğitim Müdürlüğü, üniversite, sivil toplum örgütlerine önemli sorumluluklar düşmektedir.

Eğitilmiş insanların dış göç nedenleri araştırılmalı ve gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir. Özellikle bölgenin kalkınması ve toplumda eğitilmiş insanların sayısının artırılması gerekmektedir.

Özellikle 1980’li yıllarda uygulanan ekonomi politikalarına paralel olarak toplumsal yapının gelişimine ve çağdaş yapılaşmaya yönelik politikalarının yetersiz kalması, bunun yanında çeşitli popülist kararların alınması neticesinde Türkiye’nin birçok kentinde çarpık kentleşme sorunu ortaya çıkmıştır. Ülkemizin geçmişteki kentleşme tecrübelerine rağmen, batılı ülkeler seviyesindeki sanayi toplumuna geçememenin getirdiği sorunlar yaşanmaktadır. Bu doğrultuda, kamunun sanayi ve tarımsal üretimi teşvik eden doğru ekonomik politikalarının yanında, topluma ve çevreye daha duyarlı politikalar geliştirmesi gerekmektedir.

Merkezi ve yerel yönetimler; sosyal, kültürel, ekonomik, çevresel ve ekolojik yapıların bir arada bütüncül olarak düşünüldüğü, kaybolan kıyı yaşam kültürünün yeniden canlandırıldığı, kentsel belleği oluşturan doğal ve tarihi kentsel mirası koruma bilincinin ön planda tutulduğu, çarpık kentleşmenin getirdiği sıradanlaşmadan uzaklaşıp yerine bölgeye özgün kimliğine kavuşturan, halka karşı değil halkın bilinçlendirilip ikna edilip doğru yönlendirildiği, toplumun tüm katmanlarının birlikteliğini buluşturan, alelacele yapılmayan çağdaş kentsel tasarım uygulamalarının yapılabilmesi yönünde irade göstermelidirler.

Bu çalışmanın devamında ele alınabilecek ve ele alınması gerekli öneriler aşağıda yer almaktadır.

Gelecekte bölgede yapılabilecek kentsel tasarım uygulamaları çerçevesinde:

- Akçaabat’ta sahil yolunun, güneye yapılacak çevre yoluna kaydırılmasıyla kıyının kent yaşam alanıyla tekrar bütünleşmesi, halkın denizle buluşması yeniden sağlanacaktır. Ancak kent için radikal bir değişimi ifade eden bu yaklaşım kentsel tasarım çalışmalarıyla özellikle sosyo-ekonomik açıdan çok iyi etüd edilmelidir. Çarşı Bölgesi’nin ekonomik canlılığı daha ileriye götürülüp, yapı yoğunluğunun dengeye getirilmesi gerekmektedir. Sahil Karayolu’nun güneye kaydırılmasıyla kazanılan bu alanlara yeni fonksiyonlar verilmesi düşünülebileceği gibi gelişen

teknolojik imkanlarla tahkimatların ve dolguların yıkılması ya da önlerine yapılacak müdahalelerle eski kumsalların ve ekolojinin yeniden geri getirilebileceği bilimsel çalışmalar yapılarak etüd edilmeli, şu an ütopya gibi gelebilecek adımların atılabilmeli ve doğa-kent-kıyı-insan buluşması sağlanmalıdır.

- Geçmişte, iklimsel özellikleriyle, tütün ve tarım ambarı özelliğiyle öne çıkan Akçaabat'ta tütün üretiminin bitmesi ve yerine eşdeğer özellikte kente artı değer olacak alternatif ürünler bulunamaması nedeniyle tarımsal ürün üretimi azalmıştır. Tarımsal ve hayvansal üretimin teşvik edilmesi ile hem iç göç azalacak, hem de sıkışan kaybolan yeşil alanların üzerindeki baskı azalarak, tarım alanlarının korunması teşvik edilecektir.
- Çarşı Bölgesi'nde az sayıda kalan tarihi yapı ise ya bakımsızlıktan ya da bilimsel olmayan tadilat ve onarımlarla zarar görmektedir. İvedilikle bu yapıların koruma altına alınmaları gerekmektedir.
- Çarşı Bölgesi'nde artırılacak olan sosyal, kültürel mekanlar, modern kafe ve restoranlar, eğlence mekanları ile çarşının kollektif olarak hem gezilip hem de alışverişin yapıldığı bir yaşam alanı olması sağlanmalıdır.
- Akçaabat Çarşı Bölgesi ve yakınına yapılacak sosyal, kültür yapılar, spor tesisleri ile mevcut sosyal kültürel aktivitelerin artırılarak kentlilik bilinci yüksek duyarlı bir toplum oluşturulmalı, yapılacak etkinliklerle de ulusal ve uluslararası ilginin bölgeye çekilmesi gerekmektedir.
- Çarşı Bölgesi'nde envanter ve restitüsyon çalışmaları yapılarak kaybolan kültürel ve tarihi miras gün yüzüne çıkarılmalıdır. Kentin bütününden başlayıp, sokak ve insan ölçeğine incek mekansal zenginlik ve kent kimliğini ortaya çıkaracak yenileme projeleri yapılmalıdır.
- Kent merkezinde yıkılmış, nitelikli yapılar, tarihi çarşı dokusu ve kent kimliği yapılacak restorasyon ve renovasyon projeleri ile ortaya çıkarılarak, artı bir turizm değeri olarak Akçaabat ekonomisine artı değer sağlanacaktır.
- Koruma amaçlı imar planı revize edilebilir ve bu alanın sınırları, diğer tarihi mahalleleri de içine alacak şekilde genişletilebilir.
- Çarşı Bölgesi ve çevresinde, yayalaştırma, altyapı çalışmaları, sokak ve zemin sağlıklılaştırma çalışmaları ve çevre aydınlatma çalışmaları yapılabilir.

- Son yıllarda yapılan kalkınma planlarında Karadeniz Bölgesi Turizm teşvik kapsamındadır. Küreselleşme bağlamında, ulaşım ve haberleşmenin gelişmesiyle kitlesel turizmin yanında alternatif turizm çeşitleri ortaya çıkmış olup, yerel kültüre ve çevreye önem veren, özgün ve doğaya duyarlı bir turizm anlayışı gelişmektedir. Bu turizm türü çerçevesinde, Akçaabat Çarşı Bölgesi'nin yeniden kent kimliğine kavuşması ile Akçaabat'ın önemli bir turizm uğrak noktası olması sağlanacaktır.
- Akçaabat Karadeniz Bölgesi'nin en büyük doğal limanlarından biri olmasının getirdiği önemli konumuyla, uluslararası bir yat limanı noktası haline getirildiği takdirde, tekrar tarihi süreçte olduğu gibi liman-çarşı bağlantısı kurulabilecektir. Doğal ve tarihi çevresi, sosyal-kültürel zenginlikleriyle ve zengin yemek kültürüyle, çağdaş yenileme projeleriyle tarihi dokusunun olduğu çarşısıyla mevcut turizm potansiyelinin çok üzerinde, kentin bütününe katkı sağlayacak ekonomik canlılıkla, prestijli bir liman kenti ortaya çıkarılabilecektir. Çarşı Bölgesi'nde başlanacak olan yenileme projeleriyle, çarşının artan ekonomik gücü çarpan etkisi yaratarak Akçaabat'ın bütününde ve Akçaabat çevresinde kentsel koruma ve yenileme projelerinin artmasına neden olacaktır.
- Kentsel tasarım uygulaması yapılarak sürdürülebilir gelişimi sağlanacak olan kentte, doğal ve kültürel mirasının ortaya çıkarılması, kıyı yaşam kültürünün geri kazanılması, kentlilik bilincinin oluşturulması, turizmin getirdiği ekonomik canlılık ile göçlerin önlenerek kent halkının ekonomik gelişiminin artırılmasıyla, tüm güzellikleriyle eski liman kenti hiç kuşkusuz küllerinden yeniden doğacaktır.

Akçaabat Kentinin kıyı ile buluştuğu Çarşı Bölgesi'nin geçirdiği fiziksel değişimlerin gelecek nesillere aktarımı amacıyla başlamış olduğum bu proje kapsamında; sahil şeridi, liman ve İnönü Caddesi merkezli belgeleme ve inceleme denemeleri yapılmıştır. Bir bölgenin fiziksel değişiminin incelenmesi çok kapsamlı ve disiplinler arası çalışmayı gerektiren zorlu bir süreçtir. Bölgenin fiziksel değişiminin, kısmen de sosyal ve kültürel değişimin aktarıldığı bu çalışma, bu anlamda bu zorlu sürecin ilk adımını oluşturmaktadır.

Bu çalışma sonucunda kullanıcılara, ilgili kurumlara bölge ile ilgili bilinç kazandırılacak, çevre hakkında tarih ve mekan ilişkileri kurulması sağlanacak, kentin daha çok sevilmesi ve farklı algılanması sağlanacaktır. Bilimsel araştırmalar ve kentsel tasarım uygulamaları çerçevesinde bölgeyi daha iyi tanıma fırsatı verecek olan bu çalışma aşağıda

önerileri sunulan ya da ilerde yapılabilecek farklı birçok projenin ve bilimsel çalışmanın altlığını oluşturacaktır. Bu kapsamda, bölgeye faydası olabilecek bu çalışmanın devamı ve tamamlayıcısı olması açısından aşağıda bir kaç bilimsel çalışma konusu önerisi sunulmuştur:

- Çarşı Bölgesi'nin ve Akçaabat'ın diğer mahallelerinin kentsel değişimi, farklı disiplinlerce kendi dallarının bakış açısı ile incelenebilir.
- Farklı disiplinlerce Çarşı Bölgesi'nin ve Akçaabat'ın diğer mahallelerinin arkeolojik, kültürel, sosyal, kültürel, tarihi yapısı ve değişimleri incelenebilir.
- Kent kimliği ve değişimi kapsamında konu irdelenebilir.
- Çalışma sınırı içerisindeki diğer tarihi caddelerin belgelenmesi sağlanabilir.
- Kentin 1950'li yıllarını yansıtan üç boyutlu modeli ya da maketi oluşturulabilir.
- Gelecekte bölge için yapılabilecek kentsel yenileme ve dönüşüm projeleri için sağlıklı bir model önerisi yapılabilir.
- Akçaabat için yapılmış olan bu çalışma, benzer yerleşim yerleri için örnek teşkil edebilir ve farklı bölgeler için benzer çalışmalar yapılabilir.
- Eğitimli insanların dış göçlerinin nedenlerinin araştırılıp, sorunun çözümü için araştırmalar yapılabilir.

Son söz olarak, özellikle son 35 yıldır kentleşme sürecinde yaşanmış olan acı tecrübelerle, konumu, iklimi ve doğal güzellikleriyle çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış olan bölgemizde, yeşil, yerini hızlı bir yapılaşmaya bırakmıştır. Kaybolan doğal ve tarihi doku ile bozulan kıyı yaşam kültürünün yeniden tesisi için ivedilikle adımlar atılmalıdır. Bir yandan sürdürülebilir yeni kentsel yaşam alanları oluşturulurken diğer yandan da çarpık yapılaşmış kentsel alanlara kentsel yenileme çalışmaları yapılmalıdır. Ancak, kentsel yenileme çalışmaları yapılacak alanlarda kentlilik bilinciyle hareket edilerek, bölgenin doğal, tarihi ve kültürel mirasını gelecek nesillere aktaran çağdaş ve gelişmiş kentsel tasarım uygulamaları ilke edinilmelidir.

## 5. KAYNAKLAR

- Akgün, T., 2013. Kırsal Mimari Mirasın Korunması Bağlamında Bayburt Kırsal Geleneksel Evi, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, Trabzon, 3.
- Altun, L., 2015. Akçaabat Yerel Kalkınma Eylem Planı Katılım Çalışma Raporu, Akçaabat Belediyesi, Trabzon, 64.
- Anonim, 1992. Ortamahalle'de Koruma Planı Araştırma Raporu, T.C. Kültür Bakanlığı Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu, Trabzon.
- Anonim, 2014. T.C. Orman ve Tarım Bakanlığı Genel Müdürlüğü, İlçelere Ait Bazı Meteorolojik Parametrelerin İstatiksel Analizleri Raporu (1954-2013), 1, Ankara, 25-27.
- Anonim, Yayınlanmamış, Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi, Trabzon.
- Anonim, Yayınlanmamış, Haritalar Genel Komutanlığı Arşivi, Ankara.
- Anonim, Yayınlanmamış, Akçaabat Belediyesi Kültür Müdürlüğü Arşivi, Trabzon.
- Anonim, Yayınlanmamış, İlbank Genel Müdürlüğü Arşivi, Ankara.
- Anonim, Yayınlanmamış, Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara.
- Bal, E., 2011. Türkiye'de 2000 Sonrası Neoliberal Politikalar Çerçevesinde İmar Mevzuatındaki Değişimler ve Yeni Kentleşme Pratikleri: İstanbul Örneği, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 107, 108, 110, 171.
- Batur, E., 1990. İnsanlar, Sokaklar ve Şeyler Kediler Krallara Bakabilir, Birinci Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Birinci, A. M., 2013. Pulathane (Akçaabat) Limanı'nın Tarihi Önemi ve İskele İnşası (1911), Dünden Bugüne Akçaabat Sempozyumu, Akçaabat Belediyesi Kültür Yayınları, Nisan, Trabzon, Bildiriler Kitabı: 211-215.
- Bölükbaşı, A., A., 2016. Yayınlanmamış, Akçaabat Fotoğraf Arşivi.
- Bölükbaşı, A., A., 2010. Anılarda Akçaabat, Seçil Ofset, İstanbul.
- Çavuş A., 2013. Gelişimi, Yapısı ve Sorunlarıyla Akçaabat Sanayi, Dünden Bugüne Akçaabat Sempozyumu, Akçaabat Belediyesi Kültür Yayınları, Nisan, Trabzon, Bildiriler Kitabı: 623-635.

- Çevik, S., 1991. Mekan-Kimlik-Kimliklendirme Trabzon Sokakları Örneği, Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, Trabzon, 128, 130, 131, 284.
- Çiçek, R., 2013. Akçaabat Halkevi ve Faaliyetleri, Dünden Bugüne Akçaabat Sempozyumu, Akçaabat Belediyesi Kültür Yayınları, Nisan, Trabzon, Bildiriler Kitabı: 307-315.
- Demir, K. ve Çabuk, S., 2010. Türkiye’de Metropolen Kentlerin Nüfus Gelişimi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 28, 193-215.
- Doğan, R., K., 2014. Trabzon-Akçaabat Ortamahalle Evlerinin Karakteristik Özellikleri, Dünden Bugüne Akçaabat Sempozyumu, Akçaabat Belediyesi Kültür Yayınları, Nisan, Trabzon, Bildiriler Kitabı, 431-445.
- Enön, Z., Güngör, B., Öztekin, K. ve Tosun, V., 1984. Akçaabat Ortamahalle’de Yapılan Bir Araştırma, Kuzey Gazetecilik-Matbaacılık, 1, 3, 5, 12.
- Gedikoğlu, H., 1996. Akçaabat, Birinci Baskı, Akçaabat Belediyesi Kültür Yayınları, Trabzon.
- Günel, H., 2010. Akçaabat’lı Mahalli Sanatçılar, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Türk Müziği Ana Bilim Dalı, İstanbul, 9.
- Harvey, D., 2013. Asi Şehirler Şehir Hakkından Kentsel Evrime Doğru, Birinci Basım, Metis Yayınları, İstanbul, 29.
- Işıksoy, S., 2010. Geleneksel Yozgat Evlerinde Yaşam ve Anlam: Evin Sözlü Tarihi, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, Trabzon, 15, 17.
- Kaptan, S., 1973. Bilimsel Araştırma Teknikleri Tez Hazırlama Yolları, Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi Eğitim Bölümü, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 242, 247.
- Kansu, C., A. ve Uyguner, M., 2004. Kardeş Sofrası, Birinci Basım, Bilgi Yayınevi, Ankara, 53.
- Karasar, N., 2014. Bilimsel Araştırma Yöntemi Kavramlar İlkeler Teknikler, 26. Basım, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 172.
- Koca, Y., N., 2013. Akçaabat Limanı’nın Tarihsel Gelişimi ve Deniz Ticareti, Dünden Bugüne Akçaabat Sempozyumu, Akçaabat Belediyesi Kültür Yayınları, Nisan, Trabzon, Bildiriler Kitabı: 349-357.
- Lermioğlu, M., 2011. Akçaabat Tarihi ve I. Genel Savaş-Hicret Hatıraları, Has Matbaa, İstanbul, 55, 57, 61, 70.

- Manavoğlu, E., 2012. Antalya Kenti Kentleşme Sürecinde Yaşanan Değişim Ve Dönüşümün Mekânsal Yansımalarının İncelenmesi, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 36. Kolokyumu Mekansal Değişim Dönüşüm, Aydan Yayıncılık, Kasım, Ankara, Bildiriler Kitabı: 429-445.
- Öksüz, H. ve Başkaya, M., 2013. Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Trabzon-Akçaabat Sahil Yolu, Dünden Bugüne Akçaabat Sempozyumu, Akçaabat Belediyesi Kültür Yayınları, Nisan, Trabzon, Bildiriler Kitabı: 215-225.
- Önder, D., 2012. Eğlence Mekanları Arzındaki Değişim Üzerinden Kentsel Ayrışmanın Tarihini Okumak: Ankara Örneği, 8 Kasım Dünya Şehircilik Kolokyumu 36. Kolokyumu Mekansal Değişim Dönüşüm, Aydan Yayıncılık, Kasım, Ankara, Bildiriler Kitabı: 551-566.
- Özen, H. ve Sert, A., 2006. Karadeniz'de Unutulan Endüstri Mirası, Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, 21, 3, 499-508.
- Özer, İ., 2004. Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme, Ekin Kitabevi, Ankara, 12,35, 37, 51.
- Saraçoğlu, H., 2013. Akçaabat'ın Kentsel ve Kırsal Nüfus Değişimleri ve Günümüze Yansımaları, Dünden Bugüne Akçaabat Sempozyumu, Akçaabat Belediyesi Kültür Yayınları, Nisan, Trabzon, Bildiriler Kitabı: 529-539.
- Sezgin, V., 2016. Yayınlanmamış, Veli Sezgin Arşivi.
- Şener, A., K., 2016. Yayınlanmamış, Ali Kemal Şener Arşivi.
- Şenol, E. ve Sezer, İ., 2013. Trabzon İli Tarımında Akçaabat İlçesinin Yeri ve Önemi, Dünden Bugüne Akçaabat Sempozyumu, Akçaabat Belediyesi Kültür Yayınları, Nisan, Trabzon, Bildiriler Kitabı: 637-667.
- Tekeli, İ., 2014. Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm Yazıları, İkinci Basım, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 233, 239.
- URL-1, <http://www.akcaabat.bel.tr/file/stratejik-plan>. 01 Mayıs 2016.
- URL-2, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121206-1.htm>. 01 Mayıs 2016.
- URL-3, <http://yildiz.academia.edu/evrimyilmaz/Papers>. 01 Mayıs 2016.
- URL-4, <http://www.akcaabathaber.com/tekel-binasi-ihale-edildi-657h.htm>. 01 Mayıs 2016
- URL-5, <http://akcaabat.meb.gov.tr/dosya/akcaabatilcemem-stratejikplan.pdf>. 01 Mayıs 2016.
- URL-6, [http://akmerkez.meb.k12.tr/tema/icerikler/okulumuzun-tarihi\\_59838.html](http://akmerkez.meb.k12.tr/tema/icerikler/okulumuzun-tarihi_59838.html). 01 Mayıs 2016.



- URL-7, <https://www.google.com.tr/maps/place/Ak%C3%A7aabat,+Trabzon/data=!4m2!3m1!1s0x406415c932248b01:0x164e572f7a2039fd?sa=X&ved=0ahUKEwjG16G65fDQAhUIMhoKHbbRAR8Q8gEIGDAA>. 01 Mayıs 2016.
- URL-8, <http://www.akcaabat.gov.tr/akcaabat/103-akcaabatin-mahalleleri.htm>. 01 Mayıs 2016.
- URL-9, <http://www.akcaabat.bel.tr/mahallelerimiz-37s.htm>. 01 Mayıs 2016.
- URL-10, <http://wownturkey.com/forum/viewtopic.php?t=43287&start=35>. 01 Mayıs 2016.
- URL-11, <http://www.gezilecekyerler.biz/akcaabat-nerede-hangi-sehirde/>. 01 Mayıs 2016.
- Üçüncü, O., K., 2016. Yayınlanmamış, Osman Kaan Üçüncü Arşivi.
- Yıldırım, F., 2013. Akçaabat Yöresinde Halk Hekimliği Uygulamaları, Dünden Bugüne Akçaabat Sempozyumu, Akçaabat Belediyesi Kültür Yayınları, Nisan, Trabzon, Bildiriler Kitabı: 503-513.
- Yılmaz, S., Ö., 2013. İmgeler Üzerinden Kent Okuması Divanyolu Caddesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2.

## ÖZGEÇMİŞ

Osman Kaan Üçüncü 15.01.1979 tarihinde Akçaabat'ta doğdu. 2004 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nden mezun olduktan sonra EPA Mimarlık'da çeşitli şantiye ve teknik ofis görevleriyle kariyerine başladı. 2007 yılında KOÇAK İnşaat ile Rusya'nın Vologda şehri, ardından ENKA İnşaat ve Sanayi şirketi ile Saint Petersburg'da çeşitli görevlerde çalıştı. 2009-2011 yılları arasında Trabzon'da serbest mimar olarak hizmet verdikten sonra Akçaabat Belediye'sinde mimar olarak göreve başlamış ve halen burada çalışma hayatını devam ettirmektedir.

